

การวิเคราะห์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์

ปริญญานิพนธ์

ของ

อาภรณ์ ชาอุทัยสกุลวัตร

20 ก.ค. 2536

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

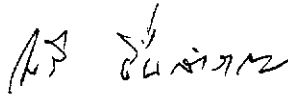
มีนาคม 2536

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

184885 ๒ ๒๕๓๗

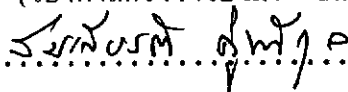
คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้วเห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ไมรี ชื่นสำราญ)

.....กรรมการ

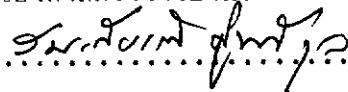
(อาจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

คณะกรรมการสอบ

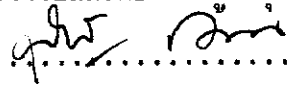
.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ไมรี ชื่นสำราญ)

.....กรรมการ

(อาจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์กัญญา กองทอง)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.สมพร บัวทอง)

วันที่...๕...เดือน...สิงหาคม.....พ.ศ. 2536

ประกาศขอบคุณการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ไมรี ชื่นสำราญ อาจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล ที่ได้รับเป็นคณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์และให้การแนะนำช่วยเหลือกับผู้วิจัยเป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ภิญโญ กองทอง ที่ให้ความกรุณาเป็นกรรมการร่วมในการสอบปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณ อาจารย์ธวัชชัย ไชยบุญเรือง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนใจ ไชยบุญเรือง ที่ให้คำแนะนำช่วยเหลือในการเขียนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์จิราวุธ พลมณี ผู้ช่วยศาสตราจารย์รจนา ยศธสาร และอาจารย์ทัศนิตา ระเบียบดี ที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจสำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้

กราบขอบพระคุณบิดา มารดา และพี่ ๆ ผู้ซึ่งเป็นกำลังใจให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านทุนทรัพย์แก่ผู้วิจัยตลอดมา

อาภรณ์ ขาบุญชัยสกุลวัตร

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทหน้า	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	5
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	5
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	6
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	8
	เอกสารเกี่ยวกับการวิเคราะห์ทฤษฎี	8
	เอกสารเกี่ยวกับกลวิธีแต่ง	13
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา	22
	เอกสารเกี่ยวกับค่านิยม	27
	เอกสารการวิจารณ์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์	30
2	วิเคราะห์กลวิธีการแต่งนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์	35
	วิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่องลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี	36
	เนื้อเรื่องย่อ	36
	โครงเรื่อง	36
	แก่นเรื่อง	47
	ตัวละคร	49
	ฉากและบรรยากาศ	57

บทสนทนา	60
การตั้งชื่อเรื่อง	63
วิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่อง ศัพทภาษา ของ ชชาติ กอบจิตติ	65
เนื้อเรื่องย่อ	65
โครงเรื่อง	67
แก่นเรื่อง	78
ตัวละคร	78
ฉากและบรรยากาศ	85
บทสนทนา	86
การตั้งชื่อเรื่อง	94
วิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่อง บุญติดทอง ของ กฤษณา อโศกสิน	95
เนื้อเรื่องย่อ	95
โครงเรื่อง	96
แก่นเรื่อง	101
ตัวละคร	102
ฉากและบรรยากาศ	107
บทสนทนา	108
การตั้งชื่อเรื่อง	118
วิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่อง คลั่งสูง ชุงพนัก ของ นิคม รายยวา	119
เนื้อเรื่องย่อ	119
โครงเรื่อง	120
แก่นเรื่อง	126
ตัวละคร	126

ฉากและบรรยากาศ	130
บทสนทนา	133
การตั้งชื่อเรื่อง	135
 3 วิเคราะห์การใช้ภาษานวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์	136
วิเคราะห์การใช้ภาษาเรื่องลูกอีสาน ของ คำพูน บุญทวี	137
การใช้คำ	137
การใช้โวหาร	143
การใช้โวหารภาพพจน์	149
วิเคราะห์การใช้ภาษาเรื่องคำพิพากษา ของ ชชาติ กอบจิตติ	153
การใช้คำ	153
การใช้โวหาร	159
การใช้โวหารภาพพจน์	166
วิเคราะห์การใช้ภาษาเรื่องบุญติดทอง ของ กฤษณา อโศกสิน	170
การใช้คำ	170
การใช้โวหาร	177
การใช้โวหารภาพพจน์	183
วิเคราะห์การใช้ภาษาเรื่องตลิ่งสูง ชุงหนัก ของ นิคม รายยวา	186
การใช้คำ	186
การใช้โวหาร	189
การใช้โวหารภาพพจน์	194
การใช้สัญลักษณ์	197

4	วิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์	199
	การวิเคราะห์วิถีชีวิต	199
	วิเคราะห์วิถีชีวิตจากนวนิยายเรื่องลูกอีสาน	199
	วิเคราะห์วิถีชีวิตจากนวนิยายเรื่องคำพิพากษา	211
	วิเคราะห์วิถีชีวิตจากนวนิยายเรื่องขุนบดินทอง	219
	วิเคราะห์วิถีชีวิตจากนวนิยายเรื่องตลิ่งสูง ชุงหมัก	228
	การวิเคราะห์ค่านิยม	230
1	เรื่องลูกอีสาน	231
	เรื่องคำพิพากษา	237
	เรื่องขุนบดินทอง	244
	เรื่องตลิ่งสูง ชุงหมัก	249
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	256
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	256
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	256
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	256
	ผลการศึกษาค้นคว้า	257
	การอภิปรายผล	260
	ข้อเสนอแนะ	265
	บรรณานุกรม	266
	ภาคผนวก	271
	ประวัติย่อของผู้วิจัย	281

บทที่ 1

บทนำ

บทนำ

วรรณกรรมมีขอบข่ายครอบคลุมงานประพันธ์ทุกชนิดที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นโดยมีภาษาเป็นเครื่องมือในการแสดงออก ไม่ว่าจะเป็นภาษาเขียนหรือภาษาพูด กล่าวคืองานประพันธ์นั้น จะได้มีการจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือยังมิได้จารึก และภาษาที่ใช้จะมีลีลาเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ตาม (วิภา กงกะนันทน์. 2522 : 1) นอกจากนี้วรรณกรรมยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความคิดที่สูงส่ง และความรักสวयรักงามของชาตินั้น เป็นเครื่องหมายแห่งอารยธรรมของมนุษย์และมาตรฐานแห่งความรุ่งเรือง (ประจักษ์ ประภาพิตยากร. 2525 : 175) และเป็นกระจกเงาที่สะท้อนภาพทางสังคม ชีวกระบวนการทางวัฒนธรรม ตลอดจนเสนอให้เห็นการยึดถือคุณค่าของสังคมในแต่ละยุคสมัยได้ (สุชาติ สวัสดิ์ศรี. 2518 : บทนำ)

ปัจจุบันวรรณกรรมได้มีการพัฒนาการเขียนทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหาจนกระทั่งดีและรับผิดชอบต่อสังคมจะเป็นสิ่งที่สะท้อนความเป็นจริงออกมานอกเหนือไปจากความบันเทิง เพื่อให้วรรณกรรมเข้าถึงบุคคลในสังคมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น และยังสังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้นเพียงไร นักเขียนจำเป็นต้องพัฒนาความคิดและกลวิธีการเขียนของตนให้สอดคล้องกันยิ่งขึ้นเพียงนั้น

เมื่ออิทธิพลของวรรณกรรมตะวันตกเผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย ทำให้กลุ่มบุคคลที่ได้รับการศึกษาเริ่มมีการแปลนวนิยายและเรื่องสั้นมากขึ้น ส่วนวรรณกรรมไทยในยุคนี้ปรากฏสารคดีร้อยแก้วที่อ่านได้เพลิดเพลิน อาทิพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน แต่ความนิยมเรื่องร้อยกรองและเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ในทัศนะของผู้ได้รับการศึกษาเห็นว่าเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เหล่านี้มีโครงเรื่องค่อนข้างพื้นสมัยและคล้ายคลึงกันไม่มีอะไรแปลกใหม่ (ยศ วัชรเสถียร. 2506 : 77) การศึกษายังทำให้คนเริ่มมีเหตุผลมีความคิดเห็นมากขึ้น นวนิยายซึ่งเป็นรูปแบบวรรณกรรมประเภทร้อยแก้วจึงขยายตัวเร็วขึ้น เป็นลำดับ ดังที่ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2514 : 83) กล่าวไว้ว่า "วรรณกรรมประเภทร้อยแก้วขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ ตามธรรมชาติ

ของพฤติกรรมสังคม เมื่อมีคนข้างคิดมากขึ้น การเขียนก็เพิ่มขึ้นและเมื่อมีคนอ่านจำนวนมากขึ้น คนอ่านก็แยกแยะออกจากกันเป็นหลายเหล่าหลายชั้น มาถึงยุคนี้คนเขียนจะเลือกเอาร้อยแก้วเป็นพาหนะมากกว่าร้อยกรอง"

ในวงจรวรรณกรรมไทยปัจจุบัน นวนิยายเป็นวรรณกรรมที่ประชาชนทั่วไปนิยมอ่านกันมากที่สุด เหตุที่นวนิยายเป็นวรรณกรรมที่เข้าถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคมได้ดีที่สุดมีความง่าย และความเพลิดเพลินแทรกซ้อนอยู่ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นเรื่องเบาสมอง นอกเหนือจากความบันเทิงใจแล้ว นวนิยายยังเป็นหนังสือที่สังคมยอมรับว่ามีคุณค่าเป็นหนังสือที่ให้ทั้งความบันเทิง ความรู้ และความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ นอกจากนั้นนวนิยายยังให้ความรู้กระจ่างเกี่ยวกับคติในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ตลอดจนการดำรงชีวิตของคนทั้งในอดีตและปัจจุบัน (อมรา เทศกรต. 2520 : 3) และเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม นวนิยายไทยจึงได้พัฒนาวิธีการนำเสนอทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้มากนักน้อยเพียงใดนั้น ย่อมมีสิ่งจูงใจที่ช่วยผลักดันให้วรรณกรรมดังกล่าวสนองตอบความต้องการของผู้อ่านได้ นั่นคือ "รางวัลทางวรรณกรรม"

ในอดีตและปัจจุบันได้มีสถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ จัดให้มีการประกวดผลงานทางวรรณกรรม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาวรรณกรรมให้มีคุณค่าและตรงตามความต้องการของผู้อ่านมากขึ้น หน่วยงานที่จัดการประกวดวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ธนาคารกรุงเทพฯ องค์การ ส.ป.อ. และรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์ : The S.E.A. Write Award)

รางวัล "ซีไรต์" เป็นรางวัลทางวรรณกรรมที่ริเริ่มขึ้นโดยฝ่ายบริหารของโรงแรม โอเรียนเต็ล ร่วมกับบริษัท การบินไทย และกลุ่มบริษัทในเครืออิตัลไทย โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย และสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย เพื่อมอบรางวัลให้แก่นักเขียน 6 ประเทศในอาเซียน ได้แก่ บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ซึ่งแต่ละประเทศจะคัดเลือกวรรณกรรมในประเทศของตนส่งตัวแทนมาเข้าร่วมรับรางวัลในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมนักเขียนและเผยแพร่ให้โลกรู้ถึงวัฒนธรรมทางวรรณกรรมของภูมิภาคนี้

ในวงการวิจารณ์ วรรณกรรมที่ได้รับรางวัลซีไรต์ เป็นวรรณกรรมที่ถูกหยิบยกขึ้นมา พิจารณาวิเคราะห์กันอย่างกว้างขวางอยู่เสมอถึงที่ ชัยสิริ สมุทวานิช (2525 : 36 - 37) กล่าวไว้ว่า "วรรณกรรมที่จะรับรางวัลนั้นควรค่าที่สร้างสรรค์ ก็คือไปว่างานสร้างสรรค์นั้นหาได้ หมายถึงสะท้อนให้ค่าแก่สังคมประการเดียว แต่หมายถึงการใช้รูปแบบและเนื้อหาใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในวงวรรณกรรม ทั้งนี้เพื่อยกความสนใจในวงวรรณกรรมขึ้นมาให้ได้"

การสร้างสรรค์วรรณกรรมที่แท้จริงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทั้งหมดของงาน ซึ่งได้แก่ ตัวละคร กาลเวลา จาก และเนื้อหาในเรื่องทั้งหมดจะมี "เหตุผล" และ "ความเป็นจริง" ที่สามารถผูกเข้าด้วยกันได้ เทคนิคทางการประพันธ์อาจจะขึ้นอยู่กับความชำนาญ และ การประยุกต์กลวิธีใหม่ ๆ เข้ากับความชำนาญ แต่ "ภาวะสร้างสรรค์" ที่จะเกิดขึ้นต้องงานเขียน เรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นไม่ใช่จะเกิดขึ้นเพราะความชำนาญหรือกลวิธีการประพันธ์เพียง 2 ประการ เท่านั้น ภาวะดังกล่าวขึ้นอยู่กับ "หัว" อยู่ใน "สมอง" ของผู้เขียนและอยู่กับความชำนาญในด้าน การสัมผัสต่อชีวิตหรือประสบการณ์แห่งความเป็นจริงทางสังคม (ชัยสิริ สมุทวานิช, 2528 : 40) ดังนั้นในการพิจารณารางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมนั้น แต่เดิมไม่ได้วางกฎเกณฑ์อะไรที่ มั่นคงไว้ เนื่องจากคำว่า "สร้างสรรค์" น่าจะเป็นเกณฑ์ที่คณะกรรมการนำมาใช้เป็นหลักใน การเลือกสรรและตัดสินวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลซีไรต์ได้

การเลือกสรรวรรณกรรมที่จะได้รับรางวัลซีไรต์มีกรอบในการพิจารณาดังนี้

1. ต้องเป็นงานริเริ่มของผู้เขียนเอง มิใช่งานแปลจากผู้อื่น
2. ต้องเป็นงานที่สัมพันธ์กับชาติ หรือภูมิภาคที่ผู้สร้างสรรค์มีภูมิลำเนา
3. ต้องเป็นเรื่องแต่งหรือสร้างสรรค์ในรูปแบบไหนก็ได้ เรื่องแต่งหรือเรื่อง สร้างสรรค์ หมายความว่า นวนิยาย เรื่องสั้น บทละคร และกวีนิพนธ์
4. ต้องเป็นงานที่ตีพิมพ์ในช่วงเวลา 5 ปี นับจากปีที่ทางการเลือกสรรเป็นเกณฑ์
5. ผลงานที่เคยได้รับรางวัลใด ๆ ภายในประเทศของตน ก็คงมีสิทธิ์ได้รับ

การเลือกสรร

6. ผลงานจะเขียนเป็นภาษาใดก็ได้ที่ใช้ในขอบเขตของประเทศตน
 7. ผู้สร้างสรรค์มีส่วนหรือช่วยพัฒนาวัฒนธรรมและวรรณกรรมของประเทศตน
- จากงานเขียนของตน

8. ผู้สร้างสรรค์จะมีเชื้อชาติ ศาสนา เพศใด ๆ ก็ได้

ทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้นวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ เรื่องลูกอีสาน ของ ศาพูน บุญทวี เป็นหนังสืออ่านประกอบนอกเวลาสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในระดับอุดมศึกษา วรรณกรรมไทยปัจจุบันยังเป็นวิชาที่มีความสำคัญ คือ เป็นเครื่องมือที่ช่วยสะท้อนสภาพของสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันได้

ความไม่หยุดนิ่งในวงวรรณกรรมทำให้ผลงานทางวรรณกรรมประเภทนวนิยายหลุดพ้นจากวงจรที่เป็นงานแบบตลาดแต่เกิดการสร้างงานที่แปลกใหม่ และจากคุณค่าดังกล่าวทำให้นวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ได้รับความสนใจ และมีบทบาทต่อนักเขียน นักอ่าน นักวิจารณ์ และวงการศึกษาทั่วไป ทั้งทางด้านสนับสนุนและคัดค้าน ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะนำผลงานทางด้านนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์มาศึกษาวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งจะเป็ประโยชน์และเป็นแนวทางแก่ผู้สนใจทั้งในด้านกลวิธีการแต่งและการเสนอแนวความคิดของผู้เขียนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ ขนบประเพณี และค่านิยมของบุคคลในสังคมไทยจากนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการแต่งและการใช้ภาษา ในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 - 2532
2. เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิต และค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 - 2532

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบกลวิธีการแต่ง และการใช้ภาษา ในนวนิยายไทยของนักเขียนที่ได้รับรางวัลซีไรต์ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 - 2532
2. ทำให้ทราบวิถีชีวิต และค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 - 2532

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะศึกษานวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ 4 เรื่อง ได้แก่

1. ลูกอีสาน ของ คำพูน บุญทวี (พ.ศ. 2522)
2. คำพิพากษา ของ ชาคี กอบจิตติ (พ.ศ. 2525)
3. ขุนบิณฑอง ของ กฤษณา อโศกสิน (พ.ศ. 2528)
4. คลังส่ง ขงทนต์ ของ นิคม รายยวา (พ.ศ. 2531)

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ หมายถึง นวนิยายไทยที่ชนะการประกวดระหว่างปี พ.ศ. 2522 - 2532

• กลวิธีการแต่ง หมายถึง วิธีการที่นักเขียนแต่ละคน เสนองงานเขียนของตนให้มีลักษณะแปลกใหม่ มีคุณค่าและน่าสนใจมากกว่าวิธีการบอกเล่าตามธรรมดา ได้แก่ กลวิธีการเขียนโครงเรื่อง วิธีดำเนินเรื่อง แก่นเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างฉาก บทสนทนา และการตั้งชื่อเรื่อง

การใช้ภาษา หมายถึง ศิลปะในการถ่ายทอดเรื่องราวหรือเหตุการณ์เพื่อเข้าใจและดึงดูดใจ ได้แก่ การเลือกใช้คำ การใช้โวหารต่าง ๆ การใช้โวหารภาพพจน์ และ การใช้สัญลักษณ์

การใช้สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนความคิด เพื่อให้เกิดภาพเข้าใจได้ชัดเจน นิยมใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ สัญลักษณ์ที่มีชีวิต และสัญลักษณ์ที่ไม่มีชีวิต

วิถีชีวิต หมายถึง สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และขนบประเพณี

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่สังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งพิจารณาเห็นว่าสิ่งนั้นถูกต้องและควรกระทำ ได้แก่ การยึดมั่นในวัฒนธรรม นิยมความมีอำนาจ การพึ่งตนเองขยันขันแข็ง มานะอดทน และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร และเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ขั้นตอนในการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษานวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ตามรายละเอียดที่ปรากฏในขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

2. ศึกษาสาราและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์นวนิยาย

3. ศึกษาประวัติความเป็นมาและผลงานที่ได้รับรางวัลซีไรต์

4. วิเคราะห์กลวิธีการแต่ง นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

4.1 โครงเรื่อง

4.1.1 การเปิดเรื่อง

4.1.2 การดำเนินเรื่อง

4.1.2.1 ปมปัญหา

4.1.2.2 การขยายตัวของปัญหา

4.1.2.3 การแก้ไขปัญหา

4.1.3 การปิดเรื่อง

4.2 แก่นเรื่อง

4.3 ตัวละคร

4.3.1 ลักษณะของตัวละคร

4.3.2 วิธีเสนอตัวละคร

4.4 จากและบรรยากาศ

4.5 บทสนทนา

4.5.1 บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง

4.5.2 บทสนทนาที่บอกลักษณะนิสัยของตัวละคร

4.5.3 บทสนทนาที่ให้คำข้อคิด

4.6 การตั้งชื่อเรื่อง

5. วิเคราะห์การใช้ภาษาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

5.1 การใช้คำ

5.1.1 การใช้คำซ้ำ

5.1.2 การใช้คำแสดงภาพ

5.1.3 การเล่นคำและจังหวะ

5.1.4 การใช้คำภาษาถิ่น

5.2 การใช้โวหาร

5.2.1 บรรยายโวหาร

5.2.2 อธิบายโวหาร

5.2.3 พรรณาโวหาร

5.3 การใช้โวหารภาพพจน์

5.3.1 อุปมา

5.3.2 อุปลักษณ์

5.3.3 บุคลาธิษฐาน

5.4 การใช้สัญลักษณ์

5.4.1 สัญลักษณ์ที่มีชีวิต

5.4.2 สัญลักษณ์ที่ไม่มีชีวิต

6. วิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ดังนี้

6.1 วิเคราะห์วิถีชีวิต แยกหัวข้อได้ดังนี้

6.1.1 สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว

6.1.2 สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และขนบประเพณี

6.2 วิเคราะห์ค่านิยมที่ปรากฏในด้าน

6.2.1 ความยึดมั่นในวัตถุนิยม

6.2.2 นิยมความมีอำนาจ

6.2.3 การพึ่งตนเอง ชัยชนะแห่ง และมานะอดทน

6.2.4 ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

7. สรุป และอภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารเกี่ยวกับการวิเคราะห์นวนิยาย

ปัจจุบันรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) เป็นรางวัลทางวรรณกรรมที่ได้รับความสนใจจากบุคคลในวงวรรณกรรมและบุคคลโดยทั่วไป และยังก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว และตื่นตัวต่อวงการนักเขียน และนักอ่านเป็นอย่างมาก

ลักษณะงานวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลซีไรต์มีความแตกต่างกันตามประเภทของงาน ซึ่งในที่นี้จะศึกษาเฉพาะวรรณกรรมประเภทนวนิยาย นวนิยายเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน เพราะนวนิยายเป็นวรรณกรรมที่เข้าถึงบุคคลในสังคมได้ดีกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น นอกจากความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ผู้อ่านยังได้แง่คิดและภาพชีวิตบางแง่มุมที่น่าสนใจอีกด้วย ความสนใจของผู้อ่านที่มีต่อวรรณกรรมประเภทนี้ได้แพร่กระจายเข้าไปในทุกวงการ ไม่ว่าจะเป็นวงการศึกษ วงการเขียนและวงการวิจารณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการวิจารณ์ การวิจารณ์วรรณกรรมนับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะการวิจารณ์จะทำให้ผู้เขียนงานวรรณกรรมได้รับรู้ถึงข้อบกพร่องบางประการในผลงานของผู้แต่งเอง เพื่อจะได้แก้ไขข้อผิดพลาดเหล่านั้นได้ ในส่วนของผู้อ่านการวิจารณ์ทำให้ผู้อ่านได้เห็นคุณค่าและลักษณะเด่นบางประการ ตลอดจนข้อบกพร่องของงานวรรณกรรมนั้น ๆ ได้อีกด้วย ในการศึกษาวรรณกรรมประเภทนวนิยาย มีผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็นไว้ ดังนี้

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2522 : 112 - 119) กล่าวถึง หลักเกณฑ์
การวิจารณ์นวนิยายว่า ในการวิจารณ์นวนิยายนั้นผู้วิจารณ์ควรยึดหลักธรรมชาติของนวนิยาย
เป็นหลัก หรืออาจนำหลักเกณฑ์ของตะวันตกมาใช้ประกอบได้ ส่วนขั้นตอนในการวิจารณ์มี

3 ขั้น คือ

- ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ทุกส่วนของนวนิยาย
- ขั้นที่ 2 วินิจฉัยหรือตีความว่าผู้เขียนส่งสารอะไรมาให้อ่าน
- ขั้นที่ 3 วิเคราะห์กลวิธีที่ผู้แต่งใช้

นอกจากนี้ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2518 : 25 - 32) ได้เสนอแนะแนวทาง
ในการวิจารณ์นวนิยายไว้ว่า อาจจะวิเคราะห์ตามหัวข้อต่อไปนี้ คือ

- 1. โครงเรื่อง
- 2. เนื้อเรื่อง
- 3. แนวคิด
- 4. ตัวละคร
- 5. ฉาก
- 6. ทศนะหรือปรัชญาของผู้ประพันธ์
- 7. สำนวนภาษา
- 8. คุณค่าของนวนิยาย

กุหลาบ มลลิกะมาส (ม.ป.ป. : 40 - 41) ได้เสนอแนะแนวทางในการวิจารณ์
นวนิยายว่าอาจจะวิจารณ์ตามหัวข้อต่อไปนี้ คือ

- 1. โครงเรื่อง และเหตุการณ์ในเรื่อง
- 2. ตัวละครในเรื่อง
- 3. เวลาและสถานที่
- 4. ทศนะอันเป็นสาระของเรื่อง
- 5. เทคนิคในการแต่ง
- 6. สไตล์และทางเสียง

ส่วน วิภา กษะนันท์ (2522 : 9) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการวิจารณ์วรรณกรรมว่า วรรณคดีประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญและสัมพันธ์กันสามส่วน จะขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไม่ได้ คือ

1. ภาษา
2. รูปแบบ
3. เนื้อหา ซึ่งประกอบด้วย
 - 3.1 เรื่องราว
 - 3.2 ทศนะของผู้เขียนและอาจจะมี
 - 3.3 ตัวละคร
 - 3.4 ฉาก

ในการศึกษาองค์ประกอบของวรรณคดีผู้ศึกษาจะต้องพิจารณารายละเอียดขององค์ประกอบส่วนต่าง ๆ กล่าวคือ พิจารณาลักษณะ และศิลปะในการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์ พิจารณาลักษณะของรูปแบบ และพิจารณารายละเอียดของเนื้อหา

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531 : 59) กล่าวถึง ส่วนประกอบของนวนิยายว่า ประกอบด้วย

- โครงเรื่อง
- ตัวละคร
- บทสนทนา
- โลกทัศน์

สุพรรณี วราทร (2519 : 3 - 4) กล่าวว่า การประพันธ์นวนิยายแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และความชำนาญ แต่จากการศึกษาวิธีการและท่วงตนองแต่งนวนิยายของนักประพันธ์หลายท่านพบว่า สิ่งที่สำคัญของนวนิยายซึ่งมีวิธีการเฉพาะมี 6 ประการ ได้แก่

- โครงเรื่อง
- ตัวละคร
- บทสนทนา
- บรรยากาศ

ทัศนคติของผู้ประพันธ์

ท่านองแต่ง

рінฤทัย สัจจพันธ์ (2525 : 59 - 62) ได้ให้แนวทางวิจารณ์และประเมินค่า
นวนิยายไว้ดังนี้

1. พิจารณาในแง่เนื้อเรื่อง

ลักษณะสำคัญของเนื้อหาในงานเขียนชนิดนี้ คือ ความสมจริง การพิจารณาในแง่
ความสมจริงของเรื่องสั้นและนวนิยาย เราต้องวิเคราะห์ คือ ข้างทะเล แยกแยะ งานเขียนที่นั้น
ออกเป็นส่วน ๆ ลักษณะของนวนิยายประกอบด้วยส่วนสำคัญหลายอย่าง เช่น โครงเรื่อง
แก่นเรื่อง ตัวละคร และฉาก

2. พิจารณาในแง่ศิลปะการแต่ง

การพิจารณาศิลปะการแต่ง นอกจากจะคำนึงถึงด้านเนื้อเรื่องแล้ว รินฤทัย สัจจพันธ์
ได้เสนอแนวทางในการพิจารณากลวิธีการแต่งโดยมีวิธีพิจารณาดังนี้คือ

2.1 กลวิธีดำเนินเรื่อง เช่น

2.1.1 ดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์

2.1.2 ใช้กลวิธีการย้อนเรื่องไปมา

2.1.3 ใช้กลวิธีการเล่าด้วยจดหมาย

2.1.4 การเลือกผู้เล่าเรื่อง

2.2 แนวคิด เช่น

2.2.1 แนวคิดสังคมนิยม สัญลักษณ์นิยม ธรรมชาตินิยม

2.2.2 ทัศนะของผู้ประพันธ์

2.3 สำนวนภาษา

3. พิจารณาในแง่ของผลสะท้อนจากการอ่าน

3.1 ความเพลิดเพลินทางอารมณ์

3.2 ความเพลิดเพลินทางสติปัญญา

เจือ สตะเวทิน (2518 : 134) ได้เสนอแนะแนวทางในการวิจารณ์นวนิยายโดย
วิจารณ์ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความคิดของเรื่อง
2. โครงเรื่อง
3. ตัวละคร
4. ฉาก
5. บทสนทนา
6. ท่วงทำนองเขียนของผู้แต่ง

ธวัช ปุณโณทก (2527 : 105 - 110) กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการวิจารณ์นวนิยายหรือเรื่องสั้นว่า ผู้วิจารณ์ต้องวิเคราะห์แยกแยะพิจารณานวนิยายและเรื่องสั้นที่จะศึกษาวิจารณ์อย่างทุกแง่ทุกมุม แล้วหยิบยกที่นักวิจารณ์แสดงความคิดเห็นของผู้วิจารณ์อย่างให้ความเป็นธรรม หลักเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นแบบอัตวิสัย หรือมีอคติอย่างใดอย่างหนึ่ง ในส่วนที่ผู้วิจารณ์ควรจะต้องศึกษาอย่างละเอียดมี 3 ประการ คือ

1. พิจารณาในแง่เนื้อหา

นวนิยายและเรื่องสั้นมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคมมนุษย์เป็นการจำลองสภาพชีวิตและสังคมอย่างมีศิลปะ การพิจารณาเพื่อวิจารณ์นวนิยายและเรื่องสั้น จึงต้องศึกษาว่าเนื้อหานั้น ๆ มีความสมจริงเพียงไร และให้แนวคิดแก่สังคมอย่างไร รวมถึงมีความจริงจังต่อชีวิตและสังคมที่มีความยุติธรรม เสมอภาคเพียงไร โดยแบ่งวิธีพิจารณาได้ดังนี้

1.1 โครงเรื่อง โครงเรื่องของนวนิยายที่จะวิจารณ์นั้น ผู้เขียนได้ผูกโครงเรื่องมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นลำดับ สมเหตุสมผลเป็นไปตามลำดับความคิดสะท้อนภาพสังคมได้สมจริงเพียงไร

1.2 ตัวละคร ศึกษาบุคลิกของตัวละครสำคัญ ๆ ว่า มีการสร้างตัวละครได้เหมาะสมกับเรื่องเพียงไร

1.3 แก่นเรื่องหรือแนวคิดเป็นจุดสำคัญของการที่จะพิจารณาในเชิงคุณภาพของนวนิยายนั้น ๆ การผูกเรื่องให้เร้าใจตรงใจผู้อ่าน แต่ไม่ได้เน้นการใส่แนวคิดอันเป็นประเด็นสำคัญของนวนิยายจะทำให้นวนิยายห่อเหี่ยวคุณค่าลง

1.4 ฉาก ฉากเป็นส่วนประกอบของนวนิยายที่ทำให้ผู้อ่านทราบสภาพการณ์บรรยากาศ และทำให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.5 บทสนทนา คำพูดระหว่างตัวละครมีส่วนในการแสดงออกทางพฤติกรรมของตัวละครและเข้าใจนิสัยของตัวละคร

2. พิจารณาในแง่ศิลปะการประพันธ์ ศิลปะการประพันธ์สามารถพิจารณาเป็นส่วน ๆ ดังนี้

2.1 กลวิธีการดำเนินเรื่อง หมายถึง การลำดับโครงเรื่องอย่างมีศิลปะ โดยวิธีการลำดับเรื่องว่าจะเอาตอนใดขึ้นก่อน หรือจะเก็บเอาตอนใดไว้ก่อน หรือใช้วิธีการย้อนเรื่องไปมา

2.2 แนวคิดของเรื่อง คือ ส่วนที่เป็นความนึกคิด ความคิดเห็นที่ผู้เขียนสอดแทรกลงไปในวรรณกรรม

แนวคิดของเรื่องเป็นตัวสำคัญในการกำหนดวรรณกรรมเพื่อชีวิตหรือวรรณกรรมเพื่อประชาชน พร้อมทั้งให้โลกทัศน์ทางสังคมและการเมืองอันกว้างแก่ผู้อ่าน

3. พิจารณาจากผลสะท้อนจากการอ่าน ในการพิจารณาทางด้านผลสะท้อนจากการอ่านนี้ แยกออกได้ 2 ประเด็น คือ

3.1 ความเพลิดเพลินทางด้านอารมณ์ หรือประเทืองอารมณ์ คือ นวนิยายนั้นสามารถให้ความพึงใจแก่ผู้อ่าน เราตั้งใจผู้อ่านให้ติดตามเรื่องโดยตลอดไม่เบื่อหน่าย

3.2 ประเทืองปัญญา คือพิจารณาในด้านที่นวนิยายนั้นให้แนวคิดความรู้ใหม่ ๆ แก่ผู้อ่านอย่างมีสาระเพียงไร

เอกสารเกี่ยวกับกลวิธีแต่ง

วรรณกรรมประเภทเรื่องเล่า ซึ่งได้แก่ นวนิยายและเรื่องสั้น จะเป็นที่ยอมรับหรือเป็นที่นิยมของผู้อ่านหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งคือ กลวิธีการแต่งของผู้ประพันธ์ ซึ่ง เสรีयरโกเศศ (2507 : 91 - 92) อธิบายคำว่า กลวิธีการแต่งหรือเทคนิคไว้ว่า เป็นกรรมวิธีที่ทำให้ได้ผลเรียบร้อยงดงาม เป็นผลมาจากฝีมือ ความรู้ ความชำนาญ

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2514 : 76) ให้ความหมายของกลวิธีการแต่งไว้ดังนี้ กลวิธีนี้อาจจะเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า "ลีลา" คือผู้เขียนจะเป็นผู้เลือกวิธีการที่จะทำให้เรื่อง

ดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ผูกและให้บรรลุความมุ่งหมายที่คนต้องการโดยผู้เขียนเป็นผู้เลือกตัวละคร สำนวนภาษา จาก อารมณ์ และปรัชญาที่อาจจะแทรกไว้ในเรื่องตามที่เห็นสมควร

ชลธีรา กล็คอยู่ (2511 : 211 - 212) อธิบายว่า เทคนิคหรือกลวิธีการแต่งถือเป็นแนวการเขียนอย่างหนึ่งที่ผู้แต่งจงใจไว้เพื่อเสนองานเขียนของตน ให้ปรากฏออกมาเป็นรูปแบบหรือลักษณะต่าง ๆ การกำหนดโครงสร้างของเรื่องด้วยการวางเค้าโครงเรื่อง การลำดับเรื่องราว วิธีการดำเนินเรื่องจากเริ่มต้นไปสู่จุดจบ การกำหนดลักษณะตัวละครและการปล่อยตัวละคร การสร้างฉากหรือการกำหนดเวลา สถานที่ บรรยากาศ วิธีการเสนอความคิด หรือการวางจุดมุ่งหมายต่าง ๆ

กุหลาบ มลลิกะมาส (2522 : 116 - 122) กล่าวว่า กลวิธีในการแต่งวรรณคดีเป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เรื่องมีคุณค่าในทางวรรณคดี กลวิธีเป็นความสามารถและมีมือของผู้แต่ง กลวิธีมีหลายแบบและจะมีมากขึ้นไปเสมอตามเท่าที่ศิลปะการแต่งเจริญก้าวหน้าไป และกลวิธีการแต่งที่นิยมใช้ในวรรณคดีทั่วไป มีดังนี้

1. กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง ผู้แต่งอาจเลือกผู้เล่าเรื่องโดยวิธีต่อไปนี้
 - 1.1 ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเอง
 - 1.2 ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง
 - 1.3 ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่า
 - 1.4 ผู้แต่งเลือกผู้เล่าเรื่องหลายแบบประสมกัน
2. กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่องรวมถึงฉาก ผู้แต่งคงจะใช้ได้หลายวิธี เช่น
 - 2.1 เล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน
 - 2.2 เล่าเรื่องย้อนต้น เรื่องอาจเปิดขึ้นในตอนใดของเรื่องก็ได้ แต่มีวิธีการเล่าย้อนต้นสลับไปมากับเรื่องในปัจจุบัน
 - 2.3 เล่าเหตุการณ์เกิดต่างสถานที่สลับกันไปมา
 - 2.4 การผูกเรื่องให้น่าสนใจ ด้วยการสร้างความใคร่รู้เรื่องต่อไป
 - 2.5 การสร้างความขัดแย้งในการดำเนินเรื่อง
 - 2.6 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องใหญ่กับโครงเรื่องย่อย

2.7 การใช้เหตุบังเอิญหรือเหตุประจวบ

2.8 การสื่อความคิดตามโลกทัศน์ของผู้แต่งอย่างแจ่มแจ้ง มีสาระของเรื่องที่

ชัดเจน

2.9 การคล้อยสารถัดของเรื่องไปตามลำดับขั้นต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

จบเรื่อง

2.10 การใช้สัญลักษณ์และบุคลาธิษฐาน

2.11 การจบอย่างประทับใจ

3. กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละครในเรื่อง

3.1 ประเภทให้มีความสำคัญแก่ตัวละคร ถือตัวละครเป็นจุดศูนย์กลางของเรื่อง

3.2 ประเภทเน้นเนื้อเรื่อง ตัวละครมีบทบาทไปตามเนื้อเรื่อง

3.3 การใช้กลวิธีกระแสดิจประหวัด เป็นการใช้ความคิดของตัวละครเป็น

เนื้อเรื่อง

3.4 กลวิธีในการสร้างตัวละครให้สมจริง โดยให้แนวคิดวิทยาและความเป็นจริง

ในชีวิต

3.5 กลวิธีในการสร้างตัวละครแบบเหนือจริง มีลักษณะเกินจากปกติของมนุษย์

3.6 กลวิธีในการบรรยายตัวละครแบบร่างภาพ (Sketch) บรรยายลักษณะและ
เรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวละครอย่างละเอียดหลายแง่มุม แต่ไม่มีการดำเนินเรื่องแต่อย่างใดใน
ตอนนั้น

3.7 กลวิธีในการบรรยายแบบแนะ เป็นวิธีตรงกันข้ามกับแบบร่างภาพการ
บรรยายแบบแนะผู้อ่านจะเข้าใจ และรู้จักตัวละครได้เอง

* วิมลศิริ ร่วมสุข (2522 : 9 - 22) ได้นิยามความหมายของกลวิธี คือกลวิธีการ
ประพันธ์ที่นักเขียนพยายามสร้างขึ้น เพื่อให้งานเขียนของตนมีลักษณะเด่น แฝง และมีคุณค่า
ได้แก่

1. กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง

2. กลวิธีการเปิดเรื่อง

3. กลวิธีการดำเนินเรื่อง
4. กลวิธีการเล่าเรื่อง
5. กลวิธีการสร้างตัวละคร
6. กลวิธีการจบเรื่อง

วิภา กงกะนันทน์ (2522 : 75) กล่าวถึงวิธีการพิจารณาการแต่งไว้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์
2. แนวเรื่อง
3. การสร้างตัวละคร
4. พล็อต
5. การสร้างฉาก
6. วิธีเสนอผลงาน
7. กรรมวิธีเบ็ดเตล็ด

ในการศึกษาด้านกลวิธีการแต่งนวนิยาย ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ให้เห็นส่วนต่าง ๆ

ของวรรณกรรมตามลำดับดังต่อไปนี้

1. โครงเรื่อง
2. แก่นเรื่อง
3. ตัวละคร
4. ฉาก
5. บทสนทนา

1. โครงเรื่อง

กุหลาบ มลลิกะมาส (2522 : 101) แสดงความเห็นว่าการแต่งเรื่องที่ดีและที่ผู้อ่านนิยมก็คือโครงเรื่องที่มีปัญหาหรือความขัดแย้ง (Conflict) ที่สำคัญเกิดขึ้นกับตัวเอกของเรื่อง เป็นปัญหาหรือความขัดแย้งที่มีความเข้มข้นรุนแรงมีอิทธิพลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง หรือมีผลกระทบอย่างแรงต่อไปถึงชีวิตของตัวเอกของเรื่อง

ศรีวิภา จรุงโรจน์ ๓ อยุธยา (2518 : 70) กล่าวถึง โครงเรื่องว่า หมายถึง เหตุการณ์ทั้งหลายที่ทำให้เรื่องดำเนินไป โครงเรื่องของนวนิยายอาจประกอบด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลายเรื่องแต่ต้องมีระเบียบ โครงเรื่องที่ดีย่อมต้องสลับซับซ้อนแต่ไม่สับสน

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531 : 112) เสนอความเห็นว่าง โครงเรื่องก็คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ตัวละครและการกระทำของตัวละคร

เจือ สตะเวทิน (2518 : 79 - 80) กล่าวถึง ลักษณะของโครงเรื่องว่ามีหลายแบบ ดังนี้

1. โครงเรื่องที่มีเหตุการณ์เบ็ดเตล็ด ไม่มีเอกภาพนี้เพียงการสืบสาวราวเรื่องสืบเนื่องกันไป นับเป็นโครงเรื่องแบบหลวม ๆ
2. โครงเรื่องที่เป็นแบบของเหตุการณ์ เหตุการณ์แต่ละครั้งก่อความกระทบกระเทือนให้เหตุการณ์อย่างน้อยอีกเหตุการณ์หนึ่งตามมา
3. โครงเรื่องแบบผสม นวนิยายบางเรื่องใช้โครงเรื่องทั้งสองแบบผสมกัน

กุหลาบ มลลิกะมาส (2522 : 79 - 80) กล่าวถึงการวิเคราะห์โครงเรื่องว่าทำได้ดังนี้

1. การอธิบายถึงสถานการณ์ในตอนเปิดเรื่อง ดังตัวอย่างเรื่อง ลิลิตพระลอ สถานการณ์ในตอนเปิดเรื่อง คือการอธิบายบ้านเมืองและเรื่องเกี่ยวกับพระลอ พระเพื่อน พระแพง ข่าวเล่าถึงสิริโฉมของพระลอ
2. ปัญหาเริ่มปรากฏ การที่พระเพื่อนพระแพงเริ่มสนใจพระลอเป็นจุดเริ่มต้นว่า อริราชศัตรูจะรักกันได้หรือไม่
3. การขยายตัวคลี่คลายของปัญหานั้น ได้แก่ ตอนสองนางทำเสน่ห์ให้พระลอหลงใหล และการแก้ไขหลายครั้งจนพระลอต้องออกเดินทางจากบ้านเมืองไปถึงเมืองสรอง ได้นางเป็น การเพิ่มพูนปัญหาให้เข้มข้นยิ่งขึ้น
4. การที่ปัญหาได้รับการแก้ไข และเป็นระยะที่เรื่องเปลี่ยนแปลงไปในทางใดทางหนึ่ง (Climax) คือตอนที่พระเจ้าย่ำกริ้วให้ทหารล้อมยิงกษัตริย์ทั้งสามและพี่เลี้ยง

5. การคลี่คลายเข้าสู่จุดจบ ช่วงเวลาของการแก้ปัญหา นั้น คือการสิ้นชีวิตของตัวละครสำคัญในเรื่องทั้ง 7 คน การทำศพ การสร้างสถูป

6. จุดจบของปัญหา ในเรื่องพระลอเป็นเรื่องจบร้ายด้วยการตายของคู่รักทุกคน แต่ทำให้บุคคลผู้อยู่ข้างหลังนั้นกลับมีมิตรต่อกัน สบล้างความเป็นอริแก่กันในอดีต

นอกจากโครงเรื่องจะประกอบไปด้วยการผูกพัน ความขัดแย้ง และการคลายปมแล้ว โครงเรื่องยังประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. เหตุการณ์ในเรื่อง (Event or Incidents) คือรายละเอียดประกอบเรื่องที่ดำเนินไปตามโครงเรื่องที่วางไว้ และขยายความให้เรื่องยาวขึ้น โดยเรียงลำดับเหตุการณ์หรือการกระทำต่าง ๆ ซึ่งได้กะหรือเตรียมไว้แล้วอย่างระมัดระวัง เหตุการณ์หรือการกระทำเหล่านี้จะดำเนินไปจนถึงตอนอวสานของเรื่อง

2. เหตุประจวบหรือเหตุบังเอิญ (Co - incidence) หมายถึง เหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่น่าจะเป็นไปได้ ตามวิถีทางปกติอย่างวิสัยในชีวิตมนุษย์ทั่วไป เหตุประจวบหรือเหตุบังเอิญนั้นมักมี เมื่อผู้แต่งผูกพันขึ้นแล้วไม่อาจหาวิธีการอันแยบคายที่จะแก้ไขปัญหานั้น ต้องใช้วิธีการตัดสินปัญหาให้ลุล่วงไป โดยใช้เหตุการณ์ที่ไม่สมจริงหรือเป็นไปได้ยากในวิถีชีวิตเป็นเครื่องแก้ไข

3. ความใคร่รู้เรื่อง (Suspense) คือการคาดคิดว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อไปเป็นสิ่งที่สร้างความไม่แน่ใจหรือเข้าใจความสนใจของผู้อ่านทำให้ใคร่ติดตามเรื่องต่อไปจนกว่าจะได้รับคำอธิบาย (กุหลาบ มลลิกะมาส. 2522 : 105)

4. โครงเรื่องย่อย (Sup Plot) คือโครงเรื่องย่อยที่ซ้อนกันอยู่ในโครงเรื่องใหญ่ ในเรื่องสั้นไม่กึ่งนิยายมีโครงเรื่องย่อย แต่ในนวนิยายมีโครงเรื่องย่อยได้มากมายในแต่ละเรื่อง แต่ผู้แต่งจะต้องระมัดระวังว่าเมื่อสร้างโครงเรื่องย่อยแล้วต้องให้สอดคล้องหรือสนับสนุนโครงเรื่องใหญ่ให้สมบูรณ์ จะไม่สร้างโครงเรื่องย่อยขึ้นโดยไม่จำเป็น เพราะจะทำให้โครงเรื่องใหญ่ขาดเอกภาพ (วิมลศิริ ร่วมสุข. 2522 : 11)

2. แก่นเรื่อง

กุหลาบ มลลิกะมาส (2522 : 108) กล่าวถึง แก่นเรื่องว่าเป็นนิสัย ธรรมดา ธรรมชาติของโลกและมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็น และมุ่งหมายจะแสดงลักษณะนั้นออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อ่าน และควรจะมีคุณค่าในแง่ที่ให้คติข้อคิดในการปรับปรุงตนเอง หรือสังคมเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (2518 : 8 - 9) กล่าวถึงแก่นเรื่องว่า คือแก่นหรือแกนกลางของเรื่อง ซึ่งปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนถึงปลายเรื่องเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน โครงเรื่อง จาก ตัวละคร บทสนทนา และส่วนประกอบอื่น ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงแก่นเรื่องที่ผู้แต่งต้องการ สิ่งเหล่านี้จะต้องมีความผูกพันสอดคล้องกับแก่นเรื่องโดยตลอด ถ้าผู้แต่งสามารถสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ดี ผู้อ่านก็จะสามารถมองเห็นและเข้าใจแก่นเรื่องตามที่ผู้แต่งต้องการ

นพ ปาละวงษ์ ๗ อุษยา (2519 : 11) ได้ให้อธิบายเกี่ยวกับแก่นเรื่องว่าในการพิจารณาแก่นเรื่องมิใช่จะเป็นสิ่งที่จะกระทำได้ง่าย ๆ เพราะนักเขียนที่มีฝีมือย่อมจะไม่แสดงแก่นเรื่องออกมาชัดเจน แต่จะแอบแฝงในเรื่องให้ผู้อ่านค้นหาเอาเอง โดยพิจารณาจากคำพูดของตัวละคร จากวิธีการที่นักประพันธ์บรรยายแสดงความคิดเห็นของงานออกมาอย่างตรง ๆ หรืออาจแฝงไว้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ แต่ถึงอย่างไรก็ตามแก่นเรื่องที่นักเขียนมักจะกล่าวถึงก็คงไม่พ้นไปจากเรื่องของชีวิต ความรัก และความตาย ทั้งนี้เพราะแก่นเรื่องคือการแถลงความจริงเกี่ยวกับชีวิตหรือพฤติกรรมของมนุษย์

3. ตัวละคร

นวนิยายและเรื่องสั้นจำเป็นต้องมีตัวละคร ซึ่งผู้แต่งสมมติขึ้นโดยกำหนดให้มีรายละเอียดให้สอดคล้องกับโครงเรื่องและเนื้อเรื่องที่แต่งขึ้น ผู้เขียนจะต้องกำหนดลักษณะรูปร่าง หน้าตา อายุ อุปนิสัย ความคิดอ่าน การศึกษา ประสบการณ์ รวมทั้งชื่อและลักษณะครอบครัว หรือสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การบอกลักษณะดังกล่าวผู้แต่งอาจจะไม่บอกตรง ๆ ซึ่งทั้งนี้ผู้อ่านจะจับลักษณะนิสัยได้จากบทสนทนาของตัวละครนั้น หรืออาจจะรู้ได้จากบทบรรยาย หรือการพรรณนาของผู้แต่งได้ (ปริญญ์ ฤทธิเจริญ. 2526 : 27)

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2522 : 112) กล่าวถึง ลักษณะนิสัยของตัวละครว่า การแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครเท่าที่ปรากฏในวรรณกรรม ประเภทบันเทิงคดีในนวนิยายและเรื่องสั้นนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ดังนี้

1. น้อยลักษณะ หมายถึง มีนิสัยเพียงอย่างเดียว เช่น เป็นคนใจสู้ขยันอยู่ตลอดเรื่อง มีบทคราวใดก็ขยันอยู่คราวนั้น ไม่แสดงนิสัยอย่างอื่นอีก
2. หลายลักษณะ หมายถึง ตัวละครที่ผู้แต่งสร้างให้มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง อาจเป็นนิสัยที่ขัดแย้งกันเองในตัวบุคคลนั้นก็ได้ เช่น ในเรื่องเดียวกันอาจมีตัวละครทั้งสองประเภทอยู่ด้วยกัน ตัวประกอบที่ไม่สำคัญก็อาจเป็นประเภทน้อยลักษณะได้ ผู้อ่านอาจจะสังเกตได้จากพฤติกรรมของตัวละครนั้น ๆ

วิพุธ โสภวงศ์ (2525 : 63 - 65) เสนอแนวคิดเพิ่มเติมว่า หลักการพิจารณาความเหมาะสมของตัวละครว่าควรพิจารณา ดังนี้คือ

1. ผู้แต่งแสดงภาพของตัวละครให้ผู้อ่านเห็นบทบาทบุคลิกลักษณะ นิสัยใจคออย่างชัดเจน ใช้กลวิธีหลายอย่าง เช่น สังเกตจากพฤติกรรมของตัวละครและจากบทสนทนา
2. ตัวละครทุกตัวมีบทบาทมากน้อยแล้วแต่ความสำคัญของแต่ละตัว
3. ตัวละครมีลักษณะสมจริง กล่าวคือมีความคิดความต้องการเหมือนมนุษย์จริง ๆ เพราะมนุษย์ที่ดีพร้อมก็หาได้ยาก ย่อมมีความบกพร่องมากบ้างน้อยบ้าง การพิจารณาลักษณะนิสัยใจคอตัวละครจึงต้องคำนึงถึงความสมจริง ในข้อนี้พิจารณาได้จากการกระทำ การพูด การคิดของตัวละครว่าสมจริงหรือไม่ ผู้แต่งที่เข้าใจธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์จะแสดงภาพตัวละครได้สมจริงตามฐานะ ตำแหน่ง เพศและวัยของตัวละคร
4. ลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่อง ควรมีลักษณะคงที่ การเปลี่ยนแปลงนิสัยนั้นเปลี่ยนแปลงได้ แต่ควรมีเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้เปลี่ยนนิสัยได้ เหมือนนิสัยคนจริง ๆ อาจเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์ และเวลาได้

4. ฉาก

ฉาก เป็นส่วนประกอบที่จำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับวรรณกรรมประเภทนวนิยาย

สุทธินิเวศ พงษ์ไพบูลย์ (2525 : 67) ได้ให้ความหมายของฉากว่า "ฉาก" คือ สถานที่และเวลาที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ส่วนบรรยากาศคือ บรรยากาศทั่ว ๆ ไป เช่น กลิ่น เสียง แสง สี และสัมผัสอื่น ๆ ที่ช่วยก่อให้เกิดอารมณ์หรือยังเห็นสภาพเหตุการณ์เด่นชัดยิ่งขึ้น

บุญเหลือ เทพสุวรรณ (2512 : 3) กล่าวถึง ฉากว่าในนวนิยายฉากมิใช่วัตถุ อย่างฉากละคร วัสดุของฉากของนวนิยายนั้น คือ ถ้อยคำสำนวนที่เราใช้วาดมโนภาพบ้าง หรือบอกกล่าวประวัติของบุคคลหรือสถานที่ หรือคุณสมบัติที่เหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้นหรือดำเนินไป

วิทย์ ศิวศรียานนท์ (2531 : 112) อธิบายความสำคัญของฉากว่า "เหตุการณ์จะเกิดขึ้นลอย ๆ ไม่ได้ จะต้องเกิดขึ้นในเวลาและสถานที่หนึ่ง เพราะฉะนั้นเวลาและสถานที่จึงมีความสำคัญในอันที่จะทำให้เรื่องและตัวละครมีชีวิตจิตใจขึ้น"

5. บทสนทนา

บทสนทนา คือคำพูดของตัวละครที่ได้ตอบระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในเรื่องทำให้ผู้อ่าน เข้าใจนิสัยใจคอของตัวละครดีขึ้น ทั้งเป็นวิธีที่จะดำเนินเรื่องก้าวหน้าไปด้วย

กุหลาบ มลลิกะมาส (2522 : 114) กล่าวถึงวัตถุประสงค์สำคัญในการใช้บทสนทนา ในการแต่ง คือ

1. เพื่อช่วยดำเนินเรื่อง แทนการบรรยายของผู้แต่ง โดยเฉพาะในบทละคร บทสนทนา คือการดำเนินเรื่องโดยตรง
2. เพื่อช่วยให้รู้จักตัวละครในเรื่อง ทั้งรูปร่างหน้าตาและนิสัยใจคอ โดยผู้แต่ง ไม่ต้องบรรยายโดยตรง ๆ
3. ช่วยให้อธิบายการไม่เข้าใจกัน คือเปลี่ยนเป็นบทสนทนาบ้าง เป็นการบรรยายบ้าง
4. สร้างความสมจริง คำพูดที่สมมติว่าเป็นถ้อยคำจริง ๆ ของตัวละคร ทำให้รู้สึกใกล้ชิดกับความเป็นจริงมากกว่าคำบรรยายของผู้แต่ง

5. ทำให้บทประพันธ์น่าอ่าน น่าสนใจ และมีชีวิตชีวขึ้น โดยเฉพาะบทสนทนาที่คมคาย มีอารมณ์ขัน หรือพูดได้ถูกต้องตามฐานะของตัวละคร สัมกับบทบาทในตอนนั้น ๆ

ประทีป เหมื่อนนิล (2519 : 86) กล่าวถึง บทสนทนาว่าควรมีลักษณะดังนี้คือ

1. ความเป็นธรรมชาติ (Natural) คือถ้อยคำที่ใช้ในบทสนทนาได้ตอบของตัวละคร จะต้องมีความสมจริงให้มากที่สุด

2. มีการเลือกสรร (Selective) คือนักเขียนจะต้องเลือกว่าควรเขียนบทสนทนาในตอนใดบ้าง และควรเขียนอย่างไรจึงจะมีความหมายต่อเนื่องเรื่องของนวนิยายทั้งเล่ม

3. มีความคงที่ (Consistent) คือเป็นบทสนทนาที่จะต้องมีความสอดคล้องและต่อเนื่องกับลักษณะการเขียนส่วนอื่น ๆ ของเรื่องด้วย เพื่อให้การเล่าเรื่องเป็นไปอย่างราบรื่น สม่่าเสมอ

4. มีความเหมาะสม (Appropriate) คือการใช้บทสนทนาต้องสอดคล้องกับตัวละครแต่ละตัว โดยคำนึงถึงครอบครัว การศึกษา สภาพสังคม นิสัยใจคอ วัย อาชีพ และเพศ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างตัวละครให้สมจริง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา

ภาษาเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของวรรณกรรม ที่ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์สร้างขึ้นด้วยความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึก และจินตนาการของตน ซึ่งแต่ละคนจะมีความสามารถ ความเชี่ยวชาญ หรือมีศิลปะในการใช้ภาษาที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ดังที่ วิภา กงกะนันท์ (2522 : 131 - 135) กล่าวไว้ว่า ความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารให้คนอื่นเข้าใจตามที่เรต้องการได้ เรียกว่า เราเป็นผู้มีศิลปะในการใช้ภาษาซึ่งอาจมีวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น ใช้ภาษาแบบตรงไปตรงมา ใช้ภาษาประชดประชันใช้สัญลักษณ์และโวหาร

เจือ สตะเวทิน (2518 : 141) ได้แนะแนวทางการศึกษาที่วงทบทวนการเขียนไว้ดังนี้

1. การเลือกคำ (Diction)
2. ถ้อยคำสำนวนเกี่ยวกับความคิดนั้น

3. อุปมาอุปไมยที่ชวนให้เกิดภาพในใจ (Imagery)
4. จังหวะจะโคน (Rhythm)
5. ความสัมพันธ์ (Coherence)
6. การย้ำความหรือเน้นความ (Emphasis)
7. การจัดลำดับความคิด (Arrangement of Ideas)
8. โครงสร้างของประโยคและการผันแปร (Sentence Structure and Variety)

ทางด้าน ชลธิรา กลัดอยู่ และคนอื่น ๆ (2517 : 213 - 226) กล่าวถึง การศึกษาการใช้ภาษาในงานเขียนว่าควรพิจารณาในสิ่งต่อไปนี้

1. การใช้สำนวนโวหาร นักเขียนแต่ละคนมีลักษณะการใช้สำนวนโวหารต่างกันไปหลายแบบ ดังนี้

- 1.1 สำนวนภาษาสั้น กระชับ สื่อความหมายตรงไปตรงมา
- 1.2 สำนวนภาษายาว มีประโยคเชื่อม มีคำขยาย
- 1.3 สำนวนภาษากำกวมเป็นสัญลักษณ์ สื่อความหมายได้หลายนัย
- 1.4 สำนวนภาษาสื่อภาพที่มีชีวิต มีรายละเอียด มีแสงและสีส่น
- 1.5 สำนวนภาษาสื่อให้ได้ยินเสียงพร้อมทั้งรสทางพจนานุกรมสัมผัสด้วย
- 1.6 สำนวนโวหารแข็งกร้าว ดุดัน
- 1.7 สำนวนภาษาเรียบ รื่นหู ทำให้อ่อนหวาน ละมุนละไม
- 1.8 สำนวนภาษาสมัยใหม่ นำคำมาใช้ผิดหน้าที่
- 1.9 สำนวนที่ใช้ถ้อยคำทางวิทยาศาสตร์และมีโครงสร้างของประโยคแบบภาษา

ทางตะวันตกเคลื่อนแฟง

- 1.10 สำนวนโวหารแบบโบราณ ซึ่งมีทั้งลักษณะของการใช้สำนวนและถ้อยคำ

2. การเสนอภาพพจน์ เป็นวิธีการเพิ่มรสชาติในการอ่านอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งนักเขียนอาจใช้วิธีการต่าง ๆ กัน เช่น ใช้การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย เป็นต้น

3. การแสดงน้ำเสียงและท่าที ทำให้เข้าใจเป้าหมายของงานเขียนนั้น ๆ ได้ชัดเจน และสามารถประเมินค่าของงานเขียนนั้นได้ดีขึ้น

สำหรับ กุหลาบ มัลลิกะมาส (ม.ป.ป. : 122 - 136) ได้แนะแนวทางการพิจารณา
วรรณกรรมในด้านการใช้ภาษาว่าควรพิจารณาสิ่งต่อไปนี้

1. การสรรคำใช้ ได้แก่
 - 1.1 คำที่มีความหมายเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง และสถานการณ์ของบุคคล
 - 1.2 การเลือกเสียงของคำตลอดจนการเล่นคำ
 - 1.3 การใช้คำที่มีความหมายเจาะจงเฉพาะที่
 - 1.4 การใช้คำภาษาถิ่น
2. การใช้โวหาร ได้แก่ สำนวนโวหารที่นักเขียนนำมาใช้ในงานประพันธ์ของตนและ
ที่ใช้กันมาก คือ
 - 2.1 การสร้างภาพในจิตหรือจินตภาพ
 - 2.2 การสร้างภาพพจน์
3. การสร้างประโยค
 - 3.1 ประโยคสั้น
 - 3.2 ประโยคยาวขึ้น
 - 3.3 ประโยคยาวแบบโวหาร
 - 3.4 ประโยคบาไรก

เนื่องจากการใช้โวหารและการใช้ภาพพจน์เป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการใช้ภาษาตามที่
กล่าวมาแล้วในลักษณะที่เป็นภาพรวมของทั้งท่วงท่อนองและการเขียน แต่ทั้งนี้การใช้โวหารและ
การใช้ภาพพจน์เป็นหัวใจสำคัญสำหรับงานเขียน จึงจะนำมาอธิบายให้เห็นลักษณะต่าง ๆ อย่าง
ชัดเจน ดังนี้

การใช้โวหาร

การใช้โวหารในการเขียนเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิงและ
เป็นการแสดงความสามารถในการเขียนท่อนองต่าง ๆ เพื่อให้ได้เนื้อความชัดเจนแจ่มแจ้ง
เหมาะสมกับชนิดของเรื่องที่ต้องการเสนอ ปรายผู้ท่านจำแนกไว้ 5 ประการ คือ บรรยายโวหาร
พรรณนาโวหาร เทคนาโวหาร อุปมาโวหาร และสาธกโวหาร

อย่างไรก็ตาม ไมรี ชื่นสาราญ (2531 : 84 - 102) ได้แบ่งลักษณะโวหารที่
คณาจารย์ในการประพันธ์ฝ่ายร้อยแก้วในยุคปัจจุบันนิยมใช้เขียนกันได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

1. บรรยายโวหาร เป็นโวหารที่ผู้เขียนต้องการเล่าเรื่องหรือบรรยายเรื่องราว
ต่าง ๆ อย่างละเอียดตามลำดับเหตุการณ์ กล่าวถึงสภาพของสิ่งที่จะบรรยายอย่างตรงไปตรงมา
เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้จักสิ่งเหล่านั้นทุกแง่ทุกมุม โดยที่ผู้เขียนจะไม่แทรกอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัว
ออกให้ปรากฏ

2. อธิบายโวหาร เป็นวิธีการที่ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจในระบบ
การทำงาน เหตุใดจึงต้องปฏิบัติเช่นนั้น การอธิบายชี้แจงจะช่วยให้ผู้อ่าน ผู้ฟัง เข้าใจเรื่อง
เข้าใจความหมาย หรือความคิดได้อย่างสม่ำเสมอ

3. โวหารที่ใช้ในการวิจารณ์ เป็นโวหารที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถในการ
ใช้ภาษา ชี้แจงอธิบาย แยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ของศิลปะ ซึ่งเป็นองค์ประกอบแห่งความคิด
และอารมณ์ที่ซับซ้อนให้ความสามารถที่เข้าใจได้ วินิจฉัยคุณค่าได้

4. พรรณาโวหาร เป็นโวหารที่ผู้เขียนสามารถใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหารถ่ายทอดสิ่ง
ที่ตนเห็น ตนสัมผัส และความรู้สึก อารมณ์ประทับใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปสู่ผู้อ่านได้เสมือนหนึ่ง
ได้ยิน ได้รู้ ได้เห็นด้วยตนเอง

การใช้ภาพพจน์

การใช้ภาพพจน์เป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง ซึ่ง สิทธา พินิจภูวนล (2516 :
167 - 174) ได้กล่าวถึงโวหารภาพพจน์ว่า เป็นสิ่งที่ทำให้ภาพเด่นชัดขึ้น จนผู้อ่านผู้ฟัง เห็น
รู้และเข้าใจ ผู้ช่วยให้ความคิดความรู้สึกของผู้เขียนเข้ามาสู่ความคิดความรู้สึกของผู้อ่าน
การสร้างโวหารภาพพจน์พอสรุปได้ดังนี้

1. การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกันหรืออนุมา (Simile)
2. การเปรียบเทียบโดยนัยหรืออุปลักษณ์ (Metaphor)
3. การเปรียบเทียบโดยใช้ความตรงกันข้ามหรือปรพักษ์ (Antithesis)
4. การเปรียบเทียบโดยใช้ส่วนหนึ่งแทนทั้งหมดหรือนามนัย (Metonymy)

5. การเล่นเสียงและจังหวะหรือเสียงสัมผัส (Alliteration)
6. ไวยากรณ์ที่ใช้ประโยคคำถาม (Interrogation)
7. การเล่นคำ (Puns on Word)
8. การสมมติให้มีตัวตน หรือบุคลาธิษฐาน (Personification)
9. การกล่าวเกินจริงหรืออติพจน์ (Hyperbole)
10. การเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopocia)
11. การลดความหมายของคำ (Euphonisme)
12. การเล่าเรื่องสมมติ (Allogory)

วิภา กงกะนันทน์ (2522 : 22 - 27) กล่าวว่า ไวยากรณ์ภาพพจน์เป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง คือเป็นวิธีการพูดหรือเขียนที่ผู้พูดหรือผู้เขียนพูดหรือเขียนอย่างหนึ่งแต่หมายความว่าเป็นอย่างอื่นบ้างให้มีความกาวม ทักเบา คลุมเครือ หรือเข้มข้นต่างไปบ้าง ซึ่งมีทั้งหมด 13 ประเภท ดังนี้

1. Metaphor (อุปมา) เป็นไวยากรณ์เปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบกันว่าเป็นสิ่งเดียวกันหรือเท่ากันทุกประการ โดยใช้คำ เป็น เท่า คือ ฯลฯ ในการเปรียบเทียบ
2. Simile (อุปมา) เป็นไวยากรณ์ที่เปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบกันว่าเหมือนกัน โดยใช้คำว่า เหมือน คล้าย ดุจ ดูราว กล ประหนึ่งราวกับ ฯลฯ
3. Synecdoche (สมพจน์) เป็นการกล่าวถึงส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นส่วนทั้งหมดเพียงบางส่วน แต่ให้มีความหมายคลุมทุกส่วน
4. Metonymy (นามนัย) เป็นการเอ่ยถึงสิ่งหนึ่งแต่ให้มีความหมายเป็นอย่างอื่น
5. Oxymoron (ปฏิวาตะ) เป็นการนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือค้านกันมารวมกันเพื่อให้เกิดคำที่มีความหมายใหม่
6. Parodox (ปฏิกาคพจน์) เป็นข้อความที่มีความหมายขัดกัน
7. Synesthesia (อาวัตพากย์) เป็นการใช้นามแทนผลของสัมผัสที่ผิดไปจากธรรมดา
8. Hyperbole (อติพจน์) เป็นการพูดเกินความจริงเพื่อเน้นความรู้สึก

9. Overstatement (อธิพจน์) เป็นการพูดหรือเขียนประหนึ่งโอ้อวดโดยมีเจตนาให้ผู้อ่านผู้ฟังรู้สึกเกิน
10. Allusion (ปฏิรูปจน์) เป็นการใช้ข้อความที่ดัดแปลงมาจากข้อความอันเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว
11. Personification (บุคลาธิษฐาน) เป็นการใช้ภาษาที่ทำให้รู้สึกว่ามีชีวิตแสดงออกกับกิจกรรมกับสิ่งมีชีวิต
12. Analogy (อุทาหรณ์) เป็นการเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์หรือความคิดสองอย่างที่มีความหมายแตกต่างกันว่าคล้ายกัน
13. Rhetorical Question (ปฏิปจฉา) เป็นการใช้คำถามที่มีได้ห้วงคำตอบ

เอกสารเกี่ยวกับคำนิยาม

ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น บุคคลย่อมต้องประสบกับการ "เลือก" ระหว่างสิ่งหลายสิ่งหรือในหลายสถานการณ์ว่า ตนนั้นต้องการสิ่งใดหรือจะเลือกปฏิบัติตนในสถานการณ์นั้น ๆ อย่างไร การตัดสินใจ "เลือก" ใน "สิ่ง" หรือ "สถานการณ์" ที่ตนต้องการหรือพอใจถือได้ว่าเป็น "คำนิยาม" (อาณนท์ อาภาภิรม. 2519 : 21 - 27) โดยแบ่งลักษณะของคำนิยามในแต่ละด้าน ดังนี้

1. การทำบุญ คำนิยามในเรื่องการทำบุญได้รับอิทธิพลโดยตรงจากศาสนาพุทธศาสนา คือความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ชาวไทยเชื่อว่าการทำบุญนั้นจะส่งผลในอนาคตซึ่งเปรียบเสมือนการสะสมทุนไว้
2. ความสนุกสนาน คนไทยเป็นคนรักสนุกสนานมาทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้นกิจกรรมต่าง ๆ จึงมักตั้งพื้นฐานอยู่บนความสนุกสนาน เช่น การทำบุญทอดกฐิน มักนิยมยกขบวนไปทอด ณ วัดไกล ๆ
3. ความหรูหรา การแสดงออกถึงความหรูหราเพื่อบ่งถึงสถานภาพทางสังคมของตนว่าเป็นคนชั้นสูง เป็นคนมีเงิน หรือมีสถานภาพพิเศษทางสังคม เช่น การแต่งกายหรูหรา การจัดงานพิธีใหญ่โตมโหฬาร

4. การจัดงานพิธี คนไทยส่วนใหญ่นิยมการจัดงานพิธีในโอกาสต่าง ๆ ใหญ่โต เพื่อความมีหน้ามีตาของเจ้าภาพ
5. บั๊จแจภาพ หมายถึง ความเป็นตัวของตัวเอง
6. ความสะดวกสบาย คนไทยส่วนใหญ่ชอบความสะดวกสบาย และความสะดวกสบายนี้เองทำให้คนไทยส่วนใหญ่มักไม่ชอบกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนมากนัก
7. ตัวใครตัวมัน คนไทยส่วนใหญ่มุ่งเอาตัวรอด
8. น้ำขึ้นให้รีบตัก
9. ไทยมุง คนไทยส่วนใหญ่มักสนใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัว ทั้ง ๆ ที่เหตุการณ์นั้นไม่เกี่ยวข้องกับตนเลย
10. ไทราศาสตร์
11. การพนัน

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2520 : 31 - 49) กล่าวถึง เรื่องค่านิยมไว้ว่า ค่านิยม หมายถึง ความรู้สึกยกย่องหรือรังเกียจ หรืออาย หรือใคร่หวาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลที่มีต่อสิ่งอื่น ๆ ค่านิยมที่ค่านิยมต้องเป็นค่านิยมที่สามารถทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ ในสังคมไทยค่านิยมที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ค่านิยมในความสะดวกสบาย ค่านิยมในการทำกิจกรรมให้พอเสร็จ ไม่นิยมคุณภาพ และค่านิยมในการให้อภัย ความบกพร่องกันง่าย ๆ

เต็มสิริ บุญสิงห์ (2519 : 3 - 8) กล่าวว่า ค่านิยม คือสิ่งที่ประสพการณ์ของคนในตลอดชีวิตที่สะสมเอาไว้ จนตกตะกอนในตัว คนที่มีค่านิยมดีจะเป็นคนที่ประสานผลประโยชน์ของคนที่มีเกี่ยวข้องด้วย ค่านิยมที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในสังคมไทยคือ ความสมัครสมานสามัคคี การทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม การปฏิบัติตามระเบียบวินัยกฎหมาย ความรับผิดชอบและค่านิยมทางเศรษฐกิจ

ทวีรสัน ธนาคม (2517 : 9 - 11) กล่าวว่า ค่านิยม คือสิ่งที่เรารักและพึงปรารถนา แต่ละคนจะมีค่านิยมไม่เหมือนกัน แต่โดยทั่วไปค่านิยมของมนุษย์ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกัน เช่น ความรัก เงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศ สุขภาพ และความรู้ ความสะดวกสบาย เป็นต้น

สุภัตรา สุภาพ (2528 : 14) ได้จำแนกค่านิยมที่ควรยกย่องไว้ดังนี้

1. รักพระมหากษัตริย์
2. นับถือศาสนา
3. ความเป็นไทย
4. ความประหยัด
5. ความมีระเบียบวินัย
6. มีความรับผิดชอบ
7. ความซื่อสัตย์สุจริต
8. ความขยันขันแข็งมาะอดทน
9. การยกย่องผู้ทำความดี
10. การรักพวกรักห้อง
11. มีเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์
12. ความยึดมั่นในอุดมการณ์มากกว่าบุคคล
13. การนิยมของไทย
14. รักของส่วนรวม
15. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
16. เคารพผู้อาวุโส
17. กตัญญูรู้บุญคุณ
18. ความไม่ผูกพยาบาท
19. ความรู้สึกเสียสละในทางที่ถูกที่ควร
20. ความสะอาด สุภาพเรียบร้อย
21. การตรงต่อเวลา
22. การทำมากกว่าพูด
23. นิยมเจ้านายและยศถาบรรดาศักดิ์
24. ยกย่องผู้มีความรู้

ชัยสิทธิ์ สันสมบุรณ์ทอง (2520 : 1242 - 1248) ได้จำแนกค่านิยมในสังคมไทย
ออกเป็น 8 ประการ ดังนี้

1. ยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าหลักการหรือเหตุผล
2. ยกย่องคนที่มีความรู้หรือได้รับการศึกษา
3. เคารพและคล้อยตามผู้มีวัยวุฒิสูง
4. ยึดมั่นในวัตถุนิยมแบบทาสน้ำเงิน
5. รักความเป็นอิสระชอบทำอะไรโดยลำพังตนเอง
6. นิยมความฉ้อฉลมากกว่าอิสระนิยม
7. เชื่อถือในไสยกลาง ไสยศาสตร์ และหัวโบราณ
8. นิยมการเล่นพรรคพวกมากกว่าคุณธรรม

เอกสารการวิจารณ์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์

การประกวดผลงานทางวรรณกรรมให้ได้รับรางวัลซีไรต์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 - 2532
มีผลงานที่ชนะการประกวดทั้งประเภทเรื่องสั้น กวีนิพนธ์ และนวนิยาย ในจำนวนผลงานดังกล่าวมี
นวนิยายที่ได้รับการตัดสินจากคณะกรรมการให้ได้รับรางวัลซีไรต์ 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องลูกอีสาน
เรื่องคำพิพากษา เรื่องปูนปิดทอง และเรื่องคลังสูง ชุงหมัก ลักษณะของเนื้อหาส่วนใหญ่สะท้อน
ปัญหาของบุคคลในสังคมแง่มุมต่าง ๆ กัน และแฝงด้วยปรัชญาในการดำเนินชีวิต ความมีสาระและ
คุณค่าของนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ประกอบด้วยความคิดที่แปลกใหม่ทั้งในด้านรูปแบบและ
เนื้อหา ทำให้นวนิยายดังกล่าวได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก และมีผู้สนใจได้แสดง
ความคิดเห็นเกี่ยวกับนวนิยายทั้ง 4 เรื่องในทัศนะต่าง ๆ กัน ดังนี้

เรื่องลูกอีสาน ของ คำพูน บุญทวี

วารสารโลกหนังสือ ฉบับแนะนำตัว (วิจารณ์หนังสือ : 78 - 80) กล่าววิจารณ์
ลูกอีสานโดยสรุปได้สาระดังนี้

ในท่ามกลางกระแสธารของงานเขียนนวนิยายไทยปัจจุบัน จุดใหญ่ที่น่าชมเชย คำพูด บทพูด ก็คือการรู้จักตนเอง รู้จักข้อเด่นในคุณสมบัติที่เขียนของตนว่าอยู่ตรงไหน แล้วก็หยิบออกมาผูกเป็นรูปแบบเป็นร่างได้อย่างเหมาะสม เขาไม่ได้พยายามเค้นเขียนในสิ่งที่ตนไม่รู้จริง หรือไม่จริง คำพูด พาเราไปรู้จักคนอีสานในแง่มุมต่าง ๆ ของการมีชีวิต นับแต่แรกเกิดเป็นต้นมา สิ่งที่เป็นโครงหลักยืนพื้นของหนังสือเล่มนี้ก็คือการทวนถามหาถิ่น การต่อสู้กับธรรมชาติซึ่งโหดร้ายทารุณ... ในแง่ของสาระหนังสือเล่มนี้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวบ้านอีสานได้ดีกว่ารายงานหลาย ๆ ชิ้น

นอกจากนี้ นรนิติ เศรษฐบุตร (2531 : 40) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ที่มีต่อเรื่อง ลูกอีสาน ว่า

เรื่องลูกอีสาน มีลักษณะพิเศษ... มันมีความกลมกลืน มีลักษณะร่วมกัน คือต้องใช้ภาษาอังกฤษว่ามี Creative Writing ไม่ใช่เป็นสารคดี แล้วเรื่องก็สนุกมี Drama อย่างที่กรรมการบางคนบอกว่ามี Drama ผู้อ่านอ่านแล้วชวนให้ติดตามแล้วยังเอาลักษณะของคนอีสานซึ่งมีน้อยคนจะเอาปัญหาพื้น ๆ นั้นมาเขียนเล่าได้อย่างจริงจัง ทำให้คนหันไปสนใจว่าอีสานเป็นอย่างไร เมื่อก่อนเราพูดถึงการกินเขียนอย่างพะอืดพะอม แต่นักเขียนนั้นเอามาเขียนทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ามันเป็นชีวิต ๆ หนึ่งของคนไทยจำนวนมากในภาคนี้...

ในเรื่อง คำพิพากษา ของ ขาคี กอบจิตติ ; เจตนา นาควัชระ (2525 : 22 - 27) ได้ชี้ให้เห็นถึงปรัชญาในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ไว้อย่างน่าฟังดังนี้

เรื่อง คำพิพากษา อาจจะเป็นเรื่องที่แหวกแนวออกไปจากวรรณกรรมร่วมสมัยส่วนใหญ่ของไทย เป็นเรื่องที่ผู้แต่งจะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม อาจจะช่วยพาคนที่จุดกระชากนวนิยายร่วมสมัยให้หลุดพ้นจากปลัก "น้ำเน่า"... ขาคี กอบจิตติ กล่าวอาสาเข้ารับ

บทบาทของนักเขียนที่พยายามแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม และกระตุ้นคนให้เกิดความ
สำนึกในเรื่องของศีลธรรม และแนวความคิดในเรื่องปรัชญาวัตถุนิยม แล้วต่อด้วยความคิด
เชิงปรัชญา ในเรื่องคุณค่าของมนุษย์ ที่ไม่ควรผูกติดอยู่กับวัตถุ... ในด้านกลวิธีการประพันธ์
มีการใช้เทคนิคการเขียนแบบ "กระแสสำนึก" (Stream of Consciousness)
ในการเล่าเรื่อง ชาติใช้เทคนิคนี้ได้อย่างแนบเนียนที่เรียกว่า "การพูดเดียวกับตัวเอง"
ซึ่งกวีไทยก็รู้จักดีอยู่แล้ว แต่ชาติเข้าใจที่จะขยาย "การพูดเดียวกับตัวเอง" ออกไปจนถึง
ขั้นเป็น "บทสนทนาด้วยตัวคนเดียว"

อย่างไรก็ตาม กอบกุล อิงคุทานนท์ (2525 : 72 - 75) ได้เสนอมุมมองในเรื่อง
คำพิพากษา ในด้านศีลธรรมจรรยาของสังคมในชนบทไว้อย่างสั้น ๆ แต่ชัดเจน คือ

คำพิพากษา เป็นเรื่องที่ผู้เขียนนำปัญหาซึ่งสั่นคลอนศีลธรรมจรรยาสังคมไทยโดยเฉพาะ
สังคมชนบท มาใช้เป็นจุดในการผูกโยงเรื่อง นั่นคือเรื่องของชายคนหนึ่งที่ชื่อ "หัก"
ซึ่งได้แม่เลี้ยงมาเป็นเมีย ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นจากการดำเนินเรื่องของเขาวว่า เป็น
การประนีประนอมอย่างฉาบฉวยของสังคมที่มีต่อ "หัก" ทำให้เขาต้องกลายเป็นเหยื่อแห่งการ
มีชีวิตอยู่ภายใต้ "ภาพลวง" ซึ่งเป็นผลผลิตของสังคม... ผู้เขียนได้ใช้ท่วงท่าของการ
เขียนแบบเสียดสีประชดประชันอยู่เสมอในการวิจารณ์สังคมไม่ว่าจะเป็นภาพแห่งความ
ขัดแย้งที่แฝงไปด้วยความเยาะหยัน สังคมเล็งนำใจขึ้นในขณะที่การนิยมวัตถุ กำลังก้าวหน้า
มากขึ้นทุกที

กระแส มาลยาภรณ์ และชดา จิตพิทักษ์ (2528 : 138 - 148) ได้ศึกษาสังคม
มนุษย์จากวรรณกรรมเรื่อง คำพิพากษา โดยแยกวิเคราะห์อย่างสังเขปตามแนวประโยชน์ที่ได้
รับจากการศึกษาวรรณกรรม 4 แนวทาง ดังนี้

1. ทำให้ทราบสัจจะของชีวิต รู้และเข้าใจพฤติกรรมของคนและความต้องการของ
มนุษย์ อันจะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

2. ทำให้ทราบและเข้าใจวัฒนธรรมของสังคม ทั้งที่ตนเป็นสมาชิกอยู่แล้ว และไม่ได้เป็นสมาชิก
 3. ทำให้ทราบเหตุการณ์ ความเป็นไปของสังคมในด้านวิทยาการใหม่ ๆ ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ
 4. เป็นการส่งเสริมศีลธรรมจรรยา ให้ผู้ชมคิดและปรัชญาค่านิยมในการดำรงชีวิต
- ในเรื่อง ขุนบิตทอง ของ กฤษณา อโศกสิน ; อิงอร สุปันธุ์วิช (2528 : 126 - 129) ได้กล่าววิจารณ์ไว้ ทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหาได้ย่อเด่นชัดว่า

เรื่อง ขุนบิตทอง นี้ ผู้เขียนต้องการเสนอแนวคิดที่เด่นชัด จึงดำเนินเรื่องและบรรยายเรื่องได้ตรงจุด ตัวละครมีพอประมาณจึงดูไม่สับสน มีการใช้ฉากอยู่ไม่กี่แห่ง เช่น บ้านของสองเมือง บ้านของสภา ตลาดเก่า ฯลฯ และบทสนทนาที่เป็นไปได้ในชีวิตประจำวัน จึงทำให้เรื่องนี้ดูเป็นจริง... ในความคิดของข้าพเจ้า "ขุนบิตทอง" อาจจะไม่ใช่นวนิยายที่ดีที่สุดของ กฤษณา แต่เป็นนวนิยายที่สะท้อนให้คนในสังคมยอมรับว่าปัญหาบ้านแตกมีใช่เป็นของใหม่ แต่การที่สังคมปัจจุบันมีปัญหามาก ๆ นั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากคนในครอบครัวที่มีปัญหาเหล่านี้เอง และสะท้อนให้เห็นว่าการจะเป็นพ่อแม่คนนั้นมิใช่เป็นของง่าย ต้องให้ทั้งการเลี้ยงดูอบรมและต้องให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกอย่างเพียงพอ ลูกจึงจะเติบโตขึ้นโดยไม่เป็นปัญหากับสังคม พ่อแม่ควรจะเป็น "พระพุทธรูปทอง" มิใช่เป็นแต่เพียง "ขุนบิตทอง" เท่านั้น

ทั้งนี้ นรนิติ เศรษฐบุตร (2531 : 128) ยังได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่อง ขุนบิตทอง ในด้านชีวิตครอบครัวว่า

ขุนบิตทอง เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตครอบครัว ที่ให้เห็นปัญหาภายในครอบครัวระหว่าง พ่อแม่และลูกที่มีอิทธิพลสัมพันธ์ไปถึงสังคม เพราะเนื่องจากพ่อแม่ที่ทำตัวเป็นบุชฌิยบุคคลประเภทขุนบิตทอง คือเป็นบุชฌิยบุคคลได้แต่เพียงผิวเผินเหมือนบุพการีที่มีทองปิดบังผิว

ส่วนเรื่อง คลังสูง ขงทั้น ของ นิคม รายยวา ; ดวงมน จิตรจำนงค์
(2528 : 128 - 131) ได้กล่าววิจารณ์ว่าไว้โดยสรุปได้สาระดังนี้

ทุกถ้อยคำของนวนิยายขนาดสั้นเรื่อง คลังสูง ขงทั้น นี้ได้บรรจุความหมาย
อันเพียบพูน นิคม รายยวา ได้ก้าวเข้าสู่พันธกิจอันเต็มสมบูรณ์ของผู้สร้างงานประพันธ์
ซึ่งน้อยคนในบ้านเมืองสมัยนี้จะทำได้ล่วง นั่นคือการสร้างความเข้าใจต่อความเป็นจริง
ของชีวิตมนุษย์ชาติผู้ร่วมชะตากรรมเดียวกันไม่ว่าในยุคสมัยใด

อย่างไรก็ดี อิงอร สุกพันธุ์ดิษ (2528 : 95 - 97) ได้กล่าวสรุปถึงสาระสำคัญของ
เรื่อง คลังสูง ขงทั้น ไว้อย่างสั้น ๆ แต่ได้ใจความ และครอบคลุมเนื้อหาทั้งเรื่องไว้ดังนี้

นวนิยายเรื่องนี้เป็นนวนิยายขนาดสั้นที่เน้นความคิดเชิงปรัชญาและใช้สัญลักษณ์เป็นส่วนสำคัญ
ผู้เขียนจะค่อย ๆ ให้อ่านติดตามความคิดของเขาไปเรื่อย ๆ ด้วยถ้อยคำที่เรียบง่าย
บางครั้งเขาจะใช้บทสนทนาเพื่อสื่อความคิด บางครั้งก็จะให้คำง่ายเป็นผู้เสนอความคิดเอง
เหตุการณ์ในเรื่องจะไม่ดำเนินติดต่อกันแต่จะเป็นการตัดต่อความคิดแล้วให้อ่านสรุปเอง

นอกจากนั้น นรนิติ เศรษฐบุตร (2531 : 152 - 153) ยังได้กล่าวถึงคำวิจารณ์
ของคณะกรรมการที่ตัดสินให้เรื่อง คลังสูง ขงทั้น ได้รับรางวัลซีไรต์ โดยสังเขปดังนี้

แนวการเขียนและกลวิธีที่ใช้ในนวนิยายเรื่องนี้มีลักษณะเด่น ได้แก่ การเล่าเรื่องผ่าน
กระแสนึกของตัวเอก การใช้สัญลักษณ์ การใช้ถ้อยคำภาษาที่สั้น ง่าย และสมบูรณ์ด้วย
ความหมาย... นอกจากนั้นนวนิยายเรื่องนี้ยังงามและแจ่มชัดด้วยภาพและบรรยากาศ
ไม่ว่าจะเป็นสายน้ำสายหมอก ล่องแพ - ลากซุง สลักช้าง สัตว์ป่าสัตว์ หรือเสียงกลอง และ
สีส้มของดอกไม้...ทุกประการนี้จะประสานกลมกลืนกันอย่างมีเอกภาพ ให้อ่าน
ตระหนักในที่สุดว่า การดำเนินชีวิตคือ การลากซุงซุงหนึ่งขึ้นคลังสูง เพื่อนำซุงนั้นไปสร้าง
สิ่งที่เป็นเพียงซากชีวิตอันไร้คุณค่า

บทที่ 2

วิเคราะห์กลวิธีการแต่งนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์

นวนิยายเป็นงานประพันธ์ที่คนนิยมอ่านเพราะให้ความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายอารมณ์ทำให้ผู้อ่านพ้อผ่านไปกับจินตนาการของผู้ประพันธ์ ทั้งด้านความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนกลวิธีการเขียนที่หลากหลายน่าสนใจ ซึ่งกลวิธีการเขียนของผู้ประพันธ์แต่ละคนย่อมมีผลต่องานสร้างสรรค์ทั้งหมดของเขาทั้งในด้านคุณค่าทางศิลปะและคุณค่าทางสังคม รวมทั้งความสามารถในการนำองค์ประกอบของนวนิยายมาประกอบกันเข้าให้กลมกลืนเป็นเรื่องราวที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ซึ่งผู้ประพันธ์แต่ละคนจะมีความสามารถหรือความเชี่ยวชาญในการใช้กลวิธีการเขียนอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล สำนวนของคนไหนก็เท่ากับเป็นกระจกส่องให้เห็นลักษณะจิตใจ และอุปนิสัยของคนนั้นได้ (ไมรี ชื่นสารานู. 2529 : 105)

ในด้านผู้อ่านการศึกษากลวิธีการแต่งก็เป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์นวนิยายแต่ละเรื่อง เพราะจะทำให้ทราบว่าผู้ประพันธ์ได้ใช้วิธีการแต่งอย่างไร ที่ทำให้นวนิยายของเขาที่น่าสนใจ ประทับใจผู้อ่าน และให้คุณค่ามากน้อยเพียงใด หากผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีการแต่งได้ดีเหมาะสม จะช่วยให้นวนิยายเรื่องนั้นมีศิลปะและทรงคุณค่า ดังที่ เสฐียรโกเศศ (2507 : 91 - 92) กล่าวไว้ว่า กลวิธีการแต่ง เป็นกรรมวิธีที่ทำให้ได้ผลเรียบร้อยงดงาม เป็นผลมาจากฝีมือ ความรู้ และความชำนาญ

ในการศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการแต่งนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์นั้นจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ทราบว่านวนิยายได้รับรางวัลซีไรต์ มีองค์ประกอบและกลวิธีการแต่งอย่างไร ที่ทำให้อ่านสนใจและประทับใจ ซึ่งการศึกษาวเคราะห์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ครั้งนี้ ได้ศึกษาวเคราะห์กลวิธีการแต่งตามประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้ คือ กลวิธีการเขียนโครงเรื่อง วิถีดำเนินเรื่อง แก่นเรื่อง การสร้างตัวละคร การสร้างฉาก บทสนทนา และการตั้งชื่อเรื่อง

สำหรับการศึกษาวเคราะห์กลวิธีการแต่งนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ในครั้งนี้จะศึกษาวเคราะห์ตามลำดับเรื่องดังต่อไปนี้

1. เรื่องลูกอีสาน
2. เรื่องคำพิพากษา
3. เรื่องขุนบิตทอง
4. เรื่องคลังสูง ชุงหนัก

วิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี

1. เนื้อเรื่องย่อ

ครอบครัวของเด็กชาย "คุณ" เป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชนบทภาคอีสาน เขาอาศัยอยู่กับบิดา มารดา และน้องยี่สิบ กับบุญหลาย นอกจากครอบครัวของคุณแล้วยังมีครอบครัวที่เป็นญาติ ๆ ของเขา ได้แก่ ปู่ กับ ย่า ลุงเต็ม ลุงกา ทิดจุ่น ศากอง และกลุ่มครอบครัว คนฉวน กับ คนจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกับคุณ การดำเนินชีวิตของคนฉวน และคนจีนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพค้าขายประเภทของใช้ซึ่งต่างจากครอบครัวของคุณ และครอบครัวอื่น ๆ ในหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร แต่พวกเขาก็ต้องประสบกับปัญหาความแห้งแล้ง ขาดน้ำ ขาดแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ จากปัญหายุทธศาสตร์ที่พวกเขาต้องพบทำให้ต้องอพยพครอบครัวไปหาอาหารในที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่าเช่น ลำน้ำชี และที่ลำน้ำชีนี้พวกเขาจับปลาได้เป็นจำนวนมาก และนำมาทำเป็นปลาแห้ง ปลาঝ เพื่อเก็บไว้รับประทานในช่วงที่ขาดแคลนอาหาร บิดาของคุณ และคนในครอบครัวอื่น ๆ ก็ยังมีความสามารถในการจับสัตว์ชนิดอื่น ๆ อีก เช่น จับอึ่ง นกคุ้ม รวมทั้งการฝึกสุนัขให้ช่วยล่าสัตว์ รู้จักผลิตเครื่องใช้เอง เช่น เครื่องมือจับปลา ส่วนมารดาของคุณก็ต้องทำงานหนักเช่นเดียวกับผู้ชาย เช่น ตากข้าว ผูกหมอนมุงหลังคา และการออกหาอาหาร แต่ถ้ามีเทศกาลงานบุญและประเพณีต่าง ๆ อาทิเช่น วันสงกรานต์ การลงแขก การแต่งงาน และการเกิด ลูกอีสานทั้งหลายต่างก็มาร่วมงานกันด้วยความยินดี

2. โครงเรื่อง

โครงเรื่อง คือส่วนของเนื้อเรื่องที่แสดงถึงปัญหาความขัดแย้ง วิธีการดำเนินเรื่อง และการคลี่คลายปัญหาไปสู่จุดจบได้อย่างไร

โดยทั่วไปการกำหนดโครงเรื่อง ผู้แต่งมักจะวางแนวทางได้ล่วงหน้าในแง่ที่เกี่ยวกับปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ และเหตุการณ์สำคัญที่จะช่วยให้เรื่องดำเนินไปจนจบเรื่อง โครงเรื่องที่ผู้แต่งจะต้องสลับซับซ้อนแต่ไม่สับสน

การวิเคราะห์โครงเรื่อง จะพิจารณาส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การเปิดเรื่อง คือตอนเริ่มเรื่องของงานประพันธ์ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านทราบฐานะตัวละครสำคัญ หรือบอกเหตุสำคัญอันจะเกี่ยวกับเรื่อง (เจือ สตะเวทิน. 2516 : 198) การเปิดเรื่องที่ผู้ประพันธ์ใช้ก็มีหลายวิธี เช่น การเปิดเรื่องโดยการบรรยาย การเปิดเรื่องโดยใช้บทสนทนา การเปิดเรื่องด้วยวิธีการพรรณนา การเปิดเรื่องในรูปจดหมาย และการเปิดเรื่องด้วยการใช้ภาษิต เป็นต้น

2. การดำเนินเรื่อง คือกลวิธีการสร้างเรื่องให้เรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจ โดยการสร้างความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากน่าสงสัยชวนให้ติดตาม ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจใคร่รู้ว่าตัวละครจะสามารถเอาชนะอุปสรรคหรือข้อขัดแย้งได้หรือไม่โดยเริ่มจาก

2.1 บทปัญหา เป็นการสร้างข้อขัดแย้งในโครงเรื่อง อาจแบ่งออกเป็นข้อขัดแย้งระหว่างตัวละคร ข้อขัดแย้งภายในจิตใจตัวละคร และข้อขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อม

2.2 การขยายตัวของปัญหา เป็นการสร้างความขัดแย้งให้มีการเพิ่มพูนปัญหาให้เข้มข้นยิ่งขึ้น

2.3 การแก้ไขปัญหาก็เป็นระยะที่เรื่องเปลี่ยนแปลงไปในทางใดทางหนึ่งหรือเป็นช่วงเวลาของการแก้ปัญหาก็เกิดขึ้น

3. การปิดเรื่อง หมายถึง การจบเรื่องในงานเขียนประเภทบันเทิงคดี ซึ่งเป็นตอนสำคัญที่สุดท้ายที่ผู้ประพันธ์จะแสดงความสามารถว่ามีการปิดเรื่องได้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง การเปิดเรื่อง และการดำเนินเรื่องอย่างมีเหตุผล หรือเหมาะสมมากน้อยเพียงไร การปิดเรื่องมีหลายวิธี เช่น การปิดเรื่องแบบสุภาษิตกรรม ปิดเรื่องแบบโสกนาฏกรรม ปิดเรื่องแบบชีวิตจริง ปิดเรื่องแบบพลิกความคาดหมาย และปิดเรื่องแบบทิ้งท้าย เป็นต้น

จากการศึกษาโครงเรื่องในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ เรื่อง ลูกอีสาน สามารถแยกเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นดังนี้

1. การเปิดเรื่อง

ในด้านการเปิดเรื่อง เรื่อง ลูกอีสาน ผู้แต่งเปิดเรื่องด้วยการพรรณาสภาพบ้านเรือนหลังเก่า ๆ ของคุณ โดยใช้ถ้อยคำสำนวนที่เรียบง่าย กระชับ สละท่อนให้เห็นสภาพบ้านเรือนของชาวชนบทที่ยากจน ปลูกโคคเค่นอยู่ท่ามกลางเปลวแดดและลมแรงจัด ดังตัวอย่าง

47 ปี ครั้งกระโน้น... มีเรือนเสาไม้กลมหลังหนึ่งยืนอาบแดดอันระอุอ้าวอยู่ใต้ต้นมะพร้าวอันสูงลิ่ว ยามลมพัดฉิวมาแรง ๆ ผู้เป็นพ่อจะบอกลูกเล็กทั้ง 3 คน ให้รีบลงไปอยู่ที่อื่น มะพร้าวต้นนี้อาจจะหักลงมากับเรือนเอาได้ เด็ก ๆ ที่อยู่บนเรือนอาจจะแขนขาหัก

ถ้าลมพัดไม่แรงนัก เด็กทั้งสามก็จะพากันนอนฟังเสียงชู้ชา ตามข้างฝาและมองหลังคาสายตาเขม็ง ฝากันตีพญาความงุนหลังคา ถูกแดดเผาจนแห้งกรอบ เมื่อใดลมพัดมันจึงมีเสียงต่าง ๆ ถ้ามีเสียง พ่อบอกว่าเล่นลงไปไว ๆ ก็จะได้วิ่งลงไปเร็วที่สุด

(ลูกอีสาน : 1)

2. การดำเนินเรื่อง

การดำเนินเรื่อง เรื่อง ลูกอีสาน แยกเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

2.1 การสร้างปัญหา ลักษณะของปัญหาที่เป็นข้อขัดแย้งในเรื่องนี้ ได้แก่ การสร้างข้อขัดแย้งระหว่างตัวละครกับธรรมชาติ เนื้อเรื่องเกือบทั้งหมดในเรื่องนี้ผู้เขียนได้แสดงถึงข้อขัดแย้งของคนกับธรรมชาติ คนต้องต่อสู้กับธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดของชีวิต โดยเริ่มจากคนเพิกขมวดชีวิตอันแร้นแค้น ต้องทนต่อสภาพความอดอยาก ทำให้ต้องละทิ้งถิ่นที่อยู่เดิม ไปอาศัยในแหล่งที่อุดมสมบูรณ์กว่า ดังเช่น ในตอนต้นเรื่อง ผู้ประพันธ์บรรยายให้เห็นสภาพชีวิตที่แร้นแค้นของหมู่บ้านที่คุณอาศัยอยู่ คุณเห็นคนจำนวนมากกำลังอพยพครอบครัวไปอยู่ที่อื่น

ส่วนตัวเขาต้องเผชิญชะตากรรมท่ามกลางความแห้งแล้งกันดาร ชีวิตที่ต้องทนเวียนเปลี่ยนไป
ตามธรรมชาติ ดังความว่า

"เข้ามิดันหนึ่งมีเสียงเซ็งแซ่ที่หน้าบ้าน คุณคันทันก็เห็นพ่อกับแม่เปิดประตูเรือนลงไป
จึงลุกขึ้นลงเรือนตามลงไปด้วยความสงสัย มีเกวียนเทียมวัว 3 เล่ม จอดอยู่ที่ถนนทำให้
คุณเข้าใจว่า คงพากันไปหาปลาร้าเหมือนพวกก่อน ๆ แต่เมื่อเห็นลงแก้วกับลุงสีฟ้าเมีย
ตรงเข้ามาจับมือกับพ่อกับแม่ คุณจึงรู้ว่าเขาพากันย้ายไปอยู่ที่อื่น เด็ก ๆ ลูกของพวกนั้น
ต่างอ้อมลูกหมาและไก่ไก่น ซึ่งเห็นไก่พ่อเล่าตามมาเป็นแถว ๆ ส่วนควาย 2 - 3 ตัว นั้น
ถูกล่ามเชือกไว้ทางด้านหลังเกวียนมัด ๆ กันไป พ่อพูดกับลุงแก้วว่า

"ลงไปก่อน ถ้าทงไม่ได้ฉันจะพาแม่กับคุณตามไป"

ส่วนแม่พูดกับผู้หญิงแก่ ๆ อีกคนหนึ่งว่า

"ถ้ามีปลาต้ม หรือปลาตัวโต ๆ ก็พามาให้กินด้วย"

(ลูกอีสาน : 4 - 5)

นอกจากนี้ความขัดแย้งที่ตัวละครมีต่อธรรมชาติที่เป็นประเด็นสำคัญที่ผู้เขียนได้แสดงไว้
ได้แก่ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำไร่ แต่ต้องพบอุปสรรคในเรื่องความ
แห้งแล้งขาดน้ำที่จะนำมาใช้เพาะปลูก ชาวบ้านต้องอาศัยฝนซึ่งบางปีก็ประสบปัญหาเรื่องน้ำมี
ไม่เพียงพอ แต่ถ้าเมื่อใดที่ทุกคนได้เห็นเมฆฝนผ่านมา พวกเขาจะพอใจเป็นอย่างยิ่ง นั่นหมายถึง
เป็นสัญญาณแห่งความอุดมสมบูรณ์ ที่พวกเขานับวันรอคอยด้วยใจจดจ่อ จะสมหวังหรือผิดหวังก็ตาม
ดังนี้

บ่ายวันนี้ ท้องฟ้ายังมีเมฆด้วยเมฆฝน ทำให้ทุกคนทำงานไม่มีเวลาหยุด ไม่มีใคร
เสียดายมองตึกปลาที่ถูกสายน้ำใหญ่พัดหายไปและ ไม่มีใครบ่นว่าเห็นเหนื่อย เพราะตกลง
กันแล้วว่า วันมะรืนนี้จะต้องอาบลาน้ำนี้ เพื่อว่าทางบ้านมีฝนตกใหญ่ก็จะได้น้ำและ
หวานกล้ำกันบ้าง

หลังจากอ้อมข้าวแล้ว ต่างคนก็ต่างแยกกันไปหากันตาล เพื่อเอามามุงกองไฟอย่างปลา ที่ได้มาเมื่อยามเที่ยง คุณได้ไปกับพ่อเหมือนกัน ขณะเดินไปตามทุ่งนามีชายหลายคนพากัน บิคน้ำคั้นนาที่กว้าบอยู่ข้างขึ้น ลุงคนหนึ่งพูดกับพ่อว่า ทางบ้านแกบี่นี้มีฝนตกลงมาบ้าง แต่ไม่มีน้ำขังสักที แต่นั่นต่อไปคงจะมีฝนตกลงมาได้เท่ากันแน่ ถึงฝนจะล่าก็ยังดีกว่า ไม่ได้ทำเลย พ่อพูดว่าจะ รับกลับบ้านเหมือนกัน แต่ถ้าฝนไม่มีก็อาจจะ ไปหาปลาทางแม่น้ำ มูลอีก เพื่อจะได้เอาไป แลกเกลือมาไว้กิน ลุงคนนั้นถามพ่อว่า ทำไมไม่ย้ายไปอยู่บ้านอื่น เสีย พ่อบอกว่ายังไม่ย้ายจะลองสู้กับแล้งดูสัก 2 - 3 ปี

(ลูกอีสาน : 213)

ส่วนข้อขัดแย้งภายในใจตัวละคร เป็นเรื่องที่แสดงความขัดแย้งการต่อสู้ระหว่างอารมณ์ ความรู้สึกกับความต้องการภายในใจตัวละคร เช่น การต่อสู้ระหว่างอำนาจฝ่ายดีกับฝ่ายชั่ว ความขัดแย้งระหว่างความรักกับความเครียด ลักษณะการขัดแย้งดังกล่าวทำให้ตัวละครเกิดความ สับสนและลังเลไม่แน่ใจ

จากเรื่อง ลูกอีสาน พบว่า "คุณ" มีความขัดแย้งภายในใจที่เด่นชัด กรณีที่ชาวบ้านอพยพ ย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อไปหาอาหารในแหล่งที่อุดมสมบูรณ์กว่าที่อยู่ปัจจุบัน "คุณ" ไม่เข้าใจเลยว่าทำไม พ่อของเขาจึง ไม่ย้ายตามเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน ทั้ง ๆ ที่หมู่บ้านที่เขาอาศัยอยู่ก็ขาดแคลนอาหาร อย่างมาก จากคำพูดของตัวละครช่วยให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ว่า ชาวอีสานมีความกตัญญูต่อบิดา มารดา และบรรพบุรุษของตนยิ่งนัก ดังตัวอย่าง

เมื่อขบวนเกวียนเคลื่อนออก เสียงแข็งแซ่ก็ดังขึ้นอีก คุณยืนอยู่ใกล้ ๆ แม่ มองดูขบวน เกวียนนั้นจนลับสายตา คุณถามแม่ว่า

"พวกลุงนั้นจะไปไหนละแม่?"

"ไปอยู่บ้านดินคาน้ำขุม ปลาขุมบ่อน คือแซ่แก่งหวาง" แม่ว่า

คุณได้ยินคำพูดอย่างนี้บ่อย ๆ แต่你不สนใจ เพิ่งจะสนใจคราวนี้จึงถามแม่อีกว่า

"บ้านดินคาน้ำหมึกคืออะไรล่ะแม่?"

แม่อธิบายว่าเป็นที่ทาหมึกได้ทุกปี ปลาในน้ำก็มีตัวโต ๆ เวลามีงูโคคน้ำเหมือนจะเข้า
พาดหาง

คุณตามพ่อขึ้นไปบนเรือน แล้วถามพ่อว่า

"เมื่อใดพ่อจะพาพวกเราไปอยู่บ้านมีปลาเล่นน้ำเหมือนจะเข้าพาดหางล่ะพ่อ?"

พ่อบอกคุณว่า

"ปู่ของลูกสั่งว่าไม่ต้องย้ายไปไหนนะลูก"

แม่ก็มาพูดต่อขึ้นว่า

"ไปก็ดี ปู่คงจะเลี้ยงอีก"

คุณดีใจไปนั่งลงใกล้ ๆ พ่อแล้วพูดว่า

"โหนะพ่อ พ่อปู่เราตายแล้วปู่ไม่ค่าพรอก"

(ลูกอีสาน : 5 - 6)

2.2 การขยายตัวของปัญหา เป็นการสร้างความขัดแย้งให้มีการเพิ่มพูนปัญหาให้
เข้มข้นยิ่งขึ้น เรื่อง ลูกอีสาน ลักษณะการขยายตัวของปัญหาล้วนจะพบว่าเกิดขึ้นเป็นตอน ๆ
เนื่องจากเรื่องมีวิธีการนำเสนอเรื่องโดยแบ่งเป็นตอน ดังนั้นการดำเนินเรื่อง และการวาง
ปัญหาของเรื่องมักจะเกิดขึ้นและคลี่คลายในตอนนั้น ๆ โดยผู้แต่งจะวางปัญหาไว้ตอนต้นเรื่องหรือ
ตอนหน้า แล้วคลี่คลายหรือแก้ปัญหาในตอนต่อไป เช่น ตอนคุยกับจันได้ยินลูกครูใหญ่และ
ลูกเจ๊กคุยกันเรื่องกางเกงตัวใหม่กับเข็มขัดเส้นใหม่ ทำให้คุยกับจันคือยากได้ เป็นสมบัติของ
ตัวเองบ้าง ดังนั้นทั้งสองจึงหาวิธีการที่จะได้ของนั้น โดยคำแนะนำของเพื่อน ๆ ว่าให้ไปเก็บ
ครึ่งมาขายที่ร้านเจ๊กู๋ ดังความว่า

เมื่อจันดีพาคุณเดินไปได้ต้นลำตาลต้นหนึ่ง มันจึงถามว่า

"มึงรู้จักครึ่งแล้วบ่?"

คุณบอกว่า "รู้จักแล้ว ภูเคยเห็นพ่อบดครึ่งเข้าค้ำมพร้าวที่หนึ่ง"

"นั่นแหละคือครั้งที่หล่นจากกิ่งฉาลา" จันตีว่าแล้วก้ม ๆ เงย ๆ แยกจากศูนย์ไป
 คุณหม่าหาเศษครึ่งไปได้ฉาลาดันที่ 2 ก็ไม่พบสักชิ้น เมื่อแหงนหน้าขึ้นไปดูข้างบนก็ไม่
 เห็นว่าครึ่งเกาะอยู่ตรงไหน และคุณก็ไม่เคยเห็นครึ่งเกาะอยู่กิ่งไม้สักครึ่ง ขณะที่ยืนสงสัย
 อยู่จันตีกะโถนเรียกให้ไปหามันที่ได้ฉาลาดันหนึ่ง พอคุณวิ่งไปก็เห็นกิ่งฉาลาหลายกิ่งมีครึ่ง
 เกาะอยู่ตามกิ่งเท่าหัวแม่มือกองอยู่ระเกะระกะ

"ลูกกาคัดกิ่งฉาลาลงมาจะเก็บเอาครึ่ง แต่ไม่รู้เอาไปไหน" จันตีสบถ
 คุณไม่เคยเห็นครึ่งติดกิ่ง ไม่อย่างนั้นมาก่อน จึงจับกิ่งหนึ่งซึ่งมีครึ่งเกาะอยู่ขึ้นมาดู
 ครึ่งก่อนที่ไอบรรอบกิ่งฉาลาก่อนนี้เกือบจะเป็นลักษณะกลมเหมือนมันขี้ผึ้งไอบนไม้ไว้
 ความยาวของมันก็เกือบ 1 คืบของคุณ และสีของมันเป็นสีแดงเข้มไปตลอด

"นั่นแหละครึ่งสด ๆ" จันตีว่าแล้วปองมือไปมาเหมือนจะมองหาลูกกาเจ้าของครึ่ง
 คุณอยากทราบว่ามิใช่ไรอยู่ข้างใน จึงหักกิ่งครึ่งออกเป็น 2 ท่อน แล้วท่อนครึ่งก็หลุด
 ออกจากกิ่งฉาลาหล่นลงดิน พบบก้องหนึ่งขึ้นมาดูก็เห็นตัวแมลงตัวเท่าไร ไก่มีสีแดงเข้ม ๆ
 โตอยู่ในรอบหักขั้วเยี้ย คุณก็ออกเป็นก้อนเล็ก ๆ อีกทีหนึ่ง แล้วขยี้ลงที่ฝ่ามือ ก็เห็นสีแดง
 เข้มติดอยู่ที่ฝ่ามือ จึงรู้ว่าตัวครึ่งเหล่านี้มีสีแดงเข้มทั้งนั้น มันเกิดจากอะไรก็พอดีลูกกา
 เจ้าของต้นครึ่งร้องตะโกนมาว่า

"เฮา ๆ พวกสุลุกลไพลานไผ สีมาลักครึ่งของกู"

(ลูกอีสาน : 5 - 6)

นอกจากนี้ยังพบว่าประเด็นสำคัญของการขยายตัวของปัญหาในเรื่องนี้
 ส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องของการเกิดปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในแต่ละวันซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพ
 ความเป็นอยู่และการหาอาหารเพื่อประทังชีวิต ดังตอนที่ สภาพหมู่บ้านที่คุณอาศัยอยู่เกิดภาวะ
 แห้งแล้ง ขาดแหล่งน้ำ และอาหาร พวกชาวบ้านจำเป็นต้องละทิ้งถิ่นเดิมเพื่อเดินทางไปหาอาหาร
 ในแหล่งที่อุดมสมบูรณ์กว่า ผู้เขียนสะท้อนให้เห็นถึงสภาพส่วนลึกของจิตใจของเด็กลูกอีสานที่ต้อง
 ร่อนเร่ชีวิตหาที่อยู่ใหม่ด้วยความสิ้น ๆ ว่า

เข้าวันหนึ่ง เด็กน้อยคุณต้นต้นใจจนน้ำตาไหล เพราะที่จะได้ไปหาปาลากับพ่อครั้งนี้
เหมือนจะไม่มีวันกลับมาอีก...

(ลูกอีสาน : 139)

เมื่อผู้ใหญ่บ้านหนวดยาวกับครูทองเดินมา เสียงจ้อแจของคนมาถามข่าวก็
เจียบลงผู้ใหญ่บ้านถามลูกกว่าวันนั้นแน่นะที่หลวงพ่อเคนกาทนศให้เดินทาง ลูกกาบอกว่ายั้งแล้ว
เพราะวันนี้เป็นวันดี ครูทองพูดกับพ่อคุณว่าอีก 2 - 3 วัน โรงเรียนก็จะปิด และทุกวันนี้ก็มาเรียน
ไปไม่ถึงครึ่งแล้ว เพราะเด็กนักเรียนต้องแรมคืนไปหาของกินกับพ่อแม่ บางคนตั้งแต่โรงเรียน
เปิดมาคนเดียวเท่านั้น เพราะบ้านเรามันแห้งแล้งอดของกิน

"ของใช้ต่าง ๆ เอาขึ้นเกวียนเรียบร้อยแล้ว?" ผู้ใหญ่บ้านถามลูกกา ลูกกาพูด
ดัง ๆ ว่า

"อ้อ" จอบ เสียม พร้า หน้าไม้ พรึก เกลือ รันและหม้อไห เอาไปทุกคนจนขอบ
บ่หมด

(ลูกอีสาน : 140)

2.3 การแก้ไขปัญหา เป็นระยะที่เรื่องมีการเปลี่ยนแปลง ไปในทางใดทางหนึ่ง
หรือเป็นช่วงเวลาของการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ดังในเรื่องลูกอีสาน มีการแก้ไขปัญหาอันเนื่อง
มาจากความแห้งแล้ง ทำให้ขาดแหล่งอาหารที่จะนำมาบริโภคทำให้ทุกคนอดตาย ในหมู่บ้านที่คน
อาศัยอยู่ได้รับความเดือดร้อน เขาเหล่านั้นจึงต้องอพยพครอบครัวไปยังสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์
ทั้งแหล่งน้ำและอาหาร ดังเช่น ที่บ้านดินค้ำน้ำขุ่น ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ผู้เขียนเสนอการแก้ปัญหาย่าง
ที่ชาวอีสานชอบปฏิบัติกันอยู่เสมอ

เมื่อขบวนเกวียนเคลื่อนออก เสียงแข็งแซ่กดังขึ้นอีก คุณยืนอยู่ใกล้ ๆ แม่
มองดูขบวนเกวียนนั้นจนลึบสายตา คุณถามแม่ว่า

"พวกลุงนั้นจะ ไปอยู่ ไหนละแม่?"

"ไปอยู่บ้านดินดาน้ำชุ่ม ปลาแก้มบ้วน หรือแบ่แก่งทาง" แม่ว่า

คุณได้ยินคำพูดอย่างนี้บ่อย ๆ แต่คุณไม่สนใจ เพิ่งจะสนใจคราวนี้จึงถามแม่อีกว่า

"บ้านดินดาน้ำชุ่มคืออย่างไรละแม่?"

แม่อธิบายว่า คือที่ทานาได้ทุกปี ปลาในน้ำก็มีตัวโต ๆ เวลามันโผล่น้ำเหมือนกับจะเข้

พาดทาง

(ลูกอีสาน : 5)

และเมื่อชาวบ้านที่ประสบปัญหา เดินทาง ไปยังแหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์แล้ว
ถ้าได้อาหาร เช่น ปลาเป็นจำนวนมาก เขาก็จะนำปลาเหล่านั้นมาทำเป็นปลาร้า ปลาแห้ง
เพื่อเก็บไว้รับประทานในช่วงที่กลับหมู่บ้านของตนและขาดแคลนอาหาร ดังเช่น แม่ของคุณกับ
เพื่อนบ้านที่ไปหาอาหารด้วยกันช่วยกันทำอาหาร เก็บไว้เป็นจำนวนมาก

แม่ทำปลาร้าและปลาคูสลับกัน ตัว โหนดใหญ่หน่อยแม่ก็ตัดออกเป็น
ท่อน ๆ ยาวสัก 2 นิ้วฟุต แม่ทำไวเหมือนกับพ่อ

คุณเห็นพ่อกับแม่เหงื่อไหลลงตามตัว จึงขอความช่วยเหลือ แม่บอกว่าเอาช
ลูกช่วยทุบหัวปลาร้าหอมและขูดเกลือคั้นออก แม่จะกั้นและผ่าท้องมันเอง แล้วคุณ
ก็ลงมือทำตามแม่บอก

"ปลาแดกบางตัวที่กินบ่เห็นเอาช้อออก?" คุณถามแม่

แม่บอกว่าใช่แล้ว ปลาตัวเล็ก ๆ ที่ทำปลาร้าส่วนมากเขาไม่เอาช้อออก จะเอาช้อและ
ไส้ออกก็ตัวใหญ่ ๆ อย่างนี้เท่านั้น

(ลูกอีสาน : 191)

ส่วนอีกคนหนึ่งผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นถึงครอบครัวของชาวอีสาน ที่ต้องดิ้นรน ต่อสู้กับชีวิตที่แร้นแค้นตั้งแต่รุ่น แม่ของคุณต้องนำอึ่งกับ เขียดที่หาได้มาอย่างไฟเก็บไว้เพื่อ มีคนมาซื้อหรือเอา ไข่แลกข้าวตอนเดินทางกลับบ้าน ตัวอย่างเช่น

แม่บอกว่าเอาไข่ร้อนลวกพอให้มันตาย และยางเหนียว ๆ มันออกหมดแล้วจึงจะเอาไข่ เสียบกลางตัวมันไข่ละ 10 กว่าตัว จึงย่างไฟได้สุกไข่ ๆ และถ้ามีคนมาซื้อไข่หรือแลกข้าว ยามกลับบ้าน ก็จะได้กะว่า กบ เขียดย่างก็ไม๊ ต้องข้าวเปลือกเท่าใด พ่อเอาไข่ต้มมาผ่าเป็นชิ้นเล็ก ๆ อย่างว่องไว พอได้สัก 3 - 4 กามือ พ่อก็เสียบปลายข้างหนึ่งให้แหลม แม่หยิบทีละอันเอาเสียบเขียดที่กลางตัวอย่างชำนาญ

(ลูกอีสาน : 219)

3. การปิดเรื่อง

การปิดเรื่อง เรื่องลูกอีสาน ปิดเรื่องแบบสุนทรภู่กรรม ซึ่งแสดงถึงความสุข ความสำเร็จของตัวละคร ซึ่งในเรื่องนี้ผู้แต่งปิดเรื่องด้วยการให้ตัวละครมีความสุขสาน หลังจากแสดงความดีใจกับ "คำทอง" ที่คลอดลูกแฝด จึงได้มีการจัดเลี้ยงอาหารและ การร้องเพลงของเด็ก ๆ ในหมู่บ้านรวมทั้งคุณด้วย ผู้เขียนปิดเรื่องด้วยคำพูดที่สะท้อนให้เห็นภาพ ของชีวิตและวิฤตของบรรพบุรุษ "ลูกอีสาน" ที่ต้องดำเนินไป เต็มไปด้วยทุกข์ - สุข วันแล้ว วันเล่า ซึ่งไม่มีใครบอกได้เลยว่าวันข้างหน้าชีวิตจะเป็นอย่างไร แต่ลูกอีสานทุกคนน้อมรับ คำสอนของบรรพชนไว้เหนือเกล้าเสมอ ดังตัวอย่างเช่น

เสียงจอบแฉะและเฮฮาดังขึ้นเรื่อย ๆ พวกเด็กน้อยและคนมาที่หลังก็นั่งบนแคร่ ใต้ถุนเรือนเต็มไปหมด ทั้งเหล่าและต้มไก่ถูกยกไปจากตอนสายแล้วก็ไปถึงตอนบ่าย ขณะนี้คุณจำไม่ได้ว่าเขาพูดอะไรกันบ้างและชาวบ้านเขาก็ไม่ได้ับ เพราะมองไปทางใด ก็หัวเราะลั่นไปหมด ขณะที่คุณนั่งอยู่ใกล้ ๆ ย่ำกับจันดี ลุงกาที่มากลากแขนไปทั้งคู่ แล้วเอาน้ำใส่เหล้าจ่อปากคุณพูดว่า "มึงต้องกินนิดหน่อย เคี้ยวมัน กินฉลองให้เด็กน้อย

แผด และอีกคำของพี่ของมิ่ง" คุณบัคมือลูกกาออก แต่พอลูกกาพูดว่า ถ้ามิ่ง ไม่กินก็จะเอา
หนังควายเข้าท้องมิ่งเดี๋ยวนี้น คุณจึงหลับตากลิ้งเหล้าลงอีกใหญ่

"เอ้า บักคุณฮ้องเพลง" ลูกกาว่าอีก

จันคือกะลั้งขึ้น "น้อยช้อฮ้องก่อนนั้น น้อยเก่งกว่ามัน" ลูกกาพูดว่า "ร้องโลด"
แล้วมันก็เอา 2 มือ ล้วงกระบี่ร้องเพลงด้วยเสียงดังมากทีเดียว

"ยี่สิบสี่มิถุนา ยมมหาศรีสวัสดิ์ ประมุขแห่งรัฐธรรมนูญของไทย..." แล้วเสียงตบมือ
ก็ดังขึ้น พอมันร้องจบหนึ่งลง ลูกกาก็ดึงแขนคุณลุกขึ้นอีก ที่นี้คุณไม่เอ็ดออก ถอนใจเอือกใหญ่ แล้วว่า
เพลงที่ครูทองและพ่อสอนให้ขึ้นทันที่ว่า

วิชาเหมือนสินค้า	อันมีค่าอยู่เมืองไกล
ต้องยากลำบากไป	จึงจะได้สินค้ามา
จงตั้งเอากายเจ้า	เป็นเสาเอกอันโสภาค...

เมื่อคุณร้องจบเสียงตบมือก็ดังขึ้นกราวใหญ่

"ม่วนหลาย" พี่คำทองพูดมาดัง ๆ

"ไฟเก่งกว่ากัน เด็กสองคนนี้"

ทิศฮาดถามดัง ๆ

"กุดัดสินใจให้เสมอกัน"

ลูกกาพูดดังกว่าเก่า แล้วเสียงตบมือก็ดังขึ้นนานและนาน

คุณนั่งน้ำตาไหลไม่รู้ตัว ลืมตาขึ้นก็เห็นพ่อกับแม่ นั่งเบียดอยู่แนบแน่น พ่อถามว่า ร้องให้
เพราะดีใจใช่ใหมลูก คุณหงิกคอให้พ่อแล้วยิ้มทั้งน้ำตา บักจันคือพูดว่า บักคุณจะเป็นไบนแล้ว
หรือใจ แต่คุณพูดไม่ออกบางครั้งก็ดูเหมือนเสียงระฆังโรงเรียนกังวานขึ้นแห่งห่าง...
บางครั้งก็มีเสียงหลวงพ่อกะนังวานอยู่ในหู... พี่ไม่เคยลงโทษใคร... แต่นั่นต่อไปมิ่ง
อย่าโทษพี่... บรรยาการสวันนั้นมันเหมือนกับเดี๋ยวนี้นะวันนี้... คุณยังจะต้องพบกับมันอีก
เพราะคุณเป็นลูกอีสาน เป็นหลานของปู่บาสาย... ที่ไม่เคยโทษพี่เหมือนคำสอนของ
หลวงพ่อกะนัง และคำสอนของพ่อที่ยังตรึงตราอยู่ในหัวใจของคุณเรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้

(ลูกอีสาน : 290)

3. แก่นเรื่อง

"แก่นเรื่อง" หรือผู้ที่รู้บางท่านเรียกว่า "สารัตถะ" นี้ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2522 : 108) ได้กล่าวว่า แก่นเรื่อง คือ ลักษณะอันเป็นนิสัยธรรมดา ธรรมชาติของโลกและมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็นและมุ่งหมายจะแสดงลักษณะนั้นออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อ่าน และควรจะมีคุณค่าในแง่ที่ให้คติข้อคิดในการปรับปรุงตนเองหรือสังคมเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น

ในการพิจารณาแก่นเรื่องมิใช่จะเป็นสิ่งที่กระทำได้ง่าย ๆ เพราะนักเขียนที่มีฝีมือย่อมจะไม่แสดงแก่นเรื่องออกมาชัดเจน แต่จะแอบแฝงไว้กับเหตุการณ์ในเรื่องให้ผู้อ่านค้นหาเอาเอง โดยพิจารณาจากคำพูดของตัวละคร จากวิธีการที่นักประพันธ์บรรยายแสดงความคิดเห็นของงานออกมาอย่างตรง ๆ หรืออาจแฝงไว้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม แก่นเรื่องที่นักเขียนมักจะกล่าวถึงก็คงไม่พ้นไปจากเรื่องของ ชีวิต ความรัก และความตาย ทั้งนี้เพราะแก่นเรื่องคือการแถลงความจริงเกี่ยวกับชีวิตหรือพฤติกรรมของมนุษย์ (นพ ปาละวงศ์ ๗ อรุณยา. 2519 : 11)

ดังนั้น ในการศึกษานวนิยายและเรื่องสั้นจำเป็นต้องศึกษาแก่นเรื่องด้วยเพื่อจะได้ทราบลักษณะของนวนิยายและเรื่องสั้นในแง่เกี่ยวกับคุณค่าของงานเขียนทางหนึ่ง

สำหรับแก่นเรื่องของนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ผู้แต่งมุ่งจะแสดงให้เห็นว่าการบรรลุความสุขอันเกิดจากการมีกินอย่างเพียงพอแก่ความต้องการของมนุษย์ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตด้วยการพยายามเอาชนะความอดอยากแร้นแค้นที่เกิดจากธรรมชาติได้ โดยการทิ้งถิ่นฐานที่อยู่เดิมไปตั้งภูมิลำเนาใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่า หรือการรับประทานอาหารทุกชนิดที่หาได้เพื่อให้ชีวิตอยู่รอด ซึ่งครอบครัวของ "คุณ" ก็ได้รับความเดือดร้อนเหมือนกับครอบครัวอื่น ๆ ในหมู่บ้าน และความแห้งแล้งซึ่งเป็นตัวการสำคัญ ทำให้ทุกคนได้เรียนรู้วิชาการหาอาหารจากธรรมชาติที่อยู่แวดล้อมตัวเขามาตั้งแต่เล็ก ๆ เช่น การจับกิ้งก่า การจับปลา การจับจิ้งหรีด การจับกบ เขียด ฯลฯ ซึ่งเป็นงานง่าย ๆ ตลอดจนการติดตามกบิศา ออกไปป่าเพื่อหาสัตว์เป็นการฝึกหัดและเรียนรู้งานเท่าที่จะทำได้ดังตัวอย่างตอนหนึ่งที่พ่อของคุณพาคุณไปเรียนรู้วิธีการจับจิ้งจอกอย่าง

ความว่า

ทุ่งนาแห่งนี้เห็นแล้วเมื่อยามเย็นหยุดเกวียนเองออกไปสู่คสายตา ก็ไม่รู้ว่ามันไป
สิ้นสุดที่ตรงไหน พ่อบอกแต่เพียงว่ามีบ้านหมู่หนึ่งอยู่สุดทุ่งนาทางโน้น คุณก็ได้แต่พยักหน้า
แสงได้ 4 - 5 เล่ม วอมนวอยู่ข้างหน้าโน้นแล้ว พ่อบอกวอนนั้นคือพวกลูกกากับลุงเข้ม
แล้วพาคุณลุยน้ำในนาไปจ่อม ๆ ถึงน้ำในนาจะถึงหัวเข่าบางแห่งและดินหล่มเหลวคุณก็
ไม่บ่นให้พ่อได้ยิน มันเย็นตัวเย็นใจจนบอกไม่ถูก เมื่อมีเสียงกรริ่งอื้อ ๆ อยู่ขวามือ คุณก็
บอกพ่อว่า ไม่จับกบเดอะพ่อ พ่อก็บอกว่าไม่เอาเอาแต่อิงก็พอแล้ว พ่อก็พาเดินไป
ไปทางเสียงอึ่งร้องระงมอยู่ อึ่งอ่าง อึ่งอ่าง อึ่งหลายตัวที่ปลิงกันลอยน้ำในมาอยู่
กระเพื่อม ๆ คุณถามพ่อว่าทำไมพ่อไม่ไปจับ พ่อก็บอกว่า ไม่ต้อง ไปไล่จับ ไปนั่งอยู่คันนา
เดี๋ยวมันก็จะมาหาเอง แล้วพ่อก็จะส่งได้ไปใต้ต้นข่อยมณเฑาะนาต้นหนึ่ง พ่อเข้าไปใกล้
อึ่งอ่างตัวหนึ่งร้องอึ่งอ่าง ๆ ด้วยเสียงดัง ๆ พ่อก็กระโดดตะครุบอย่างว่องไว จับใส่
ในข้องคุณแล้วพูดว่า

"นี่คืออึ่งตัวผู้ และเสียงมันดีแท้ ๆ"

คุณก็เห็นว่ามันเสียงดีจริง เพราะเมื่อมันอยู่ในข้องมันก็ร้องขึ้นไม่หยุด ขณะที่คุณส่งล้วย
อยู่ว่าพ่อจะพาคุณไปทำอะไรต่อไป พ่อก็ชวนคุณกลับไปที่บ้าน พ่อเข้าไปใกล้ฝูงอึ่งที่พามา
พ่อก็บอกให้คุณนั่งลงบนคันนา

"นั่งนิ่ง ๆ มอคไฟชะ" พ่อว่า

พ่ออธิบายว่า พ่อคุณนั่งลงสักครู่ก็จะมีอึ่งตัวเมียมาหาคุณแล้ว ให้จับใส่ในข้องไว้ ๆ
เพราะว่าอึ่งตัวเมียได้ยินเสียงอึ่งตัวผู้ร้องขึ้นมันจะมาหาทันที ขณะที่คุณนั่งฟังเสียงอึ่งร้อง
อยู่ในข้องด้วยความคาดคะเนพ่อก็หายไปเสียแล้ว ต่อจากนั้นก็มีเสียงอึ่งร้องมาแต่ไกล
เสียงระงม แต่เสียงตัวผู้ที่อยู่ในข้องของคุณร้องกึกวานกว่า

ไม่นานนักอึ่ง 2 - 3 ตัว ลอยน้ำในนามากระเพื่อม คุณดีใจมากรีบจับมันด้วยสองมือ
สั่นระริก แล้วใส่ลงในข้องอย่างว่องไว ตัวที่ 3 - 4 - 5 ก็ลอยมาอีก คุณก็จับใส่ข้องอีก
ห้าแลบแปดแปดอยู่เรื่อย ๆ ทำให้เห็นตัวอึ่งเป็นเงาอยู่ละเลื้อมสวายงาม คุณเพลินจับอึ่ง
อยู่นานเท่าใดหาไม่รู้ เมื่อพ่อกระแอมไธตรงมา คุณก็ลุกขึ้นยืนด้วยความตกใจ พ่อจับข้องคุณ
เขย่าแล้วหัวเราะหึ ๆ

"ได้ครึ่งข้องแล้วกลับเดอะ" พ่อพูด

คุณจับข้อมเข่าคุณก็ให้รู้สึกหนักอึ้งจริง ๆ บอกพ่อว่าเพลินจนลืมยกคู้ข้อม พ่อก็บอกว่า
"นี่คือวิธีจับข้อมที่ถูกต้องแล้วจ้ะ"

(ลูกอีสาน : 151)

4. ตัวละคร

นวนิยายและเรื่องสั้นจำเป็นต้องมีตัวละครซึ่งผู้แต่งสมมติขึ้น โดยกำหนดให้มี
รายละเอียดสอดคล้องกับโครงเรื่องและเนื้อเรื่องที่แต่งขึ้น เพราะตัวละครคือผู้แสดงบทบาทใน
เนื้อเรื่อง ตัวละครอาจเป็น คน พืช สัตว์ หรือสิ่งของก็ได้

ตัวละครที่ดีต้องมีลักษณะสมจริง ต้องแสดงบทบาท ต้องพูด ต้องคิด ต้องทำ ต้องมี
ปฏิกิริยาเหมือนคนธรรมดาสามัญ ในชีวิต (เจือ สตะเวทิน. 2510 : 89)

จากการศึกษานวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ทั้ง 4 เรื่อง จะศึกษาลักษณะ
การสร้างตัวละครใน 2 ประเด็น คือ

1. ลักษณะของตัวละคร
2. วิธีเสนอตัวละคร

ลักษณะของตัวละคร การสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครในนวนิยายเท่าที่
ปรากฏโดยทั่วไปแล้ว นักประพันธ์มักจะสร้างตัวละครประเภทน้อยลักษณะหรือลักษณะคงที่
การเปลี่ยนแปลงนิสัยจะเป็นไปโดยสมเหตุสมผล กล่าวคือตัวละครจะต้องมีประสบการณ์ที่มีอิทธิพล
พอจะเปลี่ยนอุปนิสัยได้ ตัวละครจึงมีทั้งประเภทสถิต (Static Character) คือไม่มีการ
เปลี่ยนแปลง ส่วนตัวละครอีกประเภทหนึ่งคือประเภทพลวัต (Dynamic Character) เป็นตัว
ละครที่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์และกาลเวลา

จากการศึกษาลักษณะนิสัยของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน
ลักษณะของตัวละครส่วนใหญ่จะเป็นประเภทน้อยลักษณะ คือเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยอย่างไร
ก็คงลักษณะนิสัยนั้นไว้ตลอดเรื่อง ไม่เปลี่ยนแปลง โดยมีตัวละครที่เด่น ๆ ปรากฏดังนี้

1. "คุณ" คุณเป็นตัวละครสำคัญในเรื่อง ลูกอีสาน ที่ฉลาด และอยากรู้
อยากเห็นรับรู้และเข้าไปเกี่ยวข้องกับตัวพันกับเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยตลอด และเป็นตัวกระตุ้นให้
การปฏิบัติการ หรือความเคลื่อนไหวเพื่อนำไปสู่สิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเรื่อง เช่น เมื่อคนในหมู่บ้านอพยพ
ครอบครัวไปตั้งถิ่นฐานตามหาภิกษุในที่ใหม่ คุณจะถามพ่อว่า เมื่อใดพ่อจะพาพวกผมไปอยู่บ้านมี
แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ มีอาหารเพียงพอกับความต้องการ และแล้ววันที่คุณดีใจอย่างมากก็มาถึง
เพราะพ่อตกลงใจที่จะไปหาปลากับเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ ดังตัวอย่าง

เช้าวันหนึ่ง เด็กน้อยคุณตื่นตื่นใจจนน้ำตาไหล เพราะที่จะได้ไปหาปลากับพ่อครั้งนี้
เหมือนจะ ไม่มีวันกลับมากอีก

(ลูกอีสาน : 139)

ความต้องการของคุณแสดงออกให้เห็นได้จากพฤติกรรมที่คุณแสดงความรู้สึก
ความเสียใจ ความอึดออดจะร่วมมือกับพ่อหรือผู้ใหญ่ในการทำงานหรือในเรื่องทั่ว ๆ ไป เช่น
ตอนที่ฝนตกคุณจะได้ใจ แม้อากาศจะหนาว แต่คุณก็พอใจในสายฝนมากกว่า

พ่อถามคุณว่าหนาวไหม คุณบอกว่าไม่หนาวสักนิดอยากให้เห็นตกอยู่อย่างนี้สัก 10 คืน
พ่อก็หัวเราะที ๆ แล้วหยิบก้านยาสูบที่ตัดหลวมมาจุดได้สูบเป็นไฟแดงอยู่เบา ๆ คุณถามพ่อว่า
จนสว่างหรือยัง พ่อก็บอกว่าถ้าเป็นกลางวันก็บาย 1 โมงพอดี

(ลูกอีสาน : 148)

และเมื่อตอนคุณไปช่วยพ่อจับปลา คุณมีความตั้งใจและเป็นกำลังใจให้พ่อ
ในการหาปลาครั้งนี้เป็นอย่างมาก

การจับปลาเริ่มขึ้นแล้ว พวกชาวบ้านมีทั้งแหทั้งลุ่ม แต่ของพวกเรามีเศษละฉิ่นเท่านั้น คุณเิกโมโหลงกาอยู่ว่า ทำไมไม่เอาเครื่องมือจับปลามาให้หมด ผู้ใหญ่บ้านตะโกนบอกลงกาว่า ลงมือกันได้เลย จะกลับมาดูเมื่อยามบ่าย ๆ และจะมากินข้าวร่วมกัน แล้วแก้เดินอ้อมหนอง ไปอีกทางหนึ่ง

ลงกา ลงเข็ม ทิดจุ่นลุยน้ำลงโปแคหัวเข้าก็หว่านแหลงโป พ่อของคุณเิกแยกโปหว่านหว่านเหมือนกัน พ่อหว่านแหได้มามากคือกางออกจนหมดฉิ่น จนเป็นวงกลม คุณเิกพ่อก็ลงมปลามาในแห จับปลาซ่อนตัวใหญ่ใส่ลงในช่องที่ลอยตามกันพ่อไป คุณเิกร้องขึ้นโฮ ๆ เดียวกับปลาหมอตัวใหญ่ ๆ เดียวกับปลาคุสลับกัน พ่อจัมกับขึ้นมาที่ใดก็ยืมให้คุณทุกที่

"ถ้าเต็มช่องโยนขึ้นมาทางนี้" คุณตะโกนบอกพ่อ

(ลูกอีสาน : 188 - 189)

พฤติกรรมของคุณดังกล่าวตั้งแต่ต้นจนจบเป็นส่วนสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและให้กำลังใจ พร้อมกับกระตุ้นให้ผู้ใหญ่และพ่อขุนขยายที่ปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหวังที่จะให้เปลี่ยนสภาพเดิมให้ดีขึ้นดังตัวอย่างเช่น

2. "พ่อคุณ" ลักษณะนิสัยของพ่อคุณ ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับคุณตรงที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพต่าง ๆ ให้ดีกว่าเดิม แต่ต่างกันที่พ่อคุณเป็นผู้ใหญ่กว่าคุณ ดังนั้นจึงมีหน้าที่คอยชี้แจง แนะนำให้ความรู้ต่าง ๆ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติแก่คุณตลอดเรื่อง เช่น พ่อคุณอธิบายอุปกรณ์การตีเหล็กประกอบด้วยอะไรบ้างให้คุณฟังว่า

"ลูกสูบนี่เขาทำด้วยเศษผ้านะ" พ่อสอนคุณ

กระบอกสูบลมคู่นี้ตั้งตรงเกือบจะชิดกัน มันเป็นไม้แก่นทั้งคู่ ความใหญ่ของมันเท่ากับโคนต้นกล้วยขนาดใหญ่ ความสูงเท่ากับหัวคุณพอดี ส่วนด้านล่างที่ตั้งคั่นของสูบลม มีคั่นเหนียวโปะอยู่รอบ ๆ และด้านที่หันเข้ากองไฟมีกระบอกสังกะสีกลม ๆ ยื่นออกมาเกือบจะถึงกองถ่านไฟ...

... คุณจับก้อนเหล็กขนาด 5 ปอนด์ ขึ้นดูก็รู้ว่ามันหนักจริง ๆ แล้วถามพ่อว่า

"ปอนด์หนึ่งมันหนักเท่าใด?"

"หนึ่งปอนด์เกือบครึ่งกิโลกรัมละ"

"แล้วนั้นอะไร?" คุณชี้มือใส่แท่นเหล็กที่มีด้านข้างหนึ่งเป็นรูปลี่เหลี่ยมอีกข้างหนึ่งเรียวยาว

แหลมออกไปเหมือนรูปหัวเต่า

"ทั้ง นี้แหละเขาเรียกว่า ทั่งเหล็ก" พ่อบอก

(ลูกอีสาน : 133)

ลักษณะนิสัยของพ่อคุณอีกอย่างหนึ่งคือ ไม่ชอบนำเรื่องของคนอื่นมาพูด ถึงแม้ว่าเป็นคนในครอบครัวนำเรื่องคนอื่นมาพูด พ่อคุณก็จะเตือนไม่ให้พูดเช่นนั้น เช่น ตอนหนึ่งที่แม่ของคุณพูดถึงเพื่อนบ้านคนหนึ่งว่า

แม่เล่าให้ฟังว่า ยามนางศำพาได้ปลามามาก ๆ ทำปลาร้า เขาจะคาบปลาคลุกเข้ากับเกลือและราเบา ๆ เพราะกลัวชาวบ้านจะได้ยิน เมื่อปลาร้าไม่ถึงเกลือ พ่อเปิดฝาไหออก ปลาร้าก็จะส่งกลิ่นเหม็นไปไกล ๆ

"บางวันมันทาบาปลาคุก็สับค้อย ๆ มันกลัวชาวบ้านไปขอ" แม่ว่าอีก

"อย่าพูดเรื่องคนอื่นนั้" พ่อว่าแล้วแม่ก็เงยเสียง

(ลูกอีสาน : 12)

3. "แม่คุณ" ลักษณะของแม่คุณ มีลักษณะนิสัยคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง คือทำหน้าที่แม่บ้าน คอยดูแลครอบครัว ให้คำปรึกษากับคุณในบางครั้ง มีความขยันขันแข็ง เช่น ตอนเปลี่ยนหลังคาบ้านใหม่ แม่คุณก็ช่วยผูกตับหล้าคาเพื่อนำไปมุงหลังคา และก็ช่วยทำอาหารไว้เลี้ยงผู้ที่มาช่วยเปลี่ยนหลังคาให้

แม้กับพี่คําทองกำลังคันไ้เ้งเอนน้ำออกจนเหงื่อไหล ลักครุฑศวกก็ถือขันน้ำกะทิมาพร้าว
ตรงมาส่งให้แม่ พร้อมกับพูดว่าเกลือกอย่าไล่ก็ได้ เพราะขี้มือของแกที่บนน้ำกะทิมันเค็ม
อยู่แล้ว แม่ไม่พูดอะไร หอบแป้งข้าวจากโถมวางลงในกระทะใบแข็งที่ตั้งอยู่บนก้อนเส้า
เตาไวย่างว่องไว พี่คําทองหยิบน้ำตาลส่งให้ลูกกับน้อง ๆ คนละหยิบ คุณก็ส่งเข้าปาก
เคี้ยวจิบ ๆ รสของมันหวานแหลมกว่าน้ำตาลทรายที่เคยซื้อจากร้านเจ๊กอู๋

"น้ำตาลอีหยังนี่เอื้อยคําทอง?" คุณถามพี่คําทอง

"น้ำตาลอื้อยนะ" พี่คําทองบอก

ไม่นานนักแป้งในกระทะก็เริ่มเดือดขึ้นฟู ๆ แม้กับพี่คําทองหยิบไม้พายคนละอันคน
ไปมารอบ ๆ ตามกันเป็นจังหวะ เมื่อแป้งขนมเดือดขึ้นแรงกว่าเก่า แม่ก็บอกพี่คําทอง
เอาไม้คนไว้นั่นกว่าเก่า

(ลูกอีสาน : 112 - 113)

นอกจากนี้แม่คุณยังมีความขยันขันแข็งในการทำงานบ้านทุกชนิด เช่น
การหาอาหารให้ครอบครัวโดยเฉพาะการตำข้าวการผัดข้าวแกงมาก ดังตัวอย่าง

วันนั้นคุณได้ช่วยแม่เหยียบครกกระเดื่องตำข้าวด้วย ส่วนพ่อเมื่อसानดับหน้าคาจน
นั่งปวดเอาก็มาช่วยแม่เหมือนกัน แม่ของคุณผัดข้าวแกงมาก คุณสังเกตดูเวลาแม่ผัดข้าว
นั้น จะไม่มีเม็ดข้าวหลงลงสักเม็ด เวลาแม่ร้อนข้าวเปลือกข้าวเปลือกที่ไม่แหลกออกไว้
แม่จะโยกตัวไปมาเป็นจังหวะ ๆ บางทีก็มีเสียงสองเต้าแม่ผัดถูกกันดังบ๊วะ ๆ เมื่อ
เหงื่อแม่ไหลลงตามใบหน้า แม่ก็จับชายผ้าขึ้นเช็ดหน้าแล้วร้อนข้าวต่อไป

(ลูกอีสาน : 47 -48)

4. "จันดี" ลักษณะนิสัยของจันดี เป็นเด็กที่อยู่ในวัยอยากรู้อยากเห็น
ขาดความยั้งคิด มีความทะเยอทะยาน ต้องการความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เช่น ในตอนหนึ่งที่
จันดีเห็นลูกชายของครูใหญ่มีกางเกง และเข็มขัดใหม่ จันดีอยากได้บ้างก็ใช้ความพยายาม และ
ชักชวนคุณไปเก็บครึ่งเพื่อนมาขาย และได้เงินมาซื้อของที่ต้องการ ดังตัวอย่าง

... ถ้าครู ไม่สอนเต็มวัน จะได้พากันไปหาเก็บครั้ง ไปขายให้เจ๊กอู๋ จะมีเสื่อกับกางเกง
ตัวใหม่่งว ไว ๆ แต่ต้องเอาครั้งไปฝากเจ๊กอู๋ให้พอราคาเสื่อกางเกง ...

(ลูกอีสาน : 73)

นอกจากนี้จันตียังมีลักษณะนิสัยชอบสนใจเรื่องของคนอื่นอยากรู้ อยากเห็น
ลักษณะพฤติกรรมดังกล่าวจันตียักชอบแสดงออกโดยการไปแอบดูคนอื่น เช่น ในตอนที่จันตีไป
แอบดูบ้านคนชวน และได้เห็นกริยาอาการของลูกสาวชวน ทำให้จันตียกกับจันตีเกิดความสนุกสนาน
อย่างมาก ดังความว่า

... เสียงจันตียิ่งขึ้นดัง ๆ ว่า "อ่วย" แล้วมันวิ่งมาจับมือคนวิ่งออกไป เมื่อเสียง
ลูกสาวชวนร้องขึ้นดัง ๆ คนวิ่งเร็วขึ้นอีกพอจวนจะถึงเรือนจันตียืนหัวร่อคัก ๆ แล้วเล่า
ว่ามันเห็นลูกสาวชวนเหมือนกับลูกมะพร้าวอ่อน ๆ และขณะที่ลูกสาวชวนเหยงคืดขึ้นยับ
ของบนชั้น กางเกงแพรก็หลุดล้วยลง ไปกองอยู่ปลายตีน มันตกใจจึงร้องขึ้นสุดเสียงว่า "อ่วย"

(ลูกอีสาน : 75)

วิธีเสนอตัวละคร สำหรับการเสนอตัวละครในนวนิยายมี 2 วิธี คือการเสนอ
ตัวละครโดยผู้ประพันธ์เป็นผู้บรรยายเองโดยตรงว่าตัวละครนั้นเป็นใครมาจากไหน มีประวัติ
ความเป็นมาอย่างไร ตลอดจนแนะนำรูปร่างหน้าตา ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์
และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ส่วนวิธีการเสนอตัวละครอีกวิธีหนึ่งคือการเสนอตัวละคร โดยผู้เขียน
บรรยายผ่านตัวละครอื่น ซึ่งตัวละครตัวหนึ่งกล่าวถึงตัวละครอีกตัวหนึ่ง

1. จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน มีการเสนอตัวละครโดยผู้ประพันธ์
เป็นผู้บรรยายเองในตอนที่ผู้ประพันธ์บรรยายถึงคุณและน้องคุณว่า

เด็กเล็ก ๆ 3 คน ที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ในเรือนหลังที่ว้านี้ ก็มีเด็กชายคนหนึ่งเป็นที่พอจะรู้
อะไรได้บ้าง ส่วนเด็กหญิงผู้เป็นน้อง 2 คน ยังไม่ชอบยุ่งขึ้นกันนักนอกจากจะมึงงานบุญ
ผู้พ่อจึงจะจับให้หนึ่งขึ้นแล้วผู้จูงแขนไปกับเพื่อนด้วยความดีใจ

(ลูกอีสาน : 1 - 2)

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังได้บรรยายลักษณะรูปร่าง หน้าตา และการแต่งกาย ของ "ศากอง" ซึ่งมีฐานะเป็นพี่คนโตอย่างละเอียด ช่วยให้ผู้อ่านเลเห็นภาพการแต่งกายของ หญิงสาวชาวอีสานที่ยังนั่งเล่นและกระโจนมอก ดังตัวอย่าง

พ่อว่าเท่านั้น ก็มีเอื้อยศากองหรือพี่ศากองลูกสูงใหญ่ ซึ่งเป็นพี่ชายของคุณ ทาบครุ สำหรับใส่ผ้าทรงมา ถึงพี่ศากองจะมีผิวคล้ำก็ดูเต่งตึงทุกส่วนทรงผมแข็งเกิ้ล (ขิงเกิ้ล) เห็นจอมผมบาง ๆ รับกันกับตุ้มหูสีเหลืองลูกเล็ก ๆ 2 ข้าง ทำให้พี่ศากองสวยขึ้นกว่า เก่า ผ่าขึ้นผมที่มุ่งถึงจะเก่า ไม่เห็นลายดอกก็กลมกลืนกันกับผ้าขาวม้าเก่า ๆ ที่รัดหน้าอก อยู่ คุณเห็นพี่ศากองที่ใดก็ไม่เคยเห็นใส่เสื้อสักที

(ลูกอีสาน : 30)

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงลักษณะรูปร่าง หน้าตา และการแต่งกาย ของชาวภูลาหรือคูลา ที่มาพักที่วัด เพื่อมาหารับจ้างสักลาย โดยผู้ประพันธ์ได้บรรยายลักษณะของ ชาวภูลาได้อย่างเห็นภาพชัดเจนว่า ส่วนมากมีรูปร่างสูงใหญ่ นุ่งใส่รังสีดำ เกลาผมสูงและนิยม เจาะหูโต และสวมตุ้มหูด้วย ดังตัวอย่าง

ภูลา 3 คน ทั้งใหญ่ทั้งสูงเหมือนกันทุกคน แขนยาวใหญ่ ใบหูและจมูกก็ใหญ่ใส่รังสี นุ่งเหมือนกันก็มีสีเกือบลำพะจะไม่เป็นลาย หน้าอกก็มีขนปกปุย คนหนึ่งมีขนจิกกะแร้แลบ ออกมายาว 2 คืบ ผิวเนื้อดำแดงเกือบจะมีสีคล้ำ ผมที่เกล้าไว้บนหัวก็ทำเหมือนกัน ถ้ามองมาคงยาวเลยบ่าไหล่ และที่ใบหูสองข้างของสองคนเจาะรูไปไว้ขนาดสองนิ้วชี้ เข้าได้ แต่คนหนุ่มกว่าเพื่อนสักหน่อย มีตุ้มหูใหญ่กว่าสตางค์แดงห้อยอยู่

(ลูกอีสาน : 121 - 122)

2. นอกจากผู้ประพันธ์เสนอตัวละครเองแล้ว ยังพบว่ามีการเสนอตัวละคร โดยผู้ประพันธ์บรรยายผ่านตัวละครอื่น เช่น การบรรยายลักษณะนิสัยของป้าคำพา โดยผู้ประพันธ์ บรรยายผ่านตัวละครคือ "คุณ" กับ "แม่คุณ" ไว้ดังนี้

ครั้นกลับถึงเรือนในตอนเย็น บ้าคำพาที่มีเรือนคนละฟากถนนก็ตรงมาถามพ่อ
ครูใหญ่ ๆ บ้าคำพาก็ได้ดูสิ่งอย่างกลับไป 2 ชั้น

"ฉันไม่อยากให้สักชั้น" แม่ไม่พอใจ

"ทำไมแม่" คุณถาม

"นางคำพาขี้เหนียว จนใคร ๆ เรียกกันว่า นางปลาร้าเหี้ยน"

"ปลาร้าเขาเหี้ยนรีแม่?" คุณถามต่อ

แม่เล่าให้ฟังว่า ยามนางคำพาได้ปลามามาก ๆ ทำปลาร้า เขาจะตำปลาคลุกเข้ากับเกลือและราเหว ๆ เพราะกลัวชาวบ้านจะได้ยิน เมื่อปลาร้าไม่ถึงเกลือพอเปิดฝาไหออกปลาร้าก็จะส่งกลิ่นเหี้ยนไปไกล ๆ

"บางวันมันทำปลาคลุกก็สับค้อย ๆ มันกลัวชาวบ้านไปขอ" แม้ว่าอีก

(ลูกอีสาน : 12)

3. การเสนอตัวละครโดยตัวละครแสดงบทบาทเอง

การเสนอตัวละครในตอนนี้ "คุณ" ทำให้เห็นความขยันขันแข็ง มีความเอาใจใส่ต่อการทำงานเท่าที่คุณจะช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ได้ คุณก็จะช่วย ดังตัวอย่าง

คุณดีใจมาก จึงนั่งลงเพื่อจะช่วยแม่ทำปลาร้าใส่ข้าวห่อให้พ่อ แต่วันนั้นแม่ทำลาบปลาร้าให้พ่อ แม่บอกว่าไม่มีเวลาขึ้นโคกไปหาจักจั่นหรือคลั่งกิ้งก่ามาทำกิน จึงทำลาบปลาร้าให้ คือถึงเวลาจะกินพ่อก็ไปหาเตี้ยยอคจิกหรือยอคสะเดามาจิ้มลาบปลาร้าเท่านั้น

การทำลาบปลาร้าที่คุณเคยเห็นแม่ทำมาแล้ว จึงหยิบกระดานเขียนมาอาสาสับปลาร้าให้แม่ แม่ไม่ว่าอะไรเอื้อมมือไปจับฝาปิดปากไหปลาร้าที่ทำด้วยเศษผ้าออกล้างมือลงไปในไหหยิบปลาตัวเท่านี้วก้อยขึ้นมา 4 - 5 ตัว วางลงบนเขียน

(ลูกอีสาน : 16)

นอกจากนี้ตอนที่แม่คุณแสดงความรู้ความสามารถในการจับจิ้งหรีดให้คุณดู คุณก็แสดงให้เห็นถึงความสนใจ และพยายามทำตามแม่อย่างตั้งใจ ลักษณะดังกล่าวของแม่คุณทำให้ไม่เห็นความแตกต่างในความสามารถของผู้หญิงชาวชนบทอีสานที่ต้องต่อสู้กับสิ่งแวดล้อมได้ดี ไม่แพ้ผู้ชาย ดังตัวอย่าง

แม่ก็หักกิ่งไม้เท่านี้ขี้นยาวขนาดแขน เขี่ยคีย์ความชุ่มชื้นอย่างว่องไว "ท่าอย่างนี้ถ้ามีจิ้งหรีดมันเลื้อยออกมา" แม้ว่าพาลงทำให้คุณดู คุณจึงแยกไปทำเหมือนแม่ จิ้งหรีดตัวหนึ่งมีปีกสีดำวิ่งปรู๊ดออกมา คุณตะครุบมันได้แล้วหยิกหัวมันจนตาย แม่มาเห็นเข้าพอบอกว่า ต่อไปอย่าหยิกให้มันตายจะคุ้มกันไม่แบบเหมือนตัวสด ๆ

(ลูกอีสาน : 100)

5. ฉากและบรรยากาศ

ฉาก หมายถึง สถานที่ เวลาที่เกิดเรื่อง ตลอดจนบรรยากาศและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวละคร ลักษณะการสร้างฉากที่ดีนั้น นอกจากจะต้องผสมกลมกลืนกับเรื่องราวและบุคลิกภาพของตัวละครแล้ว ยังต้องมีความสมจริงอีกด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง ลูกอีสาน ผู้แต่งได้กำหนดให้เรื่องเกิดขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และปรากฏอยู่ในท้องถื่นชนบท ดังนั้นการบรรยายฉากของนวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นฉากที่เป็นธรรมชาติ พื้นดินที่แห้ง ดินเ็นขาวดน้ำ ไร่ไม่เขียวเจา เมื่อสิ่งที่มี ความจำเป็น ทุกข์ยากลำบาก แร้นแค้น ย่อมส่งผลกระทบต่อการค้าเนินชีวิตของชาวชนบทในถิ่นอีสานอย่างยิ่ง สำหรับแผ่นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนน้อย ก็ยังเป็นแหล่งที่ทำให้ความหวังแก่พวกเขาเหล่านั้นได้ไม่มากนักน้อย ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นความแห้งแล้งของแผ่นดินอีสาน และความทุกข์ยากในการหาแหล่งน้ำอุปโภค บริโภคด้วยความยากลำบาก ทำให้ชาวอีสานเห็นคุณค่า และประโยชน์ของน้ำอย่างมาก ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

ลูกาก็หิ้วกระบอกไม้ไผ่มาให้กระบอกหนึ่งมาส่งให้คุณก่อนบอกว่า น้ำกินหายากให้
ค่อยเทลงในปากค่อย ๆ อย่ากระดกกันกระบอกสูง ๆ มันจะล้นออกมาเสียหายหมด
คุณตาตามลูกาบอกแล้วส่งให้จันดีที่อ้อมที่หลัง

(ลูกอีสาน : 79)

การบรรยายถึงบรรยากาศในตอนเช้าที่มีความสดชื่นหลังจากฝนได้ตกลงมา
ในตอนกลางคืน ทำให้ทุกคนมีความสุข จากธรรมชาติที่หาไม่ได้บ่อนักในท้องถิ่นบ้านของตนเอง
ซึ่งมีแต่ความแห้งแล้ง

เช้าวันหนึ่ง อากาศสดชื่นมาก เพราะเมื่อคืนมีฝนตกลงมาใหญ่ นกหลายฝูงบินไขว่ไปมา
เสียงแจ้ว ๆ วัวที่ยืนอยู่ได้ร่มไม้ก็นั่งสะบัดกระดิ่งแขวนคออยู่เสียงโชนงโชนง นกเขาตัวใหญ่
ตัวหนึ่งกลามาจับคอนใกล้ ๆ แล้วขึ้นขึ้นจิกกรู ๆ พอติดจุนก็พลย่องเข้าไปในรังก็บินพริตพริ
เสียงฉับ ๆ

(ลูกอีสาน : 200)

นอกจากนี้การบรรยายจากตอนที่ทุกคนเตรียมตัวกลับบ้าน ในวันสุดท้าย
ของการมาหาปลา ณ สถานที่แห่งใหม่ แสดงให้เห็นความพร้อมว่าทุกคนได้กลับบ้านของตนโดยได้
บรรยายถึงขบวนเกวียน และธรรมชาติที่มีฝนตกอย่างชุ่มชื้นในบริเวณนั้น ซึ่งเป็นความหวังสำหรับ
แหล่งหาอาหารอันอุดมสมบูรณ์ ที่มีไม่มากนักในท้องถิ่นอีสาน แต่ก็มีความหวังที่พวกเขาต้อง
พยายามแสวงหาให้ได้ เพื่อความอยู่รอดของชีวิตพวกเขา

เมื่อตกลงกันว่า ต้องย้ายขบวนเกวียนไปที่ริมหนองน้ำ เพื่อจะได้หาปลาในยามกลางคืน
ด้วยทุกคนก็เก็บขึ้นเกวียนอย่างว่องไว วัวทุกตัวเมื่อถูกจูงไปเข้าแอกมันดีใจมาก เดินไว ๆ
เข้าแอกแล้วสะบัดคอทำให้กระดิ่งดังโชนงโชนง เหมือนมันจะนึกว่าที่นี่จะได้กลับไปพบ
เพื่อนฝูงในทุ่งนาเก่าเสียที หมา 2 ตัว กับหมาที่ติดจุนก็วิ่งวนไปมา ร้องครางเสียงหึ่ง ๆ
มันคงจะดีใจเหมือนกันที่จะได้ไปไล่ฟังพอนในป่าทางบ้าน ขณะที่ขบวนเกวียนเคลื่อนออกไป

ตะวันอยู่ตรงหัวพอดีแต่ก็ยังม่มีเมฆฝนก้อนหนาใหญ่ลอยไปมาอยู่เต็มฟ้า และขบวนเกวียนต้อง
อ้อมไปตามราวป่าริมทุ่ง เพราะคืนในทุ่งน้ามืดหล่น หลวไปหมด

(ลูกอีสาน : 221)

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการบรรยายจากที่เป็นเรือนของผู้ใหญ่บ้าน
ที่มีความใหญ่โตซึ่งแสดงถึงฐานะของผู้อยู่อาศัย และจากการบรรยายสิ่งต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจ
เหตุการณ์ของเรื่องที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ได้ดี

คืนนี้คุณกับจันต์ได้ไปประชุมที่เรือนผู้ใหญ่บ้านกับพ่อและลุงเข้มเป็นครั้งแรก เรือนของ
ผู้ใหญ่บ้านใหญ่กว่าเรือนของคุณกับเรือนของจันต์ เสาเรือนเป็นไม้เหลื่อม หลังคามุงด้วย
ไม้เหมือนกับหลังคาโบสถ์ในวัดผากันห้องสองห้องอยู่ใกล้ ๆ กันก็เป็นฝาไม้กระดาน แต่มี
สีดา ๆ ค้าง ๆ แสงใต้ที่จุดอยู่ 3 เล่ม มีควันลอยขึ้นเป็นสีดาไหมง ที่ฝาห้องมีรูปถ่าย
5 - 6 แผ่น แขนงอยู่ติด ๆ กัน ที่ประตูห้องที่ซึ่งคุณเห็นเป็นเก็บบอกทังแขวนอยู่
เมื่อคุณกับจันต์ตั้งใจฟังเขาพูดกัน ก็มีกลิ่นเข้ควายได้กลิ่นลอยขึ้นมา

(ลูกอีสาน : 118)

นอกจากนี้ยังได้มีการบรรยายจากที่แสดงให้เห็นบรรยากาศที่ร้อน และ
แห้งแล้งของท้องถิ่นอีสาน ว่าแม้กระทั่งต้นไม้ก็แห้งเหี่ยวเฉา ใบร่วงหล่นเพราะขาดน้ำ ส่วนพื้นดิน
นั้นก็แห้งแล้งขาดความชุ่มชื้น ดังปรากฏในตัวอย่างที่ผู้แต่งได้บรรยายไว้ว่า

ป่าข้างหน้านั้น คุณยังไม่เคยมา ต้นไม้ใบโกร๋นยืนตระหง่านดัดกับโค้งฟ้า เบื้องหน้าทำให้
คุณใจหายลงอีก เมื่อเกวียนเล่มหน้าเข้าเขตป่า อ้ายกางหรือพี่กางลูกชายลงจากก็ตะโกน
มาว่า "ไปทางซ้ายหรือขวา" ลูกกาก็บอกว่าไปทางขวา คืนทรายตามทางเกวียนและเอี้ยด
กว่าคืนในทุ่งนา พืชบางแห่งแข็งทากให้เกวียนเคลื่อนไปได้ไวขึ้นกว่าเก่า แต่ต้นไม้ใบหญ้า
ไม่ไหวสิ้นกระดูก

(ลูกอีสาน : 142)

6. บทสนทนา

บทสนทนา คือถ้อยคำที่ตัวละครพูดจากัน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจนิสัยใจคอของตัวละครดีขึ้น และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของนวนิยายที่ทำให้เรื่องน่าสนใจ ไม่ซ้ำซากอยู่กับ การบรรยายอย่างเดียวอันอาจทำให้เรื่องน่าเบื่อหน่าย บทสนทนาที่ดีนั้นนอกจากจะมีความสมจริง สอดคล้องกับฐานะและลักษณะนิสัยของตัวละครแล้ว ยังจะมีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่อง พร้อมทั้งให้คติข้อคิดกับผู้อ่านได้อีกด้วย

จากการศึกษาบทสนทนาในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน พบว่า มีการใช้บทสนทนา ดังนี้

บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง

บทสนทนาในลักษณะนี้จะช่วยให้เรื่องดำเนินไปอย่างรวดเร็ว โดยผู้ประพันธ์ ไม่ต้องบรรยาย ดังตัวอย่าง บทสนทนาตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในอดีตว่า ชาวชนบท อีสานนิยมการสักราบ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประเทศลาว ดังเช่นในตอนหนึ่งที่มีชาวกุลาที่มีอาชีพ สักราบเดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้ให้ความสนใจที่จะสักราบกันเป็นจำนวนมาก และใน การสนทนาเรื่องการสักราบนี้ ทำให้ผู้อ่านนึกถึงปู่ของคุณที่เคยสักราบไว้ตามร่างกาย ดังบทสนทนา ว่า

"เป็นอาจารย์เดียวกับที่ลงกาไปสักบ่?" เสียงหนึ่งถาม

"บ่เป็น อาจารย์พ่อกาอยู่เมืองหลวงพระบางพัน" ผู้ใหญ่บอก

"มันเอาแพงบ่?" คนใหม่ถาม

"คือกันกับหมู่ลูกา ก่อน ๆ คือคิดขะพาสั่ง ถ้าสองขา ก็สามบาท"

"คือสักแต่หัว เข้าขึ้นไปสุดโคนขาแม่บ่?"

"แม่แล้ว ถ้าสักรอบเอวขึ้นไปทางหน้าอกสุดคอหอยก็ 3 บาท" ผู้ใหญ่พูดดัง ๆ

"ถ้าสักแน่นหลังล่ะ?" คนใหม่ถาม

"กะสามบาทคือกัน"

"ถ้าสักก้นน้อยที่แก้ม หรือคงตัวเดียวใส่ที่ขาแข้งล่ะ?"

ผู้ใหญ่พูดเหมือนจะไม่ไหวว่า "โอ๊ย อย่าชักกุหลาย ไปถามมันเอาละแล้วกัน" คุณเห็น พ่อขยับตัวไปมาหายใจแรง ๆ จึงถามพ่อว่าจะกลับแล้วหรือ พ่อบอกว่า เมื่อเขาพูดกัน เรื่องสักลาย ก็ทำให้นึกถึงปู่ของคุณทันที ส่งสารปู่ที่ต่อสู้ที่เค็นรอนแรม ไปถึงเมืองบางกอก แต่แล้ว เขาก็ไล่ปู่หนีออกจากวัดเลย เพราะเขากลับปู่เป็นผู้บอบจะกินพระเณรในวัดให้ ตายหมด

(ลูกอีสาน : 119 - 120)

บทสนทนาที่บอกลักษณะนิสัยของตัวละคร

บทสนทนาประเภทนี้จะช่วยให้รู้จักตัวละครในเรื่อง รูปร่าง หน้าตา นิสัย ใจคอ โดยผู้แต่งไม่ต้องบรรยายเองตรง ๆ เช่น ตอนที่พ่อพาคุณไปร้านตัดเหล็กคุณได้ชักถามพ่อถึง อุปกรณ์การตัดเหล็กหลายชนิด เช่น ค้อน และทั่งตีเหล็ก ซึ่งบทสนทนาตอนนั้นแสดงถึงลักษณะนิสัยของคุณ ว่าเป็นเด็กที่มีความสนใจและใคร่รู้ในสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง

คุณจับค้อนเหล็กขนาด 5 ปอนด์ขึ้นดู ก็รู้ว่ามันหนักอึ้งจริง ๆ แล้วถามพ่อว่า

"ปอนด์หนึ่งมันหนักเท่าใด?"

"หนึ่งปอนด์เกือบครึ่งกิโลกรัมละ"

"แล้วนี่อะไร?" คุณชี้มือใส่แท่นเหล็กใหญ่ที่มีด้านข้างหนึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมอีกข้างหนึ่ง เรียวแหลมออกไปเหมือนรูปหัวเต่า

"ทั้ง นี้แหละเขาเรียก ทั่งเหล็ก" พ่อบอก

(ลูกอีสาน : 133)

ส่วนตอนที่ขบวนเกวียนหาปลาเดินทาง ไปถึงก็ได้ไปพบผู้ใหญ่บ้าน จึงได้มีการสนทนากัน และจากการสนทนาในตอนนั้นทำให้ทราบลักษณะนิสัยของจันดี ว่าเป็นคนที่ค่อนข้างเจ้าชู้ถ้าใครเป็นหนุ่ม ดังคำสนทนาว่า

"อยากข้าวบ่ บักห่าน้อย?" สาวลูกผู้ใหญ่ถามจันดีแล้วยิ้มสวย

"บ่อยากดอก" จันดีว่าดัง ๆ "บ่อยอมนแล้ว"

เมียผู้ใหญ่บ้านพูดกลางที่มีมือใส่จันดีว่า บักนี้ใหญ่ขึ้นน่าจะเจ้าชู้เอาการ ดูตามันก็สู้คน ถ้าเป็นหมอมวยหรือตำรวจก็จะเก่งแท้ ๆ ผู้ใหญ่พูดว่าใหญ่เป็นบ่าวขึ้นมาให้จันดีมาหาเมีย

ทางนี้ มันก็พูดขึ้นว่า "รับผู้สาวทางนี้คือสิ่งามหลาย ๆ คือเอื้อยผู้นี้" ทำให้ผู้ใหญ่บ้าน ขอบใจหัวเราะเอิ๊ก ๆ

(ลูกอีสาน : 165)

บทสนทนาที่ให้คติข้อคิด

บทสนทนาประเภทนี้ลักษณะที่เป็นคติธรรมที่ควรแก่การนำไปเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติตน ดังตอนที่ คุณสนทนากับพ่อ เรื่องหลวงพ่อก่อน ความว่า

คุณนึกถึงคำพูดของหลวงพ่อก่อนหนึ่ง จึงถามพ่อว่าที่หลวงพ่อบอกว่าคุณเหมือนน้ำหมอลา เป็นอย่างไร พ่อก็บอกว่าหลวงพ่อก่อนเห็นคุณหน้าตาชื่อ ๆ รูปร่างก็แบบบางจึงเป็นห่วง เมื่อคุณโตมา แต่ไม่ต้องตกใจคนเรานั้นสลับอยู่ทั้งใจ และหลวงพ่อก็ไม่ต้องการให้คุณคอย เทวดาฟ้าฝน คืออย่าขี้คร้านทำงานและเรียนหนังสือเก่ง ๆ

(ลูกอีสาน : 58)

ส่วนอีกตอนหนึ่งพ่อได้สร้างลักษณะนิสัยที่ดีแก่คุณ คือการตื่นนอนแต่เช้า โดยพ่ออ้างถึงคำสั่งสอนของปู่ย่าตาทวดที่เคยสอนพ่อไว้ว่า

ยามพ่อพาคุณไปป่าไปโคก มักจะเป็นยามเช้าตรู่ทุกที พ่อบอกว่าอากาศยามเช้า ดีมาก ทำให้ความคิดความจำดี ปู่ย่าตาทวดจึงได้สั่งสอนลูกหลานไว้ว่า ต้องตื่นพร้อม กานและนอนเหมือนหมา

คุณถามพ่อว่าตื่นพร้อมกันนี้รู้แล้ว แต่แอนเหมือนหมายังไม่รู้ พ่อก็บอกว่าก็ต้องหัดเป็นคนไหว้คาไว ถ้ามีเสียงผัดขึ้นยามนอนหลับก็จะตื่นทันที

(ลูกอีสาน : 131)

บทสนทนาที่ช่วยในการบรรยายฉากและบรรยากาศ

บทสนทนาที่ช่วยในการบรรยายฉากและบรรยากาศในตอนนี้นำขึ้นภายหลังจากที่ขบวนเกวียนเดินทางมาหาอาหารที่ลาน้ำชี เมื่อหาอาหารได้เพียงพอแล้ว พวกเขาต้องเดินทางกลับความอุดมสมบูรณ์ของลาน้ำชี ทำให้พวกเขาอาลัยอาวรณ์ต่อการจากไปในครั้งนี้อย่างมาก เพราะพวกเขาไม่แน่ใจว่าจะได้พบกับสิ่งที่ดี ๆ เช่นนี้อีกหรือไม่ ดังปรากฏในตัวอย่างว่า

ทิศจุ่นร้องถามลุงกาที่ยืนอยู่ห่าง ๆ ว่า ไม่ได้อาบน้ำี่กันหรือ ลุงกาพูดมาว่าน้ำไหลแรง ๆ อย่างนี้จะลงไปอาบน้ำได้อย่างไรแล้ว ทิศจุ่นก็ไม่พูดอะไรอีก หมายของจุ่นวิ่งไปมา แล้วหันเหม่อมองลงไป มันคงไม่รู้หรอกว่า บัดนี้เจ้าของของมันได้มาดูแลซึ่งเป็นทาสสุดท้ายแล้ว พ่อคุณก็จูงแขนยี่ส่นตามไป บัดนี้ไม่มีใครพูดกันสักคำ แต่เสียงยี่ส่นพูดอยู่คนเดียวแจ้ว ๆ "น้ำลึกบ่พ่อ พ่อบ่มาใส่เบ็ดอีกแล้วบ้อ น้ำพัดเอาผมมองพ่อไปทางใต้ละพ่อ" พ่อพูดเบา ๆ ว่า "อ้อ เขาสิกลับบ้านเมื่ออันแล้วสิได้ไปไถนาหว่านกล้ากัน" จันศรีร้องขึ้นว่า "โอ้ย แม่ น้ำชีเอ๋ย กูสิลามึงแล้ว กูใหญ่ขึ้นสิมาอาบมึงอีกกับบักคุณ" คุณพูดขึ้นว่า "ลางที่กูบ่ได้มึงมึง" มันถามว่า "มึงสิไปใส" คุณก็บอกมันว่า "กูสิไปเมืองบางกอก" มันบอกขึ้นว่า "จ้างก็บ่ได้ไป ถ้ามึงอยากไปก็ต้องเรียนหนังสือเก่งคือกู" แล้วคุณก็ไม่พูดกับมันอีก

(ลูกอีสาน : 235)

7. การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่องนับว่าเป็นกลวิธีหนึ่งที่ผู้ประพันธ์แต่ละคนกำหนดแนวทางตอนที่บ่งบอกถึงเนื้อเรื่องและทำให้เรื่องน่าสนใจน่าติดตามซึ่ง ฉัตรชัย สุกระภาณจน์ (2519 : 67 - 71) กล่าวถึงความสำเร็จของการตั้งชื่อเรื่องไว้ว่า ชื่อเรื่องเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของหนังสือหรือ

วรรณกรรม เพราะเป็นสิ่งที่สัมผัสกับประสาทรับรู้ของผู้อ่าน หนังสือหรือวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี เช่น นวนิยายและเรื่องสั้น ชื่อเรื่องก็ยิ่งมีความสำคัญขึ้นไปกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมนวนิยายและเรื่องสั้นมีเป็นจำนวนมาก คำโครงเรื่องและแนวเรื่องมักจะมีโอกาสพ้องกันได้ง่าย การตั้งชื่อเรื่องจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณากันอย่างรอบคอบ เพื่อมิให้ซ้ำกันประการหนึ่งและเพื่อให้ชื่อเรื่องนั้นได้รับความสนใจจากผู้อ่านประการหนึ่ง

หลักในการกำหนดชื่อเรื่องของนักประพันธ์แต่ละคน จะแตกต่างกันไป นักประพันธ์บางคนอาจจะตั้งชื่อเรื่องสั้น ๆ แต่บางคนอาจจะตั้งชื่อยาว ๆ ซึ่งข้อความที่นำมาตั้งชื่อเรื่องนั้นผู้ประพันธ์อาจใช้ข้อความที่บ่งบอกถึงลักษณะของเรื่อง หรือกำหนดทิศทางและบ่งบอกถึงขอบข่ายของเนื้อหาได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของนักประพันธ์ในการตั้งชื่อเรื่อง ซึ่งกระแสนิยายกรณีย์ (2530 : 22 - 23) กล่าวไว้ว่า นักประพันธ์ส่วนใหญ่มักจะคิดตั้งชื่อเรื่องมาก่อนแล้วจึงค่อย ๆ วางโครงเรื่องให้ละเอียดลออเห็นจริงเห็นจังขึ้น แต่ก็มีอีกส่วนหนึ่งที่ได้ความคิดมาจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งและวางโครงเรื่องเลยไม่ได้พะวงว่าจะให้ชื่อเรื่องนั้นว่าอย่างไร เมื่อเขียนไป ๆ ก็อาจคิดชื่อเรื่องดี ๆ ขึ้นมาได้ หรือบางท่านเขียนจนแล้วยังไม่ได้ชื่อเรื่อง คิดเองก็ไม่ออกต้องไปวานให้ผู้อ่านช่วยคิดก็มี ซึ่งผู้ที่ช่วยคิดนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นนักประพันธ์เสมอไป

จากการศึกษาการตั้งชื่อเรื่อง เรื่อง ลูกอีสาน มีการตั้งชื่อเรื่องตามลักษณะของเรื่อง ในการตั้งชื่อเรื่องตามลักษณะของเรื่องนี้เป็น การตั้งชื่อเรื่องตามเรื่องราวที่ปรากฏเมื่อผู้อ่านเห็นชื่อเรื่องก็พอจะคาดเอาได้ว่าเนื้อหาหรือเรื่องราวจะเป็นอย่างไร เนื้อเรื่อง เรื่อง ลูกอีสาน กล่าวถึง การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดจากความแห้งแล้งของธรรมชาติ โดยให้ตัวละครสำคัญเป็นเด็กคือ "คุณ" ซึ่งคุณและครอบครัวของเขาก็ประสบกับปัญหาความเดือดร้อน ที่เกิดจากธรรมชาติเช่นเดียวกับครอบครัวอื่น ๆ ในหมู่บ้าน จนต้องมีการอพยพคนในหมู่บ้านเพื่อไปอาศัยอยู่ในสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่าเพื่อหาอาหารมาประทังชีวิตและครอบครัว ดังตัวอย่างตอนหนึ่งที่พ่อกับแม่คุณได้สำรวจดูอาหารภายในบ้านที่เก็บไว้ว่าจะมีไว้รับประทานได้นานแค่ไหน

พ่อถามแม่อีกว่า ข้าวเปลือกที่พ่อกินไปนานสักเท่าใด แม่บอกว่ามีอยู่ไม่ถึง 200 หมื่น ถ้าหมดข้าว ไม่รู้จะ ไปหาที่ไหนมากนัก และปลาร้าปลาแฉกอยู่ในไหนั้นก็สัก 10 กระลา มะพร้าวเท่านั้น ข้ายังมีกลิ่นเหม็นสักหน่อยอีก เพราะมันเป็นปลาร้ากันไห ซึ่งต้องมี กลิ่นเหม็นเหม็นกันหมด

(ลูกอีสาน : 107)

เมื่ออาหาร ไม่เพียงพอต่อความต้องการและหายาก จึงทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมีความจำเป็นต้องอพยพครอบครัว ไปยังแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่า ดังเช่น ครอบครัวของคุณก็เตรียมอพยพครอบครัวไปหาอาหาร ดังความว่า

"ข้าวเปลือกของข้อยคือสิกินไปได้สัก 5 เดือน เท่านั้น" ลุงเข้มว่าตอนหนึ่ง

"ของข้อยกะคือกัน" แม่คุณว่า

ลุงเข้มพูดว่า จะมีชาวบ้านไปหาปลากันหลายครัวเรือนในเดือนหน้า ถ้าพวกเราไปด้วยก็จะดี เพื่อจะได้ปลาร้าปลาแล้แฉกข้าวเปลือกตอนซากลับบ้าง พ่อของคุณพูดว่า ดีเหมือนกันเพราะตอนนี้ก็ไม่มีอะไรจะทำกัน ไปหาปลากลับมาถ้ามีฝนก็ค่อยขึ้นโค

(ลูกอีสาน : 126 - 127)

จากเนื้อหาส่วนใหญ่ของเรื่องนี้ ได้แสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนภาคอีสานไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพ ขนบประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ดังนั้นชื่อเรื่อง เรื่องนี้จึงมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง มีความเหมาะสม ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้เป็นอย่างดี

วิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่อง คำพิพากษา ของชาติ กอบจิตติ

1. เนื้อเรื่องย่อ

เรื่อง คำพิพากษา เป็นนวนิยายที่นำปัญหาการขาดศีลธรรมจรรยาของคนในสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบท โดยให้ชายคนหนึ่งชื่อ "พัก" ถูกสังคมกล่าวหาว่าได้มรดกเลี้ยง

เป็นภรรยา ภายหลังจากคาบูกิของหักตายไม่ถึง เดือน และบางคนยังเสริมอีกว่าทั้งคู่ร่วมกัน
สวมเขาให้คาบูกิอันแข็งแรงไม่ตายเสียอีก ต้นตอข่าวลือมาจากสาวละม้ายแม่ค้าขายถั่วต้มในงาน
เดือนสิบสอง

"หัก" อาศัยอยู่ในกระท่อมท้ายวัด เมื่อบิดาถึงแก่กรรมเขาต้องรับภาระงาน
การโรงแทน เป็นมรดกชิ้นสุดท้ายที่บิดามอบไว้ให้ก่อนที่จะสิ้นลมหายใจแต่ก็ยังมีคนเห็นแบบ
ลับหลังว่า "มันเหมามรดกของพ่อมันหมด รวมทั้งเมียพ่อมันด้วย เสียแรงบวชเรียนมาตั้งนาน"
เขาจึงกลายเป็นคนอกตัญญู เพื่อนฝูงที่เคยคบหาค่อยเลือนหายไป หรือแม้พระสงฆ์องค์เจ้า
ก็ไม่ยอมนั่งคุยด้วยนาน ๆ เหมือนเมื่อก่อน หักกลัวจะถูกตัดขาดออกจากสังคมในตำบลนี้

บิดาของหักมีหน้าที่คอยดูแลรับใช้พระสงฆ์ และทำงานที่ต้องใช้แรงงาน ได้แก่
ขุดดิน ไบยกุน งานไม้ และค้ายาสูบ โดยไม่ได้ค่าจ้างตอนแทนนอกจากฝากปากท้องไว้กับวัด
เมื่อโรงเรียนในวัดสร้างเสร็จบิดาของหักจึงมีภาระเพิ่มขึ้นด้วยการดูแลโรงเรียนเปิด บิดาหน้าต่าง
ประตุ ทำความสะอาด ในตอนแรกภาระหนักที่ก็ไม่หนักมากเพราะปริมาณครูและนักเรียนมีปริมาณ
น้อย แต่เมื่อการศึกษาเริ่มมีบทบาทในสังคมมากขึ้น ทำให้ปริมาณครูและนักเรียนเพิ่มขึ้น บิดาเขา
จึงได้กลายเป็นภารโรงอาชีพไป โดยรับเงินเดือนของทางราชการและเมื่องานโรงเรียนมากกว่า
ทางวัด บิดาเขาคิดว่าเข้าอาศัยวัดกินอย่างเก่าจะน่าเกลียดและเกรงคำครหาของชาวบ้าน
จึงย้ายที่อยู่จากโรงสีในวัดมาปลูกกระท่อมอยู่ท้ายวัด

เมื่อหักเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เขาตัดสินใจบวชเณร สามเณรหักคร่ำเคร่ง
เล่าเรียนท่องบทสวดเป็นที่ร่ำลือในความสามารถจนสอบได้นักธรรมตรี โท เอก ภายในเวลา
สามปี สามเณรหักจึงเป็นที่รักและเอ็นดูของพระสงฆ์และชาวบ้านทั่วไป ต่อมาสามเณรหักได้ขอลา
สิกขาบททั้ง ๆ ที่อายุจวนอุปสมบทโดยไม่ฟังคำทัดทานจากใคร ทั้งนี้เป็นเพราะเขาส่งสารบิดาที่
ต้องทำงานหนักเหนื่อยทั้งวัน

หลังจากที่หักลาสิกขาบทออกมาแล้ว เขาได้ช่วยงานบิดาที่โรงเรียนและคอยรับใช้
เจ้าอาวาสวัด และรับจ้างทำงานทั่วไป ความประพฤติของเขาในตอนนั้นเกือบจะเป็นที่
ตัวอย่างของตำบลก็ได้ เมื่อเขาถูกคัดเลือกให้เป็นทหาร เงินจากการรับจ้างอยู่ยามและ
เงินเดือนทหารก็ส่งมาให้บิดาเก็บไว้ใช้และเมื่อถูกปลดทหารออกมา เขาได้พบว่าที่บ้านมีผู้หญิง

คนหนึ่งมาอยู่ด้วยในฐานะภรรยาของบิดา ผู้หญิงคนนี้มีรูปร่างหน้าตาพอใช้ ผิวขาว ร่าเริงยิ้มแย้ม อายุคงราวสักสามสิบ ซึ่งดูเป็นคนสติไม่สมประกอบ จากการสังเกตพบว่านางชอบเก็บกะลา ดอกไม้ หวีหัก ฯลฯ เข้ามาในกระต๊อบเสมอ แต่นางก็ไม่เคยสร้างความเดือดร้อนให้ใคร ไม่เคยทำร้ายใคร บิดาของเขาได้พบกับนางที่ท่ารถเมล์และเมื่อได้เสียกันแล้วเลยพามาอยู่ด้วยในฐานะภรรยา

สองปีถัดมาโรงเรียนสร้างใหม่ขึ้นอีกหลัง งานของพักจึงเพิ่มขึ้น และบางครั้งวันเสาร์และวันอาทิตย์ต้องไปช่วยทำงานส่วนตัวที่บ้านครูใหญ่ และครูคนอื่น ๆ สำหรับครูใหญ่นั้นพักให้ความเคารพและไว้วางใจอย่างมาก แต่ครูใหญ่ก็ไม่เชื่อสัจย์ต่อพักโดยโอนเงินที่พักฝากเอาไว้ซึ่งพฤติกรรมของพักเองในภายหลังก็ไม่ได้สร้างความเชื่อถือให้กับชาวบ้าน ดังนั้นจึงไม่มีใครยอมเชื่อในคำพูดของพักในเรื่องนี้ แต่กลับยกย่องชมเชยในความดีงามของครูใหญ่ คงมีเพียงสับเพร่อไข่เพียงคนเดียวที่เข้าใจ และเห็นใจพักอย่างมาก และสับเพร่อก็เป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของพัก ในขณะที่ไม่มีชาวบ้านคนไหนคบหาสมาคมกับพักเลย เพราะเขาทั้งหลายเชื่อว่าพักมีความสัมพันธ์กับมารดาเลี้ยงคือ นางสมทรง เมื่อพักไม่สบายใจในเรื่องนี้ เขาจึงแก้ปัญหาโดยการดื่มเหล้า และสุดท้ายชีวิตของพักก็ต้องสิ้นสุดลงเพราะเหล้า คงมีเพียงสับเพร่อไข่คนเดียวที่เป็นเพื่อนที่ดี และดูแลจัดการศพของพักจนเรียบร้อย

2. โครงเรื่อง

การศึกษาโครงเรื่องในนวนิยาย เรื่อง คำพิพากษา สามารถแยกเป็นประเด็นที่จะศึกษาได้ดังนี้

1. เปิดเรื่อง

การเปิดเรื่องนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา ผู้แต่งเปิดเรื่องด้วยการบรรยายสภาพภายในห้องเรียน ที่มีการจัดวางสิ่งของ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ทำความสะอาดชั้นเรียนที่จัดวางไว้อย่างเป็นระเบียบ รวมทั้งอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น กระดาน และข้อล็ก มีความพร้อมที่จะเปิดรับนักเรียนได้ดังรายละเอียดที่บรรยายไว้ว่า

ภายในห้องสี่เหลี่ยมมืดสลัว...

หน้าต่างบานแรกเปิดแง้มออกกว้าง แสงสีเหลืองอ่อนสาดส่องเข้ามาเห็นเงารำไรของโต๊ะเรียนรายเรียงเป็นแถว หน้าต่างบานที่สองเริ่มออกแสงสว่างเพิ่มมากขึ้น สีสันภายในห้องเริ่มชัดเจนแยกออกจากกัน ที่กระดานดำ (สีเขียว) หน้าห้องเรียน ด้านบนสุดตามความยาวของกระดานมีตัวอักษรเขียนไว้ : วันที่..... เดือน.....

พ.ศ. 25.. ด้วยสีขาว รางไว้ขอลูกค้าล่างสุดสีดำ เศษขอลูกแก่งสั้น ๆ คลุกปนกับฝุ่นสีขาวอยู่ในราง แสงสว่างเพิ่มขึ้นอีกเมื่อหน้าต่างบานที่สามเปิดออก โต๊ะครูประจำชั้นอยู่ด้านขวาของกระดานดำ แก้วน้ำถูกค้นเก็บไว้ในลักษณะชิดกับโต๊ะ บนโต๊ะมีกล่องขอลูกเล็กก็และแจกันแก้วสีแดงซึ่งเสียบไว้ด้วยเย็บไว้สีแดงคล้ำ ดอกเหี่ยวห้อยกลีบดอกลู่ย้อยลงพาดกันกลางแจกัน แสงสว่างส่องเข้ามาอีกทำให้เงาของแจกันที่ระนาบลงบนโต๊ะมีสีแดงเรื่อเจืออยู่ด้วย มุกห้องด้านหลังชั้นเรียนมีตะกร้าผง ไม้กวาด ที่ตั้งผางวางสงบอยู่เหนือมุกนี้ขึ้นไปคือหน้าต่างบานสุดท้ายที่กำลังจะถูกเปิดออก...

(คำพิพากษา : 23)

2. การดำเนินเรื่อง

จากการศึกษาวิธีการดำเนินเรื่อง เรื่อง คำพิพากษา สามารถแยกเป็นประเด็นสำคัญที่จะศึกษาได้ดังนี้

2.1. บทปัญหา ลักษณะของบทปัญหาที่เป็นข้อขัดแย้ง ได้แก่

ข้อขัดแย้งระหว่างตัวละคร ซึ่งมีลักษณะที่เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครด้วยกันเอง ที่ผู้ประพันธ์มักจะสร้างให้เกิดข้อขัดแย้งกันในเรื่องของการกระทำ ความคิด ความต้องการและฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งการสร้างความขัดแย้งแบบนี้ในเรื่อง คำพิพากษา ได้ชี้ให้เห็นข้อขัดแย้งของตัวละครคือ "พัก" กับครูใหญ่ ซึ่งพักนั้นเป็นบุคคลที่ชาวบ้านไม่ยอมรับพฤติกรรมของเขา ดังนั้นแม้การกระทำของเขาจะเป็นไปในทางดี แต่ก็ขาดความเชื่อถือจากชาวบ้าน ในทางตรงข้าม แม้ว่าครูใหญ่จะเป็นคนที่โกงเงินพักไป ก็ไม่มีใครยอมเชื่อเพราะพฤติกรรมของพักที่คดโกงเป็นเหตุผล และข้ออ้างที่ครูใหญ่ยึดเยื้อศให้กับพักว่า พักอาจจะ

เลอะเลือนจนไม่ได้ว่า ได้นำเงินมาฝากไว้กับเขาเมื่อไหร่ ความขัดแย้งดังกล่าวปรากฏในข้อความตอนหนึ่งว่า

"ผมเอ้อ...จะมา...เอ้อ อ้า เบิกเอ้อ เบิกตั้งค่าใช้ สักห้าร้อยครับ" พักสั่นประหม่นต่อสายตาและน้ำเสียงของครูใหญ่ ดังนั้น จำนวนเงินในตอนแรกจึงถูกลดลงอย่างอัตโนมัติ

"ตั้งค่าอะไรละ" ครูใหญ่คิ้วขมวดถามถึงที่มาของความจุกจิกเก่าก่อน

"ตั้งค่าอะไรของแก" ครูใหญ่ถามอีกครั้งด้วยน้ำเสียงไม่สนใจ

พักใจหายวูบเมื่อถูกถามคำถามนี้ นึกว่าครูใหญ่อาจจะลืม เพราะงานยุ่งก็ไม่ได้จึงช่วยรื้อฟื้นความจำด้วยคำพูดที่ว่า

"เอ้อ...ที่ผม...อ้อ...ฝากครูใหญ่เอาไว้ละครับ..."

"เอ...ฉันไม่เคยรับฝากแกนี่ จ้าผิดหรือเปล่า กินเหล้ามาก ๆ เลอะเลือนละมัง"

ครูใหญ่แฉ่วสงสัยอยู่ไม่ห่างจากใบหน้า

"ตั้งค่าของผมที่ฝากครูไว้ละครับ" เขารีบพูดรวดเร็ว นึกอะไรไม่ออก คิดไม่ตกว่าครูใหญ่จะเอาอย่างไรกันแน่ หรือแถมจะสองใจดูเล่น

เมื่อคิดได้ดังนี้ พักจึงยิ้มให้ครูใหญ่แบบคนที่รู้ทัน

"ตั้งค่าของผมที่ฝากไว้ไงเล่าครับ" เขาพูดยิ้ม ๆ

"ฝากไว้เมื่อไหร่" ครูใหญ่ยังคงถามอย่างงงงวย และไม่ได้ยิ้มตอบ

"ก็ฝากมาเรื่อยแหละครับ ครั้งสุดท้ายเมื่อเดือนกรกฎาคมครับ"

"เฮ้ย ! ฝากกับใคร ?" ครูใหญ่ท่าทางตกใจ แกร่งออกมาเหมือนไม่เชื่อหูตัวเอง

พักสละเวลาจากการล้อเล่นของครูใหญ่ได้ เขาคิดว่าควรเลิกล้อเล่นกันได้แล้ว น่าจะพูดเป็นเรื่องเป็นราวกันเสียที

"โอ้ครู อย่าล้อผมเล่นเลยครับ" น้ำเสียงเขาอ่อนลง

"ล้ออะไรแกละ ฉันจะมาล้อแกละเล่นทำไมให้เสียเวลา" หน้าตาครูใหญ่กลับจริงจังขึ้นมาเหมือนน้ำเสียงที่พูด

"ผมยังเชื่อนี่ไว้มิใช่เดือนละครับ"

"เขีนอะไรนะ ?" ครูใหญ่ทำเสียงเหมือนอยากให้พักพูดอีกครั้งหนึ่ง

"เขีนชื้อตอนมาฝากเงินนะครับ ครูเป็นคนให้ผมเขีน จาไม่ได้หรือครับ ?" พักพูดเสียง
สั้นเครือเหมือนกับจะร้องไห้

"เขีนไว้ที่ไหนกัน เอ๊ จันไม่เคยให้แกเขีนอะไรนี้" ครูใหญ่ยกมือขึ้นเกาคอ

(คำพิพากษา : 210 - 211)

นอกจากนี้ข้อขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจพักอย่างยิ่งคือ ข่าวลือของ
ชาวบ้านที่ว่า พักมีความสัมพันธ์ทางชู้สาวต่อมารดาเลี้ยง ทำให้พักเสียใจและประพฤติดัวเลว
ลงทุกวัน

พักเร่งเดิน พอหลุดแวมะพร้าวเข้าสนามโรงเรียน เห็นครูใหญ่ยืนอยู่ที่แปลงดิน
ก่อนแล้ว เขาเดินเข้าไปหา กำลังนึกจะถามว่าแปลงกว้างขนาดนี้พอไหม พอดีครูใหญ่
จึงถามขึ้นเสียก่อน

"ทำไมกินข้าวกลางวันช้านัก"

"ฟังอ้อมนี่แหละครับ"

"ทำอย่างอื่นด้วยหรือเปล่า"

"ทำอะไรครับ"

"อ้าว ก็ยุ่งกับเมียอะซิ ยังใหม่ ๆ อยู่นี่" ครูใหญ่พูดยิ้ม ๆ แบบคนอารมณ์ดี

"ได้ครูใหญ่ให้ตาย ผมไม่เคยเลย" พักเสียงเครียดขึ้นมา แต่พอรู้สึกตัวหน้าเขาก็
คลายลง ยิ้มเจียน ๆ "ไม่เคยเลยจริง ๆ ครับ"

(คำพิพากษา : 34 - 35)

ส่วนข้อขัดแย้งภายในใจตัวละคร เรื่อง คำพิพากษา พักได้แสดงความ
รู้สึกถึงความขัดแย้งระหว่างอำนาจฝ่ายดีกับฝ่ายชั่ว คือตลอดเวลาที่นางสมทรงอาศัยอยู่กับพัก
หลังจากที่พ่อเสียชีวิตแล้ว พักคิดจะไล่นางสมทรงไปให้พ้น ๆ เพื่อจะได้ไม่ต้องรับผิดชอบชีวิต

ของนาง และชาวบ้านจะได้เลิกคิดว่าเรามีความสัมพันธ์ทางชู้สาวกับมารดาเลี้ยง แต่พักก็เกิด ความสงสารที่นางสมทรงจะต้องไปดำเนินชีวิตตามยถากรรม ทุกครั้งที่เขาคิดถึงปัญหานี้พักก็จะเกิด ข้อสงสัยในใจเสมอว่า ทำไมชีวิตเขาจึงต้องพบกับปัญหามากมายทั้งที่เขาไม่เคยได้กระทำความผิด หรือทำบาปต่อสิ่งใดเลย ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของพักครั้งนี้ ทำให้พักต้องว้าวุ่นใจอย่างมาก ดังปรากฏในตัวอย่าง

ไอ้...นี้ทุกข์ทรมานถึงขนาดต้องละทิ้งแผ่นดินเขียวหรือเคยคิดมาแล้วเป็นสิบ ๆ ครั้ง แต่ต้องพ่ายแพ้กับความเป็นจริง จะเริ่มต้นชีวิตที่แห่งหนไหน อย่างไร มีมิดิคแบคด้าน ครั้น จะเหวี่ยงนางสมทรงออกนอกทางชีวิต ใช้ว่าไม่เคยคิดมาก่อน มันเป็นกรรมเป็นเวร เคยทำ เวรกรรมไว้เมื่อใดกันเล่าลูกเมียใครก็ไม่เคยไปเสพสม พูดยาหลอกลวงไม่เคยเอ่ย สุรายาเมานั้นอย่าว่าแต่กินเลยมองยังไม่อยากมอง คีลทำข้อนี้อธิบประพดิมมาตลอด แล้วทำไม ถึงต้องรับเวรรับกรรม หรือว่ามาแต่ปางก่อน เขาไม่อยากเชื่อเอาเลย เชื่อแน่เพียง อย่างเดียวว่าเคราะห์กรรมที่ประสบอยู่นี้มาจากคนอื่นโดยแท้

(คำพิพากษา : 54 - 55)

หรืออีกตอนหนึ่งที่พักเกิดความขัดแย้งในใจตนเอง ตอนที่นางสมทรงถูก ชาวบ้านทำร้ายร่างกาย ทั้งที่ชาวบ้านก็รู้ว่านางสติไม่ดี ความขัดแย้งในเรื่องนี้ทำให้พักไม่เข้าใจ ว่า ทำไมชีวิตของเขากับนางจึงต้องถูกรังแก และต้องรับทุกข์ทรมานจากสังคมนานแค่ไหน ทั้งที่ เขาไม่เคยประพดิมคิดเลย ดังตัวอย่าง

คืนนี้พักนอนนึกถึงเรื่องราวที่ผ่านมาในชีวิต พยายามหักห้ามตัวเองมิให้คิดแต่ก็ไม่สำเร็จ มีหน้าซำยังมึเรื่องราวในตอนกลางวันที่นางถูกไล่ตีเพิ่มขึ้นไปอีก คิดไม่ตกเลยว่าในเมื่อตัวเอง เหมือนถูกคนอื่น ๆ ตีออกไม่ยอมคบหาด้วยแล้ว ทำไมยังต้องมาทำร้ายนางด้วย การถูกเหยียดหยามยังไม่เพียงพออีกหรือ หรือว่าเป็นความถูกต้อง ความถูกต้องที่เขาและนาง จะต้องยอมทนตลอดไป

(คำพิพากษา : 68)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นข้อขัดแย้งในใจของพัก เรื่องที่เขาไม่มี ความสัมพันธ์กับนางสมทรง ซึ่งพักเกิดความไม่เข้าใจ และมีความสงสัยอย่างมากกับการที่ชาวบ้าน มองการกระทำของเขาที่มีความรับผิดชอบจะต้องเลี้ยงดูนาง ซึ่งมีสติไม่เต็มเต็งไปในทางที่ผิด ๆ ดังตัวอย่างว่า

ชาวบ้านที่ช่างตัดสินใจอะไรกันง่ายดายเหลือเกิน ไม่เคยมีใครเห็นกับตาสักคนว่า กูกับนางได้สมสู่กัน แล้วทำไมเขาจึงเชื่อกันเป็นตุเป็นตะ เมื่อครั้งก่อนเขาให้ความรักความ เอ็นดู ยกย่องแต่ครั้งนี่เขากลับเกลียดชังถากถาง เหมือนกับกูคนเก่าได้ตายไปแล้ว อยู่แต่ คนใหม่ที่ชั่วช้า แต่กูก็ไม่เคยเปลี่ยนแปลงจิตใจเลยนี่หว่า เขาเอาอะไรมาตัดสินนะเพียงว่า ผู้หญิงกับผู้ชายนอนร่วมชายคาเดียวกันแล้วจะต้องสมสู่กันอย่างนั้นหรือ

(คำพิพากษา : 45)

นอกจากนี้ความขัดแย้งภายในใจตัวละคร ที่เกิดจากการแบ่งระดับของบุคคล จากอาชีพที่เขาประกอบอยู่อย่าง เช่น สัปเหร่อไซ้ ซึ่งตัวเขาเองเกิดความรู้สึกขมขื่นและน้อยใจ ทั้ง ๆ ที่ประกอบอาชีพสุจริตและช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งมีน้อยคนที่จะมาทำอาชีพอย่างเขา แต่เขาก็ไม่ได้รับการต้อนรับจากสังคมไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็ก ดังความตอนหนึ่งที่สัปเหร่อไซ้ ได้บารากับพักเกี่ยวกับความรู้สึกของคนอื่นที่มีต่ออาชีพสัปเหร่อของเขาว่า

"เอ็งนี่กว่าข้ามีความสุขนักในอาชีพสัปเหร่อ" แกร็นเหล้าขึ้นค้ม ยกหน้าชาในถ้วยขึ้น ค้มตาม ดูดยาใบจากระบายหายใจ

"เอ็งลองคิดเอา เอ็งก็เห็นไซ้มัย เวลาที่วัดมีงานตอนเลี้ยงคน มีใครบ้างที่นั่งกินข้าว สำหรับเดียวกับข้า ข้ากินคนเดียว ไม่มีใครกินร่วมวงกับข้าหรอก เขากลับความสกปรก ของศพ กลัวน้ำเหลืองน้ำหนองจะไปติดเขา เอ็งลองนึกถึงใจข้าบ้างสิ คนอื่นเขานั่งกิน คุยกันสนุกสนาน แต่ข้าต้องนั่งกินคนเดียวเงียบ ๆ เด็กเล็ก ๆ เห็นข้าก็วิ่งหนีเพราะข้า เป็นสัปเหร่อมันกลัว พ่อแม่มันสอนว่าสัปเหร่ออยู่กับผี พอข้าจะอุ้มมันก็ร้องไห้จ้า..."

(คำพิพากษา : 130 - 131)

2.2 การขยายตัวของปัญหา

การขยายตัวของปัญหาในเรื่อง คำพิพากษา เกิดจากความขัดแย้งระหว่าง พักกับชาวบ้าน ที่กล่าวหาว่าพักมีความสัมพันธ์กับภรรยาของบิดา และกล่าวหาว่ามีความน่าเชื่อถือมากขึ้นเพราะคำพูดและท่าทางของนางสมทรง ตอนที่นางประกาศในคดียานว่าพักเป็นสามีของคนต่อหน้าคนที่มาเพื่องานจำนวนมาก

สาวละมัยนั่งชายตัวดำมอยู่ด้านข้างของโรงลิเก ตะเกียงแก๊สและกระจาดถั่ววางอยู่บนโต๊ะ มีพวกหนุ่ม ๆ แวะเวียนมาซื้อถั่วยืนตะเพะทั้งถั่วและทั้งตัวแม่ค้าสาว ซึ่งสาวเจ้าก็ให้ความหวังในการที่จะได้ตะเพะอย่างอื่นกับลูกค้าทุกคนไม่น้อยกว่ากัน

ขณะที่พักเดินผ่านมากับแม่เลี้ยง (ม่าย) สาวละมัยก็ร้องเรียกตามประสาคนคุ้นเคยกัน ตอนนั้นก็มีพวกหนุ่ม ๆ ยืนเคี้ยวถั่วอยู่ข้างโต๊ะสองสามคน

"พี่พัก แวะซื้อถั่วก่อนซี" แม่ค้าสาวว่าพร้อมกับส่งยิ้มหวานมาให้

"ข้ากินข้าวมาแล้ว" พักชะลอฝีเท้าหยุดยืนยิ้มตอบ

"แหม ถั่วก้ามมือสองก้ามมือกินเพลิน ๆ ท้องไม่แตกพรอกน้า เอ้าไม่ซื้อจันให้ฟรี ๆ ก็ได้" แม่ค้าละมัยไม่ลดละ ล้อเล่นตามเรื่อง แต่ม่ายสมทรงคงไม่เห็นเป็นเรื่องหยอกเย้า นางแสดงอาการหงิกหงอกนอกหน้า ตาขวางใส่แม่ค้าสาว

"อย่ามายุ่งหัวฉันนะ"

(คำพิพากษา : 12 - 13)

นอกจากนี้การขยายตัวของปัญหายังได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เมื่อตาแบ่นกับยายสายได้เห็นภาพของพักกับนางสมทรงกำลังปลุกปล้ำกันในส่วนองแก ดังความตอนหนึ่งว่า

ขณะที่พักกำลังก้มหน้าก้มตาเอาเลี่ยมและหญาพลิกคืบขึ้น กวาทหญาสลัดคืบให้ร่วงลง โดยหญารวมไว้กับกอง พลันได้ยินเสียงพิ๊ดพิ๊ดอืดอืดจากม่ายสมทรง เขาเหลียวไปดูเห็น

นางกำลังถอดผ้าถุงอยู่วุ่นวาย พักตกตะลึงพริ้งเพริศอยู่ชนิดหนึ่ง ม่ายสมทรงลุกขึ้นวิ่ง
ท่อนล่างเปลือยผ้าถุงหลุดลุ่ยติดติดตาม

"ร้อน! ร้อน! ร้อน" นางสมทรงตะโกนร้อง

"เสีย นาง!" พักตะโกนเรียกไล่พร้อมกับวิ่งไล่จับตัว ม่ายสมทรงหันกลับตาขวาง
วาวฉายแววร้ายออกมา แต่พักไม่ได้เกรงกลัวพุ่งตัวเข้ารวบนางไว้ร่างม่ายสมทรง
ท่อนล่างขาวโพลนล้นโถงเถือกกับดินในสวน พักขึ้นนั่งคร่อมบนช่วงท้องของนาง กดเข้า
ทั้งคู่วางแน่นกับต้นแขนทั้งสองของนางที่พยายามทบตีต่อสู้ ม่ายสมทรงดิ้นสุดสุด ปล้ำกัน
อยู่เป็นเวลานานกว่าจะดึงผ้าถุงขึ้นมาอย่างเดิมได้

เรื่องคงจะยุติลงเพียงนี้ถ้าหากว่าตาแป้นกับยายสาวย่นขวนกันออกมาดูที่อันตราย
โหวกเหวกอยู่ในสวน ภาพทั้งสองตายายได้เห็นนั้น โอ้พักขึ้นปีนลำคอหน้าถุงอ้อมทรงอยู่
กลางสวน

(คำพิพากษา : 50 - 51)

2.3 การแก้ไข้ปัญหา

วิธีการแก้้ปัญหาดัวละครสาคัญของเรื่องคือ "พัก" นั้นเมื่อประสบปัญหา
และไม่สามารถแก้ไขได้เขาก็จะดื่มสุรา เพราะสุราตัวทำให้พักลืมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในขณะนั้น
ให้หมดไปได้ จากการชักชวนให้พักดื่มสุราของสับหรือ ไช้จึงทำให้พักมีความสุขได้ชั่วระยะหนึ่ง
และภายหลังเมื่อพักมีปัญหากุ๊กกักใจเขาก็จะใช้สุรานี้แหละเป็นตัวแก้ไข้ปัญหา แต่สุราก็ทำให้ชีวิต
ของเขาเลวลง จนกระทั่งสุดท้ายของชีวิตเขาต้องจบลงด้วยสุรานั่นเอง ดังข้อความตอนหนึ่งที่
สับหรือไช้ชักชวนให้พักดื่มสุราเพื่อลืมปัญหาต่าง ๆ ว่า

ลุง ไช้รินเหล้าลงในแก้ว...

"เอาเสียหน่อยสิ จะได้คลายเครียดลงบ้าง แก้วว่าพาลงส่งแก้วเหล้าให้พัก พักรับมา
ยกดื่มเข้าไป กลืนเหล้าเหม็นขื่นรสชาติบาดคอกว่าจะไหลผ่านลงแสนลำบากยากเย็น
พะอืดพะอมกลืนใจดื่มจนหมด ไม่รู้ว่านี่ทำชาตานตัวไหนคลจิตรลใจให้ดื่มมัน บางทีอาจจะ
เป็นเพราะความกลัดกลุ้มที่ลุ่มอยู่ในใจเป็นตัวชี้แนะทาง

หน้าตาพักเหยเก ส่งแก้วเปล่าคืนให้ลุงไข่ สับเหรอรินน้ำชาในขันซึ่งเย็นแล้วส่งให้พักรับถ้วยมาจจนหมด มันช่วยล้างอาการบาดเจ็บให้คลายลง

"ขุ่มคอดี" ลุงไข่ว่าพร้อมกับรินเหล้าให้ตัวเองยกดื่มรวดเดียวหมด หันข้างถ่มน้ำลายปริศออกนอกวง น้ำลายใสเหนียวยังมีไคล้อย่อยอยู่ที่ปากแกยกลหลังมือปาดขึ้น

พักรู้สึกข่านไปทั่วใบหน้า ผิวหน้าตึง หัวเหมือนกำลังพองโตสับเหรอไข่รินเหล้าส่งให้พักอีกแต่ไม่มากนัก

"เอาอีกแก้ว เดียวก็สบาย อย่าคิดอะไรมันมากเกินไป"

(คำพิพากษา : 128 - 129)

หลังจากวันนั้นเป็นต้นมาเมื่อพักมีปัญหามันสบายใจ พักจะให้เหล้าเป็นตัวแก้ปัญหาลดความดังตัวอย่าง

ตกตอนเย็น เมื่อเก็บล้างกระตูกเข้ากระต๊อบแล้วพักจึงเริ่มกรอกเหล้าที่เหลือจากวันวานลงคอ เน้มันจะขึ้นขรุขระระยะแรก แต่ก็กลายเป็นรสหอมหวานไปในที่สุด จนเหล้าที่เหลือหมดลง เขาเดินไปร้านป่าซื้อหมากอีกขวด หลายคนที่นั่งอยู่ในร้าน มองพักอย่างไม่เชื่อสายตาตัวเองต่างพากันตั้งข้อสงสัยเมื่อพักคล้อยหลังไปแล้วว่า

"มันลองอะไรของมัน"

ระหว่างที่พักนั่งกินเหล้าอยู่ในกระต๊อบ เขาเป็นเหมือนเจ้านายคอยสั่ง คอยบอก คอยชี้ให้ฝ่ายสมทรงหุงหาอาหาร ครั้นพออาการตึงหัวเริ่มขึ้น อยากจะหาเพื่อนคุยอยากระบายอะไรต่อมิอะไรให้ใครฟังแต่จะมีใครบ้างล่ะที่จะเป็นเพื่อนแก้เหงาได้ในยามนี้ นอกเสียจากสับเหรอไข่ คินขยับจะออกเดิน แต่ถูกคิดขึ้นได้ว่าไม่น่าจะไปรบกวนแก่ให้ยุ่งยาก นั่งกินคนเดียวก็ังได้ เขานั่งดื่มเหล้ามองคนวางตั้งแต่เริ่มตึกเตาไฟ หุงข้าวทาหกับจนกระทั่งถึงดับไฟในเตาเรียบร้อย ในเวลาที่ผ่านมาอาการอยากพูดอยากคุยทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น พอ ๆ กับอาหารมันเมาในหัวที่ก่อตัวมาพร้อม ๆ กัน แรงเหล้าที่เข้าไปกดแรงผลักดันให้เขาเปลี่ยนใจเดินไปหาสับเหรอไข่จนได้

"อยู่บ้านอย่าไปไหนนะ" เขวากับนางแล้วยั้วตัวลงจากแคร่

"แกไปไหน" ม่ายสมทรงถาม

"เรื่องของข้า!"

พักเดินเห็นขวิดเหล้าออกจากกระต๊อบสู่บ้านลับไธหรอไปด้วยลีลาเชชวน...

ราวสองทุ่มได้ พักเดินกลับบ้านลงไธ ล้มลุกคลุกคลานมาคนเดียวระหว่างทาง ได้ยินเสียงหมาเห่ารับกันเป็นทอด ๆ ผสมผสานกับเสียงร้องไห้สะทีกสะอื้นของเขา พอพาร่างมาถึงกระต๊อบได้ ก็เข้แซ่ขึ้นแคร่ ม่ายสมทรงยังไม่เอนจึงเข้ามาดู พักเลือกโสนางด้วยอาการมีนเมา มือป่ายเปะปะ ไบทั่ว ปากก็พร่ำแต่ว่า

"ไปเลย มิงปายเลย... กูจะบวช กูจะบวชแล้ว..."

เขาท่องบทสวดมนต์เสียงดัง ไน่กานันท์ก็อ้อยเสียง พลันลง

(คำพิพากษา : 147 - 148)

3. การปิดเรื่อง

ในด้านการปิดเรื่อง เรื่อง คำพิพากษา มีการปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม ซึ่งแสดงถึงความผิดหวัง ความเศร้า การสูญเสีย และความตาย โดยผู้แต่งกำหนดให้ "พัก" ตัวละครเอกของเรื่องต้องจบชีวิตลงจากการดื่มเหล้ามากเกินไปและสิ่งที่สร้างความสะเทือนใจให้กับผู้ที่ยังอยู่โดยเฉพาะลับไธหรอ ไขก็คือการที่ครูใหญ่ในคหของพัก ไปเป็นศพทดลองเตาเผาที่สร้างขึ้นมาใหม่ ซึ่งทำให้ลับไธหรอรู้สึกเสียใจ แต่ก็ไม่สามารถช่วยอะไรพักได้ เพราะการกระทำของครูใหญ่ในครั้งนี้ชาวบ้านโดยทั่วไปกลับมองว่าครูใหญ่เป็นผู้มีเมตตาที่ช่วยจัดการศพของพักอย่างดี

ชาวบ้านต่างแยกย้ายกันกลับเกือบจะหมดแล้ว ครูใหญ่จึงเดินตรงมาหาลับไธหรอที่ศาลา

"อ้าว มาหลบกันเหล้าอยู่นี่เอง..." ครูใหญ่ทักทายแล้วยิ้มให้

แต่ลงไธกลับดูเหมือนว่าเป็นรอยยิ้มที่ตามมาเยาะเย้ยกันมากกว่า

"คราวนี้สบายเลยนะ ง่ายกว่าอย่างเก่าเยอะ..." ไบหน้าไน่ยังยิ้มอยู่ไม่หยุด

ครูใหญ่ล้วงกระเป๋าเสื้อ เอาแบงค์ออกมานับ แล้วส่งไธลับไธหรอห้าสิบบาท ยัดที่เหลือ

กลับลงกระเป๋าคามเดิม

"ค่าเหนื่อย..." ครูใหญ่ยื่นให้

ในครั้งนั้นลุงไข่คิดว่าจะไม่รับ เพราะได้ตั้งใจไว้แล้วว่า จะทำศพให้พัก แต่ครั้นนึกคิดขึ้นได้ว่า เงินของ ไอ้พักนี่หว่า

"เอ้า... เอาไว้เถอะ" ครูใหญ่จะยื่นจะยอเมื่อเห็นสลิปหรือไข่ม่มึง

ลุงไข่เอื้อมมือรับเงิน เก็บเข้ากระเป๋าเสื้อ

"ที่จริงนายพักนี่เป็นคนมีประโยชน์เหมือนกัน ถึงตายแล้วศพยังใช้ประโยชน์ได้อีกจริงมัยลุง" ครูใหญ่ถามพร้อมกับยื่นให้

ใบหน้ากลมมนของครูใหญ่ยิ้มออกทั้งหน้า ดวงตาทั้งคู่มีรอยยิ้มแก้มทั้งสองข้างนั้นก็ยิ้ม คิงรีงมุกปากทั้งสองข้างให้เขยิบขึ้น แลเห็นฟันขาวสะอาดอยู่ภายใน หนวดที่กันแดงไว้เรียบร้อยก็พลอยยิ้มไปด้วย... ข้างในรอยยิ้มที่สวยงามเหลือเกิน

ลุงไข่ยังคงจ้องมองใบหน้าที่ยิ้มของครูใหญ่อยู่ แก่ไม่ได้พูดตอบอะไร ครูใหญ่จึงเดินจากไป...

อยากจะดูหน้าลายไม้หน้ามันเสียจริง แก่คิด แว่บหนึ่งทวนนึกถึงนางสมทรงขึ้นมาในเหตุการณ์วันนั้นให้รู้สึกสะใจตัวเองจริง ๆ

"เอ็งไปดูเขาบ้างรีเปล่าละ ป่านนี้ไม่รู้จะหายหรือยัง" แก่ถามแก้วเหล้าของพัก พักไม่ตอบว่าอะไร ลุงไข่จึงพูดว่า

"เงินของเอ็งนี้ข้าจะทำบุญไปให้ละ... ได้มาแล้วแหละวะ..." แก่ว่ากับพัก เสียงเศร้า ๆ ...

ลุงไข่นั่งกินเหล้าเป็นเพื่อนพักอยู่จนค่ำ เหม่อมองควันที่ล่องลอยขึ้นจากปล่องไฟสีเหลือง เป็นเป็นสายสีขาวลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า สีน้าเงินเข้ม สูงขึ้น สูงขึ้น แล้วกระจายไปกับลม เบื้องบน... หายไปกับลมเบื้องบน

3. แก่นเรื่อง

นวนิยายเรื่อง คำพิพากษา นี้ผู้แต่งมุ่งจะแสดงให้เห็นว่า การประเมิณค่าบุคคลอย่างฉาบฉวยของสังคมที่มีต่อพัก ซึ่งเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่คนในสังคมที่พักอาศัยอยู่ยอมรับ ไม่ได้ว่าพักได้แม่เลี้ยงมาเป็นภรรยา จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้พักต้องกลายเป็นเหยื่อแห่งการมีชีวิตอยู่ในสังคม และภายใต้ความยุติธรรมที่มีต่อพัก โดยสังคมนั้นหาได้รับทราบสภาพที่แท้จริงไม่ ตลอดชีวิตของพักจึงตกอยู่ภายใต้ "คำพิพากษา" โดยตัวเขาเองก็ไม่สามารถจะลบล้างคำตัดสินของสังคมได้จนวาระสุดท้ายของชีวิต เห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งซึ่ง "พัก" เคยมีความรู้สึกว่

ชาวบ้านนี้ช่างตัดสินอะไรกันง่ายดายเหลือเกิน ไม่เคยมีใครเห็นกับตาสักคนว่ากูกับนางได้สมสู่กัน แล้วทำไมเขาจึงเชื่อกันเป็นตุเป็นตะ เมื่อครั้งก่อนเขาให้ความรักความเอ็นดู ยกย่อง แต่ครั้งนี้เขากลับเกลียดชังถากถาง เหมือนกับกูคนเก่าได้ตายไปแล้ว อยู่แต่คนใหม่ที่ชั่วช้า แต่กูก็ไม่เคยเปลี่ยนแปลงจิตใจเลยนี่หว่า เขาเอาอะไรมาตัดสินนะ เพียงว่าผู้หญิงกับผู้ชายนอนร่วมชายคาเดียวกันแล้วจะต้องสมสู่กันอย่างนั้นหรือ หรือว่าถ้าเป็นเขาจะต้องทำเช่นนั้น ช่างเถอะ ใครมันจะว่าอะไรที่ช่างมันในเมื่อกูไม่ได้เป็นอย่างที่เขาว่า สักวันหนึ่งเขาคงต้องรู้ความจริงกันเองอี... แล้ววันไทล่ะ วันที่เขาจะรู้กันนะ วันไทแน่ วันที่มึงจะหลุดจากรกนี้เสียที กูมองไม่เห็นทางเลย หรือว่าจะเป็นอย่างที่เขาว่าเสียจริง ๆ ให้นันรู้แล้วรู้รอดไปเลยดีไหม ผลแห่งความทุกข์จากการกระทำ มึงก็ได้รับอยู่แล้วนี่ แต่รสแห่งความสุขที่ร่ำลือกัน มึงยังไม่ได้รับเลย

(คำพิพากษา : 45 - 46)

4. ตัวละคร

จากการศึกษาตัวละครเรื่อง คำพิพากษา จะแยกศึกษาใน 2 ประเด็น คือ ลักษณะของตัวละคร และวิธีการเสนอตัวละคร

ลักษณะตัวละคร เรื่อง คำพิพากษา จะมีทั้งตัวละครประเภทน้อยลักษณะ และประเภทหลายลักษณะ ซึ่งมีตัวละครเด่น ๆ ปรากฏดังนี้

1. "พัก" พักเป็นตัวละครประเภทหลายลักษณะ คือเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยไม่คงที่ เช่น ตอนแรกพักจะมีลักษณะนิสัยที่มีพฤติกรรมน่ายกย่อง ใส่ใจต่อการศึกษาเล่าเรียน ในขณะที่พักบวชเป็นสามเณรชาวบ้านก็ให้ความรักและเอ็นดูสามเณรพักอย่างมาก เพราะสามเณรพักเป็นผู้ที่มีความสามารถและประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ดี ดังตัวอย่าง

สามเณรพักคร่ำเคร่งเล่าเรียนท่องบ่นหนังสือเป็นที่รำลึกกันความสามารถแล้ว สามเณรพักก็ได้สร้างชื่อเสียงสมความปรารถนาของชาวบ้านจริง ๆ ด้วยการสอบนักธรรมตรี โท เอก ได้ที่สนามจังหวัดภายในสามปี มีพระบางองค์เพียรสอบอยู่หลายปีก็ไม่ได้ เช่น สามเณรพัก สามเณรจึงเป็นที่รักและเอ็นดูของพระและชาวบ้านทั่วไป คนแก่มาถือศีลในวันพระที่วัด เมื่อได้ฟังสามเณรพักเทศน์ ต่างเปลื้องเครื่องขึ้นนมไปกับลีลาจังหวะของการอ่านใบลานอันแจ่มจก

พวกชาวบ้านพากันตั้งความหวังเอาไว้ว่า ต่อไปในวันข้างหน้าเมื่อสามเณรพักบวชเป็นพระ ก็จะมีพระอาจารย์ที่เคารพยกย่องคู่ตัวอีกองค์หนึ่ง บางคนถึงกับเรียกสามเณรพักที่เล่นที่จริงว่า "อาจารย์พัก"

(คำพิพากษา : 16)

ต่อมาภายหลังพฤติกรรมต่าง ๆ ในทางดีของพักได้เปลี่ยนแปลงไป แต่การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ ผู้เขียนได้บรรยายไว้อย่างมีเหตุผลเพราะเนื่องจากพักถูกสังคมลงโทษ คำพิพากษาของสังคมรอบตัวเขามีอิทธิพลต่อพักมาก ความคับข้องใจหลายอย่างเกิดขึ้นกับพัก พักจึงหันหน้าพึ่งเหล่า ชีวติของพักช่วงนี้จึงเปลี่ยนแปลงไปเป็นตรงกันข้ามกับชีวิตในตอนต้นของเขา เขาเป็นคนขี้เหล้า ไม่เอาใจใส่ต่อหน้าที่การงานทำให้คนในสังคมที่เขาอาศัยอยู่เกิดความรู้สึกผิดหวัง และชิงชังเขามากยิ่งขึ้น แม้กระทั่งกับนางสมทรง ซึ่งพักไม่เคยแสดงกิริยารังเกียจนาง แต่ถ้ามึนเหล้าจนเมมาแล้ว บุคลิกของพักก็จะเปลี่ยนแปลงไป ดังตัวอย่าง

"จันทิวข้าวแล้ว" นางว่ากับพักซึ่งนั่งพิงโคนต้นมะขาม เขาสำลยหน้าอกแงก ปรีดา
เงยหน้าขึ้นมอง

"เรื่องของเอ็ง ข้างเอ็งปะไร ข้าไมหิว เอ็งหิวก็เรื่องของเอ็ง พักตอบมายสมทรง
แล้ววุ่นกั่มหน้ากั่มตารินเหล้าลงแล้ว รินลงบ้างไม่ลงบ้าง นางสมทรงลงนั่งบ้าง ๆ
จนเนื้อเต็นแขนเปียกเสียดกัน พักออกแรงผลักดันนางจนเชือกไป

"มึงอย่ามานั่งข้างกู กูเกลียดมึง !" เขาตะโกน ม่ายสมทรงตระหนักกับอาภักภิริยา
ของพักที่แพกไปจากเดิม

"จันทิวแล้ว" นางยังว่าออกมาชื่อ ๆ ยืนยันความหมายเดิมที่เคยบอก

"กูบอกแล้วว่าเรื่องของมึง เรื่องของมึง กูไม่เกี่ยว กูไมหิว" พักแผดเสียงขึ้นอีก...

(คำพิพากษา : 136)

2. "ครูใหญ่" ลักษณะนิสัยของครูใหญ่ มีพฤติกรรมของผู้มีอิทธิพล ทำอะไรเพื่อหวัง
ผลประโยชน์ของตนเองทั้งสิ้น การกระทำของครูใหญ่ถึงแม้จะไม่ถูกต้องมีทั้งการเอารัดเอาเปรียบ
และเล่ห์เหลี่ยมกลโกง แต่ก็ยังมีคนในสังคมนั้นให้ความเคารพนับถือ เพราะบุคคลเหล่านั้นยัง
ติดอยู่กับระบบความเชื่อ ขึ้นวาระ และระบบอาวุโส จึงมองไม่เห็นความชั่วของครูใหญ่ ลักษณะ
นิสัยของครูใหญ่ตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบมีลักษณะนิสัยคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง ดังตัวอย่างตอนหนึ่งที่แสดง
ให้เห็นพฤติกรรมของครูใหญ่ในด้านผลประโยชน์ของตนเอง เช่น ตอนนำศพของพักมาทดลองใช้กับ
เตาอบแบบใหม่ ทำให้ครูใหญ่ได้รับชื่อเสียงและศรัทธาจากชาวบ้านเพิ่มขึ้นอีก ดังตัวอย่าง

ผู้คนทยอยกันมาเนื่องแน่น มีคนมาทั้งชุดอยู่กับบ้าน บางคนใส่กางเกงขาก๊วยผ้าขาวม้า
คาดพุง ท่อนบนเปลือย บางคนใส่เสื้อดอก เสื้อดวง สีสดใส ต่างแต่งตัวกันตามสบาย
ตามถนัด ไม่มีใครแต่งชุดดำ ไม่มีใครใส่เสื้อขาว นุ่งผ้าถุงดำ ไม่มีใครสวมผ้าพันคอ
ลูกเสือชาวบ้าน ไม่มีใครใส่ปลอกแขนทุกข์... และไม่มีใครตั้งใจมางานศพพัก

ชาวบ้านที่มาในตอนนั้นได้รับการบอกเล่าต่อ ๆ กันว่า เย็นนี้จะมีการลองเตาเผา
สมัยใหม่ให้ดู ซึ่งก็เป็นที่น่าสนใจของคนที่ยากรู้อยากเห็น คนที่ต้องการดูของแปลกใหม่
ตื่นเต้นไม่ผิดกับเมื่อครั้งก่อนตอนที่มิไทรทส์เครื่องแรกเข้ามาในตลาดแห่งนี้...

...พักตายแล้ว เขาจึงไม่รู้่ววิธีการเผาศพเขานั้นเป็นการส่งงานชิ้นสุดท้ายของ
ผู้รับเหมาต่อคณะกรรมการวัด... ถ้าเขารู้ เขาคงปลื้มใจ...

ครูใหญ่เคียนยิ้มแย้ม พูดคุยกับ กำนันยอมและพวกกรรมการวัดด้วยกัน

(คำพิพากษา : 275 - 276)

นอกจากลักษณะนิสัยของครูใหญ่ที่เอาเปรียบ ซึ่งครูใหญ่จะให้หักทาทุกอย่างที่ต้อง
ใช้แรงงาน โดยไม่มีค่าจ้างอะไร และพักจะมีคุณค่าต่อครูใหญ่ตรงที่หักทาประโยชน์ให้กับเขาได้
เท่านั้น ดังปรากฏในข้อความตอนหนึ่งขณะที่พิพากษาครูใหญ่เพื่อที่จะเบิกเงินที่ฝากไว้ ว่า

"เออ มาก็คี่แล้ว นี๊ว่าจะเปลี่ยนน้ำบ่อปลาอยู่พอดี กะว่าพรุ่งนี้จะไปตาม มาธุระ
อะไรละ ?"

"ผมว่า จะมาเบิกเงินไว้ซื้อของงานศพละครับ"

"อ้อ เออวันนั้นฉันก็ลืมถามไม่เป็นไร ไม่เป็นไร เคียวค่อยพูดกัน"

... นี่เอาแปรงนี้ขัดโต๊ะ ใครตามชอบ ๆ บ่อออกเสียให้หมด" ครูใหญ่ส่งให้

(คำพิพากษา : 112)

3. "สับเพร่อไซ้" ลักษณะนิสัยของสับเพร่อไซ้มีความคงที่ คือเป็นคนดีคนหนึ่ง
แม้อาชีพของเขาจะเป็นที่น่ารังเกียจของคนในสังคมจนไม่มีใครคบหาสมาคมด้วย แต่เขาก็เป็น
ตัวของเขาเอง ยอมรับสภาพ แต่แม้บางครั้งก็รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจบ้าง เขาก็มีเพียงพักเท่านั้น
ที่เป็นเพื่อนดังข้อความตอนหนึ่งที่สับเพร่อไซ้ได้สนทนากับพักว่า

"เอ็งนึกว่าข้ามีความสุขนักในอาชีพสัปเหร่อ" แกรีนเหล้าขึ้นดื่มยกน้ำชาในถ้วยขึ้นดื่มตาม คุดยาใบจากระบายหายใจ

"เอ็งลองคิดเอา เอ็งก็เห็นใช้มัย เวลาที่วัดมีงานตอนเลี้ยงคน มีใครบ้างที่นั่งกินข้าวสำหรับเดียวกับข้า ข้ากินคนเดียว ไม่มีใครกินร่วมวงกับข้าหรอก เขากลัวความสกปรกของศพ กลัวน้ำเหลืองน้ำหนองจะไปติดเขา เอ็งลองนึกถึงใจข้าบ้างซิ คนอื่นเขานั่งกินคุยกับสนุกสนาน แต่ข้าต้องนั่งกินคนเดียวเงียบ ๆ เด็กเล็ก ๆ เห็นข้าก็วิ่งหนีเพราะข้าเป็นสัปเหร่อมันกลัว พ่อแม่ฉันสอนว่าสัปเหร่ออยู่กับผี พอข้าจะอุ้มมันก็ร้องไห้จ้า..."

(คำพิพากษา : 130 - 131)

นอกจากนี้สัปเหร่อ ไช่ยังมีลักษณะนิสัยที่มีความจริงจัง และเป็นมิตรแท้ ยอมรับในสิ่งที่ตนร่วมกระทำ ดังในตอนหนึ่งที่สัปเหร่อลงโทษตัวเองว่า เป็นคนผิดที่ทำให้พี่ต้องมาดื่มเหล้า และเสียชีวิต ดังตัวอย่าง

สำหรับไอ้פקที่เคยมีชีวิตอยู่ เคยรักมันเหมือนลูก เคยคุยเล่นกับมันเหมือนเพื่อน แยกยังพอเอาเหตุผลแห่งความตายเข้าหักห้ามความเสียใจได้บ้าง แต่ที่แกล้งไม่สามารถหักห้ามความเศร้าสลดที่เกิดขึ้นอยู่ในใจขณะนี้ได้ ก็เพราะในสำนักนั้นได้ฟ้องตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่า เพราะมันนั่นแหละที่ทำให้มันต้องตาย

(คำพิพากษา : 264 - 265)

4. "สมทรง" ลักษณะนิสัยของนางสมทรงตั้งแต่เริ่มเรื่องจนจบเรื่องจะมีลักษณะคงที่ สมทรงเป็นตัวละครที่สติไม่ดี ดังนั้นในแต่ละวันนางจะคอยเก็บสิ่งของต่าง ๆ เข้ามาสะสมไว้ในบ้าน และไม่รับรู้สิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น แต่นางก็เป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้เรื่องดำเนินต่อไปได้ จากคำบ่าวประกาศ และพฤติกรรมของนางที่กระทำต่อפקทำให้เกิดเหตุการณ์ และผลกระทบต่อนักมาโดยตลอด และคำประกาศของนางในงานวัดทำให้ชาวบ้านเชื่อว่านางมีความสัมพันธ์ในค่านับสาวกับפק ดังตัวอย่างว่า

"อย่ามาช่วยฉันนะ"

...ฉันนี่เองจึงเป็นคืนประกาศว่า ลูกเลี้ยงกับแม่เลี้ยงได้กลายเป็นมัวเมียมัวกันแล้ว
จากปากของม่ายสมทรงเอง โดยประกาศผ่านสาวละมัย ซึ่งมีอารมณ์โกรธรวมเข้า
ไปด้วย

(คำพิพากษา : 12)

หรืออีกตอนหนึ่งที่พักไปรับจ้างค้ายพริก นางสมทรงมีอาการผิดปกติ และวังงอค
เลื่อผ้า ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยที่แท้จริงของนางสมทรงว่า นางมีสติไม่สมบูรณ์ ดั่งปรากฏ
ในตัวอย่างว่า

ขณะที่พักกำลังก้มหน้าก้มตาเอาเสียมแะหน้าพริกดินขึ้น กากอช้ำสลดคืนให้ร่วงลง
โยนพริกรวมไว้กับกอง พริกได้ขึ้นเสียมพริกที่ค้ออีกจากม่ายสมทรง เขาเหลียวไปดู
เห็นนางกำลังถอดผ้าถุงอยู่หน้า พักตกตะลึงพริ้งเพริดอยู่หนึ่งคืน ม่ายสมทรงลุกขึ้น
วิ่ง ท่อนล่างเปลือยผ้าถุงหลุดลุ่ยติดดินตาม

"ร้อน ! ร้อน ! ร้อน !" นางสมทรงตะโกนร้อง

(คำพิพากษา : 51)

ส่วนวิธีการเสนอตัวละคร ในเรื่อง คำพิพากษา มีวิธีการเสนอตัวละครดังนี้

1. การเสนอตัวละครโดยผู้ประพันธ์บรรยายเอง ซึ่งในตอนนั้นแสดงให้เห็น
ความขยันขันแข็ง ทนทานเอาเบาสู้ของพ่อพักที่ไม่เคยเลือกงานที่จะทำ ดังตัวอย่างว่า

พ่อของพักเป็นคนของวัด คอยดูแลรับใช้พระและงานที่ใช้แรงขุดดิน ไบยกุน งานไม้
ค้ายพริก ปลูกต้นไม้ ฯลฯ โดยไม่ได้ค่าจ้างค่าอะไร นอกจากผากปากท้องติดไว้กับวัด
ทั้งพ่อลูกจึงไม่ยุ่งยากเรื่องพุงหาอาหาร พ่อของพักมีรายได้จากทางอื่นบ้างเหมือนกัน
ในยามที่ว่างงาน พ่อเขารับจ้างค้ายพริกตามสวนมะพร้าว ถางป่า ตัดฟัน ฟันดิน
แล้วแต่ใครจะมาจ้าง

(คำพิพากษา : 15)

นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้บรรยายให้เห็นลักษณะของตัวละคร ได้แก่ พวกชาวบ้านที่มางานศพของพ่อก้านยอม ซึ่งมีทั้งชาย หญิง เป็นจำนวนมาก ทุกคนสวมใส่เสื้อผ้าที่เป็นเกียรติแก่ก้าน ซึ่งมีทั้งที่เป็นชุดลูกเสือชาวบ้าน และชุดขาว คำ อย่างมีระเบียบและสวยงาม การกระทำดังกล่าวยอมแสดงให้เห็นฐานะของผู้เป็นเจ้าของงานได้เป็นอย่างดี ดังที่ผู้ประพันธ์ได้บรรยายให้เห็นลักษณะของชาวบ้านไว้ดังนี้

ผู้คนหญิงชายมาร่วมกันทั่วคหามาแน่น พวกผู้หญิงส่วนใหญ่ใส่เสื้อผ้าถุงดำ มีส่วนน้อยใส่เสื้อขาว พวกผู้ชายสวมเสื้อขาวกางเกงดำ มีสิ่งที่เพิ่มขึ้นมาอีกเหมือน ๆ กัน คือ ผ้าพันคอลูกเสือชาวบ้าน สวมใส่ไว้เกือบทุกคน แม้แต่ย่าอ่อน ยายอ่อน ปู่โต๊ะก็มีสวมกับเขาค้วยเหมือนกัน...

(คำพิพากษา : 81)

2. การเสนอตัวละคร โดยผู้ประพันธ์บรรยายผ่านตัวละครอื่น

การเสนอตัวละครในลักษณะนี้ปรากฏในตอน ที่ ๖ บรรยายบุคลิกลักษณะของครูใหญ่ว่า มีลักษณะเป็นผู้นำเข้มแข็งขาม ซึ่งสังเกตได้จากพฤติกรรมของครูใหญ่ที่แสดงออกต่อพนักงานตัวอย่าง

พักเดินขึ้นชั้นบนเข้าไปในห้องพักครูใหญ่ เขาเข้ามาทุกเช้าเพื่อรับคำสั่งงาน ครูใหญ่กำลังนั่งอ่านหนังสือพิมพ์อยู่ที่โต๊ะทำงานเก๋อายุราวสี่สิบสี่ห้าขวบค่อนข้างเก๋ไก๋ ใบหน้ากลมมน มีริ้วหนวดบาง ๆ กันแต่งไว้เรียบร้อยเห็นริมฝีปาก ช่วยทำให้ใบหน้านั้นดูน่าเคารพและมีเสน่ห์ เมื่อเห็นพักแกจึงทบทวนหนังสือพิมพ์ด้วยการเอามือทั้งสองมาบรรจบกันแล้วพับด้วยมือข้างเดียวก่อนโยนลงบนโต๊ะ

(คำพิพากษา : 26 - 27)

นอกจากนี้ยังได้เห็นพฤติกรรมของครูใหญ่ ผ่านตัวละครคือ สับแหร่ไข ในตอนงานศพพักที่ครูใหญ่มาศพของพักมาเป็นศพทดลองเตาเผา ดังตัวอย่างว่า

สิ่งหนึ่งที่ไคร้กับตัวเองในวันนี้คือ ได้มองเห็นครูใหญ่อย่างทะลุปรุโปร่ง ได้มองเห็น
ธาตุแท้ของคนคนนี้ เพิ่งรู้ว่างานนี้ได้ถูกวางแผนไว้ล่วงหน้าแล้ว และก็สำเร็จตามขั้นตอน
ทุกประการ ที่เจ็บช้ำมากที่สุดก็ตรงที่แตกเป็นเครื่องมือด้วย โดยไม่รู้ตัวเลย แต่จะบอก
กับใครเล่า ใครเล่าจะยอมรับฟังเหตุผลของแก เพราะว่าการกระทำของครูใหญ่ในครั้งนี้
มิใช่เรื่องเสียหาย มันเป็นผลประโยชน์ร่วมของส่วนรวม

(คำพิพากษา : 277 - 278)

5. จากและบรรยายภาค

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง คำพิพากษา พบว่าผู้เขียนได้บรรยายฉากให้เห็น
สถานที่ที่เป็นสังคมเล็ก ๆ ประกอบด้วยวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและหมู่บ้าน ชาวบ้านยังศรัทธา
และมีความยึดถือขนบประเพณีสำคัญ ๆ ของไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งผู้เขียนได้บรรยาย
ฉาก โดยให้เห็นถึงบรรยากาศของคนไทยที่ยังคงยึดมั่นในขนบประเพณีของไทย ซึ่งผู้ประพันธ์ได้
อธิบายพิธีบั้งสุกกระดูกของบรรพบุรุษที่จัดขึ้นในบริเวณวัดไว้อย่างเห็นภาพชัดเจน ดังปรากฏใน
ตัวอย่าง

ตอนบ่าย ภายใต้วงอาทิตย์ที่เปล่งประกายอยู่เบื้องต้น ชาวบ้านเดินอ้อมโกศกระดูก
บรรพบุรุษของตัวเองมุ่งมาวัด โกศทองเหลืองขัดมาเป็นเงาวับ สะท้อนต้อกับดวงอาทิตย์
สะท้อนวูบเข้าดวงตา ไม่นานนักแท่นที่จัดเตรียมไว้ก็เรียงรายเต็มด้วยโกศกระดูกเพื่อ
รอคอยพระลงมาสวดบังสุกุล ฝาโกศเปิดให้เห็นกระดูกภายใน มีรูปจุศบั๊วไว้โกศละหนึ่งดอก
และเปิดฝาโกศไว้เพื่อรอรับน้ำอบร่ำที่จะพรมหยดลงมาบนกระดูก เป็นการรวมกันโดยไม่
เลือกที่รักมักที่ชัง ใครที่วางโกศลงแล้วยังมีน้ำอบในขวดเหลืองก็เหวอะหยดใส่ในโกศกระดูก
ของคนอื่น เสมือนด้วยญาติสนิทกันทั้งตำบล คนที่ตายไปแล้วเหลือแต่กระดูกอยู่ในขณะนี้
บางคนเคยเป็นที่ขึ้นชอบเป็นที่รักของคนที่อยู่ข้างหลัง เหมือนกับลูกหลานได้มารอคอบน้ำให้
ญาติผู้ใหญ่ในเทศกาลสงกรานต์ และบรรยายภาคในตอนนี้จึงคล้ายกับเป็นการร่วมรำลึกถึง
ผู้ตาย แต่ในแง่ที่ดี มีเสียงคุยกันบางเบา เงียบเหงาสงบ

(คำพิพากษา : 170)

จากและบรรยากาศในขณะที่พักอยู่ในอาการเมา และเดินทางกลับบ้านท่ามกลาง
สายฝน ผู้ประพันธ์ได้บรรยายให้เห็นภาพความยากลำบากมากในการเดินทางของพัก แสดง
ให้เห็นความอ้างว้าง ว่าเหว ซึ่งพักต้องต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่ภายในเขาด้วยตนเอง ทั้งใน
เวลาปกติและเวลาที่เขายอยู่ในอาการเมา แม้กระทั่งสายลม สายฝน พายุแลบ และฟ้าร้อง ก็ยัง
ไม่เป็นมิตรกับเขา และยังซ้ำเติมและลงโทษพักคล้ายกับคำพิพากษาของชาวบ้านเช่นกัน
ดังตัวอย่าง

ก้าวแต่ละก้าวที่เหยียบย่ำลงบนพื้นดินและ ๆ ข้างยากลำบาก สายฝนและลมที่กระหน่ำ
ลงมา บางขณะเหมือนจงใจผลักดันให้เขาชนเข็มน้ำลงคลุกกับโคลนเลนครึ่งแล้วครึ่งเล่า
ทุกครั้งที่ล้มลง เขาก็พยายามพุงตัวขึ้นลุกขึ้นสู้กับมันอีก อาศัยฟ้าแลบเป็นแสงส่องทาง
บางครั้งพื้นดินและ ๆ ก็แก้งลลกล่อให้เขาลื่นไถลล้มพาดลงกับมัน เสียงฟ้าฝนคราง
ครืน ๆ ราวกับระเบิดเสียงหัวเราะกันอย่างสนุกสนานกับภาพที่เห็นยามนี้

(คำพิพากษา : 194)

6. บทสนทนา

บทสนทนาที่พบในนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา มีดังนี้

บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง

บทสนทนาประเภทนี้ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้หลายตอน ตัวอย่างเช่น ตอนที่
สาวละม้ายแม่ค้าขายถึงดงที่งานวัด ได้ประกาศในงานวัดว่านางสมทรงเป็นภรรยาพัก ทำให้ชาวบ้าน
แพร่กระจายเป็นวงกว้างขึ้นในเวลาต่อมา ดังบทสนทนาที่ว่า

"พี่พัก แวะซื้อถั่วก่อนซี" แม่ค้าสาวว่าพร้อมกับส่งยิ้มหวานมาให้

"ข้ากินข้าวมาแล้ว" พักชะลอฝีเท้าหยุดยืนยิ้มตอบ

"แหม ถั่วกวนี่สองกำมือกินเพลิน ๆ ท้องไม่แตกหรอก่อน เอ้าไม่ซื้อจันให้ฟรี ๆ ก็ได้"

แม่ค้าละม้ายไม่ลดละ ล้อเล่นตามเรื่อง แต่ฝ่ายสมทรงคงไม่เห็นเป็นเรื่องหยอกเย้า

นางแสดงอาการหึงพักออกนอกหน้า คาบวางไม้แม่ค้าสาว

"อย่ามายังหัวฉันนะ"

สาวละมัยเลือดคื่นหน้า ตอกกลับว่าไปหลายคำ สงครามรา ๆ จะประกาศขึ้นที่หน้า
ตะเกียงแก้อยู่แล้ว ถ้าฟ้าไม่ลากม่ายสมทรงออกมา แม่ค้าสาวตะโกนไล่หลังเสียงดัง
ลั่นไปว่า

"เออ... ถั่วต้มอ้ายฟ้ามันไม่ชอบกินหรอก ลาพังถั่วปากอ้าของมึงมันก็ยัดเข้าไป
ไม่หมดอยู่แล้ว"

"คืนนี้เองจึงเป็นคืนประกาศว่า ลูกเลี้ยงกันแม่เลี้ยงได้กลายเป็นหัวเมียกันแล้ว
จากปากของม่ายสมทรงเอง โดยประกาศผ่านสาวละมัยซึ่งมีอารมณ์โกรธรวมเข้าไปด้วย
มันประจวบเหลือเกินว่า เดือนนี้เป็นเดือนสิบสองซึ่งคนเขาไม่นิยมแต่งงานกัน มีแต่หมา
เท่านั้นที่ทนกระหายอยู่ในเดือนนี้ สาวละมัยจึงเปรียบเทียบข้อสังเกตุนี้แกมไปอีก

(คำพิพากษา : 12 - 13)

ส่วนอีกตอนหนึ่งบทสนทนาช่วยให้ทราบถึงความรู้สึกของฟ้าที่เกรงกลัวต่อ
สายตาของชาวบ้าน ในขณะที่เขากับนางสมทรงเดินคู่กันไปคูลีเกที่วัด ทำให้ผู้อ่านรู้เหตุการณ์
ล่วงหน้า ดังความว่า

"ฉันจะ ไปคูลีเก"

"เดียวไปพร้อมกัน" ฟ้าว่ากับนางขณะหากางเกงเปลี่ยน

"เร็วสิ... ฉันไปก่อนนะ" ม่ายสมทรงขยับตัว

"ไม่ต้องรีบหรอก ยังไม่ได้ยินเสียงไหมโรงเลย" ฟ้าสะบัดน้ำออกจากผมเอาผ้าขาวม้า
มาเช็ดใบหน้าและลำตัว ก่อนเดินไปตามที่ราวผ้าข้างนอก

"เร็ว ๆ สิ" ม่ายสมทรงเร่งเร้าเมื่อฟ้าเดินกลับเข้ามา ราวกับว่าใจของนางได้นั่งเฝ้า
อยู่หน้าโรงลิเกแล้วตั้งแต่ตอนเย็นแล้ว รอคอยร่างกายให้เดินตามไป

"ยัง... ยัง" ฟ้าเสียงขุ่นขื่น เราไม่อยากไปตอนนี้ ตอนที่ยังไม่มีอะไรแสดง เกรงกลัว
สายตาของชาวบ้านที่เห็นเขาเดินคู่ไปกับนาง อย่างน้อยถ้าลิเกแสดงหรือหนังเริ่มฉาย คงไม่มี
ใครสนใจเขานัก

"เดี๋ยว ไม่ทัน" เสียงม่ายสมทรงอ้อยลง นางพูดออกมาช้า ๆ "ฉันอยากดู แก ไม่อยากดู เหมอ"

"อยากแต่ว่านางต้องคอยก่อน" พักพูดเสียงเรียบปกติ "นางกางมุ้งก่อนดีกว่า เดี่ยวกลับมา ได้นอนเลย"

(คำพิพากษา : 85)

นอกจากนี้บทสนทาระหว่างหลวงพ่อกับพัก ซึ่งหลวงพ่อ ได้ตกเตือนพัก เรื่อง การดื่มเหล้า พักก็รับปากกับหลวงพ่อก่อนว่าจะเลิกดื่มอีก ซึ่งในขณะนั้นก็มีญาติโยมมาหาหลวงพ่อ ได้ยิน คำพูดของพัก แต่เมื่อภายหลังพักทำตามสิ่งที่ตกลงกับหลวงพ่อ ไม่ได้ เรื่องจึงดำเนินไปโดยชาวบ้าน ได้ยกเหตุผลดังกล่าวเป็นจุดในการพิพากษา "พัก" ดังความว่า

หลวงพ่อกำนันหยุดพูดเมื่อสายตาเหลือบเห็นลุงมีกับป้าสายและทิดศักดิ์ เดินขึ้นภูมา ทั้งสามก็ลงกราบ หลวงพ่อยิ้มให้อย่างคุ้นเคย

"ว่า ไงโยม"

"จะมาให้หลวงพ่อดูถูกขับลูกบ้านให้ลูกชายเขาหน่อย นิมนต์หลวงพ่อรุณาให้เสริ่ง ก่อนเถอะครับ" ลุงมีว่ากับหลวงพ่อ โดย ไม่ได้หันมองหน้าพักเลย

หลวงพ่อก็จึงพูดกับพักว่า

"...ขอเถอะ ข้าขอ อย่าได้กินอีกเลย จะได้มี"

"ครับ ได้ครับ" พักรับคำเบา ๆ

"เออ ดีแล้ว วันนี้วันดีปีใหม่ของไทยเรา รับศีลไปถือไว้ ครองตัวอยู่ในทางของ ศาสนา จิตใจจะได้เบิกบาน เริ่มต้นกันใหม่ ที่แล้วมาก็อย่า ไปคิดถึงมัน เอ้า... ไปหยิบ ศาลับัตรนั้นมา"

พักคลานเข้าไปเอื้อมหยิบศาลับัตรที่ข้างโต๊ะหมู่ ความมั่นใจมากดังละลายหาย จิตใจ สันพระหม่า ไปหมดเมื่อมีคนอื่นมาร่วมอยู่ด้วย ไม่กล้าแม้แต่จะเหลียวมองคนทั้งสามที่นั่งอยู่ เยื้องกัน พักคลานเข้าเข้ามาส่งศาลับัตรให้หลวงพ่อด้วยมือสั่นเทา

(คำพิพากษา : 160)

เมื่อพักตกลงรับคำหลวงพอว่าจะเลิกดื่มเหล้า แต่แล้วพักก็ไม่สามารถปฏิบัติตามคำพูดได้ ทำให้ชาวบ้านที่ได้นับพักรับคำหลวงพอมีความไม่พอใจพักมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นบทสนทนาอีกตอนหนึ่งคือ ตอนที่พักไปเบิกเงินที่ตนเองฝากไว้กับครูใหญ่ แต่ถูกปฏิเสธจากครูใหญ่ว่าเงินที่ฝากไว้หมดแล้ว พักได้เล่าเรื่องดังกล่าวให้สัปเหร่อ ไช่พัง จากบทสนทนาในตอนนี้นำให้ทราบว่าพักคงไม่หยุดนิ่งต่อเรื่องที่เกิดขึ้น ดังความว่า

"ไอ้ครูใหญ่... มันโกงเงินข้า เงินที่ข้าฝากมันไว้... มันโกง!..."

"เฮ้ย อย่าพูดดังไป... เดียวคนอื่นได้ยินเข้ามันจะไม่ดี"

"เขาทำไม มันโกงข้าจริง ๆ นี่" น้ำเสียงเขาไม่พอใจ

"เขาจะโกงเอ็งทำไมวะ เขารวยอยู่แล้ว... เอ็งเบิกมาซื้อเหล้าหมครีเปล่า รึว่าเอามาใช้อย่างอื่น นึกดูให้ดีๆ"

"... นี่ นี่ลุงไม่เชื่อข้า" พักส่ายนิ้วชี้หน้าสัปเหร่อเปะปะ

"ข้าพนสองร้อย... ข้าพนสอง ยังไม่ได้เบิกเลยสักดั่งค์ ลุงไม่เชื่อข้าหรอกหรือนี่..."

น้ำเสียงพักเบาลงคล้ายตัดพ้อ

"... เหลือจากงานศพพ่อสี่พันสาม แล้วข้าก็ฝากมันมาเรื่อย ไม่เคยเบิกเลย...

มีแต่ฝาก... ฝากมัน มันก็โกงข้าหมด... ลุงยังไม่เชื่อข้าอีก"

"เปล่า... ข้าถามเอ็งดูว่าเอ็งเบิกมาแล้วรึยัง"

"ข้าจะเบิกมาทำไม" พักหัวเราะ หึ หึ

"เงินเดือนงวดสุดท้ายเพิ่งหมด... พอข้าจะไปเบิกมันกลับโกงข้า ลุงอย่าไปไว้ใจมันนะ ไอ้คนคนนี้ ไอ้ครูสากระเบือ!" พักส่งเสียงดัง

"เขา ๆ ... แล้วเอ็งจะทำยังไงล่ะ" ลุงไข่ลัดเสียงลง

"จะทำยังไง... ข้าจะตามด่าแม่มันทุกวัน!" พักยังคงเสียวดังระดับเดิม

(คำพิพากษา : 221 - 222)

นอกจากนี้บทสนทณาระหว่างก้านั้นยอมกับพัก ช่วยให้เรื่องดำเนินไปได้เร็ว ตอนที่ก้านั้นให้พักรับปากว่าจะ ไม่ไปอาละวาดกับใครอีก หลังจากที่พัก ได้มีปัญหาเรื่องเงินกับครูใหญ่ ก้านั้นจึงต้องบังคับ ไม่ให้พักออกไปเมานอกระต๊อบอีกว่า

"เอ็งสัญญาได้มั๊ยละ ว่าต่อไปนี้เมาแล้วจะอยู่แต่ในกระต๊อบ ไม่ออกไปไหน" ก้านั้น คาคคั้นให้ตอบ

พักไม่อยู่ในฐานะที่จะปฏิเสธสัญญาผมมันได้ เขาพยักหน้ารับคำ

"พูดซิ พูดออกมาดัง ๆ ให้อทุกคนได้ยิน คราวนี้ถ้าอาละวาดอีกจะได้จับมาเข้าคุก ซะ..." ก้านั้นยังไม่พอใจต่อการพยักหน้าของพัก

"ผม... สัญญา ว่าจะ ไม่เมานอกระต๊อบอีกแล้ว..."

สิ้นเสียงพูดของพักก็ได้ยินเสียงพิมพ์ารอบข้าง บางคนแอบอับว่า จะเชื่ออะไรมันได้ กับคำสัญญาของมัน คุณแต่ก็ให้อไว้กับหลวงพ่อบ๊วยมันเกรงกลัวที่โดน บางเสียงสอดแทรกขึ้นว่า ทำไมครูใหญ่ไม่แจ้งข้อหาจำมันเสียเลย จะได้หมดเรื่องหมดราว ไม่ต้องออกมาสร้าง ความวุ่นวายกันอีก...

(คำพิพากษา : 424 - 243)

บทสนทนาที่บอกลักษณะนิสัยของตัวละคร

บทสนทนาประเภทนี้ปรากฏในนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา ดังเช่น

ตอนที่พักกับลุงไข่ พุดคุยถึงความในใจระหว่างกันทำให้พักเข้าใจลุงไข่ว่าลุงไข่เป็นคนที่มีความจริงใจต่อเขา คบกับพักด้วยความบริสุทธิ์ใจ ซึ่งลุงไข่เองก็เข้าใจและเห็นใจในตัวพักต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับพัก ดังข้อความตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงนิสัยใจคอของทั้งสอง ดังความว่า

"ข้าเข้าใจลุงผิดไป ข้าไหว้ลุงละ ยกโทษให้ข้าด้วย" พักยกมือขึ้นไหว้สับเพร่
ทั่วไปหน้าของสับเพร่ก็มีแววฉุนฉางออกมา

"อะไรของเอ็งอีกล่ะ"

"ข้าเข้าใจลุงผิดไป ข้าเห็นว่าลุงเชื่อข้าเรื่องนางสมทรงนั้น เพราะลุงต้องการเอาใจข้า เพื่อจะได้เงินจากข้าแยะ ๆ ในวันนี้"

"เอ็งคิดอย่างนี้หรือ?" สับเพร่จ้องหน้าพัก

"ข้าคิด" พักรับสารภาพเสียงเศร้า

"อะไรทำให้เอ็งมองข้าเป็นคนอย่างงี้"

"ลุงทำไมยอมเชื่อข้าง่าย ๆ ละ คนอื่นข้าเพียรบอกแทบปากจะฉีกไม่มีใครยอมเชื่อข้า แล้วทำไมลุงเชื่อข้าง่ายนักล่ะ ทำไม"

"ข้าถามเอ็งแล้วว่าเอ็งพูดเรื่องจริงรึเปล่า เอ็งตอบว่าจริง ข้าก็เชื่อเอ็ง ทำไมข้าถึงยอมเชื่อเอ็งง่าย ๆ นะเพร่ ถ้าเอ็งโกหกข้าแล้วมันมีประโยชน์อะไร คนอย่างข้าจะเพร่จะไปเปลี่ยนความเชื่อของใครเขาได้ มีใครยอมฟังข้าบ้างละ เอ็งกับข้ามันไม่ต่างกันเท่าไรหรอก" สับเพร่พูดด้วยเสียงเครียด ๆ ก็หันมามองขึ้นสูบ

พักมองหน้าลุงไป ก้นแพ่งที่เคยมีกับแกได้ถูกรื้อพังทลายลงแล้วด้วยความจริงที่รู้ว่าลุงไปไม่ได้ต้องการเงินอย่างที่เคยมคิดเลย แกเชื่อเขาด้วยความบริสุทธิ์ใจ

"เอ็งนึกว่าข้ามีความสุขนักในอาชีพสับเพร่" แกรินเหล้าขึ้นค้ม ยกถ้วยชาในถ้วยขึ้นค้มตาม คุดยาใบจากกระบายหายใจ

(คำพิพากษา : 130)

นอกจากนี้บทสนทนาอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นลักษณะนิสัยของครูใหญ่ว่าเป็นคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ชอบเอารัดเอาเปรียบผู้ที่ด้อยโอกาสกว่า ดังเช่นที่ครูใหญ่กระทำต่อพักทั้งในขณะที่พักมีชีวิตอยู่ก็โกงเงินที่พักฝากไว้ และในขณะที่พักเสียชีวิต ครูใหญ่ก็นำศพของพักมาทำประโยชน์ในการทดลองเตาเผา แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความคิด และมีบุคคลต่อพักในการจัดการศพของพัก ดังบทสนทนาตอนหนึ่งระหว่างครูใหญ่ กับสับเพร่ ระบุว่า

"คำเหนื่อย..." ครูใหญ่ยื่นให้

ในครั้งแรกนั้นลุงไข่คิดว่าจะไม่รับ เพราะได้ตั้งใจไว้แล้วว่า จะทำศพให้พัก แต่ครั้น
จกคิดขึ้นได้ว่า เงินของไอ้พนักหัวว่า

"เอ้า...เอาไว้เถอะ" ครูใหญ่จะยื่นจะยอเมื่อเห็นสับพร่อนิ่ง

ลุงไข่เอื้อมมือรับเงินเก็บเข้ากระเป๋าสี

"ที่จริงนายพนักนี้เป็นคนมีประโยชน์เหมือนกัน ถึงตายแล้วศพยังใช้ประโยชน์ได้อีก
จริงมัยลุง" ครูใหญ่ถามพร้อมกับยิ้มให้

(คำพิพากษา : 278 - 279)

อย่างไรก็ตามยังพบว่า มีบทสนทนาอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นลักษณะนิสัยของ
ครูใหญ่ ที่ชอบหาตัวเป็นพ่อพระมีจิตใจดีต่อหน้าผู้อื่นอย่างไม่มีที่ตำหนิ และได้รับคำชื่นชมจาก
ชาวบ้าน แต่แท้จริงแล้วครูใหญ่มีพฤติกรรมที่หลอกลวงได้แม้แต่พักที่มีฐานะยากจน ดังตัวอย่าง

"ฉันไม่โกรธแกหรอกที่ไปยื่นคำหาว่าฉันโกงแกละ แต่ฉันสงสารเด็กกลัวจะเรียน
ไม่รู้เรื่อง ถ้าฉันโกรธแกละก็ฉันแจ้งข้อหาหนังสือประมาทแก่ก็โดนจับแล้ว ถ้ามحمدดู
ก็ได้ว่าข้อหานี้จับคนยังได้ไหม..." ครูใหญ่ว่าเสียงดังกังวาน หันมาทางหมวดสมชาย
ที่ยืนอยู่ข้างหลัง หมวดสมชายพยักหน้ารับ

สายตาทุกคู่ของชาวบ้านที่มองมายังภาพของครูใหญ่ ซึ่งยื่นให้อภัยพักอยู่นี้ เหมือนกับ
ได้มองภาพพุทธประวัติที่แขวนอยู่ที่วัด ตอนพระพุทธองค์เทศนาโปรดคงคูลีมาลัย...

(คำพิพากษา : 242)

บทสนทนาที่ให้คติข้อคิด

บทสนทนาที่ให้คติข้อคิดเป็นบทสนทนาที่เป็นข้อเตือนใจ และเป็นแนวทาง
ให้ประพฤติดี ดังปรากฏในเรื่อง คำพิพากษา ตอนที่หลวงพ่อบสนทนากับพักเกี่ยวกับพฤติกรรมของ
พักที่ชอบดื่มสุรา โดยหลวงพ่อบมีความห่วงใยในการกระทำของเขาจึงเตือนสติไว้ว่า

"เหล่านั้ไม่เคยช่วยแก้ความกลุ้มได้จริงหรือ กะแล้วก็หายกลุ้มหายเมาแล้วก็กลับมา
กลุ้มอีก มันต้องแก้ที่เหตุไม่ใช่มาตามแก้ที่ผล น้ำทองแดงมันเป็นน้ำแห่งความฉิบหาย กินเข้าไป
แล้วเปลี่ยนนิสัยได้ คนนิสัยดี ๆ กินเข้าไปแล้วก็หายบาปโลน ไร้เจ็บ ๆ ไม่อายใคร กินเข้าไป
แล้วแปลงกายได้ทำได้อารพัสการเพ จะคลานสี่ตีนเป็นหมาก็ทำได้ จะเป็นนกเงือกใหญ่โตทำ
ได้ทั้งนั้น มันขาดสติแล้วนี่ พอรู้เข้าหายเมาก็มานั่งเสียใจสิคราวนี้ เมื่อวานนี้กินทำอะไรไว้
คนไหนมาเล่าให้ฟังคนไหนเล่าให้ฟังก็อย่า พยายามเข้า ไม่รู้จะทำยัง ังคักหันเข้าหาเหล้าอีก
เมาให้มันหายอาย บางคนเป็นเพื่อนฝูงกันแท้ ๆ พอกินไ้ น้ำเปลี่ยนนิสัยนี้ เข้า ไปเมาได้ที่แล้ว
ก็ขกค้อยกันหัวร้างข้างแตก บางรายยิงกันตายแทงกันตาย เข้าตื่นขึ้นมาพอรู้ว่านอนอยู่ใน
ตะรางก็ร้องไห้เสียอกเสียใจ เพราะเหล้าพาไปแท้ ๆ

(คำพิพากษา : 159)

นอกจากนี้บทสนทนาอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นเป็นคดี และแฝงไว้ด้วยข้อคิดที่
ลึกซึ้ง ซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างพัก กับสับเพร่ไร่ โดยสับเพร่ไร่ได้พูดถึงความในใจที่สังคม
ไม่เคยเข้าใจและยอมรับอาชีพสับเพร่ไร่ ซึ่งเป็นอาชีพที่ให้ความช่วยเหลือ และอุทิศตนเพื่อเป็น
ประโยชน์ต่อสังคมอาชีพทั้งนี้ แต่เขาก็ไม่เคยได้รับคำยกย่องชมเชยเลย ทำให้สับเพร่ไร่สนทนา
กับพักอย่างเข้าใจชีวิต และเข้าใจตัวพักมากกว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ ดังบทสนทนาว่า

"ลุงทำไมยอมเชื่อข้าง่าย ๆ ละ คนอื่นเข้าเพียงบอกแทบปากจะฉีก ไม่มีใครยอมเชื่อ
ข้า แล้วทำไมลุงถึงเชื่อข้าง่ายนักล่ะ ทำไม"

"ข้าถามเอ็งแล้วว่าเอ็งพูดจริงรึเปล่า เอ็งตอบว่าจริง ข้าก็เชื่อเอ็ง ทำไมข้าถึงยอม
เชื่อเอ็งง่าย ๆ นะหรือ ถ้าเอ็งโกหกข้าแล้วมันมีประโยชน์อะไร คนอย่างข้าจะเรอะ
จะไปเปลี่ยนความเชื่อของใครเขาได้ มีใครยอมฟังข้าบ้างล่ะ เอ็งกับข้ามันไม่ต่าง
กันเท่าไรหรอก" สับเพร่ไร่พูดด้วยเสียงเครียด ๆ ก็หม่นหน้ามวดยาขึ้นสูบ

(คำพิพากษา : 130)

7. การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่อง เรื่อง คำพิพากษา มีการตั้งชื่อตามเรื่องราวที่ปรากฏ ซึ่งเนื้อเรื่องของเรื่องนี้กล่าวถึง ผู้ชายคนหนึ่งชื่อ "พัก" พักเป็นตัวละครตัวสำคัญของเรื่องและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพักเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดการตั้งชื่อเรื่องว่า "คำพิพากษา" เนื่องจากเขาได้ตกเป็นเหยื่อการตัดสินของสังคม ว่าเขาได้แม่เลี้ยงคือนางสมทรงมาเป็นภรรยา การตัดสินของสังคมนี้มาจากคำพูดของนางสมทรงผู้ไม่เต็มใจ โดยไม่มีการถามไถ่สาเหตุให้รู้แจ้ง คนในสังคมก็พากันปรักปรำว่า พักเป็นคนเลว ทุกคนพากันรังเกียจและไม่ยอมคบหาสมาคมกับเขา จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิตศพของเขาก็ก็นำไปฝังเสียแล้ว ดังคำพูดของ "พัก" ว่า

"ความทุกข์นี้มาจากไหน มันมาจากคนอื่น มันต้องแก้ที่คนอื่น หนูแก้แล้ว ไม่มีใครยอมเชื่อ เขาไม่เชื่อกูสักคน เขาคิดกันเองต่างหาก แล้วร่วมกันตัดสินว่ากูต้องเป็นอย่างที่เขาคิด กูต้องเป็นอย่างที่เขาคิดเท่านั้น จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้"

(คำพิพากษา : 47)

นอกจากนี้ครั้งหนึ่ง "พัก" ได้เล่าความจริงเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดกับเขาให้หลวงพ่อฟัง เมื่อหลวงพ่อเข้าใจก็ได้แต่ปลอบใจพัก แต่ท่านก็ไม่สามารถเปลี่ยนความคิดหรือคำพิพากษาของชาวบ้านที่มีต่อพักกับเรื่องมารดาเลี้ยงลงได้ ดังปรากฏในข้อความว่า

"บางครั้งร้อนรุ่มร่าเริงผ่านไปคุยกับพระบนกุฏิหมายจะให้จิตใจสงบลง แต่ดูเหมือนว่าไม่มีพระองค์ใดเต็มใจคุยด้วย มีแต่หลวงพ่อฟัง ท่านฟังด้วยอาการเงิบสงบบจนจบ

"มันเป็นกรรมของเอ็ง... นี่แหละที่ข้าเคยบอก โลกภายนอกมันวุ่นวาย ตอนนั้นเอ็งก็ไม่ยอมเชื่อข้า... เอ็งจะให้ข้าไปบอกใครเขาละหือ ถ้าเรื่องที่เอ็งเล่ามันไม่จริง ข้าก็ต้องกลายเป็นพระโกหกไปเรอะ แต่ถ้าเป็นเรื่องจริงข้าจะ ไปบังคับให้เขาเชื่อได้อย่างไร ในเมื่อเขาไม่ยอมเชื่อเอ็ง... ตั้งหน้าตั้งตาทำความดีไว้เถอะ จะได้สบายใจ..."

(คำพิพากษา : 54)

จากเหตุการณ์ดังกล่าว พบว่า การประเมินค่า "พัก" อย่างฉาบฉวยของสังคม การให้ร้ายป้ายสีต่อพัก และไม่ยอมรับความจริงทำให้บุคคลผู้หนึ่งต้องได้รับทุกข์ทรมานต่อการมีชีวิตอยู่ภายใต้สังคมแห่งนี้ เพราะตลอดเวลาชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินและพิพากษาการกระทำของพัก จากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง ซึ่งพักเองไม่มีโอกาสได้อธิบายหรืออธิบายก็ไม่มีใครเชื่อเขา และรับฟังเขาเลย เขาจึงต้องรับฟัง "คำพิพากษา" ของชาวบ้านในสังคมแห่งนี้ตลอดชีวิตของเขา

วิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่อง บทนิศทอง ของกฤษณา อโศกสิน

1. เนื้อเรื่องย่อ

"สองเมือง" หญิงใหญ่ผู้มีฐานะดี สร้างตัวขึ้นมาได้ด้วยตนเองมีหน้ามีตาในสังคมชนชั้นที่เรียกว่าเป็น "คนดีคนรวย" แต่ก็ขาดความสุขที่แท้จริง เพราะครอบครัวแตกแยกทั้งบิดาและมารดาต่างก็เป็นคนเจ้าชู้

สองเมืองมีบุคลิกเป็นคนเจ้าชู้ รักง่ายหน่ายเร็ว อารมณ์ปรวนแปรง่ายหงุดหงิด ไม่ชอบอยู่บ้าน และที่สำคัญคือเป็นคนแข็งกระด้าง ไม่เคารพบิดา มารดา เพราะเจ็บแค้นที่ต้องถูกทอดทิ้งมาตั้งแต่เด็ก บิดาไปแต่งงานใหม่อีกหลายครั้ง ส่วนมารดาก็ไปเป็นภรรยาน้อยคนอื่น เขาก็มีเพียงอาเท่านั้นที่คอยดูแลและเขาได้พยายามสร้างตัวด้วยตนเองจนมีฐานะดี เวลาใดที่เขารู้สึกเหงา ว่าเหว่ ต้องการคนเอาใจใส่ดูแล เขาก็จะแวะไปบ้านสกา ซึ่งครอบครัวของสกาเข้าใจและให้อภัยเขามาตั้งแต่เด็ก เขาก็ไม่เคยไปมาหาสู่กับมารดาที่แท้จริงของเขาเลย

ส่วน "บาลี" ก็มีปัญหาเรื่องครอบครัวเช่นเดียวกับ "สองเมือง" จึงทำให้เธอเป็นหญิงที่มีบุคลิกเป็นของตัวเองมาก และช่วงชีวิตที่อยู่ต่างประเทศเธอก็ใช้ชีวิตอย่างอิสระ โดยเฉพาะเรื่องเพศสัมพันธ์ เพราะเธอต้องการประชดชีวิตประชดบิดา มารดา ที่เจ้าชู้จนปล่อยให้เธอต้องว่าเหว่ และจากปัญหาครอบครัวดังกล่าวเป็นผลให้เธอหันเหวงการแต่งงาน เพราะการหย่าร้าง การมีลูก เพราะกลัวลูกจะมีปัญหาเหมือนเธอเอง แต่เธอก็มีคนที่รักชื่อ "อมร" แต่อมรได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวที่อบอุ่น มีความรัก ความผูกพันกับครอบครัว ซึ่งต่างจากครอบครัวของสองเมือง และบาลี

ครั้นต่อมาเมื่อบาสีได้พบกับสองเมืองแล้ว เธอจึงพบว่าเธอกับอมรคงจะใช้ชีวิตร่วมกันไม่ได้ เพราะความแตกต่างในการอบรมเลี้ยงดู ทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างกันเกรงว่าจะเกิดปัญหาได้ในอนาคต เธอกับอมรจึงต้องแยกทางกัน ในขณะที่สองเมืองมีความรักต่อบาสี และต้องการที่จะมีชีวิตร่วมกัน ซึ่งเขาทั้งสองต่างมาจากครอบครัวที่แตกแยกและมีปัญหาคล้ายคลึงกัน จึงสามารถเข้าใจกันและตกลงที่จะใช้ชีวิตร่วมกัน โดยมีสัญญาแก่กันว่าจะพยายามให้ความรักและความอบอุ่นแก่บุตร ธิดาที่จะเกิดมาในอนาคต เพื่อชดเชยสิ่งที่เขาทั้งสองไม่เคยได้รับเลยในวัยเด็ก

นอกจากนี้ตัวละครอย่างสกรรจ์ ซึ่งเป็นพี่ชายของบาสี และเรื่องราม กับยามปลดน้องต่างมารดาของสองเมือง ซึ่งชีวิตต้องประสบกับปัญหาความแตกแยกของครอบครัวเช่นเดียวกันกับสองเมือง และบาสี แต่เขาเหล่านี้ไม่สามารถเลือกทางเดินของชีวิตไปในทางที่ดีได้ ทำให้วิถีชีวิตของพวกเขามีลักษณะตรงข้ามกับสองเมือง และบาสี

2. โครงเรื่อง

การศึกษาโครงเรื่องในนวนิยายเรื่อง บุษบิณฑอง สามารถแยกเป็นประเด็นที่จะศึกษาได้ดังนี้

1. การเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่องนวนิยายเรื่อง บุษบิณฑอง มีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายลักษณะบ้านของสองเมืองที่มีความสวยงามตามแบบบ้านของชาวยุโรปทั่วไป ซึ่งพิจารณาได้จาก การตกแต่งทั้งตัวอาคารและบริเวณรอบ ๆ อาคารว่า

บ้านติดลูกไม้ แลเห็นอยู่ตรงนั้น... ใกล้เนื้อที่ว่าง ๆ สองสามแปลงแต่ไม่ไกลจาก ตึกราม ขนาดและลักษณะต่าง ๆ บ้างถูกเรียกว่า บ้านหินอ่อนหรือบ้านศิลาแดง ตามชนิดของวัสดุก่อสร้างที่เจ้าของตกแต่งไว้จนมองปราดก็รู้ว่าชอบอะไรมากที่สุดหรือหายใจเป็นอะไร

แน่เหลือเกินว่า เจ้าของบ้านติดลูกไม้ คงหายใจเป็นลวดลายลึกลับของ ไทยโบราณ บ้านของเขาขาว... ด้วยทราตรองคงาม ไม่เชิงสมัยใหม่อย่างทรงลาดต่ำของบ้าน แบบยุโรป มุงหลังคากระเบื้องโมเนียสีต่าง ๆ เพื่ออวดหลังคา แต่ไม่ใช่ทะเลทรายอย่างใหญ่โตเข้าว่า เหมือนบางบ้านมองดูผาด ๆ เหมือนจะเล็ก แต่ความจริงแล้วใหญ่ทีเดียว สูงตระหง่าน สว่าง มีลูกไม้ติดระบายนุ้ยรอบขยายคา รอบหน้าต่าง และตามโค้งบางโค้ง มีต้นปาล์มขวด สันฉัตร พุ่มใบของเกาไม้เลื้อย และกิ่งก้านของไม้ยืนต้นอื่น ๆ เช่น ประคุดแดง ตาแบบยูย่า ฯลฯ ไหลขึ้นมากำกั้นทั่วไป

(ปณិតทอง : 1)

2. การดำเนินเรื่อง

จากการศึกษาวิธีการดำเนินเรื่อง เรื่อง ปณិតทอง สามารถแยกเป็น ประเด็นสำคัญที่จะศึกษาได้ดังนี้

2.1 ปณิธาน ลักษณะของปณิธานที่เป็นข้อขัดแย้ง ได้แก่

ข้อขัดแย้งระหว่างตัวละคร ในนวนิยายเรื่อง ปณិតทอง ได้แสดงถึง ข้อขัดแย้งของบุคคลในครอบครัวระหว่าง พ่อ แม่ และลูก จึงทำให้ครอบครัวของสองเมือง และบาลีกลายเป็นครอบครัวแตกแยกเป็นผลให้ลูก ๆ เกิดความว้าวุ่น และก็ไม่เข้าใจการกระทำ ดังกล่าวของพ่อ และแม่ได้ ดังเช่น สองเมืองกับแม่คือสายทองไม่สามารถเข้าใจกันได้ ส่วนบาลี กับพ่อคือบุรีก็ต้องเผชิญปัญหาเหมือนกัน ดังตัวอย่างการสนทนาระหว่างสองเมืองกับบาลีที่กล่าวถึง พ่อและแม่ว่า

"พี่เมืองจะไปไหนละคะนี่"

"ยังไม่ค่าเลย... แวะไปคุยพี่ชายบาก่อนดีกว่า"

"นี่ถ้าไม่รับราชการ ทำงานกับเอกชนละก็คงแย่ไปแล้วนะคะ" บาลีพูดด้วยความโกรธ ไม่ได้ตั้งใจและอีกหลายอย่างบนัน" บาเห็นเขาป่วยมั่ง ลากิจมั่งยังยืมานานเต็มทน... แต่ก็สงสารเหลือเกิน แม่เขาเองอายุจน ไม่ยอมมุดคาคู้"

"ถึงไม่ตาย ก็ไม่ยอมดู" สองเมืองทำเสียงอย่างหนึ่ง ซึ่งฟังได้ชัดว่าเยาะ

"พอกันค่ะ ที่รู้จักทั้งแม่ทั้งลูก"

"จะว่าไปแล้ว... ก็อย่าไปเอ๋ยถึงเขาเลย คนเราทางเพิ่นกันมาตั้งแต่เด็ก ได้ความรัก
ซาบซึ้งนะ ไม่มีพรอกมา" เขาพูดพลางแค้นหัวเราะ

"เราย่ำทำให้ตัวเองเศร้าหรือเซ็ง... พี่ว่ายังงั้นนะ เปลี่ยนอารมณ์เปลี่ยน
บรรยากาศไปเรื่อย ๆ เพื่อจะได้ไม่มีเวลาหยุดแล้วก็นึก... เออบา ไทลองเล่า
รายละเอียดซิว่า กลับจากนอกตั้งแต่เมื่อไหร่"

"ปลายปีที่แล้ว ค่ะ... แม่ไม่ยอมให้มาหรือบอกว่าเป็นเมืองไทยกำลังแย่ไปทั้งนั้น
แต่บาก็อยากมา พ่อชวนบาไปอยู่ด้วย แต่... บาเห็นว่าจะไปเป็นบุคคลที่สามให้พ่อ
ยุ่งเหยิงมากไปอีก บาก็เลยปฏิเสธ"

"อ้าว! ก็ไหนได้ข่าวว่าระยองระแหงกับเมียคนนี้ไง"

"นั่นแหละค่ะ ระยองระแหงนั่นแหละ เพราะพ่อไปมีอีหนูอีกสองคน"

"เจ้าประคุณเอ๋ย! ช่างเอาเรี่ยวแรงจากที่ไหนมาทำให้ครอบครัวยุ่งอย่าง ไม่รู้จบสิ้นก็ไม่รู้"
สองเมืองอุทานอย่างอิดหนาระอาใจเป็นอย่างยิ่ง "พวกเขาจะรู้มั้งหรือเปล่าว่า เขา
นั่นแหละเป็นตัวการทำให้ใครต่อใครตั้ง เยอะแยะ ไม่มีความสุข"

"เขาคงไม่รู้มั้งคะ" อีกฝ่ายหนึ่งตอบผ่าน ๆ

บรรยากาศในรถจึงสลด หม่นหมองไปอย่างช่วยไม่ได้

(บุณบิตทอง : 27 - 28)

นอกจากข้อขัดแย้งที่เกิดกับสองเมือง และบาลีแล้ว ข้อขัดแย้งดังกล่าว
ยังเกิดกับตัวละครอื่น ๆ อีก เช่น สกรรจ์ และยามปลด

ข้อขัดแย้งภายในใจตัวละคร เรื่อง บุณบิตทอง สองเมืองและบาลีได้
แสดงความรู้สึกถึงความขัดแย้งอันเกิดจากการกระทำของผู้ใหญ่คือ พ่อและแม่ทำให้เกิดความ
ไม่มั่นใจต่อเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น เพราะเกรงว่าจะเกิดปัญหาเช่นเดียวกับตัวเขาเอง อย่างเช่น
บาลีกลัวการแต่งงาน กลัวมีลูก เพราะไม่แน่ใจว่าลูกจะได้ประสบปัญหาเช่นเดียวกับตัวเขาเอง
จึงทำให้เกิดความสงสัยว่าทำไมพ่อแม่จึงปล่อยปละละเลยลูกได้

"เราจะมีลูก... คีนี่เลยนะ บา" เขาบอกหล่อนด้วยอารมณ์วิจิตรพิสดารล้นพ้น ในทุกท่วงทีกิริยา ดังหนึ่งสามารถดึงเอาสวรรค์ขึ้นเจ็ดอันลอยลิบอยู่เบื้องโกลมาไว้ในห้องนี้ได้

"ค่ะ" บาลีครางเบา ๆ หลางจุมพิตแนวคางระคายของเขาด้วยความเต็มต้น
ขอบตาหล่อนร้อนขึ้นอีกแล้วเมื่อได้ยินคำว่าลูก

หล่อนหรือจะไม่เคยคิดถึงดวงชีวิตน้อย ๆ ที่เป็นเลือดเนื้อของตนเอง แบ่งภาคมาจากหยดโลหิตในกายตัว เพียงแต่คิดถึงก็รักได้จนสุดสายรักดังนั้นสิ... หล่อนจึงนึกเลยไปถึงครั้งก่อนเก่าหัวใจของแม่หล่อนสร้างด้วยธาตุใดกันแน่ จึงสามารถปล่อยปลະละเลยหล่อนไว้กับความวุ่นวายได้ลงคอ แล้วหล่อนก็กินแทนในน้ำใจแม่มาตลอดเวลาอันยาวนาน

(บุษปิตทอง : 408)

2.2 การขยายตัวของปัญหา

การขยายตัวของปัญหาในเรื่อง บุษปิตทอง เกิดจากครอบครัวแตกแยก ซึ่งพ่อและแม่เป็นคู่สร้างขึ้น เป็นผลให้สมาชิกในครอบครัวคือลูก ๆ มีสภาพจิตใจไม่สงบขาดความรัก ความอบอุ่น ทำให้เขาเหล่านั้นจะประสบชีวิตด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น สองเมืองรู้สึกเจ็บแค้นที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้งมาตั้งแต่เด็ก เขาจึงเกลียดชังพ่อแม่ ไม่เคารพนับถือให้เกียรติพ่อและแม่ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทั้งทางด้านพฤติกรรมและวาจา แต่จากเหตุการณ์การอ้างดังกล่าวทำให้สองเมืองพยายามสร้างฐานะด้วยตนเองจนมีฐานะดี ส่วนบาลี นั้นก็ใช้ชีวิตสาวอย่างอิสระที่เมืองนอก แม้แต่เรื่องเพศสัมพันธ์ เป็นการกระทำที่ต้องการจะประสบชีวิตประชิดพ่อแม่ที่เจ้าชู้จนปล่อยให้เธอว่าเหว่

นอกจากนี้ตัวละครอย่าง สกรรจ์ เรืองราม และยามพลอด ก็ใช้ชีวิตไม่คึกคัก เช่น สกรรจ์ก็กลายเป็นคนขี้เหล้า ส่วนเรืองรามและยามพลอดมีนิสัยชอบพูดและลักขโมย แม้พี่ชายคือ สองเมือง จะเอามาเลี้ยงไว้ในบ้านก็ยังมีกรกระทำที่ไม่ดีต่อพี่ชาย

2.3 การแก้ไข้ปัญหา

การแก้ไข้ปัญหาเรื่อง บุษปิตทอง ปัญหาส่วนใหญ่ของเรื่องเกิดจากความแตกแยกของครอบครัว ซึ่งตัวละครแต่ละคนก็ต้องประสบปัญหาเช่นเดียวกัน เช่น สองเมืองและ

บาลี ก็ต้องประสบปัญหาบ้านแตก แต่ภายหลังทั้งสองได้พยายามที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว คือเมื่อทั้งสอง ได้มีชีวิตคู่ร่วมกันจึงตั้งใจที่จะให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกอย่างเต็มที่ เพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดไปในวัยเด็ก ดังเช่น

บาลีหันมาสบตาสองเมือง เหมือนจะเตือนเขาให้รู้ว่าเวลานี้เขาและหล่อนจำเป็นต้องตระเตรียมงานใหญ่ไว้แต่เนิ่น ๆ เสียแล้วงานนั้นคืองานแห่งการเป็นบิดา มารดาของมนุษย์ เมื่อนึกถึงคำนี้ บาลีก็ได้แต่ขำขำไปทั่ว

"อาพลาตมาแล้ว เพราะงั้นมันไม่อยากให้ใครพลาคอีก"

สองเมืองได้คิด จริงขึ้นนะ... เราอาจจะมียูกันขึ้นมาในวันนี้ พรุ่งนี้ก็ได้... ลูกของเขา ลูกที่เขาเคยหวังเคยฝันไว้ว่า ในวันใดวันหนึ่ง เมื่อเขาพบความรักและได้แต่งงาน เขาจะมีลูกและจะพุงพักเอาใจใส่ให้ลูกเขานั้นเติบโตมาเป็นพลเมืองดี

(ขุนบิตทอง : 483)

3. การบิดเรื่อง

เรื่อง ขุนบิตทอง บิดเรื่องแบบสุขนานุกรม โดยผู้แต่งได้ให้ทั้งสองเมืองและบาลี เข้าใจชีวิตมากขึ้น และพร้อมที่จะต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อไปได้อย่างเข้มแข็ง และมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างมีความสุข ดังความว่า

ในความมืด ห่มสวาททั้งคู่อ่อนอยู่ในวงแขนของกันและกัน ต่างรู้สึกเป็นโชคอันวิเศษที่ได้หลุดพ้นความอ้างว้างเปล่าเปลี่ยวมาได้โดยอัศจรรย์ ปัญหาอันใดก็ตามที่พานพระหว่างนี้ กลับกลายเป็นปัญหาลึกลับย่อย ซึ่งทั้งสองเมืองและบาลีไม่เคยเกรงหวั่นไหวเลยแม้สักน้อยหนึ่ง ต่างรู้สึกอย่างเดียวกัน คือมีพลังเข้มแข็งเฝ้าคุ้ม เบิกบานต่อการที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป ด้วยความรักโลกนี้เป็นที่สุด

(ขุนบิตทอง : 573)

3. แก่นเรื่อง

สำหรับแก่นเรื่อง เรื่อง ขุนปิณฑอง ผู้แต่งต้องการสะท้อนให้เห็นว่าการจะเป็น บิดา มารดาของคนมีเชื้อของง่าย ต้องให้ทั้งการเลี้ยงดู การอบรมและต้องให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตรอย่างเพียงพอ บุตรจึงจะเติบโตขึ้นโดยไม่เป็นปัญหากับสังคม บิดา มารดา ควรจะเป็น "พระพุทธรูปทอง" มีใช้เป็นแต่เพียง "ขุนปิณฑอง" เท่านั้น ดังข้อความที่ "บาลี" กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

มันอาจจะเนื่องจากพลอนเกิดคำว่า ขุนปิณฑอง ไว้สูงส่งเหลือเกิน ถ้าเป็นพระก็ย่อม เป็นพระพุทธรูปอันแท้จริง ซึ่งขงมกุษยทั้งโลกหล้าคารวะบูชาด้วย ฐูป เทียน ดอกไม้ และเปลวทองคำอันอร่ามเรือง มีใช้สักแต่เป็นอนุชีเมนต์ที่มีรูปลักษณะคล้ายพระพุทธรูป พลอกให้ คนเข้าใจผิดด้วยแผ่นทองที่หุ้มไว้เท่านั้น

(ขุนปิณฑอง : 408)

นอกจากนี้ผู้แต่งได้สร้างเรื่องให้ตัวละครมีความสัมพันธ์กัน 3 ครอบครัว ซึ่งแต่ละ ครอบครัวมีลักษณะพื้นฐานทางครอบครัวแตกต่างกัน แต่จะมีบางครอบครัวที่มีลักษณะครอบครัว แตกแยกเหมือนกัน เช่น ครอบครัวของสองเมืองและบาลี สองครอบครัวนี้แม้จะมีฐานะดี มีหน้า มีตาในสังคมชนิดที่เรียกว่าเป็น "คนดีลูกไม้" แต่ก็ขาดความสุขที่แท้จริง เพราะบิดาและมารดา ต่างก็เป็นคนเจ้าชู้ โดยไม่รับผิดชอบดูแลครอบครัว ทำให้บุตรที่เกิดมามีมค้อยเป็นปัญหาในชีวิต ตลอดจนก่อให้เกิดปัญหาของสังคมในเวลาต่อมาด้วย

ส่วนอีกครอบครัวหนึ่งคือครอบครัวของ "สภา" มีความแตกต่างกับครอบครัวของ สองเมืองและบาลี โดยครอบครัวของสภานั้นสมาชิกภายในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียวกัน แม้ฐานะจะยากจนแต่ก็มีความสุข เพราะทุกคนในครอบครัวพอใจกับสภาพความเป็นอยู่และมีความ เข้าใจกันอย่างดี

4. ตัวละคร

ลักษณะตัวละครใน เรื่อง ขุนบิตทอง ประกอบด้วยตัวละคร 2 ลักษณะ คือมีทั้งตัวละครประเภทน้อยลักษณะและประเภทหลายลักษณะ ดังปรากฏตัวละครเด่น ๆ ดังนี้

1. ตัวละครประเภทน้อยลักษณะ ได้แก่ ตัวละครที่อาศัยอยู่ในครอบครัว "สภา" ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ สภา และภรรยาของสภา ทุกคนในครอบครัวจะมีลักษณะนิสัยคงที่ตั้งแต่ต้นเรื่องจนกระทั่งจบเรื่อง สมาชิกในครอบครัวมีความรักความเข้าใจ มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น แม้ฐานะในครอบครัวจะ ไม่ร่ำรวยเหมือนคนอื่น แต่ทุกคนก็อยู่กันอย่างสุขใจ สองเมืองก็ได้รับความรักและความอบอุ่นจากครอบครัวของสภาตั้งแต่เด็กจนกระทั่งโตเป็นหนุ่ม ซึ่งเขาไม่เคยได้รับจากครอบครัวของเขาเองเลย ดังนั้นเมื่อสองเมืองมีความทุกข์ เขาก็จะมาที่บ้านของสภา และเมื่อได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแล้ว เขาก็จะกลับไปอย่างมีความสุขและความอบอุ่นใจเสมอ

ทุกคนเป็นสุข... สองเมืองหลงลืมความทุกข์ขุ่นแค้นเมื่อครู่ก่อนเกือบหมดสิ้น
ทุกครั้งที่คราวที่เขาว่าเหว่ ขาดไอรุ่นจากครอบครัวตนเอง เขาจะมาที่นี่ ตรงนี้
บ้านเก่า ๆ ของข้าราชการบ้านญ คือนายเพียร และนางลาพู พิจิตรา

นางลาพูเป็นเมียและแม่พี่ประเสริฐ เธอไม่มีความรู้สูงส่งอย่างใด... แต่ครอบครัวนี้เป็นครอบครัวที่อบอุ่นที่สุดเท่าที่พึงหาได้ในเมืองหลวง ความเป็นอยู่ไม่ไ้อ้อาสดหรูง่ายและเรียบง่าย หากมีวินัยอยู่ในเนื้อหา ซึ่งก็ไม่ถึงกับตึงเครียดเกินไป

พี่สาวสองคนโตแต่งงานแยกบ้านไปแล้ว ส่วนสภาพาภรรยาเข้าบ้าน เหลือเพียงทศชัยน้องชายคนเล็กซึ่งยังโสด

(ขุนบิตทอง : 15)

2. นอกจากตัวละครดังกล่าวแล้ว ตัวละครส่วนใหญ่ในเรื่อง ขุนบิตทอง เป็นตัวละครที่ไม่คงที่คือเป็นตัวละครหลายลักษณะ มีลักษณะพฤติกรรมในแต่ละตอนไม่เหมือนเดิมดังเช่น

"สองเมือง" สองเมืองเป็นตัวเอกฝ่ายชายที่มีลักษณะนิสัย ไม่คงที่เป็นคนอารมณ์รวนเร เอาแต่ใจตนเอง ค่อนข้างก้าวร้าว

ส่วน "บาลี" ตัวละครเอกฝ่ายหญิง ก็ไม่ใช่สาวบริสุทธิ์สวยงามในแบบฉบับของนางเอก เป็นคนค่อนข้างเจ้าเล่ห์ ภูมิหลังที่ว่าเห่าทำให้บาลีเป็นคนใจแคบ ต้องการความรักและกำลังใจผัดหวัง ดังนั้นการกระทำของบาลีจึงค่อนข้างละเอียด มีเหตุผลและเป็นผู้ใหญ่กว่าสองเมือง เพราะสองเมืองได้รับการตามใจจากอาพามาจนเคยตัว ตัวอย่างเช่น ในตอนที่บาลีเข้ามาอยู่ในบ้านสองเมือง สองเมืองก็ดีใจมาก แต่เมื่อพ่อของบาลีมารับบาลีไปอยู่ด้วยกัน สองเมืองก็แสดงความไม่พอใจอย่างเห็นได้ชัดเจน

ในส่วนลักษณะนิสัยของผู้เป็นบิดา มารดา ไม่ว่าจะเป็นนายบุรี นายทิว และนางสายทอง เป็นบิดา มารดา ที่มีพฤติกรรมเจ้าชู้ ไม่สนใจครอบครัว พยายามหาความสุข ความราคะ ในเรื่องของตนเองอยากได้โดยไม่คำนึงถึงผิชอบชั่วดี โดยฝ่ายชายก็ไปมีภรรยาใหม่ ฝ่ายหญิงก็มีสามีใหม่ ทอดทิ้งลูก ๆ ให้ได้รับความว่าเห่า แต่พฤติกรรมของกลุ่มลูก ๆ ก็มีทั้งแสบวอกและแสบ อย่างเช่น สองเมืองก็พยายามสร้างตนจนมีฐานะดี แต่จะมีพฤติกรรมต่อมารดาอย่างก้าวร้าว และไม่ยอมรับมารดา หลายครั้งที่สองเมืองทำให้มารดาต้องผิดหวัง เสียใจและไม่มีเชื้อโย

ลักษณะพฤติกรรมของตัวละครที่มีลักษณะไม่คงที่ดังกล่าวในตอนท้ายของเรื่อง ทุกคนก็เข้าใจและยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข

ส่วนวิธีเสนอตัวละคร ในเรื่อง ขุนศึกทอง มีการเสนอตัวละคร 2 ลักษณะ คือการเสนอตัวละคร โดยผู้แต่งเป็นผู้นำเสนอ และการเสนอตัวละคร โดยผ่านตัวละครอื่น

1. การเสนอตัวละครโดยผู้แต่งเป็นผู้แนะนำตัวละครเอง ดังตอนที่ได้มีการเสนอตัวละครคืออมรและครอบครัวของเขา ว่ามีฐานะและความรู้สึกลึกซึ้งอย่างไร ดังตัวอย่าง

โดยพื้นฐานของอมรนั้น... นับแต่จากความได้แก่การระอันทักท้วงไว้บนบ่า ด้วยการเป็นลูกคนโตที่ต้องทำทุกสิ่งทุกอย่างนั้นเป็นการแบ่งเบาภาระพ่อแม่ แรกทีเดียว พ่อแม่เขาเข้าห้องแถวไม่อยู่ในซอยเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง มีอาชีพคัดกรองพลาสติกทุกชนิด ส่วนแม่ก็

รับจ้างกระเพาะเม็ดบัว อมรเป็นคนรักเรียน เขารู้ว่าเขาจนก็บากัน ตั้งความหวัง
เรื่องรองไว้ในใจว่า

สักวันหนึ่ง เราจะก้าวขึ้นไปยืนเคียงบ่าเคียงไหล่ใครต่อใครที่มั่งมี เราจะเป็นคนรวย
เป็นเศรษฐีให้ได้

(ปูนเปิดทอง : 189 - 190)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่มีการแนะนำตัวละครโดยผู้แต่งเปรียบเทียบบุคลิกของชาลีกับ
เพชรเรียงไว้อย่างเห็นภาพชัดเจนว่า ทั้งสองมีความสวยงามที่แตกต่างกัน ดังตัวอย่าง

คืนนี้ชาลีเป็นสาวใหญ่เท่า ๆ กับที่เพชรเรียงเป็นสาวน้อย สาวทั้งสอง ไกลกันโดย
แบบของหน้าตา ผิวพรรณและการแต่งกาย คนหนึ่งคล้ำ คนหนึ่งขาว คนหนึ่งเก้ แปลก
อีกคนหนึ่งสวยงามเกลี้ยงเกลา คืนนี้ชาลีมีได้ปล่อยผมสยายยาวเหมือนเคย หากแต่เปิด
ตลบขึ้นไปพันทบไว้รอบศีรษะ แลเห็นหน้าผากสวยและต้นคอร่องทง หากแต่ทำให้คางลีเหลี่ยม
ของหล่อนขึ้นสันชัดเจน...

(ปูนเปิดทอง : 340)

นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้บรรยายบุคลิกของ นางลาพูว่า เป็นผู้สูงอายุน่าเคารพนับถือ
ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดจะได้รับความอบอุ่น ซึ่งแสดงออกให้เห็นจากท่าทาง และบุคลิกลักษณะของนาง
ดังตัวอย่าง

... ร่างท้วมของเธอคุเอิบอ้อม แม้จะไม่ใช้คนบุ๋มหนักศักดิ์ใหญ่ เธอแง่มผ้าขึ้นโหมสีกา
สวมเสื้อปานขาวปักในตัวเรียบ ๆ หน้ายิ้มอยู่เสมอ แววดากรุณา เม้มค่อนข้างเทาแกมขาว
ตัดสั้น เธอมีลักษณะรวม ๆ คล้ายอาமாக...

(ปูนเปิดทอง : 566)

2. ส่วนวิธีการเสนอตัวละครโดยผ่านตัวละครอื่น ในตอนหนึ่งที่กล่าวถึงได้บรรยายถึงลักษณะของสองเมืองไว้อย่างละเอียดทุกส่วนสัด แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้บรรยายว่า เป็นคนช่างสังเกต ช่างวิจารณ์ได้อย่างลึกซึ้ง ดังปรากฏในตัวอย่าง

ผู้ขายตรงหน้ามีความสมบูรณ์พร้อมทั้งผิวพรรณ หน้าตา ตลอดจนเรือนร่าง... ผิวเขาคัลเล็กน้อย ๆ แต่ละเอียด นุ่มจากหน้าผากซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดของลักษณะมนุษย์ เรื่อยลงมาถึงคิ้ว ดวงตา จมูก ปาก และขากรรไกร ไม่ถึงกับสวย ไม่มีที่ติหากก็ไม่สามารถจะติได้... หน้าผากของเขาผิวง่าย สดใส นัยน์ตาแหลมคม บางครั้งดูเค็ม เข้ม แต่บางครั้งก็โรยราลง ไปคล้ายสำนึกในบางสิ่งที่อ่อนโยนอันอยู่ลึกๆ จมูกโด่ง ริมฝีปากบางยาวแต่ค่อนข้างเป็นระแหง และดูเหมือนจะเป็นที่รวมความรู้สึกบอบช้ำบางอย่าง ไม่ผิดอะไรกับแสงสะท้อนจากนัยน์ตา

เขามีเสน่ห์... แต่ลึก ๆ ลงไปคนน่ากลัวขอบกล

(ขุนเบิกทอง : 5 - 6)

จากการบรรยายลักษณะของสองเมือง ทำให้มองเห็นบุคลิกและความรู้สึกนึกคิดของเขาได้อย่างเด่นชัด และนอกจากลักษณะดังกล่าวของสองเมืองแล้ว ผู้แต่งยังได้บรรยายลักษณะบ้าน และสมาชิกภายในบ้านของสภา ตลอดจนฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวของเขาผ่านความรู้สึกนึกคิดของสองเมืองได้อย่างละเอียดว่า

สภาไม่เคยมีฐานะคืออย่างเขา พ่อของสภาเป็นเพียงข้าราชการที่ได้เข้าขึ้นมาช้า ๆ แล้วมาเป็นใหญ่ครั้งสุดท้ายในตำแหน่งผู้อำนวยการกอง จากนั้นก็ปลดเกษียณ กินบำนาญที่มีเงินแค่ร้อยละยี่สิบห้า บ้านไม้หลังหนึ่ง แล้วไม่เคยมีสิ่งใดอีกเลย ที่เงินนั้นก็ซื้อผ่อนตั้งแต่ตารางวาละร้อยบาท ด้วยเงินสวัสดิการของกรม ปลุกบ้านอีกหลังหนึ่งก็ด้วยเงินจากกองทุนนั้น ส่วนนางสาวจบการศึกษาแค่มัธยมสี่ ครองชีวิตในฐานะแม่บ้านมาโดยตลอดไม่เคยออกไปทำงานที่ใด งานพิเศษที่ทำอยู่อย่างถนัดนักหนา ก็คือทำของควาหวานส่งขายตามร้านค้าต่าง ๆ บ้าง

(ขุนเบิกทอง : 16)

อีกตอนหนึ่งมีการเสนอตัวละครคือบาลี ผ่านความรู้สึกนึกคิดของอาของสองเมือง โดยบ่งบอกถึงลักษณะหน้าตาของบาลีไว้อย่างชัดเจนว่า

ความจริงหล่อหน้าไม่ใช่คนสวย แต่เป็นคนที่เรียกได้ว่าเก๋อย่างกลมกลืน ปากหล่อ ค่อนข้างกว้าง หากไม่น่าเกลียด เพราะบังเอิญรับกันคึกกับย่นตา ไตลึกและคางเหลี่ยม สีหน้าของย่นตานั่น ไปทางเดียวกับสีผม เป็นย่นตาที่บ่งบอกถึงประวัติศาสตร์ซับซ้อน

(บุญเปิดทอง : 36)

นอกจากนี้ได้มีการเสนอตัวละครคือ "สองเมือง" ผ่านนางสายทอง โดยกล่าวถึง บุคลิกลักษณะของสองเมือง ไว้ว่า

อันที่จริง บุตรชายของเธอนั้นสว่างนัย แม้ไม่ถึงกับจะเรียกได้ว่าหล่อแต่ก็ประกอบด้วย มาดภาคภูมิมีราคา... สีหน้าขรึมแต่เพียงน้อย ๆ ของเขาชวนให้น่าฟัง

(บุญเปิดทอง : 209)

อีกตัวอย่างหนึ่งได้บรรยายลักษณะ หน้าตา ของยามปลอด ที่ค่อนข้างน่ากลัว โดยบรรยายผ่านความรู้สึกของบาลี ไว้อย่างชัดเจนว่า

บาลีเพิ่งเห็นน้องชายคนที่สามของเขาหน้าตาคราวนี้เอง... ปลอดมีทรวด หรือมเหรีญอยู่ริมฝีปาก ย่นตาไต่ลอย หน้าซีด ปากคล้ำ มีเคราคล้ายเรื่องราวมากมาย แต่ก็มีประพริบประพายคล้ายสองเมืองในคาง

(บุญเปิดทอง : 413)

5. ฉากและบรรยายภาค

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ขุนบิตทอง ฉากที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นฉากในเมืองที่มีความเจริญทางด้านวัตถุ ได้บรรยายลักษณะบ้านของสองเมือง และบ้านบริเวณใกล้เคียง ลักษณะของบ้านแสดงให้เห็นถึงฐานะ และรสนิยมของเจ้าของบ้านว่าชอบความหรูหรา แบบตะวันตกได้อย่างชัดเจน ดังความว่า

บ้านติดลูกไม้ แลเห็นอยู่ตรงนั้น... ใกล้เคียงที่ว่าง ๆ สองสามแปลง แต่ไม่ได้ไกลจากตึกรามขนาดและลักษณะต่าง ๆ บ้านถูกเรียกว่า บ้านหินอ่อนหรือบ้านศิลาแดง ตามชนิดของวัสดุก่อสร้างที่เจ้าของตกแต่งไว้จนมองปราดก็รู้ว่าเขาชอบอะไรมากที่สุด หรือหายใจเป็นอะไร

แน่เหลือเกินว่าเจ้าของบ้านติดลูกไม้ คงหายใจเป็นลวดลายจุดสลักของไทยโบราณ บ้านของเขา... ด้วยทรวดทรงงดงาม ไม่เชิงสมัยใหม่อย่างทรงลาดต่ำของบ้านแบบยุโรป มุงหลังคากระเบื้องไม้เนื้อดีต่าง ๆ เพื่อบดหลังคา แต่ไม่ใช่เพอะเพอะอย่างใหญ่โตเข้าว่าเหมือนบางบ้าน มองดูผาด ๆ เหมือนจะเล็ก แต่ความจริงแล้วใหญ่ทีเดียว สูงตระหง่าน สว่าง มีลูกไม้ค้ำค้ำอยู่รอบชายคา รอบหน้าต่าง และตามค้ำค้ำข้างค้ำ

(ขุนบิตทอง : 1)

นอกจากนี้เหตุการณ์ขณะ ไฟไหม้ที่พักรักษาของบาลีนัน เป็นฉากและบรรยายที่แสดงให้เห็นถึงความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่สำหรับผู้ที่พบกับเหตุการณ์นี้ ซึ่งบาลีเองก็รู้สึกเสียใจกับความสูญเสียในครั้งนี้อย่างมาก เพราะไม่รู้ว่าจะมีชีวิตของเขาจะเป็นอย่างไร ดังตัวอย่างที่บรรยายไว้ว่า

... บาลีแห่งมองคูวันไฟ สีเข้มที่ทยอยพวยพุ่งขึ้น แสดงว่าแรงน้ำที่ไหม้จากสายสูบ สามารถดับเพลิงได้แล้ว อีกไม่กี่นาทีก็คงจะมอด... แม้ว่าพยายามเข้มแข็ง ขาเย็นเพียงใด หากแต่ความรันทดลึก ๆ ก็วิ่งเล่นขึ้นมาโดยพลัน เรือนน้ำตาออกมา กลับเติมหน่วยตาเมื่อนึกถึงว่า หล่อนจะต้องเริ่มต้นสร้างมันขึ้นมาใหม่

(ขุนบิตทอง : 49 - 50)

ส่วนตอนที่คูปูรีและบาลี พาหมอสร ไปรักษาสกรรจ์ที่บ้านเช่าของสกรรจ์ได้มีการบรรยายฉากในตอนนั้นที่แสดงให้เห็นสภาพภายในบ้านที่อับทึบ และรูปร่างของเจ้าของห้องที่อึดโรยนอนอยู่บนพื้นที่มีกลิ่นเหม็น เป็นภาพที่ผู้พบเห็นเกิดความหดหู่ใจยิ่งนัก ดังที่ได้บรรยายไว้ว่า

เมื่อคูปูรีและบาลีพาหมอสร เข้าไปในห้องสกรรจ์ คนทั้งสามอดเบือนหน้าพร้อมกันไม่ได้ ไม่ใช่เพราะแลเห็นเจ้าของห้องนอนเหยียดยาวอยู่บนพื้นซีเมนต์ ฝ่าผอนหลุดลุ่ยออก แต่เพราะกลิ่นอันบนอบคาวของเสียที่อบอยู่ในห้องแคบ ขาดทางระบายอากาศเท่าที่ควรนั่นเอง ทำให้คนทั้งสามเกิดความรู้สึกอัด...

(บุญปีศทอง : 62)

6. บทสนทนา

จากการศึกษาเรื่อง บุญปีศทอง พบว่ามีการใช้บทสนทนาหลายประเภท ดังนี้
บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง
บทสนทนาประเภทที่มีปรากฏในตอน ที่ สองเมืองและบาลีสันทนากันในเรื่อง การประกอบอาชีพของอมร ทำให้ผู้อ่านได้ทราบรายละเอียดในเรื่องการดำเนินชีวิตของอมรและความรู้สึกที่ สองเมืองมีต่ออมร ที่ปรากฏในบทสนทนา ดังตัวอย่าง

"ตอนนี้แฟนพี่เมืองชื่ออะไร"

"กาโลวง" เขาตอบ "แล้วบาลีละ"

"ชื่ออมร"

"เขาทำอะไร"

"ค้าขาย... เดินทางไป ๆ มา ๆ ระหว่างอเมริกา - กรุงเทพฯ"

"อย่าขายยาเสพติดแล้วกัน" สองเมืองหัวเราะ "ถึง ไม่ติดคุกไทยก็ต้องติดคุก เมืองนอกเข้าลักรวันจนได้แหละ"

"ไม่หรอกค่ะ... เขาเอาของไทยไปขายโน่น เอาของไทยมาขายไทย ตอนนี้เขาก็ไม่อยู่"

(บุญปีศทอง : 28 - 29)

นอกจากนี้บทสนทนาตอนหนึ่งระหว่างสกรรจ์กับย่าของเขาในขณะที่สกรรจ์
ยังเยาว์วัยอยู่ ได้มีการซักถามกันเรื่องชื่อของสองเมือง ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร ซึ่งทำ
ให้ผู้อ่านได้ทราบอย่างละเอียดเกี่ยวกับตัวสองเมือง ดังตัวอย่าง

ทำไมเขาชื่อ สองเมือง ละจ๊ะ

อ้าว! ก็แม่เค้าท้องจากเมืองอังกฤษ แล้วกลับมาคลอดเมืองไทยนี่อะ คุณย่า

หนูเคยเห็นแม่เขาไหมจ๊ะ

เคยอะ... แม่เค้าสวยสวย หน้าคล้าย ๆ เค้าจ้ะแหละ พ่อเค้าก็หล่อ เค้าว่าเค้า
ราคารูทึงพ่อทั้งแม่เลย พ่อแม่เค้ามา แม่เค้าก็ว่าพ่อเค้า พ่อพ่อเค้ามาพ่อเค้าก็ว่าแม่เค้า
ให้เค้าฟัง

(บุญเปิดทอง : 35)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการดำเนินเรื่องจากบทสนทนาระหว่างอมร
กับบาลี ภายหลังจากที่บาลีได้พบกับสองเมืองและได้เล่าเหตุการณ์และความสัมพันธ์ระหว่าง
ครอบครัวเธอกับสองเมืองให้ออมรฟัง ทำให้ออมรเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อสองเมืองจึง ได้แสดงอารมณ์
โกรธต่อบาลี ซึ่งปรากฏในข้อความดังนี้

วันนี้ทั้งวันหล่อนพยายามขุดโพรงย้อม ๆ... เอาความหลังลงไปฝังแล้วกลบไว้ได้
จนมิดเหมือนเดิม

ดังนั้นบาลีจึงพบตัวเองล้าของห้องโล้นๆ หมอคร่องรอยของเมฆฝนหนาที่บิที่ร่มร่ำ
เข้ามาเหมือนคลั่ง หล่อนจะคลั่งอย่างเมื่อคืนบ้างเหมือนกัน นาน ๆ ครั้งเมื่อถูกกระทบ
กระแทกตรงรอยแผล

"และอาจจะพบ พี่ชาย อีกคนของฉันด้วยก็ได้"

"พี่ชายอีกคน" เขาจึงพาอย่างสงลัษณะขึ้นนั่งที่หน้าทึบที่คนขับเหมือนเมื่อก่อน

"ใครอีกล่ะ"

"เขาเป็นเพื่อนกับพี่สกรรจ์ รู้จักสนิทสนมกันมาตั้งแต่เด็ก"

"หล่อละซี!" อมรถามอย่างหึงหัดขึ้นมาทันควัน

บาลีหัวเราะรี้น... แต่ไม่ได้เอื้อมมือไปแตะต้องตัวเขา หล่อนตั้งใจไว้แล้ว... และ
เดี๋ยวนี้ ความตั้งใจนั้นก็ยิ่งแน่นเหนียว หล่อนจะไม่เพียะหยดเสน่ห์ให้กับเขาอีก!

"ก็ไม่ใช่ไร้วางใจ" บาลียังคงไม่คลายยิ้ม "แต่นั่งเฉยๆ เขาก็บารักกันอย่างพื่ออย่างน้อง"

"หรือ" เขาทำเสียเยาะ

บาลีเหลือบดูหน้าตาคล้ำ ๆ ของเขาอย่างขัน

"แต่อย่าเพลอใช้ไหม เผลอก็ท้องโตได้"

(บทเปิดทอง : 119)

บทสนทนาที่บอกลักษณะนิสัยของตัวละคร

บทสนทนาประเภทนี้จะช่วยให้รู้จักตัวละครในเรื่อง ดังตัวอย่างตอนที่
สองเมืองกับบาลีมีการสนทนากันเกี่ยวกับเรื่องของพ่อและแม่ ว่ามีลักษณะนิสัยเป็นคนเจ้าชู้
ขาดความรับผิดชอบต่อครอบครัว ซึ่งปรากฏในข้อความดังนี้

"อ้าว! ก็ไหนได้ข่าวว่าระยองระแหงกับเมียคนนั้นไง"

"นั่นแหละค่ะ ระยองระแหงนั่นแหละ เพราะพ่อไม่มีอีหนูอีกสองคน"

"เจ้าประคุณเอ๋ย! ช่างเอาเรี่ยวเอาแรงจากที่ไหนมาทำให้ครอบครัวยุ่งอย่าง
ไม่รู้จบสิ้นไม่รู้" สองเมืองอุทานอย่างอิดหนาระอาใจเป็นอย่างยิ่ง "พวกเขาจะรู้มั่ง
หรือเปล่านะว่า เขานั่นแหละเป็นตัวการทำให้ใครต่อใครตั้งเยอะแยะ ไร้ความสุข"

"เขาคงไม่รู้มั่งละ" อีกฝ่ายหนึ่งตอบแผ่ว ๆ

บรรยากาศในเรื่องจึงสลด หม่นหมองไปอย่างช่วยไม่ได้

"เขาคงไม่รู้" บาลีย้ำ เมื่อนึกถึงตัวเอง ความร่ำเริงที่โรยหน้าไว้เพียงฉายฉวย
ลบเลือนไปในทันที "เขาทำไปตามอารมณ์เขานี้ละ... เขาถือว่าเขาทำได้เขาก็ทำ
โดยไม่คิดถึงผลลัพธ์ที่ตามมาทีหลังเลย"

อย่างแม่และพ่อหล่อน... พ่อซึ่งได้ชื่อว่าเจ้าชู้แน่แท้ละ พอมายู่กับแม่หล่อนซึ่งเจ้าชู้กว่า คนทั้งสองก็เลยเลิกกันเพราะแม่หล่อนไม่มีสัมพันธ์กับชายอื่น แล้วหอบข้าวของตามชายอื่นไป โดยทิ้งหล่อนให้อยู่ในความอุปการะของพ่อ... นั้นหมายถึงว่ากว่าแม่หล่อนจะได้คิดและปักหลักกับสามีต่างชาตินี้ปัจจุบัน

ทั้งสองเมือง สกรรจ์ และบาลี จึงเกือบจะเรียกได้ว่าเติบโตขึ้นในโรงเรียนประจำ ซึ่งพ่อแม่เอาไปเหยียงไว้

(เบญจิตทอง : 27 - 28)

บทสนทนาอีกตอนหนึ่งที่ทำให้ทราบถึงลักษณะของตัวละครคือสองเมืองว่าเป็นชายหนุ่มที่มีหญิงสาวเข้ามาสนใจหลายคน และในตอนเดียวกันนี้ก็มีบทสนทนาที่ทำให้มองเห็นบุคลิกของอาของสองเมืองได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

"นี่ใคร อาทนายชยะ" เขาถามขณะที่บาลีพนมมือไหว้

อามองอย่างง ๆ แต่ก็ยิ้ม เขาพาผู้หญิงมาที่นั่นทำไมฉันจนเธอไม่อยากจดจำ

"อาคุณสมบูรณ์นะคะ หน้าตาอ้อมเอิบเขียว" บาลีแลดูคนขาวสวยที่ตัดสั้น อาเป็นคนร่างท้วมผิวสะอาด นับเป็นหญิงวัยกลางคนที่เหมาะกับตำแหน่งแม่บ้านผู้ไม่มีที่ติ

"อาจำไม่ได้"

"บา... ไร้อะไร หนูเองหรือ" โดยพลันเธอก็อุทานพลางฉวยมือบาลีไปจับไว้

"อานึกว่าเป็น พวกนั้น"

สองเมืองหัวเราะ

"เห็นไหม พี่ร้ายเข้าขั้นเลยนะ..."

บาลีพยักหน้า หล่อนเข้าใจความร้ายของเขาดีเท่า ๆ กับของตัวเอง

(เบญจิตทอง : 32)

นอกจากนี้บทสนทนาอีกตอนหนึ่งระหว่างบาลีกับอมร ทำให้เห็นบุคลิกลักษณะของอมรที่มีความมานะพยายามในการสร้างฐานะ เพื่อให้ตนเองอยู่รอดและมีฐานะที่ดีในสังคมดังปรากฏ ในตัวอย่างดังนี้

"ผมจะไม่สนใจใครแล้วจริง ๆ มุ่งแต่จะเมครักอย่างเดียว ใครจะขึ้นเขาลงห้วยก็ช่างใคร ขึ้นมัวอุ้มคนอื่น เราเองแหละตายเปล่า" อมรส่ายหน้า

"เมคได้เท่าไรแล้วละคะ" หล่อนถามท้าวเราะ ๆ

อมรเป็นคนไม่มีฐานะ หากแต่เป็นคนมีความทะเยอทะยานแรงกล้าในสมัยที่อเมริกา ยังไม่เข้มงวดการเข้าเมือง เขากับเพื่อนพร้อมใจกันสะพายเป้เข้าสู่ประเทศนั้นในสภาพของนักศึกษาผู้เลี้ยงชีพ คือทำงานไปด้วยเรียนไปด้วย อมรหมายมั่นจะตั้งตัวให้ได้

ถ้าอยู่เมืองไทย ผมก็ไม่มีทางลืมตาอ้าปาก

เขาบอกหล่อนเช่นนั้น ซึ่งบาลีก็คิดว่านั้นเป็นความจริง

ผมจะทำงานเก็บเงินให้ได้มาก ๆ แล้วซื้อบ้านที่อเมริกาสักหลัง ที่เมืองไทยสักหลัง เดินทางไป ๆ มา ๆ ค้าขาย

ขณะนี้ เขากำลังอยู่ระหว่างทำความเข้าใจให้เป็นความจริง เพราะจะโน้มน้าวมองของอมรจึงมีแค่คำว่าเงิน

(บุญเปิดทอง : 107 - 108)

และอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นลักษณะนิสัยของอมร ว่าเป็นผู้ขยันปากร้าย ชอบจดจาล้างต่าง ๆ ที่ผ่านมาในอดีตและเก็บความคับแค้นไว้ในใจเสมอจากเหตุการณ์หนึ่งที่บาลีบอกเลิกรักกับเขา ทำให้เขาโกรธแค้นและกล่าวร้ายต่อบาลีในหลาย ๆ เหตุการณ์ ดังปรากฏในข้อความว่า

"บาลีบอกเลิกผมวันนี้!" เขาเอ่ยขึ้น "บอกเลิกอย่าง ไม่มีเหตุผลอะไรเลย ผมถามเขาว่าเพราะเขาพบคนใหม่คือคุณ ไข่หรือเปล่า เขาก็บอกว่าเขาไม่เคยรักคุณ ไม่เคยมีอะไรด้วย"

อมรพยายามลงเสียงตรงคำท้าย ๆ เพื่อเกลี้ยให้อีกฝ่ายหนึ่งแสดงใจ... ถ้าหากว่าสองเมืองรู้สึกเช่นนั้นกับฝ่ายหนึ่ง...

"แต่เขาก็อยากเลิก... เขาพูดเชิงว่าผมมีพี่น้องเยอะ แล้วจะต้องอุปการะพ่อแม่พี่น้อง ซึ่งเรื่องนี้เขารู้สึกตลอดเวลา... ผมคิดว่าเขาพูดแก้เก้อมากกว่า... ผมผิดหวังเขามาก นี่บอกคุณจริง ๆ เพราะผมเองก็รู้ว่าเราเคยละมาแค่ไหน เอาหมดทั้งฝรั่งทั้งไทย ถ้าจะนับรายหัวกับหัวไม่ถูก!"

สองเมืองผุดลุกขึ้นยืนราวกับถูกกดปุ่ม หน้าเขาแดงแปดขึ้นมาโดยอัตโนมัติ

"ขอให้คุณหยุดกล่าวร้ายบาลีเดี๋ยวนี้!" เขาไม่ได้แผดเสียงแต่น้ำเสียงก็ต่ำกร้าว นวลล้นนัยน์ตานั่นดูร้าย ลุกโชน "ถ้าคุณบอกว่าผมผิดหวังในตัวบาลี ผมก็จะบอกว่าผมผิดหวังในตัวคุณยิ่งกว่า... คุณอมร... ผมคิดเสมอมาว่า คุณเป็นสุภาพบุรุษ!"

อมรแค้นหัวเราะ

"ทำไมหรือ... ทำไมเราจะต้องสุภาพกับผู้หญิงที่เลวร้ายอย่างนี้ หล่อนเป็นพันธุ์มังกรแท้ ๆ เลย" อมร ไม่ยอมหยุด "เจ้าเล่ห์อย่าง ไม่มีใครเหมือน... เขาหลอกหลวงผู้ชาย... ตัวเรอบินกลับบ้านผมก็ขอให้ สร้อยคอทอง เคราคาสีร้อยเหรียญ ผมก็ขอให้ แหวนเพชร ผมก็ขอ ขาดเหลืออะไร ผมก็ให้ทุกอย่าง

(บุปผิตทอง : 192 - 193)

บทสนทนาที่ให้คติข้อคิด

บทสนทนาประเภทนี้กระเอยขึ้นในการนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ซึ่งปรากฏในเรื่อง บุปผิตทอง หลายตอนดัง เช่น ตอนที่บาลีสันทนาภิชา เรื่องการปฏิบัติตนของบุตรที่มีลักษณะกระด้างกระเดื่องต่อผู้เป็นบิดา มารดา ที่ไม่เคยเอาใจใส่ดูแลบุตรเลยโดยบาลีก็ได้ชี้แจงและฝากข้อคิดแก่ผู้เป็นบิดา ไว้ที่น่าคิดดังปรากฏในตัวอย่าง

"ไม่ใช่ไม่ชอบ แต่ก็ไม่ถึงกับชอบ ถ้ายังความไว้วางใจก็น้อยมาก เราเคยเจอกันในงาน... เขาเข้ามาไหว้... แต่นั่นแหละคุณท่าง ๆ ซา ๆ เป็นคนกระด้างกับผู้ใหญ่ คงถือว่าเก่งมั้ง" คุณบุรีพูดอย่างหมั่นไส้

"บาไม่คิดว่าเขาจะเป็นอย่างพ่อว่าพรอกคะ" บาสีแย้งตรงไปตรงมา "แต่เขาอาจจะเก็บกดอะไรไว้มากเกินไปจนดูเหมือนกับ... เขากับบาเข้าใจกันดีค่ะ เอาจ้แล้วกัน พี่กรรจ์เขาทำอะไรกับพ่อ พี่เมืองเขาก็ทำยังงั้นกับพ่อเขา เพียงแต่คนละวิธี"

คุณบุรีนั่งอึ้ง

"ได้พวกลูกเนรคุณ! วิเศษละที่ทำกับพ่อแม่มั้ง" "ในที่สุดเขาก็พูดออกมาอย่างฉิวเฉียด

บาสีไม่ได้ย້อน เพราะบัดนี้หล่อนโตมากแล้ว รู้จักชีวิตอีกหลายแง่หลายมุมที่ไม่เคยรู้... ข้อสำคัญก็คือ พ่อแม่หล่อนก็ได้ประสบความสำเร็จอันงดงามในหัวใจเลยแม้แต่น้อยหนึ่ง เขาอาจจะคลั่งขั้นทำธุรกิจไปได้อย่างก้าวหน้า แต่เขาก็ซ่อนความอับเฉาและบาดแผลที่ย่อยยับไว้สำหรับขบคิดตามลำพังในห้องหัวใจลึก ๆ ของเขา

แม่หล่อนก็เหมือนกัน กว่าจะได้เป็นได้ทุกอย่างวันนี้ แม่ก็ชอกช้ำมาแล้วแสนสาหัส

"พ่อคะ" บาสีเอ่ยขึ้นหลังจากนั่งเงยไปอืดใจหนึ่ง พ่อหล่อนกำลังเลี้ยวรถออกสู่ถนนสายยาวนอกเมืองซึ่งมืด และตรงแนวไปไกล "พ่อเชื่อไหมละคะว่า สิ่งที่คุณแม่ทำกับลูก ไม่ว่าจะตั้งใจหรือบังเอิญก็ตาม มันเป็นความผิดใจ เป็นรอยจารึกทั้งนี้ ถ้าทำอย่างไม่ดี มันก็คือบาดแผล"

เขาเงย

(ขุนเปิดทอง : 68 - 69)

นอกจากนี้การสนทนาระหว่างอมรกับบาสี เรื่องการปฏิบัติตนของมารดาที่มีต่อบุตร ซึ่งเป็นสิ่งที่บาสียังหวั่นเกรงอยู่มาก อมรจึงได้ให้ข้อคิดไว้ในตอนสนทนาด้วยคำพูดสั้น ๆ แต่กินใจว่า

"บา" เขาหันมามองหล่อนคิดหนึ่ง ยืนเฝ้ามาวางบนหน้าบาทหล่อนอย่างสนิทสนม อมร ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะกำจัดความพึงใจวันนี้ออกไปจากหล่อนได้ "ถ้าคุณเคียดแค้นแม่ของคุณ คุณก็อย่าเป็นอย่างแม่ แล้วทุกอย่างก็จะจบลง เรามีทางทำให้มันจบลงได้ง่ายนิดเดียว คืออย่าเป็นอย่างที่เราเกลียด"

(ปูณปิตทอง : 120)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นข้อคิดจากบทสนทนาระหว่างสองเมืองกับมารดาในเรื่องการเลือกคู่ครอง และความต้องการของสองเมืองที่มีต่อลักษณะของผู้หญิงที่จะมาเป็นภรรยาของเขา ซึ่งมารดาเขาก็ได้แสดงความคิดเห็นไว้อย่างน่าฟังว่า

"แม่รู้" คุณสายทองสนองตอบ อันที่จริงเธอเองก็เข้าใจทุกสิ่งที่เขาเอ่ยออกมานั้น" ผู้หญิงพวกที่สุขสบาย ตามใจตัวเองนั้นอยู่กับเมือง ไม่ได้ทรอก... ยิ่งพวกวัยรุ่น ๆ เป็นสาวน้อยร้อยซึ่งอะไรพวกนั้นยิ่งอยู่ไม่ได้"

ภาพของบาลีจึงเด่นชัดขึ้นในความคำนึงของคุณสายทองอีกครั้ง

คนที่อยู่กับสองเมือง ได้มีสองชนิด

ชนิดแรก เป็นทาสภรรยาไปเลย คือเก็บไว้ในบ้านเหมือนข้าช่วงใช้ไม่ต้องเอ่ยปากออกเสียง ตกกลางคืนก็มีหน้าที่สนองความต้องการตามธรรมชาติ

ชนิดหลัง คือนอกจากเคียดแค้นได้ใจแล้ว ยังมีดวงวิญญาณที่สอดคล้องต้องกัน อย่างลึกซึ้งด้วย

"ผมไม่เฝ้าเลย แม่จะเข้าใจผมถึงขนาดนี้" สองเมืองพูดอย่างแปลกใจ

สองเมืองผ่านชีวิตหนุ่มมามาก ดังนั้นจึงรู้แล้วว่า ผู้หญิงที่เขาไขว่คว้าหาอันยากที่จะรวมกองอยู่กับประเภทที่สังคมและประเพณีกำหนดไว้ให้เป็นแบบอย่างอันดีงาม

"แม่เข้าใจความแตกต่างของสมุคสองเล่มดีแล้วนี่จ๊ะ" คุณสายทองตอบ "แม่เองก็เคยเป็นสมุคทั้งสองเล่มนั้น เล่มแรกสะอาด ไม่มีแม่แต่ซื้อเจ้าของสมุค ข้างในก็ขาว ไม่มีรอยย่นแม้สักนิด แต่ก็ไม่มีก้นที่อะไรเลยเหมือนกัน ตรงกันข้ามกับสมุคเล่มหลัง

บันทึกไว้เต็มจนไม่มีที่ว่าง... ถ้าเจ้าของใส่ใจใช้ ก็จะเป็นสมุดใช้แล้ว แต่ก็ให้ความรู้กับคนที่เปิดอ่านจริงไหม"

นี่ละ... คือคนที่จะคุยกับเขาได้ แท้จริงคือแม่ของเขาเอง

(บทเปิดทอง : 201)

ส่วนอีกตัวอย่างหนึ่งเป็นการสนทนาระหว่างสองเมืองกับเรื่องราม ซึ่งสองเมืองได้มีการยอมรับว่ากล่าวเรื่องรองถึงเรื่องการปฏิบัติตนในทางไม่ดีของเรื่องราม ดังปรากฏในตัวอย่าง

"นี่... เอี่ยม... พี่นะจะอ่อนใจกับพวกเราเท่าไร ท้าไม่คิดมั่งที่พูดนี้ไม่ใช่ใจคำ แต่อยากให้อ่านในแต่ละเรื่องที่เรากำลงไป... ใฝ่ฝันที่เราชอบผ้าไปอยู่กับมัน ทั้ง ๆ ยังเรียนคาราคาซังอยู่นั่น ตอนจะไปกับมัน ก็เห็นมันดีมันงามสารพัดใช้ใหม่ละ ใครจะทักท้วงยังงั้นก็ฟังแล้ว กูจะไปซะอย่าง... เอ้า... พอไปอยู่ไม่กี่วันไร คงานวิ่งไรมา จันจัดการฝากงานให้คิดก็ ก้อดูรีไปทำเล่นกับเขาอีก ทั้งเราทั้งผ้าเรานี้ใช้ไม่ได้ทั้งคู่ จะบอกไว้ด้วย"

เรื่องรามนี่ เพราะทุกสิ่งทั้งสองเมืองเอ่ยถึงนั้นเป็นความจริง ที่ทุกคนรู้และตัวเองก็รู้

สองเมืองเป็นอีกคนหนึ่งที่ไม่ชอบปรนเปรอใครด้วยการให้อย่างพรว้าเพรื่อ เพราะตัวเขาเองนั้นเป็นหลักฐานขึ้นมาได้ด้วยการสร้างตัว ดังนั้นก็รักที่จะเห็นทุกคนรู้จักสร้างเหมือนตน เขาจะเอื้อเฟื้อผู้ใดถึงขนาดก็เมื่อผู้ใดทำให้เขาเห็นค่าของความเป็นผู้สร้างของคนคนนั้นเอง จันจะช่วยเธอ เมื่อเธอรู้จักช่วยตัวเอง หรือจันจะสนับสนุนเธอถึงที่สุด ถ้าเธอสนับสนุนตัวเธอเองด้วย เป็นคติที่เขายึดมั่นอยู่ในใจเสมอมา...

(บทเปิดทอง : 282 - 283)

และเมื่อสองเมืองมีความทุกข์และไม่สบายใจเรื่องของตัวเองกับบาลี เพราะบาลีไว้ตัวและไม่ยินยอมที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกับเขา สองเมืองจึงไปปรึกษากับมารดาคือนางสายทอง ซึ่งนางสายทองก็ได้ให้คำแนะนำและให้ข้อคิดกับสองเมืองไว้อย่างน่าฟัง ดังตัวอย่าง

"ผมมีเรื่องกังวลอีกละฮะ แม่"

คุณสายทองนึกถึงทันที จึงถามว่า

"ยายบาเขาไม่ไวไฟอย่างที่เคยใช้ไหม"

"ผมไม่ได้คิด เรื่องไวไฟหรือไม่หรอกฮะ... เพราะคนเราก็คงจะไวได้โดยไม่ได้มีความผูกพันทางใจสักเท่าไหร่"

"ความจริง ถ้าเป็นแม่ แม่กลับจะชอบเสียอีกนะที่เขาไม่ยอมอะไรแบบนี้... ถ้าเขายอมเร็ว... อีกไม่ช้า เมืองก็จะเกิดความกินแหนงแคลงใจ... ผู้ชายนะ เขาแคลงใจความง่ายของผู้หญิงอยู่เรื่อยแหละ เพียงแต่ว่าเขาจะพูดหรือไม่เท่านั้นเอง บาลีมีข้อคิดมากแล้ว เขาต้องรู้ปัญหา"

สองเมืองนิ่งเพราะเห็นด้วย

"ก็จริงฮะ แม่"

"ลูกใจร้อนเกินไปก็เลยน้อยใจต่าง ๆ แต่แม่ว่าดีแล้วที่ช้า... การได้เสียกันนั้นลูกมันเหมือนเราจุดไฟ เมื่อไหร่ก็ได้... ถ้าจุดแล้วมันไม่มีน้ำมันหล่อเลี้ยง ไฟ มันดับ... เพราะงั้น ก็เลือกเอา เราจะจุดตะเกียงหรือจุดไม้ขีด"

สองเมืองรู้สึกสว่างโล่งขึ้นเมื่อได้ฟังคำแนะนำนั้น เป็นถ้อยคำที่อาให้เขา ไม่ได้และนางสายทองก็ไม่คิดจะพูดเช่นนี้

(ขุนบิตทอง : 289 - 290)

และเมื่อสองเมืองอยู่ในฐานะเป็นพี่ชายของเรื่องรามและยามพลอด และเมื่อเรื่องรามและยามพลอดได้เข้ามาขโมยของบ้านของเขา เขาได้ว่ากล่าวอบรมคนทั้งสอง ด้วยถ้อยคำที่รุนแรงแต่แฝงข้อคิดที่น่าฟังว่า

"เข้าใจไว้เสียด้วย ทั้งสองคน... ฉันเห็นใจแก่ในกรณีที่พักแรมแหม่ไม่เอาใจใส่ดูแลแก่เพียงพอ แต่คนเรานี้เป็นสัตว์ประเสริฐจะแกล้งเขาสร้างเรามาให้มีสมอมีปัญหาคือสัตว์ เมื่อมีอุปสรรคมนุษย์ต้องต่อสู้เพื่อไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเจริญกว่า แกกก็เป็นลูกคนดีมีเหล้ากอกเพียงแค่นี้ แกคิดไม่ได้หรือว่า แกควรจะทำยังงัยมั่ง ถ้าแกขัดสนฉันนี่ใจเป็นพี่แก พร้อมจะอ้าแขนรับอยู่แล้ว"

(ขุนปัดทอง : 414)

7. การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่อง เรื่อง ขุนปัดทอง เป็นการตั้งชื่อเรื่องที่เกิดจากเนื้อเรื่องซึ่งเกิดจากพฤติกรรมของตัวละครส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น ผู้เป็นบิดา มารดา ขาดความรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูลูก ทำให้ลูกที่เกิดมากลายเป็นคนเจ้าปัญหา เจ้าคิดเจ้าแค้น และพ่อแม่ควรจะทำอย่างไรให้เป็นที่รักใคร่ เป็นที่เคารพบูชาของลูกเปรียบเสมือนพระพุทธรูปทองที่มีค่าควรแก่การสักการะ มิใช่สักแต่ว่าข้างในเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น แล้วปัดทองฉาบไว้เท่านั้น ดังความคิดเห็นของ "บาลี" ที่มีต่อผู้เป็นบิดา มารดา ว่าควรจะทำประเพณีเช่นไร

หล่อนหรือจะไม่เคยคิดถึงดวงชีวิตน้อย ๆ ที่เป็นเลือดเนื้อของตนเอง แบ่งภาคมาจากหยดโลหิตในกายตัว เพียงแต่คิดถึงก็รักได้จนสุดสายรัก ดังนั้น... หล่อนจึงนึกเลยไปถึงครั้งก่อนเก่าหัวใจของแม่หล่อนสร้างด้วยธาตุใดกันแน่ จึงสามารถปล่อยปละละเลยหล่อนไว้กับความว้าเหวได้ลงคอ แล้วหล่อนก็กินแทนในน้ำใจแม่มาตลอดเวลาอันยาวนาน

มันอาจเนื่องมาจากหล่อนคิดว่า บุญนี้บุคคล ไว้ส่งส่งเหลือเกิน ถ้าเป็นพระก็ยอมเป็นพระพุทธรูปอันแท้จริง ซึ่งปวงมนุษย์ทั้งโลกหล้าคารวะบูชาด้วยรูป เทียน ดอกไม้

และเปลวทองคำอันร่ามเรือง มิใช่สักแต่เป็นปูนซีเมนต์ที่มีรูปลักษณ์คล้ายพระพุทธรูป
หลอกให้คนเข้าใจผิดด้วยแผ่นทองที่หุ้มไว้เท่านั้น

(ปูนปิดทอง : 408)

ส่วนความคิดเห็นของ "สองเมือง" ที่มีต่อผู้เป็นบิดา มารดา ที่ปล่อยปละ
ละเลยต่อบุตร ว่าเป็นบิดา มารดาเพียงแต่เปลือก แต่ขาดความรับผิดชอบการเลี้ยงดูให้ความ
อบอุ่นต่อบุตรที่เกิดมาอย่างเอาใจใส่ ดังตัวอย่างว่า

สองเมืองอดที่จะมองดูอย่างเศร้าใจไม่ได้... บิดา มารดานั้นคือ ปูนนียบุคลโดยแท้
ถึงอย่างไรก็ยอมถูกย่ำขี้้นแล้วซ้ำราว่ากรรมของบิดา มารดา คือกรรมของบุตรโดยแท้
เช่นกัน เขานึกถึงบิดา มารดาชนิดหนึ่ง คือชนิดที่เป็นปูนลาสเตอร์ซึ่งถูกหล่อให้คล้าย
พระพุทธรูปแล้วเอาทองปิด คู่อรามงามสรรพก็เพียงแต่เปลือก

(ปูนปิดทอง : 573)

จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้น ทำให้ทราบที่มาของการตั้งชื่อเรื่อง
เรื่อง ปูนปิดทอง ว่าการตั้งชื่อเรื่อง เรื่องนี้สาเหตุสำคัญมาจากพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง
โดยใช้การตั้งชื่อเรื่องแบบเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง และความเหมาะสมในการปฏิบัติตน
ในฐานะผู้เป็นบิดา มารดา

วิเคราะห์กลวิธีการแต่งเรื่อง เรื่อง คลั่งสูง ชงหมัก ของนิคม รายยาว

1. เนื้อเรื่องย่อ

"ค่างาย" ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมตลิ่งลำน้ำยม มีภรรยาชื่อ "มะจัน" มีบุตรชาย
ชื่อ "แอ" ค่างายเป็นคนช่างที่มีความรักใคร่ผูกพันกับช่างชื่อ "พลายสุต" ซึ่งเขาเลี้ยงมา
ตั้งแต่เด็ก ต่อมาบิดาของเขาได้ขายพลายสุตให้กับพ่อเลี้ยงคนหนึ่งเพื่อนำเงินมารักษาตัว ค่างาย
พยายามหาทางที่จะนำพลายสุตเพื่อนร่วมชีวิตของเขากลับมา โดยเขาต้องทำงานหนักทุกชนิด
ไม่ว่าจะเป็นช่างแกะสลักรับจ้างลากซุง และช่างตัดฟืนสัตว์ เป็นต้น

"คํายาย" มีนิสัยเป็นคนช่างคิด จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นในใจอยู่ตลอดเวลา เมื่อเขาล่องซุงไปตามแม่น้ำเห็นปลาอยู่ในร่องดินตลิ่งสูงชันก็เฝ้าอยู่สองด้านก็อดที่จะเปรียบเทียบกับชีวิตของตนเองกับปลาไม่ได้ ครั้นเมื่ออยู่บนคอซุงลากซุง เขาก็รู้สึกว่าตัวเขาไม่ต่างจากซุงเท่าไรนัก เขากลัวซุงที่บังคับอยู่บนหัว เมื่อต้องการแกะสลักไม้ให้เป็นสัตว์ เขาก็ไม่เข้าใจว่าทำไมคนเราจึงต้องทำลายสิ่งที่มีชีวิต เพื่อเอามาแกะสลักให้เหมือนสิ่งมีชีวิต เขาเองได้พยายามแกะสลักซุงไม้ที่จะให้เหมือนปลาสุด แต่พยายามเท่าไรซุงไม้ก็ไม่เหมือนซุงมีชีวิต เขาได้เรียนรู้ว่าคนเรานั้นตัวเล็กเกินไปที่จะสร้างชีวิตให้กับ ไม้ที่เป็นเพียงซุงที่แข็งทื่อเป็นซากของไม้ตาย เมื่อคํายายต้องสตัฟฟ์สัตว์เขาก็เกิดความคิดว่า เราจะฆ่าชีวิตเพื่อสร้างชีวิตได้อย่างไร หลังจาก "แอ" ลูกชายของเขาเสียชีวิต เขายังตระหนักว่าไม่มีประโยชน์อะไรที่จะไปรักษาซากที่ไม่มีชีวิตไว้ เขาจึงเลือกที่จะรักษาชีวิตที่อยู่ในซาก โดยการนำเด็กมอมแมมที่เหมือนซากที่มีชีวิตมาเลี้ยงไว้คนหนึ่ง และเมื่อคํายายต้องเป็นความซุงบังคับให้ปลายสุดลากไม้ซุงขนาดใหญ่ที่มีน้ำหนักมากเกินกำลังที่ปลายสุดจะลากไหว เขาและปลายสุดจึงตกตลิ่งสูงและถูกซุงท่อนใหญ่ทับเสียชีวิต ภาพชีวิตภาพสุดท้ายของเขาจึงจบลงอย่างน่าสลดใจยิ่งนัก

2. โครงเรื่อง

การศึกษาโครงเรื่องในนวนิยายเรื่อง ตลิ่งสูง ซุงหนัก สามารถแยกเป็นประเด็นที่จะศึกษาได้ดังนี้

1. การเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่องนวนิยายเรื่อง ตลิ่งสูง ซุงหนัก เปิดเรื่องด้วยการบรรยายสภาพความเป็นอยู่ของคํายายกับมะจัน ที่ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติรอบตัว โดยมีสายน้ำ แสงแดด ต้นไม้ และซุง อันเป็นบรรยากาศของชนบทอย่างมีความสุข ดังความว่า

ข้างยกขาหน้าให้ควาญเหยียบขึ้นนั่งบนคอ ตัวมันสูงใหญ่ ใบหูไหวพะเยิบ พึงบนเรือน
ลงบันไดมาข้างล่าง เธอชูแขนยื่นผ้าขาวม้าและข้าวท่อนใบตองขึ้นไปให้เขา

"ขอพำข้าว มะจัน" ควาญหันไปบอกขณะเธอคล้อยหลังจะขึ้นเรือน ข้างหน้าวิ่งมะขาม
เหนือหัว ใบร่วงพรุ เขารับมีศพร้าเห็บเข้าสะเอวคลี่ผ้าขาวม้าโพกหัว แล้วกระดุนข้าง
ออกจากร่มเงา ลู่แดดเข้าที่สไส มันระพุด้าเปียกน้ำค้าง เลาะไปตามขอบตลิ่ง มะจัน
กำลังหาบถถึงเปล่าเดินอยู่ข้างหน้า ลมหนาวพัดแรง ผมเธอปลิวสยาย แก้มแดงเรื่อ
เธอเบนไม้คานบนบ่า แล้วยกเท้าก้าวลงบันได หายลับตรงไปข้างล่างตรงที่ผิวน้ำ
สะท้อนแสงขึ้นมายิบยิบ

ข้างลงตลิ่งทางช่องแคบ แล้วลุยน้ำข้ามไปฝั่งข้างโน้น พอขึ้นตลิ่งสูงขึ้นถึงข้างบน
ก็เห็นโรงแกะสลักและสตัฟฟ์ เป็นเรือนไม้โปร่งแสง หลังคาสีแดง มีต้นฉำฉาใหญ่แผ่กิ่งใบ
บังแดดอยู่ข้างหน้า ควาญกระดุนข้างเข้าไปใต้ร่มนั้น

(ตลิ่งสูง ช่งหนัก : 11 - 12)

2. การดำเนินเรื่อง

จากการศึกษาวิธีการดำเนินเรื่อง เรื่อง ตลิ่งสูง ช่งหนัก สามารถแยกเป็น
ประเด็นสำคัญที่จะศึกษาได้ดังนี้

2.1 ปมปัญหา ลักษณะของปมปัญหาที่เป็นข้อขัดแย้ง ได้แก่

ข้อขัดแย้งระหว่างตัวละคร ในนวนิยาย เรื่อง ตลิ่งสูง ช่งหนัก

ได้แสดงให้เห็นข้อขัดแย้งที่เกิดจากความต้องการ การมองเห็นคุณค่าของสิ่งมีชีวิตของคน
แตกต่างกัน ซึ่งคนบางคนเห็นว่าชีวิตมีค่าและมีความงามอยู่ในตัว แต่คนอีกลุ่มหนึ่งอาจมองเห็นว่า
สิ่งมีชีวิตจะงามได้ก็ตอนที่มันสิ้นชีวิตลงแล้วนำสิ่งเหล่านั้นมาประดับตกแต่งให้สวยงาม
เหมือนดังเช่น ตัวละคร "ค่างาย" มีความคิดที่แตกต่างจาก "พ่อเลี้ยง" ในเรื่องของชากับชีวิต
ค่างายเริ่มเข้าใจชีวิตมากขึ้นในตอนที่เขาแกะสลักข้างไม้ให้กับแอลูกชายของเขา เขาจึงรู้
ความจริงว่า สิ่งมีชีวิตก็คือ สิ่งมีชีวิตเราไม่สามารถนำสิ่งไม่มีชีวิต เช่นท่อนไม้ให้มีชีวิตขึ้นมาได้
ค่างายจึงไม่เข้าใจว่าทำไมหลายคนหรือแม้กระทั่งพ่อเลี้ยง และนักล่าสัตว์เพื่อนของพ่อเลี้ยง

จึงชอบที่นิยม และพยายามทำสิ่งมีชีวิตให้ไม่มีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิตให้มีชีวิต ดังตัวอย่างที่พ่อเลี้ยงเคยบอกให้คำนายแกะสลักข้างไม่ว่า

พ่อเลี้ยงชอบข้างไม้ตัวใหญ่ "มันทำให้รู้สึกถึงความแข็งแรง มีอำนาจ"
... "ไม้ยิ่งใหญ่มากเหมาะที่จะเอามาทำข้าง"

ทำไมต้องเอาไม้ใหญ่มาทำข้างนะ คำนายคิดคนเรานี้แปลกจริง ๆ ไม้ใหญ่มันก็ใหญ่ของมันอยู่แล้ว คนไม่ได้ทำให้ข้างใหญ่ แต่ก่อนไม้มันใหญ่ของมันเอง ตัวมันจริง ๆ
คือ ต้นไม้

(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 120 - 121)

นอกจากนี้ตอนเพื่อน ๆ ที่เป็นลูกค้าของพ่อเลี้ยงออกล่าสัตว์ และนำสัตว์ที่ล่ามาได้ให้คำนายสัตว์ และบอกให้ทำให้เหมือนจริง จึงทำให้อ่านายเกิดความคิดที่ขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำของนักล่าสัตว์ ที่แสดงถึงความภาคภูมิใจ และยินดีกับสิ่งที่ตนล่าสัตว์ได้ และยังสั่งให้สัตว์ว่า "ทำให้เหมือนมันมีชีวิตเถอะ" โดยพวกเขาเหล่านั้นมองข้ามชีวิตที่แท้จริง แต่กลับชอบปรุงแต่งร่างที่ไร้ชีวิตให้มีชีวิตขึ้นใหม่

ข้อขัดแย้งภายในใจตัวละคร ในเรื่อง ตลิ่งสูง ชุงหนัก

มีการแสดงความคิดแย้งภายในใจตัวละคร โดยผู้เขียนเขียนผ่านตัวละคร คือ "คำนาย" ซึ่งแสดงออกให้เห็นเป็นระยะ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตกับซาก ความหวังกับความฝัน การสร้างสรรค์กับการทำลาย ในแง่ชีวิตกับซากผู้แต่งชี้ให้เห็นความแตกต่างว่าชีวิตต้องมีทั้งรูปและวิญญาณ แต่ซากไม่มี ทว่าคนกลับล่าสัตว์ ล่าชีวิตให้เป็นซาก แล้วกลับมาทำให้เป็นชีวิตอีก ดังที่คำนายเคยคิดว่า "คนเรานี้แปลก เขาคิดควักไส้ฟุ้งมันออก ปลิดหัวใจมันทิ้งแล้วมองหาชีวิตจากซาก เขานึกถึงลูกค้านั้นเสียขายที่ยิงกระตังไม่ได้ และบอกว่ามันสวย แปลกจริง ๆ เขาคิดเห็นมันสวยแล้วอยากฆ่า ฉันคงพึงผัดแน่ พวกเขาคงต้องดีใจที่มันมีชีวิต แต่บอกเสียขายที่ไม่ได้ยิงมัน ฉันไม่เข้าใจเลย"

2.2 การขยายตัวของปัญหา

การขยายตัวของปัญหาในเรื่อง คลังสูง ชุงหนัก เกิดจากความรู้สึกของ "ค่างาย" ที่ไม่เข้าใจความต้องการของมนุษย์ หลังจากที่เขาทำข้างไม้ให้กับ "แอ" ลูกของเขา และแอได้บอกว่ามันไม่เหมือนจริง ทำให้ค่างายเริ่มมองเห็นความแตกต่างของชีวิตจริงกับซากที่ไม่มีชีวิต ทำให้มนุษย์ไม่ยอมเข้าใจความเป็นจริงว่าซากก็คือซาก จะไปหาชีวิตจากซากได้อย่างไร มันเป็นได้อย่างมากก็แค่ภาพเหมือนเพราะมันไม่มีความรู้สึก จากความคิดของ "ค่างาย" ได้กล่าวไว้ว่า เขาไม่สนใจหรอกเรื่องการมีชีวิตหรือไม่มี เขาต้องการแค่ซากไว้ดูให้นานสักหน่อย จากความคิดนี้ "ค่างาย" จึงเริ่มไม่เข้าใจความต้องการของคนที่มีต่อชีวิตกับซาก

"น่าเสียดายกระพิงตัวนั้น" ลูกค้าคนหนึ่งพูดเมื่อมาถึงโรงสตัฟฟ์ พวกเขาเพิ่งออกจากคอง และกำลังจะกลับบ้าน "มันเร็วมาก เลยยังไม่ทัน"

"คราวหน้าแก้ตัวใหม่" อีกคนบอก

"เขามันสวย ต้องกลับมาเอาให้ได้"

"จะบอกข้างเลยไหม" เพื่อนเขาพูด "ให้แกะหัวมันเตรียมไว้ก่อน"

เขาหัวเราะชอบใจ "ไม่เลวนะ" แล้วเข้าไปจ้องรูปสตัฟฟ์ข้างในด้วยความสนใจและตื่นเต้นจนไม่ได้หันไปดูเด็กมอมแมมที่เขาชนจนเขตรงหน้าประตู

ค่างายเห็นพวกเขาอีกราวเดือนกว่าต่อมา พอรถจอด คนสี่ห้าคนก็กระโดดลงดิน แต่ละคนถือปืนยาวแบบแปลก ๆ พวกเขาช่วยกันหัวกวางลงจากรถ เอาไปวางหน้าโรงสตัฟฟ์ รูปร่างมันสวยมาก เขายาวแขนงแขนงเป็นพุ่มเสมอกันทั้งสองข้าง คิวมันอ่อนนุ่ม เลือดเกรอะกรังตามหน้าอกและลำคอ อีกคนหัวแขนคางห้อยโตงเตงเข้ามาตามลำตัวมีกระดูกสันหลังสามแห่ง

พวกเขาคุยกันสนุกสนาน ร่าเริง เต็มไปด้วยความภูมิใจ

ก่อนกลับ ลูกค้าคนหนึ่งบอกกับค่างายว่า "สตัฟฟ์ให้ดิ้นะ เอาให้สวย" พอขึ้นนั่งบนรถ เขาทันทีมาตะโกน "ทำให้เหมือนกับมีชีวิตเลยนะ"

เพื่อนอีกคนของลูกค้าที่นั่งติดกันพูดขึ้นเสียงดังก่อนที่รถจะคิดเครื่อง

"ก็ให้เขาสัตว์ชีวิตเสียเลยซิ จะได้เป็นชีวิตจริง ๆ

"ผู้ฟังตลบตามหลังรถจี๊ป เป็นง่านก้นไม่ให้พวกเขาเห็นเด็กมอมแมมที่ลาน

กระโศกหลบออกนอกทาง

คํายามองตามหลังจนรถลับไปจากสายตา

"สัตว์ชีวิต" คํายามองหาคนที่หิ่งได้ยืนเมื่อกี้ แล้วยิ้มคนเดียวเงียบ ๆ เมื่อคิดถึง
คํานี้แล้วอดขำไม่ได้ เขาเพิ่มความเศร้าไปชั่วขณะ เผลอหัวเราะออกมาเบา ๆ

(คลังสูง ขงท๊าก : 129 - 131)

2.3 การแก้ไขข้อหา

วิธีการแก้ไขข้อหาของตัวละครสำคัญคือ "คําย" ในเรื่องของการมอง
ชีวิตและการรักษาชีวิตที่คํายไม่อาจจะเข้าใจได้ว่าทำไมคนทั่วไปรวมทั้งคําย ในตอนแรก
ที่พยายามจะทํายากให้มีชีวิต แต่แล้วเขาก็พบกับความจริงตอนที่แอลูกชายของเขาบอกคําย
หลังจากพันพิเคราะห์ไม่ซึ้งที่พ่อของตนมาสร้างสรรค์เป็นตัวข้างว่า มันไม่เหมือน หรือถึงแม้ลูกคํา
จะชมคํายว่าสัตว์ได้เก่ง แต่ก็ใช้คํายว่ามันดูเหมือนมีชีวิต แต่มันไม่ใช่ชีวิต นั่นคือความจริงและ
ความปลอม ย่อมจะต้องแตกต่างกัน ดังนั้นคํายจึงเกิดความคิดที่จะรักษาชีวิตในซากให้คงอยู่
โดยการนำเด็กมอมแมมมาเลี้ยงไว้หนึ่งเอง

คํายพบเด็กมอมแมมอีกครั้ง ตอนกำลังจะกลับบ้าน เขาส่งไปหาแกยีนจ้องหน้าอยู่
ครู่ใหญ่

"ไปอยู่ด้วยกันไหม" คํายพูด ขณะเด็กน้อยขมก้นในปากนิ่งเฉย เขายิ้มให้แก
เกิดความรู้สึกคุ้นเคย

"ไปนะ" เขาผงกหัว แล้วก็ลงอุ้มแกยีนคอข้าง ประคองนั่งบนตัก มุ่งหน้าลงคลั่ง
ข้ามน้ำกลับบ้าน

ทำไมฉันไม่รู้สึกเรื่องนี้มาก่อน เขาคิด เมื่อนึกถึงที่บุดูฮามว่าแกเหมือนซากสัตว์

"แต่แกมีชีวิต" เขาพูดกับตัวเอง

ฉันมิรักษาซากที่ไม่มีชีวิต เขาคิด ไม่เคยรักษาชีวิตที่อยู่ในซากเลย ร่างบนคอกบ่อน
 ค้ายเลือดเนื้อที่เต็มไปด้วยน้ำใน เขารู้สึกใจสงบ อยากอุ้มแฉ่งบนคอข้างอย่างนี้มา
 นานแล้ว

(คลังสูง ชุณหัง : 170 - 171)

3. การปิดเรื่อง

การปิดเรื่อง เรื่อง คลังสูง ชุณหัง ปิดเรื่องแบบโคกนาฏกรรม ซึ่งแสดง
 ให้เห็นถึงการสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของคางาย หลายสุด แม้แต่ข้างไม้แกะสลัก
 ที่เป็นสมบัติชิ้นเดียวและชิ้นสุดท้ายก็ต้องสูญเสียไปในเวลาเดียวกัน ดังที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้อย่าง
 ชัดเจนว่า

ร่างคางายถูกขุดพบคนแบบดิน กลุ่มคนที่เข้าไปมุงดู ต่างตะลึงอยู่กับภาพตรงหน้า
 เท้าของพวกเขาย่ำไปบนขยุกขยงของขนสัตว์อะไรบางอย่าง มันกระจัดกระจาย
 คลุกเคล้าเข้ากับดินทรายแถว ๆ นั้น จนไม่มีใครสังเกตเห็น

รถบรรทุกและรถยกแล่นผ่านตลบเข้าจอดใต้ต้นมะขาม ชายสี่ห้าคนลงมากุดอะไร
 บางอย่างกับมะจัน แล้วทั้งหมดก็เข้าไปในเพิงพร้อมกับถอยรถทั้งสองคันจนชิดหน้าประตู
 เปี่ยมล้นแลดูเลื่อนไปทางหนึ่ง แล้วคนขับก็ปลดตะกร้าออกจากวงข้างไม้

"อะไรนี่" เขาพูด แล้วโยนตะกร้าลงตรงมุมเพิง

กระสอบเปล่าหลายใบถูกเอววางเรียงบนรถ หลังคาเพิงถูกเปิดออกแล้วปั่นจั่นก็
 ไรยสายสลึงลงคล้องข้างไม้ หัวขึ้นบนรถบรรทุก ง่ายตายและรวดเร็ว ไม่ทันที่มะจันจะ
 เอ่ยปากถามอะไร รถทั้งสองคันก็วิ่งผ่านตลบออกจากหมู่บ้านนั้น หายลับไปทางแนวทุ่ง
 ข้างหน้า

คนขับรถหันมาพูดกับคนที่นั่งข้างเขา

"โชคคี่นะที่พ่อเลี้ยงแลกไว้อีก่อน"

หมอกลงแต่เช้า ชากหลายสุดถูกเก็บหมดจด หลังงานศพคํายาย มะจันถือตะกร้าและ
จูงมือเด็กมอมแมมลงบันได ร่างคล้ายสัตว์ท่อนของแกมีชีวิต ทั้งสองระหัดเปียกขึ้นบนเนิน
แทรกตัวเข้าไปในสายหมอกที่ค่อย ๆ จางหายพร้อม ๆ กับสายรุ้งเบื้องหน้า ขณะแดดอ่อน
เพิ่มความร้อนขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

(คลังสูง ขงหนัก : 191 - 195)

3. แก่นเรื่อง

แก่นเรื่อง เรื่อง คลังสูง ขงหนัก คือการแสวงหาคูณค่าที่แท้จริงของชีวิตให้พบ
ดังที่ "คํายาย" ตัวละครสำคัญของเรื่องพยายามแสวงหา และเขาก็พบว่าชีวิตคนเรานั้นมี
ขอบเขตจำกัด ด้านข้างถูกกักไว้ด้วยคลังสูง ด้านบนมีตาขอบังคับอยู่บนหัว ถึงแม้จะเป็นขอบเขต
ที่มองไม่เห็น แต่เมื่อได้สัมผัสในสิ่งที่ตนกระทำอยู่เป็นประจำ อาจทำให้ประจักษ์ได้ว่า
การพยายามทำในสิ่งที่ยากลำบากแต่ไม่มีคุณค่าย่อมไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย ดังเช่น คํายาย
ได้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของชีวิตว่าคือตัวชีวิตเอง และตระหนักว่า ทำไมคนเรานั้นมักแต่รักษา
ซากที่ไม่มีชีวิต

4. ตัวละคร

ลักษณะตัวละคร ในเรื่อง คลังสูง ขงหนัก ส่วนมากมีลักษณะเป็นตัวละครน้อย
ลักษณะคือ พฤติกรรมของตัวละครมีความคงที่ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ตัวละครเด่น ๆ ที่ปรากฏ
ในเรื่องมี

1. "คํายาย" มีลักษณะนิสัยช่างคิด ช่างจำ มีความขยันขันแข็ง มีความรักและผูกพัน
กับสิ่งที่ใกล้ชิด ดังเช่น ความผูกพันที่เขามีให้กับหลายสุด ทำให้คํายายต้องพยายามทุกวิถีทาง
ที่จะต้องนำหลายสุดกลับมาเป็นสมบัติของเขาเมื่อเขาต้องสูญเสียมันไปชีวิตของเขาในภายหลัง
จึงมีความผูกพันอยู่กับงานที่เขาทำเพื่อให้ได้เงินเป็นค่าตอบแทนในการไถ่ถอนหลายสุด
ดังตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นบุคลิกของคํายายที่มีใจเมตตาสงสารต่อหลายสุดอย่างยิ่งในตอน
ที่หลายสุดถูกตัดงาจนได้รับบาดเจ็บแล้ว

ข้างทรุดอย่างรวดเร็ว ไม่สนใจหญ้า น้ำ มันเย็น ซึ้งซึมตลอดวันนาน ๆ จะแกว่ง
ทางลึกที่วังห้อยหนึ่งกับที่ ใบพุทเพไม่ขยับ นัยน์ตาปริบและหมอง แผลงวัน แผลงวี
บินหึ่งเข้าคอม

โคมวงที่เริ่มเน่า คางายคัมนี้ผาคเครือเชือกอวดลางแผล และผนโพล

ทำให้ทุกวัน ตอนนั้นเขายังไม่ได้กลับมาเข้าทำงานเป็นความผิดให้กับพ่อเลี้ยง แต่เพราะ

เขาใกล้ชิด คั้นเคยกับข้างตัวนี้มาก่อนตั้งแต่เด็ก ทำให้เขารู้สึกเศร้าและเจ็บแทน

"อย่างกับเลื้อยบาดเนื้อแ่งนี้แหละ" คนที่พบเห็นพูดเห็นแถมคางาย

(คลังสูง ชุณหัท : 19 - 20)

2. "มะจัน" ลักษณะนิสัยของมะจันก็มีความคงที่ เมื่อตัดสินใจทำอะไรแล้วจะไม่
เปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่มีความอดทน สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี มีความสามารถ
ในการปฏิบัติตนเป็นแม่บ้าน และแม่ที่คอยดูแลเอาใจใส่บุตรอย่างสม่ำเสมอ และยังมีความขยัน
ขันแข็งในการทำงานทุกประเภทเท่าที่เธอจะทำได้ อย่างเช่น บลูผัก ทอผ้า ดังปรากฏใน
ตัวอย่างตอนหนึ่งว่า

คางายไม่ตอบ เขานอนนิ่งและเอื่อยเบา ๆ กับตัวเอง

"พรุ่งนี้ฉันจะตื่นเข้ามิด"

แต่มะจันตื่นเข้ากว่านั้น ขณะคางายที่ข้างเลาะขอบคลัง เขามองลงไปข้างล่าง

เห็นเธออยู่บนหาด กาลังใช้กระบวยตักน้ำจากบ่อทรายใส่หาบ เขาถึงที่รวมขอน

ตอนดวงอาทิตย์ใกล้พ้นเนินหลังบ้านของเขาขึ้นมาพอดี โรงแกะสลักเจียบเขียนยัง

ไม่มีใครมา พอเขาเริ่มลากซุงท่อนที่สี่ คนอื่นก็ไปถึง

"ขยันจังคุณ" บุญฮามพูด "ไม่รู้จักเหนื่อยเลย"

(คลังสูง ชุณหัท : 29 - 30)

3. "บุญฮาม" บุญฮามเป็นตัวละครที่มีลักษณะคงที่ บุญฮามเป็นเพื่อนบ้านของ คางยามีอาชีพเป็นช่างแกะสลัก มีความตั้งใจและขยันขันแข็งในการทำงาน และให้ความช่วยเหลือ คางยาดียตลอด เช่น ช่วยให้คางยาดำรงงานเป็นช่างแกะสลัก และสตัฟฟ์สัตว์หรือใน บางครั้งก็ช่วยทำงานแทนคางยาก็เมื่อเขาขาดงานไปหลายวัน ดังตัวอย่าง

บางวันเขาสลักข้างเพลินจนลืมไปโรงสตัฟฟ์กว่าจะรู้ตัวก็บ้าย

"ไม่สบายรี" บุญฮามถามในวันรุ่งขึ้น คางยาก็แค่สั่นหน้า แล้วละเข้าห้อง สตัฟฟ์

เขาจมอยู่กับการสลักข้างมากขึ้น เคยขาดงานติดต่อกันหลายวัน

"ลืม" เขาบอกก่อนที่บุญฮามจะถาม เขามองเข้าข้างใน เห็นสัตว์สตัฟฟ์ใหม่ หลายตัวตั้งเรียงราย

"แกทาร์" เขาถามบุญฮาม "ขอบใจมาก"

"ไม่เป็นไร" บุญฮามพูด "อย่าบ่อยนักก็แล้วกัน"

แต่เขาก็ขาดงานอีก คราวนี้หายไประยะเดือน

"ยังดีนะที่ตอนนี้นางน้อย" บุญฮามบอก เมื่อเห็นเขาที่หน้าโรงสตัฟฟ์

"ไม่มีซากสัตว์เข้ามาใหม่ไม่งั้นคงเสียหมด"

(คลังสูง ชุงหนัก : 99)

4. "พ่อเลี้ยง" พ่อเลี้ยงเป็นตัวละครที่มีลักษณะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน แสดง ให้ความเห็นเอาเปรียบที่คนรวยมีต่อคนจน ดังเช่นในตอนจบเรื่องเมื่อคางยาดำรง และ พลายสุตตกคลังถูกขู่ทับตายแทนที่พ่อเลี้ยงจะเห็นใจ กลับสั่งให้คนงานไปนำข้างไม้ที่คางยาดำรง แกะสลักไว้คืนมา เพราะถือว่าได้ตกลงแลกข้างไม้กับพลายสุตไว้ก่อนแล้ว

ส่วนวิธีการเสนอตัวละคร ในเรื่อง คลังสูง ชุงหนัก มีการเสนอตัวละครโดย ผู้แต่งเป็นผู้นำเสนอเอง และเนื่องจากนวนิยายเรื่องคลังสูง ชุงหนัก เป็นนวนิยายที่มีขนาดสั้น

ตัวละครสำคัญในเรื่องจึงมีไม่มากนัก ดังเช่น คํางาย ผู้แต่งได้บรรยายถึงลักษณะความขยัน
ขันแข็งที่มีอยู่ในตัวคํางายว่า

ในหน้าฝน คํางายจะรู้สึกว่างเปล่าน้อยลง เขาออกไปทำงานทุกวัน แต่พอค่าเสร็จ
เขาก็จะว่างอีกจนถึงหน้าเกี่ยว เขาพยายามทำโน่นทำนี่ไม่ได้หยุด บางทีลงจับปลาใน
แม่น้ำ เมื่อถึงหน้าปลาขึ้น

(คลังสูง ชุงหนัก : 152)

นอกจากคํางายจะมีความมานะอดทนในการทำงานทุกประเภทแล้ว พ่อของ
เขาเองในขณะที่มีชีวิตก็เป็นคนที่มีลักษณะนิสัยคล้ายกับคํางาย ดังที่ผู้แต่งได้บรรยายไว้ตอนหนึ่งว่า

พ่อกับหลายสุครับงานทั่วไป งานเล็กงานน้อยก็ทำ ตั้งแต่ลากเสาสร้างบ้านจนถึง
แห่นาคเข้าวัด แต่งานที่ทำประจำจริง ๆ คือ รับจ้างพ่อเลี้ยงลากซุงในป่า หน้าไหน
ไม่มีใครจ้าง แก่ก็กลับมาตีเหล็ก ๆ

(คลังสูง ชุงหนัก : 34)

ส่วนมะจันนั้นผู้แต่งได้เสนอตัวละครอย่างมะจันว่าเป็นผู้ที่มีความอดทนและเป็น
คนที่สามารถปรับตัวได้ดี เพราะตอนแรกมะจันเป็นหญิงสาวที่อาศัย และทำงานอยู่ในเมือง
แต่เมื่อเขาได้แต่งงานกับคํางาย สภาพชีวิตของเขาต้องเปลี่ยนแปลง คือต้องมารับภาระ
แม่บ้าน เลี้ยงลูก และต้องมาอาศัยอยู่ในชนบท แต่มะจันก็ไม่เคยท้อถอยต่อสภาพที่เป็นอยู่
เธอกลับหาหน้าที่ภรรยาได้อย่างดี ดังที่ได้บรรยายไว้ว่า

มะจันต้องปรับตัวหลายอย่าง ระยะแรก เธอมักจะคิดถึงชีวิตในเมืองและเพื่อนที่รู้จัก
แต่ต่อมาก็เคยชิน หลังจากมีลูก เธอแทบจะลืมเรื่องอื่นไปจนหมด เธอประคบประหงม
และเฝ้าดูแลเติบโตอย่างมีความสุข

(คลังสูง ชุงหนัก : 65)

สำหรับวิธีการเสนอตัวละครโดยผ่านตัวละครอื่นนั้น ก็พบไม่มากนักมี
ตอนหนึ่ง ที่ผู้แต่งได้เสนอตัวละครคือ พลายสุต ผ่านคำาย โดยได้บรรยายลักษณะต่าง ๆ
ของพลายสุตไว้ว่า

คำายคิดถึงภาพของพลายสุตเมื่อครั้งยังมีงาขาวเด่น มันอวบอ้วนและยาวงอน
แต่เดี๋ยวนี้ความงามสง่าน่าภาคภูมิใจเหือดหายไปหมด งาทั้งคู่ของมันถูกคนเลอบตัดเมื่อไม่
กี่เดือนก่อนนี้ จนโคนงวง ไหล่นเสีย

(คลังสูง ชุงหนัก : 18)

5. ฉากและบรรยากาศ

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง คลังสูง ชุงหนัก จากในเรื่องส่วนมากเป็นสังคม
ชนบททางภาคเหนือ ประกอบด้วยภาพของธรรมชาติที่สวยงาม อาชีพของผู้คนมักเกี่ยวข้องกับ
อยู่กับสิ่งต่าง ๆ ที่ทำได้จากธรรมชาติ เช่น การแกะสลัก การตัดฟืนไม้ การลากซุง
 เป็นต้น ดังนั้นจึงมีการบรรยายให้เห็นสภาพดังกล่าวค่อนข้างมาก ลักษณะของฉากที่ปรากฏ
ในเรื่องนี้ชี้ให้เห็นถึงฉากและบรรยากาศของโรงแกะสลักไม้ในภาคเหนือ ซึ่งบรรยายให้
เห็นภาพการทำงานของหนุ่มสาวชาวเหนือที่กำลังขะมักเขม้นในการทำงานแกะสลัก
ดังความว่า

ในโรงแกะสลัก มีท่อนไม้วางกองเกะกะปะปนอยู่กับรูปแกะสลักไม้ หนุ่มสาวสองสาม
คนกำลังก้มหน้าง่วนอยู่กับการสลักลาย บางชิ้นเสร็จแล้ว บางชิ้นทำค้างแค่ครึ่ง รูปทวาร
รูปเสือ รูปกระต่าย ทำไว้สวยงาม ส่วนมากจะเป็นรูปช้างเผือก ตัวโตขนาดสามศอก
ก็มี ทางมุมอีกด้านหนึ่งก็ราวไม้ไผ่ สำหรับเก็บรูปสลัก

(คลังสูง ชุงหนัก : 13 - 14)

ส่วนอีกตอนหนึ่งผู้แต่งได้บรรยายจากผ่านความนึกคิดของคางยในขณะที่ยังเป็นเด็ก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักและความใกล้ชิดที่คางยมีต่อช้างและช้างได้เข้ามาผูกพันกับชีวิตคางยที่ไม่สามารถแยกจากกันได้ ดังตัวอย่าง

สมัยเป็นเด็ก คางยชอบดูช้างที่ลากของอยู่บนหลังช้างไน้ ภาพช้างตัดกับฟ้าสีครามเบื้องหลัง เขาจะตื่นตื่นทุกครั้ง เมื่อช้างก็มาลงจ้งจากข้างบน ตอนนั้นน้ำกำลังขึ้น ช้างก็ลงตั้ง คินสะเทือน ผ่นปลิวฟุ้ง ต้นไม้ใบหญ้าถูกคยี้ เหลือแต่ดินสีแดงไล่นเลี่ยน กระแทกน้ำแตกกระจาย กระเซ็นอยู่ขึ้นข้างบน เป็นประกายขาว

(คลังสูง ชุณหัก : 33 - 34)

นอกจากนี้จากตอนหนึ่งที่ช้างพลายสุดกล้าลงคมนั้น แสดงให้เห็นภาพช้างที่มีท่าทางคึกคะนอง แม้แต่ความขี้ขลาดก็บังคับไม่ได้ โดยผู้แต่งได้บรรยายไว้ให้เห็นภาพเหตุการณ์ขณะที่ช้างกำลังคมนไว้อย่างน่ากลัวมาก ดังตัวอย่าง

คางยคู้ตัวหมอบบนหลัง สองมือเกาะแท่งไว้แน่น ความอุบคอสันมันหลายที่ข้างขวงงอถอย แล้วโผนไปข้างหน้า สะบัดหัวเกรี้ยวกราด ใบหูพับไปมา ความอุ้งตัวตรง สับคมขอเต็มแรง จนติดแน่นกับไพนกหัวช้าง เขายึดค้ำไว้ เหนี่ยวตัวไม่ให้เสียหลัก พอมันสลัดอีกที เนื้อบนหัวก็ฉีกขาด คมขอครูดเป็นทาง เลือดสีแดงผุดตามออกมา คมขอหลุดร่างความอุ้งก็ลงข้างคอช้าง มือซ้ายตะปบสายชนัก ประคองตัวไม่ให้แกว่ง ตะกายเท้าเปะปะ เหนี่ยวตัวกลับขึ้นค่อมัน คมตาขอปักป้ายตัวค้ำเข้า จิกข้างหู ข้างสะคั่ง ทะลึ่งไปข้างหน้า ส่งเสียงร้อง มือซ้ายของความหลุดจากสายชนัก คมตาขอโผล่ขึ้นมากระชากหูมันปะ ความอุ้งกระเด็นลงพื้นทราย คางยตกตะลึง มันเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจนไม่ทันได้เตรียมตัว

(คลังสูง ชุณหัก : 114 - 115)

และในขณะที่ปลายสุดกำลังใช้ความพยายามในการลากขง ในบริเวณ
ใกล้ตลิ่งที่สูงขึ้นนั้น เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นก็ได้เกิดภาพที่สะเทือนใจเป็นอย่างยิ่งคือ
ท่อนขงใหญ่ได้กลิ้งตกขอบตลิ่ง และได้พาร่างของค่างายและปลายสุดตกลงไปด้วย ภาพเหตุการณ์
ตอนนั้นผู้แต่ง ได้บรรยายให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่า

ข้างข้างวังจับต้นไม้ขนาดขามันไว้นั่น กล้ามเนื้อทั้งสี่มัดเขม็งเกลียว บีบอัดไม่ยอม
คลาย ขณะลำตัวที่สูงหกเท้าของรอยเท้าเขเสียหลัก พอขอบตลิ่งพังครืน ต้นไม้ก็ถล่มรากล
ขงใหญ่กลิ้งพ้นขอบตลิ่งก่อน แล้วร่างปลายสุดจึงตามลงไป ต้นไม้ที่ติดงวงกระเด็นหลุด
คืนสี่แดงปลิวว่อน เกือบในอากาศเหมือนนกบินข้ามหัวปลายสุด ขณะที่ขงกระแทกไหล่ตลิ่ง
ตัวข้างกลิ้งยวบยาบ คล้ายก้อนอะไรที่เป็นหนังห่อของเหลวไว้ข้างใน ไซ้ที่ผูกตัวมันติด
กับขง ตัวกลับ ค่างายเหยียดตัวจากคอ เป็นจังหวะเดียวกับที่แรงขงกระชากทั้งข้างทั้ง
คนลงไปด้วยกัน

(คลังสูง ชุณหักร : 188 - 189)

ในครั้งหนึ่งที่แอลูกชายของค่างายตกน้ำ ค่างายและมะจันได้ใช้ความ
พยายามแก้ไขลูกชายของเขา โดยค่างายได้อุ้มลูกพาดบ่าไว้เขย้าน้ำออก ส่วนมะจันก็วิ่งตามอยู่
ติด ๆ ภาพเหตุการณ์ในตอนนั้นแสดงให้เห็นถึงความรัก และห่วงใยของผู้เป็นบิดามารดาอย่างยิ่ง
ดังที่ได้บรรยายไว้ว่า

มะจันวิ่งหน้าตื้นลงมา นัยน์ตาตระหนก ค่างายอุ้มร่างแอ่นคว่ำหน้า เขย้าน้ำ
น้ำออก ก้าวเท้าไปมาแล้วออกวิ่ง วนเวียนอยู่ภายใต้แสงแดดที่กำลังลดความอ่อนละมุน
ลงเรื่อย ๆ

สูงขึ้นไปยังบน ตรงขอบตลิ่ง มีคนเกาะกลุ่มยืนดูอยู่ จากตรงนั้นเมื่อมองลงไปริมน้ำ
จะเห็นชายคนหนึ่งแบกเด็กคว่ำหน้า วิ่งกลับไปกลับมาข้างหลังเขา พ่างออกไปสักสี่ห้าก้าว
หญิงคนหนึ่งกำลังวิ่งตามอย่างไม่ละ

(คลังสูง ชุณหักร : 126 - 127)

6. บทสนทนา

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง คลังสูง ชุงหนัก พบว่า บทสนทนาที่ปรากฏในเรื่องมีไม่มากนัก เนื่องจากการนำเสนอเรื่องส่วนมากผู้แต่งได้บรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ ผ่านความนึกคิดของคำฝาย มีเพียงบางตอนที่ตัวละครในเรื่องมีการโต้ตอบบ้างลักษณะบทสนทนาที่พบและมีลักษณะชัดเจนมากกว่าบทสนทนาอื่นคือ บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง

บทสนทนาตอนหนึ่งที่ช่วยให้การดำเนินเรื่อง คือตอนที่คำฝายสนทนากับบุญฮามในเรื่องการลากขง และสภาพของปลายสุดที่ไม่สมบูรณ์ เนื่องจากการถูกโยมยงาทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจเรื่องแจ่มชัดขึ้นจากการสนทนาของคนทั้งสองว่า

"ได้เท่าไรแล้ว" บุญฮามถามหลังกินข้าวกลางวันทีหน้าโรงแกะสลัก "แกลากเร็วนะ"

"มันจำเป็น" คำฝายพูด "ต้องรีบให้เสร็จก่อนน้ำขึ้น"

"จะเอากี่ท่อน"

"เอาทั้งหมด"

"ลากกันหลายวันซิ"

"คงร่วมสองเดือน"

"อีกไม่กี่วันน้ำก็จะขึ้นแล้ว ไม่มีทางทัน น่าจะเอาช่างเชือกอื่นมาช่วยด้วย"

"ช่วยยังไง" คำฝายพูด "งานในป่าเยอะพอเลี้ยงไม้ให้ออกมา"

"ปลายกุดตัวเดียวไหวรี ผลก็ยังไม่หายดี" บุญฮามมองไปที่ช่าง "มันช้ามากนะ"

ช่างพาดหยวกกล้วยกับขาหน้า แล้วม้วนเข้าปาก คำฝายนั่งเงยบซมมองดูรอยแผลตรงโคนวง

"ไอ้ มันช้ามาก" เขาพูดพลางถอนใจ

(คลังสูง ชุงหนัก : 17 - 18)

เมื่อคํายต้องการพลาญสุด เขาจึงสัญญากับพ่อเลี้ยงที่จะแกะสลักขงท่อนใหญ่
ให้มีลักษณะเหมือนช้าง เพื่อนำไปแลกกับพลาญสุด ในบทสนทนาตอนนี้ระหว่างพ่อเลี้ยงกับคํายว่า

"แกะจะแกะช้างใหญ่จริงรึ"

คํายนั่งเงยบพ่อเลี้ยงจึงพูดต่อ

"แกะเสร็จเมื่อไหร่ เอามาขาย ฉันจะให้ราคาสูงกว่าช้างจริงสองเท่า"

"แลกพลาญสุดได้ไหม" คํายถาม

ทั้งสองจึงตักกันนั่งอยู่ครู่ใหญ่

"ได้" พ่อเลี้ยงพูดชัดเจน "มีเงินแถมให้ด้วย"

พอคํายลงบันได พ่อเลี้ยงก็ตะโกนตามหลัง "ต้องใหญ่เท่าช้างตัวจริงนะ"

(คลั่งสูง ชุงหนัก : 45 - 46)

บทสนทนาที่โศกคิดและข้อคิด

บทสนทนาประเภทนี้ปรากฏตอนที่คํานสนทนากับบุญฮามในเรื่องของชีวิตว่า
ทุกชีวิตมีกรอบเป็นของตนเอง แม้กรอบของชีวิตบางครั้งจะมองไม่เห็นแต่ทุกชีวิตก็สามารถดำเนิน
ภารกิจของตนเองได้ ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

"แกก็ลากขง ทุกคนกำลังลากขงอยู่ทั้งนั้น แต่เป็นขงที่มองไม่เห็น... ทุกคนต่างก็มี
ตาขบับคับอยู่บนหัว มีไข่มุกโยงอยู่ข้างหลัง"

"แล้วนกละ เขาแหงนขึ้นฟ้า มีขอบตลิ่งกันเหมือนสายน้ำ เหมือนปลา เหมือน
ตัวจันทน์ไหม คุณมิสสะกว่าบินไปบนอากาศทุกหนทุกแห่ง แต่มันเปิดน้ำผึ้งที่ผ่านบ้านฉัน
มันถึอยู่เส้นทางเดียว เข้าไปเย็นกลับ มันคงมีขอบตลิ่ง เป็นทางของมันเหมือนกัน
แต่ตลิ่งของมันมองไม่เห็น"

(คลั่งสูง ชุงหนัก : 59)

7. การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่อง เรื่อง คลังสูง ชุงหนัก นั้นแสดงให้เห็นปัญหาและอุปสรรคของชีวิตว่า ภาระหน้าที่เกินความรู้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่อาจทำให้พลาดพลั้งได้ ดังเช่น ค่างายและปลายสุดได้พยายามลากชุงขึ้นตั่งอันสูงขึ้น ในที่สุดทั้งปลายสุด และค่างายก็ต้องจบชีวิตลงตรงนั้น เพราะ ไม่สามารถที่จะทำให้ปลายสุดขึ้นตั่งได้ เนื่องจาก ไม่ชุงมีขนาดใหญ่เกินไปถ่วงที่ปลายสุดจะลากไหว ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

ข้างข้างวังจับต้นไม้ขนาดขามันไว้นั่น กล้ามเนื้อทั้งสี่พื้มันคึกเข็งเกลียว บีบอัด ไม่ยอมคลายขณะสัตว์ที่สูงหกเท้าของรอยเท้าเซเสียหลัก พอขอบตั่งพังครืน ต้นไม้ก็ถอนราก ชุงใหญ่ลั้งพันขอบตั่งก่อน แล้วร่างปลายสุดจึงตามลงไป ต้นไม้ที่ติดดวงกระเด็นหล่นคั่นสีแดงปลิวว่อนเกลื่อนในอากาศเหมือนนกบินข้ามหัวปลายสุด ขณะที่ชุงกระแทกไหล่ตั่ง ตัวข้างกลิ้งยวบยาบคล้ายก้อนอะไรที่เป็นหนังห่อของเหลวไว้ข้างใน ใช้ที่ผูกตัวมันติดกับชุง ตัวคดกลับ ค่างายเหยียดตัวจากคอ เป็นจังหวะเดียวกันกับที่แรงชุงกระชากทั้งข้างทั้งคนลงไปพร้อม ๆ กัน

ใช้ที่พันอยู่ไม่ขาด เมื่อชุงกระชากร่างข้างลงมาจากปลายไปข้างหน้า ข้างก็กระชากชุงลงทับตัวมันอีก ตั่งกลิ้งทับกันไปทับกันมา ม้วนสลับคนละที จากข้างบนของตั่ง ลงไปข้างล่างที่เห็นอยู่ลิบ ๆ

(คลังสูง ชุงหนัก : 188 - 189)

วิเคราะห์การใช้ภาษานวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์

ภาษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของงานวรรณกรรม ที่นักประพันธ์สร้างสรรค์ขึ้น ด้วยความรู้ ประสบการณ์ และจินตนาการ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นเรื่องราวโดยใช้ภาษาเป็นสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุผลตรงกับความต้องการของตน อาจกล่าวได้ว่านักประพันธ์ผู้นั้นเป็นผู้มีศิลปะในการใช้ภาษา ซึ่งแต่ละคนย่อมมีลักษณะการใช้ภาษาเฉพาะตน ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส (2522 : 122 - 131) กล่าวไว้ว่า ท่วงทำนองที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะตัวของผู้แต่งหรือกวีแต่ละคน ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณคดีที่แต่ง ถ้าจะนำมาเทียบกับมกษณ์แล้ว เราก็อาจบอกได้ว่า คนบางคนเป็นคณอย่างใด อ่อนหวาน ขี้เล่น เป็นนักเลง ขี้ไฉ่ หรือหยาบกระด้าง โดยพิจารณาจากถ้อยคำในวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ได้จาก การสรรคำใช้ และท่วงทำนองที่เกี่ยวกับโวหาร

อย่างไรก็ตาม วิภา กงกะนันทน์ (2522 : 131 - 135) ก็ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการใช้ภาษาในวรรณกรรมไว้อย่างน่าสนใจว่า ความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารให้คนอื่นเข้าใจตามที่เรต้องการได้เรียกว่า เราเป็นผู้มีศิลปะในการใช้ภาษา ซึ่งอาจมีวิธีการต่าง ๆ กัน เช่นใช้ภาษาแบบตรงไปตรงมา ใช้ภาษาประชดประชัน ใช้สัญลักษณ์และโวหาร เป็นต้น

การศึกษาการใช้ภาษาในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์จะศึกษาในด้านการใช้คำ การใช้โวหาร การใช้โวหารภาพพจน์ และการใช้สัญลักษณ์ โดยจะกล่าวถึงรายละเอียดดังกล่าวแต่ละประเด็น ในแต่ละเรื่องตามลำดับดังนี้

1. เรื่องลูกอีสาน
2. เรื่องศัพทภาษา
3. เรื่องบุญบั้งไฟ
4. เรื่องตลิ่งสูง ชุงหนัก

วิเคราะห์การใช้ภาษาเรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี

1. การใช้คำ

การใช้คำเป็นกลวิธีที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่ง เพราะคำอาจทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านมีความรู้สึกได้ต่าง ๆ กัน เช่น อาจจะทำให้รู้สึกเฉย ๆ ก็ได้ รักก็ได้ โกรธก็ได้ ดังที่ประสิทธิ์ กายกุลอน (2518 : 65) กล่าวถึงความสำคัญของการใช้คำไว้ว่า ถ้อยคำทำให้ท่านหัวเราะ ทำให้ท่านร้องไห้ มันสามารถทำให้ท่านเจ็บปวดเหมือนถูกตบหรือถูกตี ถ้อยคำอาจทำให้ตลาดปลั่ง ทำให้ท่านยุ่งเหยิง ทำให้ท่านตระกะลำบาก มันเป็นเหตุทำให้เกิดความผิดพลาดได้ในทางตรงกันข้าม ถ้อยคำจะช่วยเหลือท่านทำให้ท่านมีเพื่อน ถ้อยคำทำให้ท่านเข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร ท่านสามารถใช้ถ้อยคำช่วยเหลือคนอื่น ๆ และสามารถใช้มันเมื่ออยากได้สิ่งที่ต้องการ

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน พบว่ามีการเลือกใช้คำหลายลักษณะดังมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การใช้คำซ้ำ

การซ้ำคำหรือซ้ำความ คือ การใช้คำที่ซ้ำกันในประโยค หรือในข้อความเดียวกัน เพื่อเน้นให้ประโยคหรือข้อความนั้นมีเนื้อความหนักแน่นชัดเจนยิ่งขึ้น ลักษณะการซ้ำคำหรือซ้ำความพบในเรื่อง ลูกอีสาน ดังนี้

ลูกกว่าแล้วซักคาบที่สะพายออกจากฝักขึ้นชูไผมาทำให้เห็นเงาของดาบอยู่ปลาย ๆ

(ลูกอีสาน : 140)

จากตัวอย่างมีการซ้ำคำว่า "ปลาย ๆ" การซ้ำคำลักษณะดังกล่าวมองเห็นภาพของมีดดาบที่มีความเงา แวววาว ซึ่งแสดงถึงการดูแลรักษาของเจ้าของทำให้ดาบมีความสวยงามมีคุณค่า และความคมอย่างมาก

อีกตอนหนึ่งที่มีการใช้คำซ้ำ ที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นบรรยากาศของผู้อยู่ในเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

ลงกายยืนค้ำอยู่ โถมงโถมง

(ลูกอีสาน : 202)

ยายแก่คนหนึ่ง เหมือนจะ ทำร้ายของคุณ เดินกะย่องกะแย่งมา

(ลูกอีสาน : 266)

จากตัวอย่างข้างต้น การซ้ำคำ "โถมงโถมง" แล้ว "กะย่องกะแย่ง" เป็นการซ้ำคำที่ทำให้เห็นสภาพกริยาอาการ "โถมงโถมง" ว่ามีการพูดเสียงดัง ผู้พูดกำลังมีอาการมึนโกรธ ส่วน "กะย่องกะแย่ง" อาจแสดงให้เห็นอาการของคนชราที่มีสภาพร่างกายอ่อนแอ มีการเดินอย่างช้า ๆ

นอกจากนี้ยังมีการซ้ำคำที่คำพูด บุพทวิ ได้เขียนไว้อย่างสั้น ๆ แต่ผู้อ่านสามารถมองเห็นสิ่งที่เกิดจากการซ้ำคำได้มากกว่าคำที่เขียนไว้และก็พบว่ายังมีการซ้ำคำ เมื่อซ้ำแล้วทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกนึกคิดหรือความในใจของผู้พูด และคำชมเชยที่ออกมาด้วยความจริงใจ ดังตัวอย่าง

เมื่อคุณมองฝ่าสายฝนออกไป ก็เห็นขนไม้กับกิ่งไม้ลอยมาเป็นเพาใหญ่แล้วกิ่งไม้ก็ใหม่ก็ไหลมาเรื่อย ๆ ลอยไปแล้วลอยไป

(ลูกอีสาน : 210)

ที่คำทองก็ตบมือขึ้นบ๊วะ ๆ พูดว่า "พ่อบักคุณแก่ง พ่อบักคุณแก่ง พ่อบักคุณชนะทิดจุ่น"

(ลูกอีสาน : 249)

จากตัวอย่างข้างต้นมีการซ้ำคำ คำว่า "ลอยไป" แสดงให้เห็นว่ามีขนไม้และกิ่งไม้เป็นจำนวนมากที่ลอยผ่านสายตาของคุณ ซึ่งผู้เขียนไม่ได้บอกกับผู้อ่านโดยตรง แต่ผู้เขียนก็มีวิธีการที่แยบยล โดยการใช้คำซ้ำเพียงสองคำก็ทำให้ผู้อ่านสร้างบรรยากาศ และเห็นภาพ

เหตุการณ์ได้อย่างเด่นชัด ส่วนการซ้ำคำในตัวอย่างที่สองได้แก่การซ้ำคำ "พ่อรักคุณเก่ง" เป็นการแสดงความรู้สึกของผู้พูดที่มีความยินดีต่อผู้ถูกกล่าวถึงอย่างมาก

นอกจากการซ้ำคำที่กล่าวมาแล้ว ยังพบว่า คำคุณ บุณทวี มีการเขียนการซ้ำคำในลักษณะสัมผัส โดยมีการซ้ำคำเดิมในคำที่ 1 กับคำที่ 3 ดังตัวอย่าง

แม่จะพาปลารื้อปลาร้าจ่อมาให้เสร็จก่อนจึงจะกิน

(ลูกอีสาน : 226)

เราไม่มีเหล้าเถื่อนเหล้าไทพอจะได้จับ

(ลูกอีสาน : 242)

แม่บักกาดแม่บักคนเฮ็ดค้มเฮ็ดแกงไว ๗

(ลูกอีสาน : 244)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้เขียนซ้ำคำว่า "ปลา" "เหล้า" และ "เฮ็ด" ในตำแหน่งที่ 1 และที่ 3 ของข้อความ การใช้ซ้ำในลักษณะดังกล่าวข้างต้น ส่วนมากนิยมใช้ในภาษาพูดที่ต้องการความคล้องจอง และสิ่งที่น่าสนใจจะมียกย่องคล้ายคลึงกันกับคำที่ต้องการกล่าวถึง ซึ่งผู้เขียนต้องมีความสามารถมากจึงได้นำลักษณะการซ้ำคำแบบสัมผัสมาใช้ในการเขียนนวนิยายได้อย่างกลมกลืนกันเป็นอย่างดี

1.2 การใช้คำภาษาถิ่น

ภาษาถิ่นในที่นี้ หมายถึง ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันในห้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งหลักแหล่งอยู่โดยใช้ภาษาถิ่นของตนรู้เรื่องกันได้ การนำภาษาถิ่นมาใช้ในการงานวรรณกรรมเพื่อต้องการความสมจริง และใกล้ชิดกับสภาพความเป็นจริงตามสถานการณ์ในเรื่องมากขึ้น (กุหลาบ มลลิกะมาส. 2522 : 124) และจากการศึกษาการใช้ภาษาถิ่นในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน มีการใช้ภาษาถิ่นเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและบุคลิก

ลักษณะของตัวละครเป็นสำคัญ ทำให้ผู้อ่านได้รสทางบรรยากาศและสถานที่อย่างจริงจัง
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อพ่อของคุณพูดว่าญาติ 2 ฝ่ายมาพร้อมกันแล้ว ให้คิดจูนออกมาจากในลิ้น
คือห้องนอนเจ้าสาว

(ลูกอีสาน : 40)

หลวงพ่อกำลังให้จวนน้อยหรือสามเณร 2 รูปมาอยู่ห้องสุด ส่วนสังกะสีน้อยหรือ
เด็กวัดนี้ไม่มีเลย

(ลูกอีสาน : 56)

บ่เห็นหลวงพ่อดือเส้มเกาะโคแทน (โคแทนคือค้อยยังชั่ว)

(ลูกอีสาน : 64)

"เขาไว่ก่อน" คือแม่เม็งว่า ทอหกบั้นเป็นทอแพรบเป็นผาด้อนเลี้ยงหม่อน
บ่ฮู้ตัวลูกตัวนอน มึงอย่ารีบหาผัว"

คุณถามพี่คำทองว่า คำพูดของพ่อหมอหมายความว่าอย่างไร พี่คำทองก็อธิบายว่า
ทอผ้าด้วยทอหรือก็กระตุยยังไม่ชำนาญ ทอแพรไหมไม่เรียบแล้วยังไม่รู้ว่าหม่อนตัวไหนนอน
ตัวไหนลุกขึ้นอยากกินใบหม่อนก็อย่าเพิ่งมีผัว

(ลูกอีสาน : 87)

"ก็เพราะเม็งดีหัวจอนพอน (พังพอน) บ่ถูกนะ" ทิดจุ่นว่าแล้วหัวเราะที ๗

(ลูกอีสาน : 98)

"อ้อ ใครกินดองใหม่ ๆ ก็รู้ว่าเขาว่าเรื่องอะไรกันจนดึกจนคืน" ทิศชาติ
 หมายความว่าใครแต่งงานใหม่ ๆ แกรู้หมดว่า บ่าวสาวคู่นั้นพูดอะไรกันจนดึก
 "มึงไปอาเภอนี้ยวี่มึงเสียตัวให้แม่จ้างคือกัน" ทิศจุ่นไม่ยอมแม่จ้างคือผู้หญิง
 ตามโรงแรมหรือในช่องโสเภณี
 "กูไม่เคยเสียตัว ถ้ากูตัวหรือโกหกมึงให้ผีปอบกินตับกินไตกู" ทิศชาติว่าแล้ว
 หัวเราะเอิ๊ก ๆ

(ลูกอีสาน : 110 - 111)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า คำพูด บุพเพวิน นามภาษาถิ่นมาใช้ในนวนิยาย
 เรื่องลูกอีสาน ได้อย่างกลมกลืนกับเนื้อหา เพราะใช้ภาษาง่าย ๆ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม
 ของเนื้อเรื่องได้เป็นอย่างดี ส่วนลักษณะที่คือน้อย่างหนึ่งในการใช้ภาษาถิ่นของคำพูด บุพเพวิน
 คือการแทรกคำอธิบาย ไว้ในเนื้อเรื่องในตอนที่ใช้ภาษาถิ่น เช่น คำว่า ลั่วม ซึ่งหมายถึง
 ห้องนอนของเจ้าสาว จั่วน้อย หมายถึง สามเณร ลังกะลีน้อย หมายถึง เด็กวัด กะไคแพน
 หมายถึง ค่อยยังชั่ว จอนพอน หมายถึง พังพอน กินดอง หมายถึง การแต่งงาน และแม่จ้าง
 หมายถึง หญิงที่มีอาชีพเป็นโสเภณี นอกจากวิธีการแทรกคำอธิบายไว้ในเนื้อเรื่องตามตรงแล้ว
 บางครั้งผู้แต่งยังได้ใช้วิธีการอธิบายการใช้ภาษาถิ่น โดยให้ตัวละครสนทนาอธิบายความหมาย
 ของคำภาษาถิ่น ซึ่งลักษณะและวิธีดังกล่าวที่คำพูด บุพเพวิน ใช้ในการเสนอคำภาษาถิ่นทำให้
 ผู้อ่านที่ไม่เข้าใจคำเหล่านั้นสามารถเข้าใจได้ทันที เป็นวิธีการสร้างความสนใจและน่าติดตาม
 อ่านเรื่องโดยไม่มีอุปสรรคในด้านการใช้ภาษา

นอกจากนี้การใช้ภาษาถิ่นอีกลักษณะหนึ่งคือ การเปรียบเทียบคำภาษาถิ่น
 กับภาษาไทยกลาง เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจ สิ่งที่ถูกกล่าวถึง ได้ชัดเจนขึ้นแสดงให้เห็น
 ความสามารถของผู้เขียนที่มีความรู้เป็นพิเศษ ดังตัวอย่าง

พอไปถึงหมา 3 ตัวนั้นก็ล้อม "แมงเงา" ตัวหนึ่งอยู่ แมงเงาชนิดนี้มีสีน้ำเงินเข้ม
รูปร่างคล้าย ๆ แมงป่อง

"แมงป่องข้าง" อ้ายกาจลูกลงกว่า

"แต่บ้านเฮาเรียกว่าแมงเงา" ทิดจุ่นว่า

(ลูกอีสาน : 157)

จากตัวอย่างข้างต้น คำว่า "แมงเงา" ที่ผู้เขียนนำมากล่าวถึงในเรื่องนี้
อาจทำให้ผู้อ่านไม่ทราบความหมาย ซึ่งผู้เขียนก็พยายามใช้การอธิบายเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะ
ใกล้เคียงกันของสัตว์ดังกล่าว เพื่อผู้อ่านจะได้เกิดภาพที่ชัดเจนขึ้น

อย่างไรก็ตามยังพบว่าการใช้ภาษาถิ่นของคำคุณ บุษาวี ในเรื่องลูกอีสาน
อีกลักษณะหนึ่งคือ การนำพยางค์ที่มีลักษณะคล้ายสุภาษิตเชิงเกี่ยวพาราสีกันมาใช้ในนวนิยายโดย
ให้ตัวละครในเรื่องได้ตอบกันด้วยคำภาษาถิ่นพร้อมกับอธิบายความหมายไว้ทุกตอน ดังตัวอย่างว่า

"สาวทางนี้มีแต่ผู้งาม ๆ นะน้องนะ"

แล้วสาวหน้าผากกว้างก็พูดเป็นกลอนพยางค์ขึ้นว่า

"ตั้งแต่เป็นสาวขึ้นนี้มีเครือลีเกี่ยวไหล่เคอ อ้ายเอยตั้งแต่เป็นต้นไม้เครือลีเกี่ยวก็มี"

หมายความว่าตั้งแต่โตเป็นสาวขึ้นมายังไม่เคยมีชายคนไหนมาเกี่ยวมาจับ

แล้วน้องนี้จะมีคนมาจองแล้ว หรือคู่ซ้นแล้ว" ทิดจุ่นก็มีมือใส่สาวที่แขวนตุ้มหู แล้วสาวนั้นก็
พูดขึ้นว่า

"บอดอ้อยล้อย คือ อ้อยกลางกอ กาบบ่ท่อนอ้อยบ่ชอน ชับชอนผัวช้อยกะบ่มี"

หมายความว่า ยังผูกคองเหมือนลาอ้อยที่ผูกขึ้นกลางกอใหม่ ๆ ยังไม่มีกาท่อนและ
ท่อนแตกแขนงออกข้าง ๆ และทั้งชูทั้งฟัวก็ยังไม่เคยมีสักตน

(ลูกอีสาน : 177 - 178)

2. การใช้โวหาร

การใช้โวหารในการเขียนเป็นศิลปะอย่างหนึ่งในการใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิง และเป็นการแสดงความสามารถในการเขียนทบทองต่าง ๆ เพื่อให้ได้เนื้อความชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมาะกับชนิดของเรื่องที่ต้องการเสนอ ดังที่ ประทีป วาทิกทินกร (2520 : 69) กล่าวถึงว่า โวหารในการเขียนเป็นกลวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งผู้เขียนกำหนดขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายว่า ในการเขียนครั้งนั้น เรื่องนั้น จะให้อะไรแก่ผู้อ่าน จากการศึกษางานเขียนนวนิยายพบว่า การใช้โวหารเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้งานเขียนนั้นสร้างคุณค่าในด้านอารมณ์และความรู้สึกให้กับผู้อ่านได้อย่างดี และจากการศึกษานวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรท์พบว่า บางครั้งเนื้อหาตอนหนึ่ง จะปรากฏโวหารหลายประเภทในข้อความนั้น ๆ และถ้าปรากฏว่าโวหารประเภทใดในตอนนั้นเด่นชัดมากก็จะนำตัวอย่างข้อความนั้นไปไว้ในโวหารประเภทนั้น และจากการศึกษานวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน พบว่ามีการใช้โวหารดังนี้

2.1 บรรยายโวหาร

บรรยายโวหารเป็นโวหารที่ใช้ในการเล่าเรื่องหรือบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ ตามที่ผู้เขียนได้รู้ได้เห็นมาอย่างละเอียดตามลำดับเหตุการณ์ โดยกล่าวถึงสภาพของสิ่งที่ จะบรรยายอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งผู้เขียนจะไม่แทรกอารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัวออกให้ปรากฏ และจากเรื่อง ลูกอีสาน คำพูน บุญทวี ได้บรรยายสิ่งแวดล้อมในชนบทไว้อย่างเห็นภาพเด่นชัด ซึ่งประกอบด้วยบริเวณวัดที่มีต้นไม้หลากหลายชนิดและความสูงเด่นของโบสถ์ที่แวดล้อมด้วยต้นไม้ที่สูงใหญ่รอบ ๆ ตัวอาคาร ซึ่งผู้เขียนสามารถถ่ายทอดและบรรยายสิ่งที่เห็นออกมาได้อย่างดีโดยผ่านสายตาของพ่อคุณในขณะที่พาคุณไปโรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัดให้คุณฟังดังตัวอย่าง

เดินไปเกือบจะสุดรั้ว ก็เห็นต้นมะม่วงสูงกว่าหลังคาโบสถ์อยู่ 4 ต้น แต่เมื่อมองขึ้นไป ไม่เห็นมีลูกอยู่เลย ถัดจากต้นมะม่วง ไปก็เป็นต้นสะโกใหญ่ มีใบติดอยู่ไม่มากเหมือนต้นมะตูม ต้นตะโกหรือต้นฉะฉานนี้พ่อบอกว่า แก่แล้วเบาว่าไม้อื่น ๆ เกียะที่หักขาดขึ้นมาใส่ไปเรือน คุณบ้อย ๆ ก็ทำจากไม้ชนิดนี้ ลูกสุกของมันคุณเคยเห็นป้าหอบไปให้วัวกินมาหนหนึ่ง ลูกสุกของมันมีสีคล้ายวาล์วสีบอกว่า ๆ คุณเคยหักออกชิม เนื้อในมันก็มีรสหวานเลี่ยน ๆ บ่บอกว่ากินก็ได้ แต่กินมากมันจะเมาแต่หัวหรือควายชอบกินแทนหญ้า

(ลูกอีสาน : 57)

และอีกตอนหนึ่งจากเรื่อง ลูกอีสาน คำพูน บุญทวี ได้แสดง

ความสามารถพิเศษ ในการการบรรยายสภาพสิ่งที่พบเห็น เช่น การบรรยายสภาพบ้านของ
ผู้ใหญ่นั่น ซึ่งคำพูน บุญทวี สามารถบรรยายสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของตัวบ้านได้
อย่างละเอียดทุกแห่งทุกมุม เช่น การบรรยายให้เห็นลักษณะของเสาเรือน หลังคาบ้าน ตลอดจน
การประดับตกแต่งภายในบ้านด้วยภาพด้วยการบรรยายสิ่งต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็น
สภาพบ้านและการตกแต่งบ้านในสังคมชนบทอีสาน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพตามที่ผู้เขียน
บรรยายไว้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

คืนนี้ฉันกับจันต์ได้ไปประชุมที่เรือนผู้ใหญ่นั่นกับพ่อและลุงเข้มเป็นครั้งแรก เรือนของ
ผู้ใหญ่นั่นใหญ่กว่าเรือนของพวกเราเรือนของจันต์เสาเรือนเป็นไม้เหลื่อม หลังคาทำด้วย
ไม้เหมือนกับหลังคาโบสถ์ในวัดผากันห้องสองห้องอยู่ใกล้ ๆ กัน ก็เป็นฝาไม้กระดาน
แต่มีสีด้า ๆ ดำ ๆ แสงใต้ที่จุดอยู่ 3 เล่ม มีควันลอยขึ้นเป็นสีด้าโขมง ที่ฝาห้องมีรูปถ่าย
5 - 6 แผ่นแขวนอยู่ติด ๆ กัน ที่ประตูห้องหนึ่งคนเห็นเป็นแม่กระบองหนึ่งแขวนอยู่

(ลูกอีสาน : 118)

2.2 อธิบายโวหาร

อธิบายโวหารเป็นโวหารที่ใช้ในการชี้แจงแสดงเหตุผล เพื่อให้ผู้อ่านเกิด
ความรู้เข้าใจเรื่อง เข้าใจความหมายหรือความคิดได้อย่างแจ่มชัด ดังตัวอย่าง ตอนคนไป
โรงเรียนวันแรกครูใหญ่ได้ชี้แจงถึงเรื่องเวลาเรียนและการจัดชั้นและโต๊ะเรียนว่า

เมื่อครูใหญ่อบรมานพอสมควร ก็ให้ครูน้อยพูดบ้าง ครูทองพูดว่าโต๊ะรองเขียนใน
ทุกชั้นนั้นนักเรียนนั่งรองเขียนได้ 3 คน ให้นักเรียนหญิงนั่งแถวหน้านักเรียนชาย
เวลาเรียนมี 3 ตอนคือ ตอนเช้ากับตอนบ่าย 2 ตอน คือเริ่ม 3 โมงเข้าไปถึงเที่ยง
ตอนหนึ่ง จากบ่าย 1 โมงไปถึงบ่าย 3 โมงตอนหนึ่ง และจากบ่าย 3 โมงครึ่งไป
ถึงบ่าย 4 โมง อีกตอนหนึ่ง ระหว่างพักเรียนเวลาบ่าย 3 โมงครึ่งเรียกว่าพักน้อย
และตอนนั้นให้นักเรียนกลับบ้านหรือออกจากบริเวณวัด

(ลูกอีสาน : 63)

จากตัวอย่างข้างต้น คำพูน บุญทวี ได้อธิบายลักษณะของโรงเรียนในชนบท จากภาพที่ปรากฏทำให้เห็นความขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ทางการศึกษา โดยนักเรียนจะต้องนั่งเรียนกับพื้นห้อง แต่ผู้เขียนก็ได้อธิบายช่วงเวลาการเรียนและพักเรียน แสดงให้เห็นถึงควมมีระบบที่ดีแม้จะเป็นโรงเรียนเล็ก ๆ

ส่วนตอนที่คุ้นกับจันดีไปเก็บครึ่งขาย เพื่อเอาเงินมาซื้อชุดนักเรียนและเข็มขัดแต่ได้พบกับลุงกาซึ่งเป็นเจ้าของครึ่ง ลุงกาจึงได้อธิบายถึงวิธีการเลี้ยงครึ่งและการเก็บครึ่งให้เด็กทั้งสองฟังอย่างเข้าใจ

ขณะที่ลุงกาตัดกิ่งครึ่งแล้วก็เล่าให้คุณฟังว่า เมื่อเก็บครึ่งเสร็จแกละเลือกก่อนครึ่งที่อ้วนโตแยกออก แล้วห่อกับฟางแห้งมัดหัวท้ายให้แน่นจึงจะเอาขึ้นไปผูกไว้ตามกิ่งฉาลาอีกต้นหนึ่ง แล้วตัวครึ่งในก้อนครึ่งก็จะได้ออกจากรังไปเกาะอยู่ตามกิ่งอื่น ๆ ทำเป็นรังครึ่งเหมือนที่เห็นอยู่ขณะนี้ เมื่อครึ่งได้ออกหมด เส้นฟางกับก้อนครึ่งก็หล่นลงมายังดิน แต่ครึ่งที่หล่นลงนี้หนักเบากว่าครึ่งสด ๆ และขายได้เงินน้อยกว่าครึ่งสด ระยะเวลาที่จะเก็บครึ่งหรือตัดกิ่งฉาลาลงก็ต้องให้เลย 10 เดือนขึ้นไป และต้นไม้ที่ถูกตัดกิ่งลงมานั้นก็จะเลี้ยงครึ่งไม่ได้อีกเพราะไม่มีกิ่งก้าน ต้องรอให้มันแตกกิ่งก้านออกถึง 3 - 4 ปี จึงจะเลี้ยงครึ่งได้

(ลูกอีสาน : 80)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้อธิบายขั้นตอนในการเก็บครึ่งและการเลี้ยงครึ่งไว้อย่างละเอียด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คำพูน บุญทวีมีความรอบรู้ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี เพราะสามารถอธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยใช้ภาษาง่าย ๆ และมีการลำดับเรื่องราวอย่างเข้าใจ โดยผู้เขียนได้อธิบายผ่านบทสนทนาระหว่างตัวละครคือ ลุงกา กับคุณ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ผู้เขียนใช้อธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้

นอกจากนี้ยังมีการอธิบายถึงลักษณะและวิธีการทำขนมชนิดหนึ่งเรียกว่า "ขนมตดหมา" ซึ่ง คำพูด บุพเพนิวาสชาดก ได้บรรยายขั้นตอนการทำขนมชนิดนี้การเรียกชื่อขนม โดยผู้เขียน อธิบายผ่านความรู้สึกนึกคิดของคุณเมื่อครั้งอดีตพร้อมกันนี้ผู้เขียนยังได้อธิบายถึงต้นไม้มานาทำขนมชนิดนี้ไว้อย่างละเอียด ซึ่งการอธิบายลักษณะนี้นับว่าเป็นจุดเด่นของผู้เขียนเพราะถ้ามีสิ่งใดที่ผู้เขียนคิดว่าผู้อ่านจะไม่ทราบหรือเข้าใจยากผู้เขียนจะอธิบายถึงสิ่งนั้นอย่างละเอียดและครบถ้วน ดังตัวอย่าง

ขนมข้าวปาดกับขนมตดหมา คุณได้กินครั้งสุดท้ายเมื่อปู่ตายใหม่ ๆ คุณชอบกินขนมข้าวปาดมากกว่าขนมตดหมาที่เรียกว่า "ขนมตดหมา" เพราะต้องเอาใบตดหมาที่มีกลิ่นเหม็นจุ่มมาคั่วคั้นเอาน้ำของมันลงไปในแป้งที่จะทำขนม แต่เมื่อขนมถูกทิ้งจนสุกแล้ว กลิ่นเหม็นจุ่มนั้นก็กลายเป็นกลิ่นหอมชวนกิน

ต้นตดหมาเป็นเครือไม้ชนิดหนึ่ง ชอบขึ้นอยู่ตามไร่และต้นไม้เดี่ยว ๆ เหมือนต้นผักคาวตอง ใบของมันก็เกือบเท่าใบคาวตองค่อนข้างกลมทั้งเครือทั้งรากของมันก็มีกลิ่นเหม็นกันหมด คุณเคยเห็นปู่เอาใบตดหมาสด ๆ มาเคี้ยวกินครั้งหนึ่งปู่บอกว่าแก้ท้องอืดและพาลมดี คนทางเมืองใต้ที่เลยเมืองบางกอกลงไปเขาก็ชอบกินสด ๆ เหมือนกัน แต่เขาเรียกต้นตดหมานี้ว่า "ต้นพาโหม"

(ลูกอีสาน : 107)

อย่างไรก็ตามวิธีการอธิบายในลักษณะที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะพบในตอนที่มีการอธิบายถึงวิธีการทำขนมต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายถึงขั้นตอนการทำไว้อย่างละเอียด โดยให้ตัวละคร คือ "คุณ" เป็นผู้อธิบายซึ่งบิดาคุณมีความชำนาญ ทำขนมต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ดังตัวอย่าง

พ่อทำดับหัตถ์คาเหมือนจะง่ายเหลือเกิน แต่คุณคุณแล้วน่าทึ่งยากจริง ๆ คือพ่อทำหลักปักสำหรับพาดไม้ดับไว้ 2 ข้างให้สูงคืบหนึ่ง จึงหอบหัตถ์คามากะทุ้งทางโคนไม้เสมอกัน แล้ววางลงในช่องหลักคู้ขึ้นจึงพาดไม้ดับซึ่งมีเครือไม้ผูกอยู่ด้านหนึ่งลงบนหลัก แล้วพ่อนั่งลงข้าง ๆ ไม้ดับที่มีเครือไม้ผูกอยู่หียบหัตถ์คาขึ้นมา 2 หียบ มือขึ้นแนบกับไม้ดับด้วยมือซ้าย เอามือขวาจับเครือไม้พันเกี่ยวหัตถ์คาเข้ากับไม้ดับจนแน่นแล้วหักหัตถ์คาตรงกลางต้นพับหักกับไม้ดับให้ปลายหัตถ์คาชี้ไปทางโคนจึงสอดเครือไม้เข้าเกี่ยวผูกจนแน่นอีกทีหนึ่ง เมื่อคุณแล้วจะเห็นหัตถ์คาที่ผูกอยู่นั้นเป็นเส้นเดียวกันเหมือนใบจากที่สานเป็นตับแล้ว

(ลูกอีสาน : 109)

นอกจากนั้นในเรื่อง ลูกอีสาน ยังมีการอธิบายวิธีตีหินเหล็กไฟและการทำหน้าไม้ โดย ศาฑูณ บุฑทวิ ได้อธิบายวิธีการทำหินเหล็กไฟและการทำหน้าไม้ไว้อย่างชัดเจน โดยให้คุณเป็นผู้อธิบายสิ่งที่เห็นจากการทำของบิดา ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ผู้เขียนได้เสนอแนะวิธีการช่วยเหลือตนเองอย่างง่ายเมื่อถึงคราวจำเป็น โดยนำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังตัวอย่าง

วิธีตีหินเหล็กไฟคุณเคยเอาของพ่อมาทำแล้ว คือ เอามือซ้ายกุมก้อนหินติดปาก กระบอกไม้ไผ่สั้น ๆ ซึ่งมีขนเฝ้าอัดอยู่แล้วหียบแทงเหล็กยาว 1 นิ้วชี้ตอยหินก้อนนั้น 2 - 3 ที่มันจะมีไฟกระเด็นออกมาไปติดขนในกระบอก ถ้าจะให้ไฟดับก็เอาฝ่าปิดครอบลงไป หินเหล็กไฟหรือชุดไฟนี้เรียกชื่อว่า "เหล็กไฟปึก" เพราะเวลาเอาเหล็กตอยหิน มันจะดังเสียงปึก ๆ เหล็กที่ใช้ตีหินจะทำจากเหล็กอะไรก็ได้ แต่ของพ่อคุณ ทำจากเหล็กตะไบที่ไม่ใช่แล้ว แต่ต้องเอาไปให้ช่างตีเหล็กตีเป็นแผ่นให้ พ่อบอกว่าเหล็กนี้ตีมันจะเกิดประกายไฟดีกว่าเหล็กอื่น ๆ

(ลูกอีสาน : 117)

อีกตอนหนึ่ง ได้มีการอธิบายถึงการทอผ้าไหมไว้อย่างเข้าใจดังนี้

หน้าไม้ที่ทอมีอยู่แล้วก็ทอด้วยไม้ประคูด ส่วนสายของมันทอด้วยเชือกบ่อปาน คือพ่อเอา
ใยป่านมาพันกันเข้าใหญ่เกือบเท่านิ้วก้อยของคุณ ยามพ่อจะขึ้นสายหน้าไม้ พ่อเอาปลาย
ขาหน้าไม้ข้างหนึ่งปักลงดินเอาต้นข้าวยันขาอีกข้างหนึ่ง พร้อมกับดึงไหมเข้าหาตัวพ่อให้
ขามันไถ่งแล้วพ่อก็เอานิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้รัดหูสายเชือกให้เข้าอยู่ในเงี่ยงปลายสุดขาซึ่ง
ปักไว้แล้วแล้วสายหน้าไม้ก็จะดึงและขาหน้าไม้ก็จะไถ่งเหมือนโครงว่าว

(ลูกอีสาน : 129)

2.3 พรรณนาโวหาร

พรรณนาโวหารเป็นโวหารที่ผู้เขียนสามารถใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหาร
ถ่ายทอดสิ่งที่ตนเห็น คนสัมผัส และความรู้สึกอารมณ์ประทับใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด
และปราณีต ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์และความรู้สึกเคลิบเคลิ้ม พร้อมทั้งมีนิมิตภาพหรือ
จินตนาการอีกด้วย ดังตัวอย่างตอนหนึ่งจากเรื่อง ลูกอีสาน ได้มีการพรรณนาถึงความเห็นดเหนือ
ของผู้คนที่มาช่วยเปลี่ยนหลังคาบ้านของคุณประกอบกับความร้อนในขณะนั้น โดยมีการพรรณนาไว้ได้
เห็นภาพอย่างชัดเจนว่า

ดวงตะวันยังเริ่มแผดแสงลงมาเป็นระยับ พ่อกับทิดจุ่นพากันผูกคันท่ออยู่อุดุด
นาน ๆ จึงจะพูดกันขึ้นเสียงพึมพำ เหนือที่ไหลลงอาบตามป่าและแผ่นหลังของพ่อเหมือน
ขี้ดินหม้อลอยน้ำไม่มีผิด บางทีก็มีแสงระยิบออกตามแนวขาของพ่อ ถึงพ่อจะนั่งผ้าเดียว
ผืนเดียวก็ดูเหมือนพ่อจะนั่งอยู่ท่ามกลางคืนเดือนหงายเพราะคุณเห็นรอยยิ้มของพ่อที่ยิ้มให้
ทิดจุ่นช่างมีรอยดีใจเสียจริง ๆ

(ลูกอีสาน : 112)

นอกจากนี้ยังมีการพรรณนาสภาพสิ่งแวดล้อมที่ขบวนเกวียนหาปลาของคุณผ่าน
ไม่ว่าจะเป็นทุ่งหญ้า ฝูงนก จนกระทั่งหาดทราย ว่ามีลักษณะที่ชวนมองว่า

ขบวนเกวียนเคลื่อนมาอยู่ที่ใหม่อีกครั้งหนึ่ง ที่นี้ฝั่งน้ำไม่สูงขึ้นเหมือนที่เก่า มีต้นไม้เล็กเตี้ยขึ้นอยู่เป็นหย่อม ๆ ทุ่งหญ้าสำหรับวัวกินเขียวขจีเต็มไปหมด นกกระเด็นปากแดงบินวักไขว่ไปมา ถัดไปทางขวามืออีกหน่อย มีหาดทรายสีขาวแกมพ่นทอดไปสู่สายน้ำที่ไหลอยู่เอื่อย ๆ แสงแดดอ่อนยามเช้าส่องลงถูกแฉกนั้น ทำให้คนวังเวงใจเป็นอย่างนัก

(ลูกอีสาน : 171)

3. การใช้โวหารภาพพจน์

โวหารภาพพจน์เป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง เป็นการสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นโดยอาศัยถ้อยคำสั้น ๆ ซึ่งมีลักษณะเปรียบเทียบ เป็นวิธีการพูดหรือเขียนที่ผู้พูดหรือผู้เขียนพูดหรือเขียนอย่างหนึ่ง แต่หมายความว่าเป็นอย่างอื่นบ้าง ให้มีความหมายกำกวม ท้ากเบา คลุมเครือ หรือเข้มข้นต่างไปบ้าง (วิภา กงกะนันทน์, 2522 : 35)

อย่างไรก็ตาม กุหลาบ มัลลิกะมาส (2522 : 126 - 131) ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า ภาพพจน์ คือถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างใช้โวหารไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้โดยมีเจตนาให้มีประสิทธิผลต่อความเข้าใจและต่อความรู้สึกยิ่งขึ้นกว่าการใช้ถ้อยคำบอกเล่าตามธรรมดา การใช้ภาพพจน์ในการแต่งทำให้ผู้อ่านได้ร่วมเข้าใจ คิด และรู้สึกอย่างเข้าถึงอารมณ์ยิ่งขึ้นตามที่ผู้แต่งตั้งใจเสนอ ลักษณะของโวหารภาพพจน์ ได้แก่ การเปรียบเทียบ หรืออุปมาอุปไมย บุคลาธิษฐาน สัญลักษณ์ การกล่าวถึงความขัดแย้งคู่ขนานกัน การกล่าวเกินจริง การกล่าวน้อยเกินเกินใจความกว้างขวางการกล่าวเย้ยกล่าวประชด และการกล่าวทำความ

จากการศึกษาโวหารภาพพจน์ในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ พบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์ 3 ประเภท ได้แก่ โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์และโวหารบุคลาธิษฐาน และจากการศึกษานวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ปรากฏว่ามีการใช้โวหารอุปมาเด่นชัดที่สุด

โวหารอุปมาหรือการเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน เป็นการช่วยให้ผู้อ่านรู้จักสิ่งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน โดยนำสิ่งที่เคยรู้จักมาแล้วมาใช้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความคิด การเปรียบเทียบนี้มักใช้คำเชื่อม เหมือน คล้าย ดัง ปาน ประหนึ่ง ราว

ไวยาหารภาพพจน์ที่เป็นอุปมาไวยาหาร นี้ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ตอนที่ทิดจุ่นกำลังแสดงความรักกับคำทอง ซึ่งคุณได้แนบคุณพฤติกรรมของคนทั้งสองในอาการที่ตื่นเต้น ดังข้อความที่ได้เปรียบเทียบไว้ว่า

คุณจำได้เป็นเสียงพี่คำทองจึงวิ่งไปทางเสียงนั้นพอมีเสียงจุกจิกจึงก้มหัวลงย่องเหยาะลัดเลาะไปเหมือนแมวจะจับหนู เมื่อเข้าไปใกล้สัก 20 วา คุณก็นอนราบลงกับดินตรงพุ่มไม้ไม่ไหวติง มุกหัวเข้ากลางพุ่มไม้เข้าไปแล้วแสวซาซ้ายใจเต้น

ในพลันนั้น หัวใจของคุณก็เต้นปานตึกลง พี่คำทองยืนกุมหน้าอกอันเปล่าเปลือยด้วยมือซ้าย มือขวาจับไม้ไผ่แกว่งไปมาอยู่วิค ๆ ขายพุ่มหัวคาเมื่อที่ค่อนข้างสูงคนหนึ่งยืนพิงต้นไม้อยู่ข้างหน้า ไส้รงที่พุ่งอยู่เหมือนย้อมด้วยขี้เถาไม่มีผิด ส่วนบนอกนั้นเปลือยเปล่าเหมือนกันกับพี่คำทอง

(ลูกอีสาน : 33)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นลักษณะการเปรียบเทียบความรักว่า เมื่อความรักมาสู่เมื่อกก็เปรียบเทียบเสมือนส้มกรอบแข็งใส่เส้นยาสูบ ยิ่งรักมากก็จะเหมือนแข่งยาสูบกรอบหัวไว้จนมีคมจนไปหมด ดังที่ทิดจุ่นได้กล่าวไว้ตอนแสดงความรักต่อคำทอง ดังนี้

"คำทองเอ๊ย ความรักความฮักมากลุ่มคือส้มงุมกะทอ ความฮักมาพอ ๆ คือกะทองุมไว้คันอ้ายได้น้องสีพาล่องโขงไปเวียงจันทน์เอาผ้าแพรไหมสีมัน ๆ แลกจัวมาแกข้าว..."

คุณพอจะรู้ความหมายคำพูดของผู้บ่าวนั้นว่าความรักมาสู่เมื่อกก็เปรียบเหมือนส้มกรอบแข็งใส่เส้นยาสูบ ยิ่งรักมาก ๆ ขึ้นก็เหมือนแข่งยาสูบกรอบหัวไว้จนมีคมจนไปหมด และถ้าพี่ได้น้องเป็นเมียจะพาข้ามแม่น้ำโขงไปเมืองเวียงจันทน์ เพื่อเอาผ้าไหมไปแลกจัวตัวงาม ๆ มาเทียมเกวียนบรรทุกข้าวเปลือก

(ลูกอีสาน : 34)

นอกจากนี้ตอนที่ชาวกุลาเดินทางเข้ามาในหมู่บ้านคุณ และได้มีการสักรายเกิดขึ้น
ในระหว่างการสนทนาเรื่องนี้ได้มีการเปรียบเทียบถึงผู้หญิงไว้ว่า

ลุงกุลาถามยายขุนว่า จะสักรูปไหนก็นอนลงซิววกแกลักได้ทุกคนแต่ยายขุนบอกว่า
คิดจำปาไปก่อน คิดจำปาพูดเย้ยเยาะว่า นั่นละใจน้อยกลัวเจ็บ ผู้สาวบ้านเราจึง
ไม่ยอมให้สักคน ยายขุนก็พูดว่าผู้สาวบ้านเราคู ๆ เหมือนกับกิ่งกำเผาไฟไปเสียหมด

(ลูกอีสาน : 123)

สำหรับตัวอย่างที่แสดงให้เห็นความเปรียบเทียบในลักษณะอุปมาคือตอนที่คนฉวน
เอาทึบเสียงมาเปิดที่ร้านคนฉวน ความแปลกใหม่ของอุปกรณ์เครื่องเสียงที่คนในหมู่บ้านนี้
ไม่เคยเห็น และเมื่อคุณเห็นลักษณะของลำโพงก็เกิดความคิดเปรียบเทียบลำโพงว่ามีลักษณะคล้าย
งูเห่าแม่เบี้ย ดังความว่า

คืนนี้ที่ร้านคนฉวนจุดตะเกียงเจ้าพายุอยู่สว่างไสวซึ่งผิดกับคืนก่อนที่จุดได้กับตะเกียง
กระบอง มีหนุ่มสาวกับเด็กน้อยออกกันอยู่เต็มแล้ว จึงทำให้คุณกับจันต์เข้าไปดูใกล้ ๆ
ไม่ได้อีก แต่ก็พอจะเห็นแผ่นเสียงได้ชัด ลูกชายคนฉวนที่นั่งอยู่ใกล้ ๆ ทึบเสียงส่งยืม
อยู่ไปมา ส่วนกลอนหมอลำก็ดังออกมาเรื่อย ๆ คุณฟังก็รู้ว่าเป็นกลอนยาวล่องไซ้
ของสิ่งหนึ่งซึ่งงอกต่อออกมาจากทึบเสียงนั้นทำให้คุณสงสัยมาก มันงอ ๆ โค้ง ๆ ขึ้นมา
เหมือนกับหัวงูเห่ายามแม่แม่เบี้ย บางทีก็ดูเหมือนดอกหมาบ้าหรือดอกลำโพงไม่มีผิด

(ลูกอีสาน : 136)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่าการเปรียบเทียบลักษณะของลำโพงคล้ายกับงูเห่าในขณะที่
แม่แม่เบี้ยนั้นแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนพยายามอธิบายสิ่งที่ชาวชนบทไม่เคยพบ เช่น ลำโพงกับสิ่ง
ที่เขาเคยเห็นเป็นประจำในชีวิต เช่น งูเห่า ซึ่งแสดงว่าการเปรียบเทียบในครั้งนี้มีผล
เป็นไปได้และเหมาะสมอย่างมาก

นอกจากนี้ตอนที่ขบวนพาปลากำลังวางเครื่องมือในการจับปลา ปรากฏว่าท้องน้ำมีครีมี อาจจะทำให้ฝนตกได้ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานในครั้งนี้นี้ ลุงกาจึงแสดงความคิดเห็นในเชิงเปรียบเทียบไว้ว่า

ไม่นานนักทุกคนก็แบกเสาลง ไปปักในน้ำอยู่ตลอด ท้องฟ้ายังมีครีมีขณะที่ต่างคนต่างช่วยกันแบกเสาอยู่ต่าง ๆ กัน ทิศจุนร้องขึ้นว่าท่าฝนใหญ่จะตกมาเสียแล้ว เลิกกางมุง* กันดีกว่า ลุงกาคำว่าอย่าเพิ่งตีตัวก่อนเป็นใช้ต่อให้สายน้ำไหลเป็นคลื่นเท่าภูเขา ก็ไม่มีวันจะเลิกกัน

(ลูกอีสาน : 208)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่ขบวนเกวียนหาปลาที่ลำน้ที่เดินทางกลับถึงบ้านได้เกิดฝนตกอย่างแรงมาก ดังคำเปรียบเทียบว่า

เกวียนทุกเล่มที่เคยดึงออกแดดเมื่อวันก่อนมันเงิบเสียงตั้งแต่ยามบ่ายเมื่อวานนี้ เพราะฝนทำใหญ่ตกลงมาปานฟ้ารั่ว

(ลูกอีสาน : 268)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าสิ่งที่ คำพูน บุญทวี นำมาเปรียบเทียบมักจะเป็นสิ่งง่าย ๆ และสามารถพบได้ในท้องถิ่นชนบท เช่น การเปรียบเทียบเหมือนแมวจะจับหนู หัวใจเตียนตักทอง เปรียบความรักมาสมอกเหมือนลุ่มครอบแข่งไล่เส้นยาสูบ เปรียบผู้หญิงเหมือนกิ้งก่าเผอิไฟเปรียบงูเห่าแผ่แม่เบี้ยเหมือนดอกลาไฟ และนอกจากนี้ก็มี การเปรียบเทียบธรรมชาติ ได้แก่ สายน้ำ สายฝน เช่น สายน้ำไหลเป็นคลื่นเท่าภูเขา หรือฝนทำใหญ่ตกลงมาปานฟ้ารั่ว การเปรียบเทียบในลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนพยายามยกสิ่งที่อยู่ใกล้ ๆ ตัวมาเปรียบเทียบเพื่อเข้าใจได้ดีและง่ายต่อการจดจำ

*มุง หมายถึง เครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่งจากพวกอวน แต่ใช้ใต้น้ำ

การวิเคราะห์การใช้ภาษาเรื่อง คำพิพากษา ของชาติ กอบจิตติ

1. การใช้คำ

1.1 การใช้คำซ้ำ

นวนิยายเรื่อง คำพิพากษา มีการซ้ำคำและซ้ำความอยู่เป็นจำนวนมาก ลักษณะการซ้ำอาจจะเป็นการซ้ำคำพยางค์เดียว ซ้ำคำหลายพยางค์ และการซ้ำแบบเล่นสัมผัส ดังตัวอย่างการซ้ำคำพยางค์เดียวในคำว่า ทะ จน แถว นอน ร้อน ซึ่งคำเหล่านี้เป็นคำกริยาที่แสดงอาการทำให้เกิดภาพพจน์ชัดเจนขึ้น ดังตัวอย่าง

พวกหนุ่ม ๆ แวะเวียนมาซื้อถ้วยยาทะ ทะทั้งถ้วยทะทั้งตัวแม่ค้าสาว

(คำพิพากษา : 12)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนซ้ำคำว่า "ทะ" ซึ่งมีลักษณะที่เน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นภาพลักษณะอาการ "ทะ" ซึ่งตีความหมายได้ 2 ลักษณะคือ ทะ ที่หมายถึง การกิน กับ "ทะ" ที่หมายถึง การไล่โลมหรือการพูดจาเกี้ยวพาราสีแม่ค้า นอกจากนี้ก็ ตัวอย่างหนึ่งที่ซ้ำคำว่า "จน" ในความหมายว่าหมดทางที่จะต่อสู้ ซึ่งคำคำนี้ไม่เกี่ยวข้องกับฐานะแต่อย่างไรแต่เป็นเกมการเล่นที่คู่ต่อสู้หมดหนทางต่อสู้ เรามักจะใช้คำว่า "จน" แทน

"ใครบอกมึงว่าจะจน มันทจน อยู่แล้ว นี่ไง" คาแม้นแทงเขี้ยวเข้าไปรุกจน

(คำพิพากษา : 30)

นอกจากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วยังพบที่มีการซ้ำคำเรื่องคำพิพากษา ชาติ กอบจิตติ จะใช้คำซ้ำเหล่านี้ในลักษณะคำกริยาซึ่งแสดงให้เห็นถึงการกระทำของตัวละคร ได้อย่างเด่นชัด ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

เสียงกระดิ่งเล็กเรียนดังขึ้น นักเรียนแต่ละห้องต่างวิ่งกรูออกมารวมกันที่สนามโรงเรียน เพื่อจัดแถวอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่เรียงตามชั้นเรียนเหมือนเช่นตอนเช้า ตั้งแถว เพื่อให้รู้ว่าแถวใดจะเดินกลับทางไหนมีเด็กชั้นป. 7 ที่บ้านอยู่ไกลสุดเป็นหัวหน้าคุมในเส้นทางแต่ละแถว ใครแตกแถว เดินไม่เรียบร้อย เล่นกันในแถว จะถูกจดชื่อในวันรุ่งขึ้นจะมีการรับโทษกันตามระเบียบ แต่ไม่เคยมีใครจดชื่อมาให้ครูเวรเพราะเด็ก ๆ ต่างรู้จักกันหมด จึงไม่มีใครอยากเห็นเพื่อนห้องต้องถูกลงโทษ

เด็กนักเรียนตั้งแถว เสร็จ ครูเวรยืนอบรม เพื่อรอคอยพวกเวรทำความสะอาดเข้าแถว จะได้เดินกลับบ้านพร้อม ๆ กัน สิ่งเสียเวลาเดินแถวกลับบ้าน ถึงบ้านต้องไหว้พ่อแม่ ช่วยทำงานบ้านทำการบ้านให้เสร็จ ฯลฯ

เมื่อเรียบร้อยแถวแต่ละแถวค่อยทยอยเคลื่อนออก ตามเส้นทางของตัว....

(คำพิพากษา : 36)

พักพิงตัวกลับมานอนหงาย มือขวายกเกยหน้าผาก เสียงม่ายสมทรงกรนอยู่ในฝั่งของนาง

ทำไมถึงนอนไม่หลับละ ถ้าหลับลงเสียได้คงไม่ต้องคิดมากแบบนี้

...น...อ...น...น...อ...น...น...อ...น พ่อช่วยข้าด้วย ข้านอนไม่หลับ...นอน

...น...อ...น... เขาเริ่มกล่อมเกล้าตัวเองอีกครั้ง...นอน...ถ้านอนไม่หลับอย่างนี้

ไปเรื่อย ๆ จะเป็นโรคประสาทหรือเปลว่ะ

(คำพิพากษา : 46)

ขณะที่พักกำลังก้มหน้าก้มตาเอาเสียมแซะหญ้าพลิกดินขึ้นมากอหญ้าสลับดินให้ร่วงลง โยนหญ้ารวมไว้กับกอง พลันได้ยินเสียงฟ้าอีกฮัดจากม่ายสมทรง เขาเหลียวไปดู เห็นนางกำลังถอดผ้าถุงอยู่หน้า พักตกตะลึงพริ้งเพริดอยู่นิดหนึ่ง ม่ายสมทรงลุกขึ้นวิ่งท่อนล่าง เปลือยผ้าถุงหลุดลุ่ยติดดินตาม

"ร้อน!ร้อน!ร้อน!" นางสาวทรงตะโกนร้อง

(คำพิพากษา : 51)

จากตัวอย่างข้างต้นการซ้ำคำว่า "แถว" แสดงให้เห็นความมีระเบียบวินัยของนักเรียนก่อนเดินทางกลับบ้านต้องเข้าแถวให้เรียบร้อย และขณะเดินทางกลับก็ต้องรักษาระเบียบแถวให้ดี ส่วนการซ้ำคำ "นอน" จากตัวอย่างการซ้ำคำที่มีวิธีการเขียนคำว่า "นอน" ให้พยัญชนะแต่ละตัวมีความห่างกันซึ่งแสดงให้เห็นความยากลำบากของผู้ที่นอนไม่หลับว่าจะทุกข์ทรมานเป็นเวลานานและการซ้ำคำว่า "ร้อน" ในตัวอย่างสุดท้ายแสดงถึงอาการร้อนที่ผิดปกติ ซึ่งผู้ตกอยู่ในอากาศเช่นนั้นจะร้อนมาก ๆ

นอกจากการซ้ำคำดังที่กล่าวมาแล้ว ขาดิ กอบจิตติ ยังนิยมเขียนการซ้ำคำมากกว่า 1 พยางค์อีกเป็นจำนวนมาก อย่างเช่น การซ้ำคำว่าข่มคอ เห็นฉ้วนฉ้ย ข้าเชื้อเอ็ง เอาเงินของกูมา มันโกงเงินผมดังปรากฏในตัวอย่าง

"แล้วแกชอบกินน้ำชากันตอนไหน"

"ว่างก็กิน ไม่นั่งหรอก แต่ข้ากินทุกวันตอนก่อนนอน กินแล้ว ข่มคอดี" พอลิ้นเสียงพักตอบ ทุ่มเกลียวถึงกับหัวเราะก๊ากออกมาหัวเราะอยู่คนเดียวจนตัวสั่น คนอื่นที่ได้ฟังพลอยแอบขำไปด้วยในความหมายสองแง่สองง่ามของไอ้เกลียว

"ข่มคอ ข่มคอจริง ๆ เหรอะ ข่มคอแน่นะ" เกลียวยังคงหัวเราะอยู่

"เอื้อ แบลก ไม่เห็นจะน่าขำตรงไหน ก็ข่มคอจริง ๆ นะลิ เอ็งนี้ทำจะไม่เคยกินชะละมั้ง" ในน้ำเสียงของพักนั้นเหมือนคนเคลนเกลียวอยู่กลาย ๆ

(คำพิพากษา : 31)

จากตัวอย่างการซ้ำคำว่า "ข่มคอ" ผู้เขียนไม่ได้มีความมุ่งหมายที่จะให้คำว่า "ข่มคอ" มีความหมายที่มีอาการหลังจากการได้คิมน้ำชาจริง ๆ ดังนั้นคำว่า "ข่มคอ" ในตัวอย่างข้างต้นจึงมีความหมายโดยนัย ซึ่งในที่นี้ ขาดิ กอบจิตติ ให้ความหมายของคำว่า "ข่มคอ" ในทางลบ

อย่างไรก็ตามยังพบว่า ชาติ กอบจิตติ มีการใช้คำซ้ำหลายพยางค์ที่ให้ความหมาย เพื่อต้องการเน้น ย้ำ คำพูด และเพื่อแสดงความมั่นใจในคำพูดที่ได้ยิน จากคำพูดว่า "เห็นมัวจันเม้ย" และ "ข้าเชื่อเอ็ง" ดังตัวอย่าง

"เห็นมัวจันเม้ย" "เห็นมัวจันเม้ย" ปากยังถามอยู่เรื่อยเปื่อยแล้วแต่พอใจ
จะถามใคร แต่ไม่มีใครตอบไม่มีใครอยากพูดด้วย ต่างเดินหนีกันอลหม่าน

(คำพิพากษา : 64)

"...เอ็งพูดเรื่องจริง ข้าก็เชื่อเอ็ง" ...ข้าเชื่อเอ็ง...ข้าเชื่อเอ็ง นึกทวนคำพูด
เหมือนยังก้องอยู่ในหู อยากได้ยินมันทุกลมหายใจเข้า-ออกข้าเชื่อเอ็ง
พึกคิดว่าพรุ่งนี้จะไปคุยกับแกอีก สับเหลียวไปที่เป็นเหมือนเพื่อนใหม่ที่ให้ความสุข
กับเขา เพื่อนที่แท้จริงในยามนี้...

กินข้าว อาบน้ำ เข้านอน...ทุกอย่างทำไปด้วยความเคยชิน ในหัวของเขามีแต่คำว่า
"ข้าเชื่อเอ็ง" อยู่ตลอดเวลา เขาอนาคิดถึงแต่เรื่องราวที่ได้พูดคุยกับลุงไข่
ไม่ได้ยินเสียงแฉวงกลางคืนส่งเสียงไม่รู้ว้าหลังคาหรือสืมหากันแน่ รู้แต่เพียงว่าในหูนี้มี
คำพูดของลุงไข่ก้องอยู่ "ข้าเชื่อเอ็ง" "ข้าเชื่อเอ็ง" ในที่สุดหัวสมองของเขามีเหลือ
อยู่เพียงคำพูด "ข้าเชื่อเอ็ง" ลอยอยู่โดด ๆ

(คำพิพากษา : 105)

นอกจากนี้ยังมีการซ้ำคำ "เอาเงินของกูมา" และ "มันโกงเงินผม" ซึ่งผู้เขียน
พยายามใช้คำซ้ำเพื่อบอกความในใจของผู้พูดในเชิงลึกลับ และต้องการให้คนที่ได้ยินคำพูด
ดังกล่าวเชื่อถือคำพูดของผู้พูดได้อย่างแนบสนิทว่าสิ่งที่พุดเป็นความจริง ดังปรากฏในตัวอย่าง

"ไอ้เหี้ย...ไอ้ครูใหญ่โกง!" เขาตะโกนโหวกเหวกอยู่นอกรั้ว

"เอาเงินของกูมา" "เอาเงินของกูมา!"

แต่ก็เปล่า ไม่มีใครถือเงินออกมาให้พัก ไม่มีใครออกมา พักยังตะโกนทวงเงินอยู่
ไม่ขาดปาก...

คงอาทิตย์ยามบ่ายส่องแสงลงร้อนแรงราวกับว่าได้ทุ่มเพลิงทั้งหมดลงใส่ตัวพัก
เพียงคนเดียว เหนือไหล่โผล่ออกมาไม่ขาดสายเวลาผ่านไปไม่นานนักก็ร้อนระอุเหมือนกับ
เนื้อหนังกำลังถูกไฟเผาผิวสักร้อนเสียงตะโกนเริ่มแหบแห้ง อารมณ์โกรธแค้นเจียนคลั่ง
แต่ไม่สามารถระบายออกได้ น้ำตาจึงร่วงไหล ร้องไห้ระบายออกมา

"เอาเงินของกูมา!" เขาร้องให้ทวงเงินเหมือนกับเด็กเล็ก ๆ ที่ถูกเด็กโตกว่า
แย่งของเล่นไป

"เอาเงินมาให้กู!"

(คำพิพากษา : 226)

"ไอ้ครูใหญ่เหี้ย ๆ คนนี้...มันโกงเงินผม!"

"อ้าวพัก...ทำไมไปว่าครูใหญ่เขาอย่างนั้นล่ะ" ครูปริษากถามเนิบ ๆ ขณะถือไวโอลิน
ไว้ข้างลำตัว

"โกงจริง ๆ มันโกงผมจริง ๆ ผมฝากเงินมันไว้มันโกงผม!"

"ไม่เอาน่าพัก อย่าไปว่าเขาอย่างนั้น" ครูมานิตยัห้ามปราม

"มันโกงจริง ๆ เชื่อผม เชื่อข้าเถอะครับ..." พักอ้อนวอนอย่างอยากให้มีใครเชื่อ
เขาบ้างสักคน

"ไม่เอาน่าพัก อย่าพูดอย่างนี้ไม่ดีหรอกรู้มั๊ย" ครูมานิตยัปลอมโยนเสียงนุ่มนวล

"มันโกงจริง ๆ โกงไปหมดแล้ว หัวพัตสอง ไอ้ครูใหญ่เหี้ยมันโกง..."

(คำพิพากษา : 231)

นอกจากการชี้คำและชี้ความในลักษณะที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังพบว่า
ชาติ กอบจิตติ ยังใช้คำซ้ำประเภทเล่นสัมผัส ในนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา หลายตอน
ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนมีความสามารถพิเศษที่สามารถใช้การซ้ำดังกล่าวในงานเขียน
นวนิยายได้กลมกลืนกับเนื้อเรื่องอย่างดียิ่ง ดังปรากฏในตัวอย่าง

...หลังจากบวชเณรแล้วก็ไม่เคยได้นอนมุ้งเดียวกับพ่ออีกเลย ภาพในวัยเด็กแห่ง
ความทรงจำของเขาผุดขึ้น ตอนนั้น...ตอนนั้น...ตอนนั้น... ไม่ปะติดปะต่อกัน
บางตอนออกจะเลื่อน ๆ ไขว่ไขว่

(คำพิพากษา : 47)

พระสวดได้สักครู่ ชาวบ้านเริ่มลุกออกไปใส่บาตรนอกศาลา ดักข้าวตักแกงใส่ถ้วย
ใส่บาตร คุชุลมุนวุ่นวาย

(คำพิพากษา : 60 - 61)

"ดีแล้วละ เรามัน เบี้ยน้อยหอยน้อย จะทำการใหญ่โตมันก็เปลือง พุดถึงพ่อเอ็งแล้ว
ก็เสียค่าย ไม่น่าคำนวณไป" สัปเหร่อก็หันมามองใบจากกับยาจุน

(คำพิพากษา : 103)

...เขายังว่ากันอีกว่า หุงข้าวหุงปลา ก็ไม่ต้องนั่งเฝ้าอยู่หน้าเตาไฟเป็นชั่วโมง
ครึ่งชั่วโมงเหมือนเมื่อก่อน

(คำพิพากษา : 200)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า "คำซ้ำ" ที่ชาติ กอบจิตติ นำมาใช้ทั้งหมดเป็นคำซ้ำ
ประเภทเล่นสัมผัส โดยใช้คำที่เหมือนกันซ้ำกันโดยมีคำอื่นคั่นเป็นจังหวะ ดังตัวอย่างการซ้ำคำว่า
ตอนนั้นตอนนั้นตอนนั้น ดักข้าวตักแกงใส่ถ้วยใส่บาตร เบี้ยน้อยหอยน้อย และหุงข้าวหุงปลา
การใช้คำซ้ำลักษณะนี้แสดงให้เห็นความสามารถของผู้แต่งที่นำสิ่งของ และสิ่งต่าง ๆ มาซ้ำใน
ประเภทเดียวกันได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาคำซ้ำในเรื่องคำพิพากษาของชาติ กอบจิตติ เพื่อแสดงให้เห็น
ถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

2. การใช้โวหาร

การใช้โวหารในนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา มีการใช้โวหารหลากหลายในการบรรยายบางครั้ง ผู้แต่งก็ไม่ได้แยกใช้โวหารอย่างใดอย่างหนึ่งโดดเด่น แต่ก็สามารถแยกให้เห็นลักษณะของโวหาร แต่ละประเภทดังนี้

2.1 บรรยายโวหาร

การบรรยายโวหารในตอนนี้ ชชาติ กอบจิตติ ได้บรรยายถึงการจัดศาลาที่ท้าวบุญไว้อย่างละเอียด ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพศาลาท้าวบุญได้อย่างชัดเจน การประดับประดาบริเวณศาลา ซึ่งมีการตกแต่งอย่างสวยงาม ทั้งที่เป็นศิลปะของไทยอย่างเช่น การแกะสลักลวดลายบริเวณหน้ากระຈัง และการจัดบริเวณสำหรับพระด้วยพรมสวยงาม การจัดบริเวณพระพุทธรูปด้วยเชิงเทียน และกระถางธูปอย่างเรียบง่าย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวัดเป็นจุดศูนย์รวมของชาวบ้าน และความพร้อมเพรียงด้วยสิ่งประดับต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความมีฐานะที่ดีของวัดแห่งนี้ ดังตัวอย่างว่า

พื้นภายในศาลาท้าวบุญมีเสื่อปูเป็นแถวหน้ากระดาน เรียงเว้นระยะห่างสม่ำเสมอกัน หน้าเข้าหาอาสนะสงฆ์ ข้างบนอาสนะปูเสื่อไว้ตามความยาว บนเสื่อปูพรมพื้นจุรัสทับไว้อีกชั้นหนึ่ง จำนวนพรมเท่ากับจำนวนพระบนวัด พื้นพรมสีเหลืองลวดลายสวยงาม แตกต่างกันไปเป็นรูปสัตว์บ้าง ดอกไม้บ้าง ช่องว่างระหว่างพรมมีกระโถนใส่ไข่ไก่ วางไว้ทุกช่อง ด้านขวาสุด ของที่นั่งพระมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ตั้งอยู่ในตู้กระจก ขอบตู้และหน้ากระຈังแกะสลักลวดลาย เบื้องหน้าพระพุทธรูปมีเชิงเทียนยาวเป็นรูปเรือหงส์ ถัดออกมาเป็นกระถางธูปอย่างลายมังกรใบใหญ่ใส่ทรายไว้ก่อนกระถาง ขี้ธูปตกเกลื่อนอยู่บนทราย

ภายนอกศาลาท้าวบุญทางด้านขวาเป็นลายซี้เมนต์ ตรงกลางลานมีแท่นตั้งบาตรเป็นฐานปูนก่อตั้งอยู่สูงแค่เอวกว้างประมาณยาวสักหกเจ็ดวา ทาสีขาววาวลวดลายกระหนกสีเหลือง สีแดง ไว้ตามมุขบนแท่นตั้งตรงกลางตั้งบาตรเรียงเว้นระยะเป็นแถวยาวไปจนสุดที่ว่างสองข้างวางด้านหัวแท่นก่อฐานเล็ก ๆ ขึ้นไว้เป็นที่ใส่บาตรพระพุทธรูป

(คำพิพากษา : 57 - 58)

นอกจากตัวอย่างข้างต้นที่ผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นภาพของศาลาทับทึบอย่างละเอียดแล้ว ผู้เขียนยังได้บรรยายภาพของเมรุ ในขณะที่มีการจัดงานศพบิดาของก้านยมไว้ว่า

เมรุกลางลานวัดตั้งใหญ่สูงตระหง่าน รูปร่างคล้ายพระพุทธรูปสระบุรีตั้งแต่ที่วัดนี้จัดงานเผาศพมาไม่เคยมีใครหาเมรุมาได้ใหญ่สวยงามเท่านี้ประดับประดาฉล็กเงาด้วยเปลือกต้นกล้วยแถมสีสันทวยสดปิ๊งเสาไม้ที่ตั้งค้ำหลังคาทั้งสี่ด้าน หลังคาเมรุลาดสูงขึ้นเป็นเชิงชั้นด้วย ผ้าขาว บนสุดเป็นยอดแหลม ตัวเมรุมีบันไดทางขึ้นสี่ทิศ ราวบันไดเป็นไม้แกะสลักรูปพญานาคเหยียดตัวชูคอชูหาง ตรงที่ตั้งกลางเมรุมีทึบลายทองกนกสุกปลั่งภายในนั้นเป็นโรงศพของพ่อก้านยม บนทึบทองวางดอกไม้ประคิษฐ์จากก้านพลับพลึงดอกขาวใหญ่อยู่ตรงกลางสองข้างเป็นคอกรองเล็กหล่นลงมา จัดเรียงสวยงามแทรกดอกกล้วยไม้ เขมโบสนแดง เสียบใบสาวน้อยประแป้งเพื่อบังคั่นกล้วยเป็นฐานวางอยู่ภายใน ถัดลงมาชั้นล่างรอบโถงศพทั้งสี่ด้านมีโต๊ะหมู่วางจัดดอกไม้คล้ายคลึงกับที่วางอยู่บนทึบศพ แต่ย่อขนาดลงมาตามส่วนตรงทางเดินเมรุรอบ ๆ โถงศพเต็มไปด้วยพวงหรีดตั้งรายเรียง จากใครต่อใครก็จารึกชื่อลงไปในกระดาษคำตัวอักษรโรยกากเพชรสีเงินระยิบระยับ ส่วนฐานเมรุชั้นล่างสุดเป็นที่เขียนลวดลายอิฐก่อขึ้นมารองรับตัวเมรุไว้โดยรอบ

(คำพิพากษา : 83 - 84)

จากตัวอย่างข้างต้นผู้เขียนได้บรรยายการจัดตกแต่งเมรุและโรงศพ บิดาก้านยมไว้ให้เห็นโดดเด่น และสวยงาม จากการบรรยายสิ่งต่าง ๆ ของชาติ กอบจิตติ ในการจัดตกแต่ง ประดับประดาสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ บริเวณที่ตั้งศพ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นฐานะทางเศรษฐกิจ และฐานะทางสังคมของก้านยมว่าอยู่ในระดับที่ดี

ส่วนอีกตอนหนึ่ง ชาติ กอบจิตติ ได้บรรยายลักษณะบ้านของสับเพร่อไข่ ซึ่งเป็นบ้านในชนบทที่เจ้าของบ้านฐานะทางการเงินไม่สู้จะดี ดังนั้นบ้าน และบริเวณบ้านจึงจัดแบบเรียบง่าย ใช้สิ่งทำได้ง่ายในบริเวณนั้นมาตกแต่ง เช่น การปลูกดอกพวงอนไก่อและ

ดอกบานไม่รู้โรยซึ่งเป็นดอกไม้ที่ไม่มีราคา นอกจากนี้บริเวณรอบบ้านยังมีต้นน้ำเต้าตั้งเรียงราย เพื่อเก็บกักน้ำการสรงน้ำบ้านโดยใช้ใบจากมุงหลังคา และการเลี้ยงไก่โดยปล่อยให้คุ้ยเขี่ยหาอาหารกินเอง ช่วยสร้างบรรยากาศของความอบอุ่นสบายใจได้อย่างดี ซึ่งชาติ กอบจิตติ สามารถบรรยายและถ่ายทอดให้ผู้อ่านเองเห็นภาพและบรรยากาศของสิ่งที่กล่าวถึงอย่างไม่มีที่ติ ดังตัวอย่าง

บ้านสับเพร่อไ้เป็นเรือนยกพื้นหลังเล็ก ๆ ทรงไทย หลังคามุงจากผาบ้านกันจากตรงลานดินหน้าบ้านมีต้นน้ำเต้าโตเขียว เรียงเป็นแถวอยู่ข้างตัวบ้านตรงข้ามทางเดินเข้าบ้านมีแปลงดอกหงอนไก่และแปลงบานไม่รู้โรย แม่ไก่สีดกกำลังพาลูกเจี๊ยบคุ้ยเขี่ยดินอยู่บริเวณข้าง ๆ แปลงหงอนไก่สีแดง หม่าสีขาวนอนหลับราบอิงติดคอกน้ำใบเต้าโตมีรอยน้ำเปียกชื้นอยู่ปากคอก

(คำพิพากษา : 101)

จากตัวอย่างข้างต้น ชาติ กอบจิตติ ได้บรรยายสภาพบ้านและรอบ ๆ บ้านของ สับเพร่อไ้ ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจฐานะความเป็นอยู่ของเจ้าของบ้านได้ ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับฐานะของครูใหญ่ แล้วจะมีความแตกต่างกันมาก จากการบรรยายของ ชาติ กอบจิตติ ในเรื่องนี้ตอนที่ครูใหญ่ใช้ให้พักเปลี่ยนน้ำบ่อปลา ทำให้เห็นสภาพบริเวณบ้านที่ใช้วัสดุตกแต่งต่างจากบ้านของสับเพร่อไ้อย่างสิ้นเชิง บริเวณบ้านครูใหญ่จะมีบ่อปลา ปลุกต้นตะโกดัด ปลุกดอกบัว ปลุกพญานกน้อย และประดับตกแต่งบ่อปลาด้วย นกที่ทำจากปูนปั้น ก้อนหินสวย ๆ และสะพานเล็ก ๆ บริเวณริมบ่อที่ราวสะพานมีไ้ เส้นเล็กผูกไว้สวยงาม จากคำบรรยายและพรรณนาของ ชาติ กอบจิตติ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจฐานะของครูใหญ่ และ สับเพร่อไ้ได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

ครูใหญ่เดินเข้ามาหยุดอยู่ที่บ่อเล็ก ๆ ริมกำแพง ในบ่อนั้นมีใบบัวลอยปรื้ม ๆ น้ำตื้น กอบัวมีนกกระยางสีขาวทำด้วยปูนปั้นยืนอยู่สองตัว อีกตัวหนึ่งจุ่มจะงอยปากสีเหลือง

ลงในน้ำ ตรงเกาะกลางบ่อเป็นเนินขึ้นมาปลูกต้นตะโกัดต้นเล็ก ๆ สองต้น วางก้อนหิน
ขนาดเขื่องไว้ใต้ต้น เกาะกลางที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมา ปกคลุมด้วยหญ้าขนาดเล็กสีเขียว
ช่องแคบระหว่างเกาะกับริมบ่อมีสะพานเล็ก ๆ เชื่อมข้าม ราวสะพานมีโซ่เส้นจั่วห้อย
ย้อยระหว่างเสาติดกับบ่อด้านกันเพงมีกอไผ่สีสุกกรายล้อม สร้างความร่มเย็นครึ้มเขียว
ให้ธารแห่งนี้

(คำพิพากษา : 111)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะสังเกตได้ว่าชาติ กอบจิตติ มีความ
สามารถพิเศษในการบรรยายสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นได้อย่างละเอียด ทุกแง่ทุกมุมทำให้ผู้อ่านเห็นภาพ
ได้ชัดเจน และอีกตัวอย่างหนึ่งที่ชาติ กอบจิตติ ได้บรรยายและพรรณาสภาพของบิดาพัก
ซึ่งผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพต่าง ๆ ของศพที่เก็บไว้เป็นเวลานานว่ามีสภาพอย่างไร เพราะ
ผู้เขียนสามารถบรรยายได้ดีดังปรากฏในตัวอย่าง

มือของศพที่พบบรรยากาศนั้น เนื้อหนังอ่อนเป็นแผ่นเล็ก ๆ คล้ายกระดาษเก่าเก็บ
แห้งกรอบ ดอกบัวเสียบอยู่ในมือพมค่านั้น กลีบแห้งร่วงโรยหลุดเหลือแต่ก้านสีดำ ๆ เสียบ
คู่อยู่กับรูป เทียนแท่งสีเหลืองงอโยยลงสู่เบื้องล่างจนจรดถึงหน้าอก ด้วยสายสิญจน์ที่มัด
กระดุกข้อมือทั้งคู่ให้แนบชิดกันนั้นสีของมันเหลืองมอเก่าคร่ำ ผ้ามืดสีขาวขุ่นที่ห่อศพนั้น
มีคราบสีเหลืองเข้มคล้ายสีสนิมจาง ๆ รอบรอยด่างล้อมด้วยเส้นขอบหยัก ๆ ยึกยือ
สีน้ำตาล มองดูคล้ายกับเส้นแบ่งเขตประเทศไทยในแผนที่โลกที่ขี้นวนไว้ในห้องพักรูใหญ่
ตัวแมลงกินผ้าใต้พื้นหลบแสงสว่างลงสู่เบื้องใต้ศพ ใบหน้าของศพที่โผล่พ้นผ้าห่อคลุมไว้
ให้เห็น เส้นผมยังอยู่ในสภาพเดิมไม่เปลี่ยนแปลง กระบอกตาลีกกลางหาย จมูกมีแต่
กระดูกที่ผุโพรงลงไปเป็นรูสามเหลี่ยม ขากรรไกรอ้าค้าง ในปากเห็นฟันหักเจ็ดซี่และ
เหรียญห้าสิบสตางค์อยู่สองสามอัน เนื้อหนังที่เห็นอยู่แห้งกรอบเกลื่อนกลาดอยู่ทั่วภายใน
โลง ส่วนที่เหลือนอกนั้นถูกมัดคลุมด้วยผ้าดิบในสีขาวซึ่งสีดั้งเดิมของมันแทบจะหายไป
หมดแล้ว...

(คำพิพากษา : 118 - 119)

อีกตอนหนึ่งมีการบรรยายถึงสภาพโดยรอบ ๆ องค์หลวงพ่อก และพระพุทธรูป เช่น ลวดลายของพรมที่หลวงพ่อนั่ง การจัดโต๊ะหมู่บูชา พร้อมทั้งการประดับประดาสิ่งต่าง ๆ ไว้อย่างสวยงาม

หลวงพ่อนั่งอยู่บนพรมพื้นสีเหลืองสีแดงคล้ำ มีลวดลายคำ - ขาว แลบอกมาให้เห็น บ้างเล็กน้อย พอคาดเดาได้ว่าหลวงพ่อนั่งทับรูปม้าสีขาวเอาไว้ ท่านั่งอิงเบาะสีเหลือง ซึ่งอยู่ติดกับฝาหน้ากุฏิ ด้านซ้ายมือมีโต๊ะหมู่บูชา โต๊ะตัวบนสุดตรงกลางเป็นที่ตั้งพระพุทธรูป ซึ่งอยู่ในกรอบแก้วครอบลงมาเป็นพระโมคคัลลาและพระสารีบุตรอยู่องค์ละข้าง โต๊ะคู่ที่สามเป็นที่วางงาช้าง (ปลอม) สีเหลืองไขไก่ ปลายเรียวทั้งสองข้างโค้งเข้าหากันโต๊ะเล็กกลมหล่นลงมาเรื่อย ๆ มีกรวยเทียนวางไว้เป็นหมวดหมู่ กระดาษสีทอง เบี้ยว เหลือง แดง พับเป็นยอดแหลมครอบปากแก้วคู่วิจิตร ตรงกลางหน้าแท่นกราบมีกระถางธูปทองเหลือง ธูปสามดอกติดแดงไชยควัน เทียนบนเชิงยังส่องแสง มีพรมสีเหลืองสีน้ำตาลลายขาวปูไว้หน้าแท่นกราบ ด้านขวาของพรมเป็นที่ปักตาลปัตร และในตู้กระจกที่ตั้งติดผาค้นข้างภายในมีพัดยศปักอยู่ในแท่น พื้นกระดานหน้ากุฏิเป็นฉันทะเจดีย์แลคเกอร์บริเวณนี้สะอาดสะอ้านไม่มีเศษผงเศษกระดาษล้นขึ้น

(คำพิพากษา : 157 - 158)

2.2 พรรณนาวิหาร

ในเรื่อง คำพิพากษา ขาดิ กอบจิตติ ได้พรรณนาเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องไว้หลายตอน ดังตอนหนึ่งมีการพรรณนาถึงการแสดงลิเก ซึ่งประกอบด้วยเครื่องแต่งกาย ทั้งคงามเข้ากับฉากและแสงไฟ ดังข้อความที่พรรณนาไว้ว่า

คืนนั้นขณะที่ลิเกกำลังแสดง ชาวบ้านนั่งข้างยืบบ้างออแน่นอนอยู่ที่ลิเกจนลับจากชายคา ออกมาข้างนอก ดวงไฟหลากหลายสีส่องสว่างจำอยู่หน้าเวทีพระเอกลิเกร้องรำอยู่

ตามบท เครื่องทรงไหววูบวาบสะท้อนต้องแสงไฟยามขยับองค์ประกายสีเงินสีทอง
ทอระริก จากเบื้องหลังเป็นท้องพระโรง บรรจงวาดไว้แลลึกสุดลูกหูลูกตา สะกด
ตรึงใจให้เคลิบเคลิ้มเข้าไปในพระราชวังและเรื่องราว

(คำพิพากษา : 11 - 12)

นอกจากนี้ยังมีการพรรณนาเหตุการณ์ตอนเผาศพพ่อก้านยอมให้มีการจุด
ดอกไม้ไฟ ไฟพะเนียง ซึ่งมีแสงเป็นประกายสวยงาม ดังคำที่ได้พรรณนาไว้อย่างเห็นภาพ
ชัดเจนว่า

บีม!

เสียงพลุดังสนั่น คินได้ฮึดตื่นสะเทือน เด็กเล็ก ๆ ที่แม่อุ้มสะดุ้งตกใจร้องไห้กันจ้า
ดอกไม้ไฟถูกจุดประกาย ไฟพะเนียงเริ่มพวยพุ่งขึ้นสู่เบื้องบน แล้วร่วงหล่นลงมาเป็น
ฝอย เหมือนน้ำพุพุ่งขึ้นแล้วบานกระจายตกลงมา ผิดตรงว่าฝอยที่หล่นหือวี่ ๆ อยู่นี้เป็น
ลูกไฟ รอบ ๆ เมรุดอกไม้ไฟสีชมพู สีเขียว สีเงินบานก้านออกห้อยลั่นยวบ ๆ สีของ
ลูกไฟหยดลงจากก้านหลากหลายกลายตาบนเมรุเริ่มเผาศพจริง เปลวไฟลุกแดงอยู่ที่เผา
พลุยังคงลั่นสนั่นดังเป็นระยะ ๆ พวกที่สนใจยืนดูลงไม้จุดพลุต่างเอามืออุดหูเฝ้ามองอย่าง
กริ่งเกรง เสียงตะไลดังแช่ด ๆ ๆ ๆ หมุนคว้างขึ้นสู่เบื้องบนฟ้า ประกายลูกไฟกระจาย
ขึ้นเป็นทางสูงลิ่วแลเหลือจุนิดเดียวแล้วส่งเสียงระเบิดเบื้องบน ดังแป๊ะ! ดวงไฟ
แตกกระจายเป็นประกายฝอยสีเขียว แดง ม่วง เงิน หลากหลายลอยอยู่เป็นจุด ๆ
คล้ายจะเยาะเย้ยแสงระยิบของดวงดาวให้อับอายแต่เพียงชั่วอึดใจแสงสีเหล่านั้น
พลันสิ้นสุดลง รอบ ๆ เมรุจุดไฟในเรือรบเรือบิน ยิ่งไล่กันด้วยประกายไฟจากดินปืน
สีลั่นลูกไฟนักพ่นแสน

(คำพิพากษา : 89)

และตอนที่โรงเรียนเริ่มเปิดเทอมเด็กนักเรียนทยอยมาโรงเรียน ในเช้าวันนั้นซึ่งมีฝนตกลงมา ทำให้เด็กบางคนซึ่งไม่มีอะไรที่จะปกคลุมร่างกายเพื่อป้องกันสายฝนที่ตกลงมาเปียกตัวเขา โดยมีการพรรณาสภาพของเด็ก ๆ เหล่านั้นว่า

เด็กนักเรียนเริ่มมีมาบ้างแล้วแต่ดูบางตากว่าทุกวัน พวกเขาเดินตัวเปล่าเปลือยมาบนดินนุ่มนวล มีถุงพลาสติกใส ๆ สวมหัวเหว็นเจาะตรงตาและจมูกไว้ บางคนสวมเสื้อกันฝนพลาสติกสีดำ เดินตัวเตี้ยม่อต้อขายเสื้อฝนลากดิน เด็กบางคนไม่มีอะไรคลุมมาเลย ได้อาศัยหลบเดินเอาตามโคนต้นไม้พรวัว กว่าที่จะมาถึงโรงเรียนได้ก็ขึ้นไปทั้งตัว ละอองฝนเล็ก ๆ สีขาวจับเส้นผมอยู่ทั่วหัว และเมื่อยามถูกลมโชยเพียงแผ่วเบา ก็หนาวสั่น

(คำพิพากษา : 176 - 177)

นอกจากนี้ยังมีการพรรณาตอนที่พักได้รับการปล่อยตัวจากตำรวจ ก่อนกลับบ้านพักและนางสมทรงได้แวะไปที่บ้านครูปรีชา เพื่อจะขอยืมเงินครูปรีชาไปซื้อเหล้า ซึ่งในตอนนั้นได้มีการพรรณาสภาพร่างกายพักและนางสมทรงภายใต้ดวงไฟในเวลากลางคืนในสภาพที่อิดโรยว่า

...ดวงไฟบนระเบียงมีไคมรอบ ล่องแสงกระจายเป็นวงกลมลงจับที่ลานดินเบื้องล่าง ร่างของพักและม่ายสมทรงค่อยเคลื่อนเข้ามาในรัศมีของวงแสงมัวชั่วจากดวงไฟ เมื่อมองจากบนระเบียงร่างของทั้งสองคนจึงดูดำเตี้ย ท่อนล่างของลำตัวมืดดำด้วยเงา เห็นเพียงใบหน้าที่ยางมอมสลอยเด่นขึ้นจากร่างทอเที้ยวซีมเขานั้น รื้อรอยบนดวงหน้า มีแวววนขอความปรานี ใบหน้าของพักเหลืองซีด และแสงของดวงไฟได้อาบบสีเหลืองอ่อนระบายเข้า เงามุกพาดลงบนแก้มตอบ เป้าตาทั้งคู่กลวงลึก เป็นที่ขังของเงาสีดำร่างของพักสิ้นระริกเหมือนหนาวสะท้าน

(คำพิพากษา : 248)

3. การใช้โวหารภาพพจน์

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง คำพิพากษา พบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์ดังนี้

3.1 โวหารอุปมาหรือการเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน ปรากฏในนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา มากกว่าโวหารประเภทอื่นดังตัวอย่างจากเรื่อง

...บ่ายวันหนึ่งในตอนต้นเดือนเมษายน ดวงอาทิตย์แผดแสงลงมาร้อนราวกับว่าอยู่เหนือหัวขึ้นไปไม่ถึงวา ใบไม้ภายใต้แสงแดดนี้เงียบกันหมดไม่มีเสียงนกร้อง ได้ยินเสียงวิทยุเปิดเพลงลูกทุ่งดังแว่วมาจากบ้านตาแป้นเจ้าของสวน พักและม่ายสมทรงกำลังคายหญ้าอยู่ใต้ต้นพุทราในสวนแห่งนี้

สุดความยาวสวนเป็นทางเดินซึ่งนาน ๆ จะมีคนเดินผ่านมาสักคนร้อนป่านหัวจะแตกอย่างนี้คงไม่มีใครอยากออกจากบ้านกันนัก

(คำพิพากษา : 50 - 51)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าใช้การเปรียบเทียบในเรื่อง ความร้อนได้อย่างเห็นภาพชัดเจน เช่น ความร้อนแรงของแสงอาทิตย์ที่ส่องลงมา โดยผู้เขียนใช้คำว่า "แผดแสง" แสดงให้เห็นถึงความร้อนอย่างมาก จนกระทั่งสามารถทำให้คนที่ได้รับแสงนี้หัวเกือบจะแตกได้ ลักษณะการเขียนเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านได้รู้สัมผัสกับบรรยากาศเช่นนี้ได้ เหมือนกับอยู่ในเหตุการณ์

นอกจากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ชาคี กอบจิตติ ยังใช้วิธีการเปรียบเทียบเช่นเดียวกัน คือ การใช้ความเปรียบเทียบที่เกี่ยวกับดวงอาทิตย์โดยเปรียบเทียบจากความสว่างของดวงอาทิตย์ แสดงถึง อิสระภาพ และเปรียบเทียบหมดอิสรภาพ จากความมืดที่ดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า ดังปรากฏในตัวอย่าง

เวลาผ่านไปจนเย็นแล้ว ความหวังของพักที่จะมีอิสระพรุนรู้อย่าง มั่นค้อย ๆ หมดไป เหมือนกับดวงอาทิตย์กำลังหมดแสงในตอนนั้นความมืดไรยตัวลงมาทีละน้อย ๆ พร้อมกับแสงดวงอาทิตย์กำลังจากไป...

(คำพิพากษา : 239)

อย่างไรก็ตาม ชาติ กอบจิตติ ยังใช้การเปรียบเทียบสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมาพรรณนาให้เกิดภาพพจน์อย่างชัดเจน เช่น การเปรียบเทียบการเปิด - ปิดหน้าต่าง ประตูกว่ากำลังหาวนอน และหลับสายนั่น ทำให้เห็นว่าผู้เขียนเป็นคนที่มีความจินตนาการ และช่างสังเกตดังตัวอย่าง

...สนามหญ้าหน้าโรงเรียนมีแอ่งน้ำเล็ก ๆ กระจายอยู่เต็มอาคารสองหลังนั่งสงบอยู่ในบรรยากาศขาวหมกมัว หน้าต่างประตูทุกบานปิดเงียบเชียบราวกับว่ามันกำลังหลับสลาย กับอากาศเย็นชื้นชวนนอนในตอนเช้านี้

(คำพิพากษา : 176)

...ประตูที่เปิดออกนั้นราวกับว่ามันกำลังหาวนอน

(คำพิพากษา : 232)

นอกจากนี้ชาติ กอบจิตติ ยังได้ใช้การเปรียบเทียบที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ เช่น มด และ ผึ้ง ซึ่งการเปรียบเทียบในลักษณะนี้ แสดงให้เห็นว่าชีวิตของคนย่อมเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทั้งที่มีพิษและไม่มีพิษใหญ่น้อยทั้งหลาย ดังปรากฏในตัวอย่าง

พักนั่งนอนอยู่ในกระต๊อบจนเย็น เวลาที่ผ่านไปมันได้พาความหงุดหงิดกระสับกระส่าย ทุกข์ทรมานมาถึงทับถมบนตัวเขาแล้วก็จากไป มันเลาเลียงมาเรื่อย ๆ ราวกับมดชนไข่อามาไว้ในรังแห่งใหม่ ขบวนการของมันยาวเหยียดไม่ขาดระยะ และไม่รู้จักหมดจักสิ้น

(คำพิพากษา : 163)

กลางวันที่แดดร้อนจัดวันหนึ่งปลายเดือนพฤษภาคม เด็กนักเรียนวิ่งแตกฮือออกจากเพิงขายอาหารข้างโรงเรียน วิ่งหนีคนและทิศละทางต่างเอาตัวรอดราวผึ้งแตกรัง

(คำพิพากษา : 74)

นอกจากนั้น ชาตินี้ กอบจิตติ ยังใช้การเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ จากสิ่งที่อยู่ใกล้ ๆ ตัว และเป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ย่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคน ดังปรากฏในตัวอย่าง

หนูแดงซึ่งเป็นสาวรุ่นแต่งตัวค่อนข้างนิยมอยู่ในจังหวัด นุ่งกระโปรงชุดเป็นลายดอกไม้เล็ก ๆ และทรงทรงผ้านุ่งก็แต่งแกะแบบจากที่สาวราวกับฝาแฝดแต่งตัว

(คำพิพากษา : 58)

...จะรีดเสื้อผ้าไม่ต้องติดถ่านใส่เตาเหล็กเหมือนแต่ก่อน ไม่ต้องตัดใบตองมารองกันเตารีดส่งเสียงดังฉ่ำให้รำคาญหู ยกรีดแต่ละครั้งก็แสนหนักกว่าจะรีดเสื้อเสร็จแต่ละตัวเหงื่อซึมโซม แต่เตารีดสมัยใหม่นี้แค่เสียบปลั๊กกับคัทเมอร์ให้ร้อนก็ใช้ได้ เบาแรงเบามือยังกับถือนุ่น

(คำพิพากษา : 200)

ในหัวสมองตอนนี้เปรียบเสมือนเรือที่มีรูรั่วอยู่เต็มลำ เพียงอุดรูนี้เพื่อไม่ให้น้ำเข้า แต่รูนั้นก็ไหลล้นเข้ามา โคดไปอุดรูนั้น รูนั้นก็ไหลอยู่ไม่หยุดครั้นพออุดรูนั้นได้รูอื่น ๆ ก็ไหลทะลักเข้ามา ความคิดต่าง ๆ หลังไหลเข้ามาอยู่ไม่ขาดสาย และสภาพไร้อิสระ อึดอัด ยิ่งบีบแคบเข้ามาทุกขณะเหมือนจะให้เรื่อน้อยลำนี้แตกกระจายไปในกระแสน้ำที่เชี่ยวกราก

(คำพิพากษา : 238)

3.2 ไวยาหารอุปลักษณะหรือการเปรียบเทียบโดยนัย เป็นการเปรียบเทียบซึ่งมีความมุ่งหมายเช่นเดียวกับไวยาหารอุปมา แต่ไม่ได้เปรียบเทียบโดยตรง และใช้คำเชื่อมเป็นเท่าคือ ไวยาหารภาพพจน์ในลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏในนวนิยายเรื่องคำพิพากษา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คู่อัสมทรงมันลี บี้บี้ขึ้นเป็นกอง อ้ายฟักกะผอมแห้งยังกะผิตายซาก...

(คำพิพากษา : 11)

ความทุกข์นั้นไม่สามารถเจาะกำแพงเข้ามาถึงตัวเขาได้ ทรายเท่าที่ยังมี
ความชื้นเมาเป็นเกราะกันอยู่

(คำพิพากษา : 152)

"เออะ ไปเออะ แล้วสี่ของข้าล่ะ อย่าให้มันขาดง่ายเป็นค้ายาววเลี้ยล่ะ"
ท่านสั่งเสียขณะที่พังก้มลงกราบลา

(คำพิพากษา : 161)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ชาคี กอบจิตติ สามารถใช้การเปรียบเทียบ
ที่ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพในเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจน เพราะผู้แต่งสามารถนำเอาสิ่งที่ทุกคน
รู้จักและเข้าใจได้มาเปรียบเทียบ เช่น ร่างกายที่ผอมโซเปรียบได้กับผิตายซาก ความทุกข์
ไม่สามารถผ่านกำแพงได้ และค้ายาววที่ขาดได้ง่ายด้วยแรงลม เป็นต้น

3.3 ไวยาทรบุคลาธิษฐาน หรือการสมมติให้มีตัวตน เป็นการเปรียบเทียบโดย
นำสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือมีชีวิตแต่ไม่ใช่คนมากล่าวถึงราวกับเป็นคน เป็นการเขียนที่มุ่งสร้าง
เรื่องราวธรรมดาที่น่าสนใจทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพได้ชัดเจนการเสนอภาพจน์ในลักษณะ
ดังกล่าวมีปรากฏในนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา ดังต่อไปนี้

พระสวดเสร็จจากตั้งลูกลงจากอาสนะเดินกลับขึ้นกุฏิ ชาวบ้านแยกย้ายกันกลับ ฟักและ
เต็กวัดช่วยกันเก็บกวาดลานตักบาตรและศาลาทานุญเรียบร้อยแล้วฟักจึงเดินขึ้นวัด เขารู้สึก
ถึงตึกรีโนหัวเริ่มเสื่อมลง ความมั่นใจกำลังไปกมื่อลา...

(คำพิพากษา : 156)

พักนอนแน่นิ่งอยู่ริมทางเดิน ร่างกายเปียกโชก และแล้วมือของสายฝนได้เอื้อมลง
เขย่าปลุกเขาให้ตื่นขึ้นมา...

(คำพิพากษา : 194)

โรงเรียนสองหลังที่ตั้งสงบอยู่นี้ค่อยๆฟื้นคืนขึ้นจากการหลับไหลประตูหน้าต่างค่อยงัด
เปิดขึ้นทีละบาน เหมือนมันค่อย ๆ เปิดเปลือกตา ขึ้นจ้องมองวันใหม่ที่กำลังเริ่มต้น
ประตูที่เปิดออกนั้นราวกับว่ามันกำลังทวนอน กับอาการง่วงงุนที่ได้หล่นมายาวนานถึง
สองวันเต็มและเปิดกว้างออกเพื่อพร้อมจะกลืนกินเด็กนักเรียนและครูเข้าไปภายในห้อง
ของมัน...

(คำพิพากษา : 232)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่า ชชาติ กอบจิตติ มีความสามารถในการนำ
เอาสิ่งที่ไม่ใช่ชีวิต มาบรรยายให้เห็นเสมือนมีชีวิตจริงได้ เช่น "ความมั่นใจกำลังโหมมือลา"
"มือของสายฝนได้เอื้อมลงเขย่าปลุกเขาให้ตื่นขึ้นมา" "โรงเรียนฟื้นคืนขึ้น" และประตูเปิดราวกับ
ว่าทวนอน การที่ชชาติ กอบจิตตินำวิธีการเขียนดังกล่าวมาใช้ในงานเขียนนวนิยายเรื่อง
คำพิพากษา ทำให้งานเขียนชิ้นนี้เพิ่มสีสัน น่าสนใจ น่าอ่าน และมองเห็นภาพต่าง ๆ ที่ผู้แต่งได้
บรรยายไว้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังพบว่า ชชาติ กอบจิตติ มีความสามารถโดดเด่นในเรื่อง
การใช้คำซ้ำ ซึ่งแสดงให้เห็นอารมณ์ และความรู้สึกของตัวละครในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

วิเคราะห์การใช้ภาษาเรื่อง ปณิธานของ อโศกสิน

1. การใช้คำ

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ปณิธานของ อโศกสิน พบว่า
มีการใช้คำซ้ำหลายลักษณะ เช่น การซ้ำคำที่เหมือนกันเพื่อเป็นการเน้น ย้ำข้อความให้เด่นชัด
และมีความหมายมากขึ้น ส่วนคำซ้ำอีกประเภทหนึ่งเป็นการใช้คำซ้ำในลักษณะซ้ำเสียง เพื่อให้
เกิดความรู้สึกทางอารมณ์ของผู้พูดมากยิ่งขึ้น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

"มาอยู่ด้วยกันเถอะนา" อาชนอย่างเต็มอกเต็มใจ "เมืองจะได้หายเหงานี้"
 "เหงากับเหงา มียิ่งเหงาใหญ่หรือคะ"

(ปณบิตทอง : 34)

จากตัวอย่างข้างต้นการซ้ำคำว่า "เหงา" แสดงความรู้สึกถึงความเหงามากกว่าปกติธรรมดา และอีกตัวอย่างหนึ่งมีการซ้ำคำว่า "รัก" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเน้นย้ำเพื่อให้เกิดความมั่นใจมากยิ่งขึ้น ดังปรากฏในตัวอย่าง

"อยากได้ซี อยากได้มากเลย ขอให้เขารักเราจริงเถอะ...รักด้วยรักนะ
 ไม่ใช่ด้วยอย่างอื่น" เขาพูดที่เล่นทีจริง "ยังพอหาได้ไม่ใช่หรือ"
 "ทำไมจะหาไม่ได้คะ พี่เมือง เพียงแต่ว่าพี่เมืองจะรักเขาจริงหรือเปล่าคะ
 อยากให้เขารักเราจริง เราก็ต้องรักเขาจริงเหมือนกัน"

(ปณบิตทอง : 37 - 38)

นอกจากนี้ยังมีการซ้ำคำว่า "ป่วย" ซึ่ง กฤษณา อโศกสิน ได้ใช้คำซ้ำคำนี้ 2 ความหมาย คือ การป่วยทางใจ กับป่วยทางกาย ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถของผู้เขียนที่สามารถใช้คำคำเดียวกัน แต่แสดงถึงความรู้สึกที่แตกต่างกันได้ ดังปรากฏในตัวอย่างว่า

"โอ๊ย! หน้าตาขนาดนั้น แดกดันได้ขนาดนั้น เรียกว่าอภัยเรอะหน้าตามันนะป่วยนะ"
 บาลีใจหายวาบ หรือว่าเขาป่วยมานานแล้วโดยตัวเองก็ไม่รู้ตัว
 "บาป่วยหรือเปล่าคะพ่อ" หล่อนรีบถามโดยเร็ว
 "ป่วยเหมือนกัน แต่น้อยกว่าเจ้านั้น" คุณบุรีตอบ "คนป่วยหนักคือเจ้ากรรจ" ว่าแล้วเขาก็หัวเราะเบา ๆ "พ่อเองพ่อยังป่วยเลยก็ชีวิตมันบ้า"

(ปณบิตทอง : 75)

"เข้าใจไว้เสียด้วย ทั้งสองคน...ฉันเห็นใจแกในกรณีที่พ่อแกแม่แกไม่เอาใจใส่ดูแลแกเพียงพอ แต่คนเรานี้เป็นสัตว์ประเสริฐนะแกนะ เขาสร้างเรามาให้มีสมอง มีปัญญาคิดว่าสัตว์ เมื่อมีอุปสรรคมนุษย์ต้องต่อสู้เพื่อไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเจริญกว่า แกก็เป็นลูกคนดีมีเหล้ากอ เพียงแค่นี้ แกคิดไม่ได้หรือว่า แกควรจะท้อแท้ใจมั่ง ถ้าแกขัดสนฉันนี่ใจเป็นพี่แก พร้อมจะอ้าแขนรับอยู่แล้ว" สองเมืองหยุดเว้นระยะ "ปลอด ถามจริง ๆ เถอะว่าฉันเคยปฏิเสธอะไรมั่ง เมื่อตอนที่แกยังไม่ได้ทำให้ฉันเอื้อมนะ"

(บุณปิตทอง : 414)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า กฤษณา อโศกสิน ใช้คำซ้ำคำว่า "แก" หลายครั้ง ซึ่งในที่นี้เป็นคำสรรพนามใช้แทนชื่อของตัวละครคือ เรืองราม และยามปลอดโดยสองเมืองเป็นผู้เรียก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธของผู้เรียกอย่างมาก

"ถ้าของที่เราต้องซื้อทุกวันนี้มันแพง เราทุกคนกระทบกระเทือนไม่ใช่แต่แม่หรือทุกคนรายได้น้อยกว่าแม่ยิ่งกระทบหนัก ไอ้สาเหตุให้หมูนั่นแพงก็ข้างเถอะ เราไม่กินก็ได้ ไม่แปลก แต่ถ้าน้ำตาลแพง หอมกระเทียม ข้าวตะไคร้แพง หรือหมูแพง ปลาแพง ไผ่แพง น้ำแพงนี่มันกระทบกราวรูจจริงไหม เพราะงั้นแม่ไม่เห็นด้วยหรือที่เมืองว่าแม่สนใจพวกกระฉิบกระฉอนข้าว พวกกระฉิบกระฉอนนี่แหละคือพวกที่ต้องสนใจ"

"แล้วได้พวกน้ำปลาปลอม น้ำตาลปลอมหรือยาปลอมนี่มาจากไหนกันละอะ กระฉิบกระฉอน นี่ตั้งโรงพยาบาลปลอมได้ไหม"

"ทำไมจะไม่ได้ เมืองจำ...ที่เนื้อหมากลายเป็นเนื้อหมูกันไง โรงผลิตมันใหญ่โตนักหรือก็ไอ้ห้องลับปะรังเค ปลอมกันอยู่สองสามคนเอง..."

(บุณปิตทอง : 512)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนใช้คำซ้ำคำว่า "แพง" "กระจิบกระຈกข่าว" และคำว่า "ปลอม" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเพื่อต้องการเน้นย้ำ และแสดงความรู้สึกที่ค่อนข้างไม่ดี ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าสภาพทางเศรษฐกิจขณะนี้สินค้ามีราคาสูงขึ้น และคุณภาพยังไม่มีดีอีก.

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องบุญบิณฑอง พบว่า กฤษณา อโศกสิน นิยมการซ้ำคำในลักษณะ ซ้ำเสียง อยู่เป็นจำนวนมาก โดยจะยกตัวอย่างมาพอเป็นที่เข้าใจ ดังนี้

"บ้านคุณเมืองสบายสบาย เย็นะคะ"

(บุญบิณฑอง : 4)

ผิวหล่อขาวราวกับนมสด ปากแดงแดง คนใช้เก็บเอาไปฟาดพหลังบ้าน

(บุญบิณฑอง : 5)

..."ทานคุกกี้มะพร้าวไหมละ อรร้อยอรร้อย ไหมหวานหรือลูก"

(บุญบิณฑอง : 16)

...อากาศดีดีจนบารู้สึกเนอะ...มันโล่งผิกับในเมือง

(บุญบิณฑอง : 43)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าผู้เขียนซ้ำคำว่า "สบายสบาย" "แดงแดง" "อรร้อยอรร้อย" และ "ดีดี" การซ้ำคำในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูด ที่ให้ความสำคัญต่อสิ่งที่พูดหรือเหตุการณ์ที่พบเห็น ว่ามีความพอใจอย่างมาก อย่างเช่นจะพูดว่า "สบาย" "แดง" "อรร้อย" และ "ดี" ในลักษณะปกติเช่นนี้ ก็คงไม่ให้ความรู้สึกอะไร แต่ กฤษณา อโศกสิน ก็นำคำเหล่านี้มาซ้ำเสียงเพื่อให้เกิดความรู้สึก หรือความต้องการและพอใจอย่างมาก

นอกจากการซ้ำคำดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ การซ้ำคำชนิดซ้ำคำเดิม เช่น การซ้ำคำว่า "เพงา" กับ "เพงา" และการซ้ำเสียง เช่น คำว่า "สบายสบาย" แล้ว ยังพบว่า กฤษณา อโศกสิน ใช้คำซ้ำในลักษณะที่เป็นคำกริยา ซึ่งแสดงให้เห็นอาการของการซ้ำคำคำนั้น จัดได้ว่าเป็นการใช้คำซ้ำที่มีลักษณะเด่นชัดและมีปรากฏเป็นจำนวนมากในนวนิยายเรื่อง บุญเกิดทอง ซึ่งปรากฏในตัวอย่างดังต่อไปนี้

เขาพูดกระต่อนกระแท่นไม่เป็นประโยค เหมือนกับไม่สามารถจะปะติดปะต่อ ความจำทั้งหลายเข้าด้วยกันได้

(บุญเกิดทอง : 23)

บาลีจึงเปิดประตูก้าวลงมา ชะเง้อชะเง้อไปรอบ ๆ เพื่อสังเกตการณ์

(บุญเกิดทอง : 47)

หล่อนถอนใจดังเอือก...ป่านนี้พิไลลักษณ์เพื่อนหล่อนจะละล้าละลังสักแค่ไหนหนอ...

(บุญเกิดทอง : 48)

"สองขวบคะ อยู่กับยายบนชั้นสองไม่รู้ว่าจะมีใครพาลงมาทันไหม"
หล่อนสะอึกสะอื้น เนื้อตัวสั่นเทิ้มทรนทราย

(บุญเกิดทอง : 49)

บาลีเหลือบดูบิดา เห็นสีหน้าคุณุรีชาไปนาค ๆ...ด้วยวิธี
กระทบกระแทกแตกคั่นของเขา

(บุญเกิดทอง : 74)

"น่าเบื่อเหมือนจะตาย!" อมรเบิกปาก บั๊ยไปปลุกคนเบื้องหน้าซึ่งหมุ่รพาทันคืบคลาน
อย่างกระบิดกระบวน

(บุญบิตทอง : 109)

...คุณบุรีจึงได้แต่งหังด้วยความอึ้งอึดอัด...

(บุญบิตทอง : 115)

จากตัวอย่างข้างต้นมีการใช้คำซ้ำคำว่า "กระท่อนกระแท่น" "ปะติดปะต่อ"
"ทะเง้อทะเง้ง" "ละล้าละลัง" "สะอึกสะอื้น" "ทຸ່ນทຸ່ร่าย" "กระทบกระแทก"
"กระบิดกระบวน" และ "อึ้งอึดอัด" ซึ่งการใช้คำซ้ำในลักษณะดังกล่าวส่วนมากมักใช้
คำกริยาเป็นคำซ้ำ โดยทำให้เห็นถึงการกระทำและการแสดงอาการของตัวละครว่ามีลักษณะ
อย่างไร เช่น การพูดแบบ กระท่อนกระแท่นและไม่ปะติดปะต่อ แสดงให้เห็นว่าผู้พูดพูดไม่คล่อง
ส่วนอาการ "ทะเง้อทะเง้ง" เป็นลักษณะการมองหาล้างที่ต้องการอย่างตั้งใจ จากการใช้คำซ้ำ
ในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นความสามารถของกฤษณา อโศกสิน ในเรื่องการสรรคำมาใช้
เพื่อเพิ่มสีสันของงานเขียนของเขาให้ตัวละครเด่นมากขึ้น

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังพบว่า การใช้คำซ้ำในคตินัยที่ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น
ยังพบอยู่ในงานเขียนนวนิยายเรื่อง บุญบิตทอง อีกหลายตอนซึ่งมีการใช้คำซ้ำที่เป็นคำกริยา
เหมือนกัน แต่ใช้คำที่แตกต่างกันออกไปซึ่งจะทำให้เห็นว่าคำซ้ำดังกล่าว กฤษณาอโศกสิน
นำมาเขียนในนวนิยายเรื่องนี้ของเขาเป็นจำนวนมาก อาจจัดได้ว่าเป็นการใช้คำที่มีลักษณะเด่น
อย่างมากก็ได้ ดังปรากฏในตัวอย่าง

ต่างคนต่างนั่ง ไปอีกเพิ่นนานในความร้อนที่เริ่มจางลงของแสงแดดบนถนนกับ
ท่ามกลางความกระสือกระส้านของรถแต่ละคันโดยรอบ

(บุญบิตทอง : 121)

"ยังงี้แหละค่ะ พี่เมือง จุดขึ้นจุดลงทั้งคืนมาแล้ว นอนก็ปวดนั้งก็ปวด"

(ปูนปิตทอง : 203)

ทางผู้คุมคอลัมน์นั้นกำลังหัวข่าว ก็ตะกรมตะกรามคว่ำเอา

(ปูนปิตทอง : 212)

แล้วคุณสายทองก็จะไกรธ ปึงปังตึงตึงขึ้นมา ต่อจากนั้นก็ได้ปะคารมกัน ในที่สุด
ก็จะมันตึงกันไปหลายวัน...

(ปูนปิตทอง : 220)

เรื่องราวมองตาม...พอดีปลอดเปลี่ยวมาคุด พอสบตากันเขาก็หันกลับ
หล่อนเห็นเขาลุกกลิ้งกลนขึ้นรถเมลคันที่เพิ่งมาถึง

(ปูนปิตทอง : 356)

นี่เขาไม่ได้พบหล่อนมาที่วันแล้วละ...สองเมืองถามตัวเองแจ่มแจ้ง
ในความกระวนกระวายที่เกิดขึ้นขณะนี้อย่างคียิ่ง เหมือนคนหมดแรงแต่พยายาม
บากบันให้ใครสักคนลากไปจูบไป มันก็ยอมเกิดอาการล้มลุกคลุกคลานอย่างเลียงไม่ได้

(ปูนปิตทอง : 398)

แต่เวลาบาเขียนหนังสือไทย บากก็เป็นคนไทย ไม่ต้องการสะเทิ้นน้ำสะเทิ้นบก

(ปูนปิตทอง : 496)

...บาลีซักจะเริ่มสะบัดรื้อนสะบัดทวนตะครันตะครอย่างไรชอบกล

(ปูนปิตทอง : 525)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่าการใช้คำซ้ำ "กระเลือกกระสน" "นุคขึ้นนุคลง" "นอนก็ปวดนั้งก็ปวด" "ตะกรุมตะกราม" สะท้อนน้ำสะเทือนก" และ "สะบัดร่อนสะบัดหนาว ตะครันตะครอ" ซึ่งคำซ้ำดังกล่าวเป็นคำกริยาทั้งสิ้น เมื่อผู้เขียนนำมาซ้ำกันในลักษณะนี้ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของการแสดงอาการของตัวละครได้อย่างเด่นชัดมากกว่าการใช้ถ้อยคำธรรมดา

2. การใช้โวหาร

การใช้โวหารในนวนิยายเรื่อง บุณิดทอง จากการศึกษพบว่ามีการใช้โวหารที่ปรากฏดังนี้

2.1 บรรยายโวหาร

การบรรยายโวหารในตอนที่มีการบรรยายถึงสภาพบ้านเช่าของสกรรจ์ที่มีลักษณะและสภาพไม่คึกคัก ซึ่งแสดงให้เห็นฐานะความเป็นอยู่ของผู้พักอาศัยได้อย่างดี ซึ่งผู้เขียนได้บรรยายไว้อย่างเห็นภาพชัดเจนว่า

ห้องเช่าที่สกรรจ์อยู่เป็นห้องเล็ก ๆ เคี้ยว ๆ โดด ๆ คือไม่มีทั้งครัวและห้องน้ำ ห้องส้วมก็แยกต่างหากจากคนเช่าอื่น ๆ ลักษณะของห้องก็เป็นผนังตึกเกลี้ยง ๆ ทาสีเลว ๆ กระดาษต่าง พื้นเป็นซีเมนต์ มีหน้าต่างเพียงสองบาน ติดกระจกเกล็ดและบานลวด

(บุณิดทอง : 22)

ส่วนอีกตัวอย่างหนึ่งที่มีการบรรยายสภาพห้องนอนที่บ้านของสองเมืองซึ่งสองเมืองใช้ห้องนี้สำหรับรับแขก และในตอนนั้น บาสี เป็นแขกของสองเมืองที่จะเข้าพักในห้องนี้ โดยมีการบรรยายถึงลักษณะและการจัดวางสิ่งของไว้อย่างละเอียดว่า

ห้องจัดไว้อย่างงาม มีเตียงนอนอยู่ตรงกลางและรายรอบด้วยตู้สูงชิดเพดาน
โต๊ะแต่งตัวโต๊ะเขียนหนังสือ พรหมเปอร์เซียบุลาอยู่บนที่วางเล็ก ๆ ซึ่งมีเบาะและ
หมอนอิงสำหรับนั่งเล่นบนแท่งมีรูปเขียนติดไว้สองรูป

(บุณิศาทอง : 37)

นอกจากนี้ตอนที่เกิดเพลิงไหม้บริเวณที่พักอาศัยของบาสี ได้มีการบรรยาย
สภาพโดยทั่วไปในบริเวณนั้นแล้วจากเพลิงสงบลงแล้ว ซึ่งผู้เขียนได้บรรยายภาพความเสียหาย
และการสูญเสียทรัพย์สินของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพอันน่าสลดใจนั้น
ได้อย่างชัดเจน ดังปรากฏในตัวอย่าง

ขณะนั้น ไฟมอดลงแล้ว เหลืออยู่แต่ควันบาง ๆ พวยพุ่งขึ้นเบื้องบนเป็นหย่อม ๆ
ใกล้จะจางสนิท ถนนคอนกรีตภายในศูนย์การค้ายังคงมีทั้งคนและของกองเรี่ยราย
สุดจะรู้ว่าใครเป็นใครและอะไรอยู่ตรงไหนรดดับเพลิงเกือบหัวสุม รวบรวมเจ้าหน้าที่
ขึ้นรถ ยกขบวนกลับไปแล้วเหลืออยู่แต่ตำรวจท้องที่และความสับสนที่จะต้องสอบสวน
ต่อไป...

(บุณิศาทอง : 52)

อีกตัวอย่างหนึ่งตอนที่สองเมืองพาบาสีเที่ยวชมบ้านของเขา และมีการบรรยาย
สภาพห้องนั่งเล่นที่กลายเป็นห้องเก็บของเก่า มีของเก่าเป็นจำนวนมากหลากหลายชนิด
ได้จัดวางไว้อย่างสวยงาม ซึ่งแสดงให้เห็นฐานะของเจ้าของบ้านว่ามีฐานะค่อนข้างดี ดังที่
ผู้เขียนได้บรรยายไว้ว่า

เขาพาหล่อนออกจากห้องอาหารเข้าไปในห้องนั่งเล่นชั้นล่างซึ่งกลายสภาพจาก
ห้องนั่งเล่นเป็นห้องเก็บของเก่า มีตู้ใหญ่ทำด้วยไม้ชิงชันแบบจีนหลายตู้ ภายในมีถ้วย
ชาม ขวด พระดินเผา งาแกะสลัก แจกัน เครื่องลายคราม กลางห้องมีโต๊ะเก้าอี้มุก
ชุกยาว แสงสว่างอ่อน ๆ ทาบอยู่บนความวาวแววของเหลือนมุกที่ฝังเป็นลวดลายงดงาม

(ขุนปัดทอง : 147)

นอกจากนี้สองเมืองได้พาบาลีเที่ยวชมบริเวณรอบ ๆ บ้านและสวนดอกไม้ทำให้
มองเห็นสภาพบริเวณบ้านที่สวยงาม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้าน นอกจากนี้ยังแสดง
ให้เห็นว่าแขกผู้มาเยือนเป็นแขกพิเศษอย่างมาก เพราะผู้เขียนได้บรรยายความรู้สึกของสองเมือง
ที่พาบาลีเที่ยวชมสวนภายในบ้านซึ่งเขาไม่เคยออกมาดูเลย แต่วันนี้เขากลับพาบาลีออกมา
เที่ยวชมทุกแห่งทุกมุมของบ้านเขาอย่างละเอียด ดังตัวอย่าง

"นี่ไม่เคยเดินมาถึงตรงนี้เลยนะ" สองเมืองบอกหล่อนเมื่อมาถึงกำแพงยาว
ด้านหลัง ไม่มีตรงไหนรกเรือ ทุกแห่งหนเหมือนบุปผาราม มีแผ่นอิฐวางเป็นระยะ ๆ ทุกช่วง
ที่คนในบ้านต้องเดินไปทำกิจบางอย่าง เช่น ตากผ้า รดน้ำต้นไม้ มีตารางสูงสำหรับ
ไม้เลื้อยตรงเรือนคนใช้เพื่อบังแสงแดด

(ขุนปัดทอง : 263)

หลังจากนั้นบาลีก็ได้มาตรวจดูสภาพภายในห้อง พร้อมกับเรียงสิ่งของต่าง ๆ
ที่ตนนำมาจัดเรียงไว้อย่างเป็นระเบียบ ดังที่บรรยายไว้ตามตัวอย่างว่า

หล่อนเสร็จจากอาบน้ำ จึงออกมาตรวจตราห้องนอนซึ่งต่อไปนี้จะกลายเป็น
ห้องส่วนตัวหล่อน ภายในตู้ว่างเปล่า แล้วบนโต๊ะเครื่องแป้งมีลูกไม้ถักสีเนื้อสีเหลืองยาว
บุไว้ โดยไม่มีสิ่งอื่นนอกจากแจกันดินเผาเล็ก ๆ เสียบุกลาบทูมสองดอก ส้มและแดงเข้ม
แซมใบเขียวสด ทุกชิ้นชักว้าง ชั้นวางของตลอดแนวหัวเตียงและตู้ด้านข้างมีเพียงไฟตั้งโต๊ะ
ทำด้วยทองเหลือง ครอบโคมไหม สีครีมหนึ่งอัน

คิดว่าจะง่วง แต่แล้วมันตากลับสว่างโพล่ง บาติลงมือรื้อเสื้อผ้าของใช้ออกจาก
กระเป๋าค้นทางทั้งสองใบนั้น คลี่เสื้อผ้าแขวนพอเหลือกระเป๋าเปล่า ๆ จึงสอดไว้
ที่ทับเพื่อยื่นไป

(บุปผิตอง : 266)

อีกตัวอย่างหนึ่งมีการบรรยายภาพตอนที่ยามปลด น้องชายของสองเมืองเข้ามา
ขโมยทรัพย์สินในบ้านสองเมือง ซึ่งผู้เขียนได้บรรยายภาพเหตุการณ์ในขณะที่กลุ่มขโมยกำลังปฏิบัติ
การรื้อค้นสิ่งของต่าง ๆ อย่างชำนาญซึ่งแสดงให้เห็นประสบการณ์ของบุคคลเหล่านั้นว่า ได้
กระทำการในลักษณะนี้มาหลายครั้งหลายหน ดังที่ผู้เขียนบรรยายไว้ว่า

ปลดไม่ตอบ หันกลับตามเพื่อนข้างบน ตูต่าง ๆ เปิดไม่ยาก ถ้างัดไม่ได้ก็
กรีดกระจก ขั้วพริบตา ตูใส่ของที่เปื้อนบานพับก็เปิดอ้า ที่เป็นกระจกก็โหว่หมด
ของโบราณชิ้นเล็กชิ้นน้อยทั้งไทยจีนซึ่งสองเมืองค่อย ๆ หามาสะสมไว้ก็ถูกกวาด
ลงกระเป๋าสลัดติคมีขีปุดเรียบร้อย ส่วนของชิ้นใหญ่ถูกห่อด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์
ตูไม้ชิงชัน ตูมุกขนาดย่อมราคาใบละหลายหมื่นถูกยกလာเลี้ยงลงข้างล่างและนำขึ้นไปตั้ง
เรียง ๆ กันบนรถกระบะขนาดกลาง ซึ่งจอดเทียบอยู่ที่ถนนซีเมนต์หน้าตึก

(บุปผิตอง : 536)

นอกจากนี้ผู้แต่งได้บรรยายลักษณะของทารกน้อย ซึ่งเป็นบุตรของสองเมือง
กับบาติ ไว้อย่างละเอียดทุกส่วนสัคของร่างกายโดยเฉพาะบริเวณใบหน้านั้น กฤษณา อโศกสิน
ได้บรรยายให้เห็นลักษณะต่าง ๆ ไว้อย่างเห็นภาพของเด็กน้อยที่น่ารักคนหนึ่ง ดังตัวอย่าง

...พล่อนกัมลงดูดวงหน้าเล็กนิตที่แดงเรื่ออย่างพิจารณา ผมทาร์กคาสินท่อนบาง
เกาะอยู่กับศีรษะ เปลือกตาปิดเกือบตลอดเวลา แต่เมื่อเปิดเปลือกตาก็จะแลเห็น
นัยน์ตาคาบลับเหมือนสีหมึกจีน หน่วยตายาวรี จมูกถอดสองเมืองออกมาเป็นพิมพ์เดียว
แต่ปากมีเค้าพล่อน

(ขุนบิตทอง : 565)

2.2 พรรณนาโวหาร

การพรรณนาโวหารที่ปรากฏในเรื่อง ขุนบิตทอง ตอนที่บาสีมีความรู้สึก
สดชื่นกับบรรยากาศรอบ ๆ บ้านสองเมือง เมื่อเขาได้มีโอกาสมาเที่ยวบ้านสองเมืองโดยได้
แสดงความรู้สึกและพรรณนาให้เห็นดังตัวอย่าง

สนามเล็ก ๆ ข้างตึกยังคงเย็นเกือบขึ้น บาสีได้สัมผัสกับความบริสุทธิ์ของสายลม
อันรยรินเต็มที ทุกช่วงหายใจเข้าออกไปรุ่งโล่งแผ่ซ่านเข้าไปถึงปอดราวกับว่าเขม่า
ที่จับอยู่ข้างในจนกระทั่งถูกไล่กระเจิงออกจากที่นั่นได้อย่างรวดเร็วทันใจ

(ขุนบิตทอง : 44)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นภาพการพรรณนา ลักษณะรูปร่างของสกรรจ์
ในขณะที่เขากำลังป่วย ซึ่งมีสภาพร่างกายที่ผอมแห้งมากหมดราศีคล้ายกับร่างที่ไร้วิญญาณ
ดังที่ผู้เขียนบรรยายไว้ว่า

... ขณะที่บิดาพล่อนเดินเข้าไปจนชิดเตียงลูกชายคนโตซึ่งนอนเหยียดยาว
ผอมจนแบนราบแทบจะติดแนบอยู่กับที่นอน ดวงหน้าตอปลิก ผมบางจนเกือบเห็น
หนังศีรษะ ผิวพรรณเกรียมคล้ำ มือที่วางอยู่ข้างตัวมีแต่กระดูก

(ขุนบิตทอง : 67 - 68)

ส่วนอีกตอนหนึ่งมีการพรรณนาความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติของบาลีที่มีต่อบิคา
มารดา ซึ่งบาลีมีความตั้งใจต่อการกระทำของผู้ให้กำเนิดในทางไม่ดีและความรู้สึกเช่นนี้
ติดแน่นในใจของบาลีจนยากที่จะแก้ไขได้ ดังตัวอย่างที่พรรณนาไว้ว่า

มันไม่ใช่ความผิดของเขาที่มีผองคลีและความมืดคลุ้มเยี่ยงนี้เลย... บาลีรู้ว่า
ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและฝังอยู่ภายใน เป็นสิ่งที่ชักพอกยากและจะบังคับไม่ให้เกิดหาได้ไม่...
มันงอกงามขึ้นโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว... มันเหมือนเขม่าหรือผ้าที่ผูกไพล่ขึ้นจับเกาะอันงาม
ทำให้มันแต่ราคะจะขจัดดูเท่าใดก็หาได้ออกจนหมดจดไม่

(ขุนเบิกทอง : 73)

นอกจากนี้ได้มีการพรรณนาสภาพจิตใจของบาลี ที่มีต่อมรชาชนรักของเขา
ซึ่งผู้เขียนได้พรรณนาโดยใช้ภาษาและการเปรียบเทียบ ถ่ายทอดออกมาให้ผู้อ่านรับรู้อารมณ์และ
เข้าใจความรู้สึกของบาลีได้อย่างลึกซึ้ง ดังตัวอย่าง

วันหนึ่งวันหล่อนพยายามขุดโพรงย่อม ๆ... เอาความหลังลงไปฝังแล้วกลับไว้ได้
จนมืดเหมือนเดิม
ดังนั้นบาลีจึงพบตัวเองล้าของผ่องใสขึ้น หมคร่องรอยของเมฆฝนหนาที่ที่รุ่มร่า
เข้ามาเหมือนคลั่ง หล่อนจะคลั่งอย่างเมื่อคืนบ้างเหมือนกัน นาน ๆ ครั้งเมื่อถูก
กระทบกระแทกตรงรอยแผล

(ขุนเบิกทอง : 118 - 119)

ส่วนอีกตัวอย่างมีการพรรณนาความรู้สึกของสองเมืองและบาลี ว่าทั้งสอง
มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และพร้อมที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันโดยผู้เขียนได้ใช้ภาษาอย่างงดงาม
ทำให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครทั้งสองในเหตุการณ์ตอนนั้นได้อย่างดี ดังปรากฏ
ในตัวอย่าง

หนุ่มสาวเดินผ่านเข้าไปในผืนหญ้าอันสลัวราง สนามด้านข้างยาวจากด้านหน้า
ไปจดด้านหลัง รายล้อมด้วยกอไม้ดอกแน่นครึ้มเป็นแนวไปตลอด สมเย็นเจือจาง
เคล้าอยู่ในระลอกของกลุ่มใบที่อ่อนสวดยางกลุ่ม ก่อให้เกิดเสียงพลิกเบา ๆ เหมือน
เสียงหายใจของเครื่องสังคีตที่มีนิ้วกรีดผ่านเพียงแผ่ว... ทั้งเขาและหล่อนเกิดความรู้สึก
พร้อมกันว่า เป็นวันและชั่วโมงที่งดงามที่สุดสำหรับการตั้งต้น

(ขุนปัดทอง : 262 - 263)

3. การใช้โวหารภาพพจน์

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ขุนปัดทอง พบว่ามีการใช้โวหารภาพพจน์ประเภท
อุปมาโวหารซึ่งเป็นโวหารที่ใช้ในการเปรียบเทียบเหตุการณ์ในเรื่องกับสิ่งของเครื่องใช้ และกับ
สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดย กฤษณา อโศกสิน ได้ใช้ภาษาในการเปรียบเทียบอย่างง่าย ๆ
ซึ่งผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องอย่างชัดเจนจากการใช้การเปรียบเทียบในครั้งนั้น ดังปรากฏ
ในตัวอย่างต่อไปนี้

...ไม่ว่าจะเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่อง ไท... หล่อนแสนจะจำได้ไม่มีวันลบเลือน
เหมือนหมึกพิมพ์ที่ตราติดอยู่ โดยไม่มีผลชักพอกษนิใดสามารถชักล้างได้

(ขุนปัดทอง : 36)

"แหม...จะทำอะไร เขาก็เศรษฐีนะซี มีเมียยังมีเน็คไท...

(ขุนปัดทอง : 40)

สองเมืองแลเห็นแต่ความวาวของ นัยน์ตาไคร่ราวกับปรอทที่กลิ้งอยู่ในความมืด

(ขุนปัดทอง : 45)

...ในนาที่จุกเงินหมอพพร้อมที่จะมาถึงราวกับขึ้นเรือบินไต่ฟ้ามาเทียบหน้าตึก

(ปูนบิตทอง : 63)

เนื้อตัวหล่อหน้าบะเน่บางเหมือนสลีล คุรวกับมันพร้อมที่จะ โบกโบยขึ้นไป

ในอากาศ...

(ปูนบิตทอง : 186)

...เปิดตาปิดเกือบตลอดเวลา แต่เมื่อเปิดเปลือกตาก็จะแลเห็นนัยน์ตาคล้าย
เหมือนสีหมึกจีน...

(ปูนบิตทอง : 565)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า ผู้เขียนใช้อุปมาโวหารที่เป็นการเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องกับสิ่งของเครื่องใช้ ซึ่งผู้อ่านรู้จักและคุ้นเคยกับสิ่งที่ผู้เขียนนำมาเปรียบเทียบได้อย่างเข้าใจ แสดงให้เห็นความรอบรู้และการเป็นคนช่างสังเกตของผู้เขียนจากประสบการณ์ที่ผ่านมา และนำมาถ่ายทอดให้ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ปูนบิตทอง ได้อย่างกลมกลืนกับเนื้อเรื่องดังปรากฏความเปรียบเทียบในตัวอย่างว่า "เหมือนหมึกพิมพ์ที่ตราติดอยู่" แสดงให้เห็นความอยากสาบึกในการลบสิ่งนี้ออก "มีเมื่อยังกะมีเน็คไท" แสดงให้เห็นว่า การมีภรรยามาก ๆ หรือเปลี่ยนภรรยาบ่อย ๆ เป็นสิ่งที่ไม่ยากลำบาก "ความวาวของนัยน์ตาโตคุรวกับปรอทที่กลิ้งอยู่ในความมืด" แสดงให้เห็นว่านัยน์ตาที่แวววาวมีลักษณะคล้ายสีของปรอทที่สะท้อนให้เห็นแสงได้ในความมืด "ราวกับขึ้นเรือบินไต่ฟ้ามาเทียบหน้าตึก" แสดงให้เห็นอาการที่เคลื่อนย้ายอย่างรวดเร็วผิดปกติ "บางเบาเหมือนสลีล" แสดงว่ามีร่างกายที่บอบบางมาก และ "นัยน์ตาคล้ายเหมือนสีหมึกจีน" แสดงให้เห็นความเข้มของดวงตาที่เข้มมากกว่าบุคคลทั่วไป นอกจากนี้ยังพบว่าผู้เขียนใช้การเปรียบเทียบอีกลักษณะหนึ่ง โดยการนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมาเป็นการเปรียบเทียบดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

...ยามหล่อนเกื้อนั้น น้ำคู่น้อย...คล้ายกับดอกไม้สีชมพูอ่อนไหลแทรก
ขึ้นมาระหว่างป่า

(บุณปิดทอง : 36)

...เขาถึงกับออกวิ่งปะปนไปกับฝูงคนซึ่งคูลห่ม่านเหมือนกลุ่มฝุ่นที่ถูกพายุพัด

(บุณปิดทอง : 52)

บางคราวหล่อนก็ตื่นขึ้นมาพบหัวใจตนเองแห้งผากราวกับทะเลทราย

(บุณปิดทอง : 74)

"กาไลวง แพบ่ใจ" เขาตอบเสียงแน่นราวกับดินเหนียว

(บุณปิดทอง : 124)

มือของเขาสั้นขึ้นมาอย่างไม่มีไม้ขลุ่ยเมื่อมาถึง...ลำคอเต็มตัน...
โพรงอกคล้ายกับกำลังมือทักทายมาเยี่ยมเยือน

(บุณปิดทอง : 192)

คุณสายทองนั่ง ถ้อยคำที่มีเหตุผลของผู้เป็นเด็กกว่าช่วยให้อารมณ์ที่ขุ่นมัวมาหลายวัน
ค่อย ๆ คลายลง เหมือนเมฆหมอกที่เริ่มขยายตัวออกจากกัน

(บุณปิดทอง : 335)

ส่วนเพชรเรียงกระจ่าง เปิดเผยเหมือนดวงเดือนซึ่งปราศจากเมฆหมอกอำพราง

(บุณปิดทอง : 340)

บาสีรู้สึกท้อใจที่เคยปกคิสนั้น หล่นวูบ... วูบจนหล่นสะเทือนไปทั้งเนื้อตัว
เหมือนกำลังปะทะกับลมพาย

(ปูนปิดทอง : 373)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า มีการใช้อุปมาโวหาร โดยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เมื่อเปรียบเทียบแล้วทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องได้ชัดเจนมากกว่าปกติ ดังตัวอย่างเช่น การเปรียบคนจำนวนมากกับกลุ่มฝูงที่ถูกพายุพัด ทำให้ผู้อ่านมองเห็นว่าในบริเวณนั้นมีคนจำนวนมาก ๆ การเปรียบความแห้งแล้งของหัวใจกับทะเลทราย ทำให้มองเห็นภาพความแห้งแล้งมากผิดปกติ การเปรียบเทียบที่สั้นมาก ๆ เหมือนเมื่อถูกภัยมาเยี่ยมเยียน แสดงให้เห็นความรุนแรงและอาการสั่นอย่างผิดปกติและเกิดขึ้นโดยไม่ทันได้ตั้งตัว การเปรียบเทียบความสับสนวุ่นวายกับเมฆหมอกที่เริ่มหายไป รวมทั้งเป็นบุคลิกของคนเปิดเผย เปรียบได้กับคนที่ไม่มีเมฆหมอกใด ๆ มาปิดบังอำพราง และการเปรียบเทียบอาการตกใจเหมือนกับกำลังปะทะกับลมพาย แสดงให้เห็นถึงความตกใจและกลัวอย่างรุนแรง ซึ่งการเปรียบเทียบในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวผู้เขียนได้พิจารณาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ทุกคนได้ประสบมาแล้วมาเป็นข้อเปรียบเทียบเพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจ และช่วยให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ในการอ่านนวนิยายมากยิ่งขึ้น

วิเคราะห์การใช้ภาษาเรื่อง ตลิ่งสูง ชงหนัก ของ นิคม ร่ายยาว

1. การใช้คำ

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ตลิ่งสูง ชงหนัก พบว่ามีการใช้คำดังนี้

1.1 การใช้คำซ้ำ

นวนิยายเรื่อง ตลิ่งสูง ชงหนัก มีการใช้คำซ้ำเพียงเล็กน้อย และมีลักษณะ

การซ้ำคำเหมือนกันพยางค์เดียว และการซ้ำคำหลายพยางค์ เพื่อช่วยให้เนื้อเรื่องมีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น ดังปรากฏการซ้ำคำพยางค์เดียวในตัวอย่างต่อไปนี้

"คราวใหม่ต้องระวัง" เขาบอกแอ "อย่าไปเล่นอย่างนั้น" แล้วแแกจะไปเล่นอะไร
เขาถามตัวเอง ไม่ให้แแกเล่นอะไรหรือเป็นไปไม่ได้ ถ้าแแกชอบ แแกก็จะแอบไปเล่นอีกจนได้
ไม่เล่นทีนี้ก็เปลี่ยนไปเล่นที่อื่นที่เสี่ยงพอ ๆ กัน

(คลังสูง ชงหนัก : 85)

พ่อเลี้ยงชอบข้างไม้ตัวใหญ่ "มันทำให้รู้สึกถึงความแข็งแรง มีอำนาจ"
แแกเคยพูดกับลูกค้าที่มาเยี่ยมชมโรงแแกะสลัก "ไม้ยิ่งใหญ่ยิ่งเหมาะที่จะเอามาทำข้าง"
ทำไมต้องเอาไม้ใหญ่มาทำข้างนะ คางายคิด คนเรานี้แปลกจริง ๆ ไม้ใหญ่
มันก็ใหญ่ของมันอยู่แล้ว คนไม่ได้ทำให้ข้างใหญ่ แต่ก่อนไม้มันใหญ่ของมันเอง

(คลังสูง ชงหนัก : 120 - 121)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า มีการใช้คำที่ประเภทคำพยางค์เดียว เช่นคำว่า
"เล่น" และ "ใหญ่" การซ้ำคำในข้อความแต่ละตัวอย่างจะพบหลายแห่งซึ่งแต่ละแห่งผู้เขียนก็ให้
ความหมายของคำในลักษณะเดียวกันไม่ปรากฏว่านิคมรายยว จะให้ความหมายของคำซ้ำใน
ลักษณะความหมายเชิงนัยเลยเพราะจากตัวอย่างคำว่า "เล่น" ก็คือกิจกรรมที่เด็ก ๆ มักนิยม
ทำกันไม่ว่าจะเป็นการเล่นกีฬา การปั่นปาย หรือแม้กระทั่งการเล่นขายของ หรือการซ้ำคำว่า
"ใหญ่" ในตัวอย่างถัดมาไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของสิ่งใด แต่หมายถึงขนาดของชง
และข้าง นอกจากนี้ยังพบที่มีการซ้ำคำหลายพยางค์ และเป็นคำกริยาแสดงอาการของผู้อยู่ใน
เหตุการณ์ตอนนั้น ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

"พลายกุดตัวเดียวไหวรี แผลก็ยังไม่หายดี" บุษยามมองไปที่ข้าง "มันซ้ำมากนะ"
ข้างพาดหยวกกล้วยกับขาหน้า แล้วม้วนเข้าปาก คางายนั่งเงยบพระมองครอยแผล
ตรงโคนวง

"ใช่ มันซ้ำมาก" เขาพูดพลางถอนใจ

(คลังสูง ชงหนัก : 18)

เขาคลุกคลีคุ้นเคยกับพลายสุตมาตั้งแต่เขายังเด็ก

(คลังสูง ชงหนัก : 30)

เธอประคประหงมและเฝ้าดูแลเติบโตอย่างมีความสุข

(คลังสูง ชงหนัก : 65)

เด็กพวกนั้นไม่เคยเรียนท้าวายน้ำ เขาคิด แต่พวกเขาก็อายถึงฝั่งเพียงใดลงไป
และใช้ความแข็งแรงของตน กระเลือกกระสนไปข้างหน้า ทำทางทะมัดทะแมง ทำให้
คู่คล้ายกับท้าวายน้ำเก่ง ที่จริงพวกเขาไปถึงฝั่งอย่างทุลักทุเล

(คลังสูง ชงหนัก : 76)

อาการลุกลุลุกของพวกเขาค่อย ๆ สงบลง พร้อมกับวางร่างที่อ่อนแอเปื่อย
ของแอกกับพื้นดินอย่างหมดหวัง

(คลังสูง ชงหนัก : 126)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า การซ้ำคำหลายพยางค์ที่นิยม ร่ายยาว นำมาใช้
ในนวนิยายเรื่อง คลังสูง ชงหนัก เป็นการซ้ำคำที่เป็นคำกริยา ซึ่งแสดงให้เห็นอาการของ
ตัวละครที่อยู่ในเหตุการณ์ในตอนที่มีคำซ้ำในลักษณะนี้ เช่น การซ้ำคำ "มันซ้ำมาก" เป็นการเน้น
ย้ำให้เห็นความเจ็บปวดของพลายสุตอย่างมากเพราะมีแผลที่เจ็บซ้ำ

นอกจากนี้การซ้ำคำดังกล่าวแล้วยังพบว่า การซ้ำคำ "คลุกคลีคุ้นเคย"
"ประคประหงม" "กระเลือกกระสน" ทะมัดทะแมง" และ "ลุกลุลุก" มีลักษณะการซ้ำคำ
หลายพยางค์ที่แสดงอาการ และยังเป็นการขับเน้นสัมผัสอีกด้วย

1.2 การใช้คำภาษาถิ่น

การใช้คำภาษาถิ่นในนวนิยายเรื่อง คลังสูง ชงหนัก มีปรากฏเพียงเล็กน้อย
และจากการวิเคราะห์เรื่องพบว่าภาษาถิ่นที่ปรากฏในเรื่องนี้ เป็นคำภาษาถิ่นภาคเหนือ การใช้คำ
ภาษาถิ่นช่วยสร้างบรรยากาศและความเข้าใจเรื่องได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างต่อไป

...คํายกขมวดมถาทองเกวไช่ให้กระซิบ

(คลังสูง ชุงหนัก : 12)

เธอเมืองมอข้ามแม่น้ำไปฝั่งข้างโน้น...

(คลังสูง ชุงหนัก : 77)

...แกเปิบข้าวอย่างเร็ว แล้วลุกขึ้นจะลงเรือน

(คลังสูง ชุงหนัก : 78)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า นิคม ร่ายยาว ใช้ภาษาถิ่นในงานเขียนนวนิยายเพียงเล็กน้อย และเป็นคำภาษาถิ่นที่บุคคลในท้องถิ่นอื่นสามารถอ่านและเข้าใจความหมายได้ง่าย และนิคมก็ยังแปลความหมายคำภาษาถิ่นนั้นไว้ในลักษณะข้อคิดอีกด้วย อย่างเช่น คำว่า "ทางเกวไช่" ซึ่งได้อธิบายความหมายไว้แล้วว่า ทางเกว ภาษาถิ่นเรียกว่าไช่ และคำว่า "เบ้งมอ" ก็ได้อธิบายความไว้ว่า เบ้งก็คือภาษาถิ่น หมายถึง การมอง ส่วนคำว่า "เปิบ" ผู้อ่านสามารถตีความหมายของคำนี้ได้จากบริบทซึ่งไม่น่าจะเป็นปัญหาของการใช้คำเหล่านี้ในงานเขียนนวนิยายเลย

2. การใช้โวหาร

การใช้โวหารในนวนิยายเรื่อง คลังสูง ชุงหนัก มีการใช้โวหารหลายประเภท บางครั้งอาจพบว่ามีการใช้โวหารร่วมกันระหว่าง บรรยายโวหารกับพรรณนาโวหาร หรือระหว่าง บรรยายโวหารกับ พรรณาโวหาร ซึ่งขอแยกอธิบายเป็นด้าน ๆ ดังนี้

2.1 บรรยายโวหาร

การบรรยายโวหารเรื่อง คลังสูง ชุงหนัก ในตอนนี้มีการบรรยายสภาพหลายสุดกำลังลากซุง แต่ชุงท่อนใหญ่หนักมากหลายสุดจะต้องใช้กำลังในการลากอย่างสุดกำลัง ส่วนความขำขันก็ทำหน้าที่กระตุ้นข้างให้ปฏิบัติงานโดยใช้ดาบสับที่หัวข้างอย่างแรง ซึ่งผู้เขียนก็ได้บรรยายเหตุการณ์ในขณะนั้นไว้อย่างน่าตื่นเต้น ดังปรากฏในตัวอย่าง

...ทางฝุ่นสีแดงทอดยาวอยู่ข้างหน้า พอเข้าเขตป่า เขาก็เห็นมันร่างสูงทะมึน
กำลังลากซุงให้เคลื่อนจากที่ ง่ายยาวขาวเด่นกลางแดดบนหัวมีรอยเลือดแห้งเกรอะกรัง
ความฉุนคองกระชับตาขอในมือ ปากก็สาบแห้งกร้าวพร้อมกับขยับปลายเท้ากระตุ้น
แรงเร้า ให้มันออกแรงลากซุงไม่เขยื้อน ความขึงเสียงดัง ขยับเท้าแรงขึ้น ช้างโหม
ตัวไปข้างหน้าจนไชล้น หางชี้ตั้ง มูลก้อนโตหล่นตามก้นลงกองพื้น ความตะโกนพร้อมกับ
สับตาขอร่วงลงไป มันสายหัว ใบหูสะบัดกระแทบคอ แหงหน้า อ้าปาก ถอยหลังกรูด
ร้องเสียง สะท่อน ความฉุนกระชับตาขอเงื้อขึ้นอย่างดุคั่น

(คลังสูง ชุงหนัก : 31)

และเมื่อคางย่นมาถึงอดีตตอนที่เขาประสบอุบัติเหตุตอนถูกแก้วบาดเท้า
ขณะที่เขายังเป็นเด็ก ๆ อยู่ นั่น คางย่นได้บรรยายถึงสภาพและความรู้สึกในขณะนั้นไว้อย่าง
ละเอียดดังนี้

...ตอนนั้นเขาเดินเตนเปล่า คนขายนั้นแข็งใส่ข้างโรงลิเกโยนแก้วเอาคอตที่แตก
เป็นรูปตัวปากอ้าไว้ข้างถนน เขาเหยียบเข้าเต็มทีรู้สึกแปลบตรงฝ่าเท้า พอถึงลงความ
ในความมืดก็พบแก้วปากอ้าเขาเอาไปวางชิดกับโคนรั้วอำเภอไม่ให้ใครมาเหยียบถูก
แล้วเขาก็เริ่มรู้สึกเจ็บ พอคลำลงไป เลือดเต็มมือ จึงเดินร้องไห้มาหลังโรงลิเก
ตอนนั้น บนโรงลิเกกำลังมีการรู้จักกัน เสียงคน เสียงกลองสับสน อลหม่าน น้ำบ้านเหนือ
อ้อมเขาขึ้นตามหาพ่อ เลือดไหลตลอดเวลา

(คลังสูง ชุงหนัก : 86)

นอกจากนี้ตอนที่เขาพลุกเบ็ดไปอาบน้ำ ลูกเบ็ดทุกตัวมีความสุขสนุกสนาน
มีการคาน้ำ และใช้ขนของมันเอง ดังที่ได้บรรยายไว้ให้เห็นภาพชัดเจนว่า

พอทุกตัวอ้อม แอจะพามันลงไปอาบน้ำ มันวิ่งพ่นน้ำสนุกสนานแต่ละตัวคาน้ำคาน้ำ
และใช้ขนพวย ๆ บางตัวยื่นคอ เพยออกจากน้ำ แล้วกระพือปีกกระจิด...

(คลังสูง ชุงหนัก : 89)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่บรรยายลักษณะของคางาย ตอนที่เขาคิดถึงเรื่อง
ชีวิตในขณะที่กำลังแกะสลักข้างไม้ เขามักจะเจียบขริม ซึ่งผู้แต่งได้บรรยายลักษณะของเขาไว้ดังนี้

เขาหน้าหมอง ลูกนึ่ง นึ่งขริม สักครู่ก็ก้าวออกนอกเพิงชะเง้อเข้าเล่าไก่ ผ่านเล่าหมู
เลาะริมตลิ่งโดยไม่สนใจความโล่งแจ้งรอบตัว เขาลงไปสวนผักข้างล่าง สะดุดก้อนดินกัน
จำเข้าริมฝั่งน้ำผาตัวที่อยู่ข้าง ๆ กระโดดหลบ มันหันมองเขาสักครู่ แล้วกระดิกหาง
เดินตาม ขนมันสีแดง มีแผลเป็นเป็นไห้ออยู่กลางหลังคางายเห็นมันวันเปี่ยมเถื่อนมานาน...

(คลังสูง ชุงทัก : 94)

และขณะที่ปลายสุดกำลังใช้ความพยายามในการลากขงด้วยความยากลำบาก
ประกอบกับพื้นดินบริเวณนั้นไม่แน่นพอ และปลายสุดมีน้ำหนักมาก ทำให้พื้นดินแตกและพังลงมา
ดังตัวอย่างที่ได้บรรยายไว้ว่า

...ปลายสุดกระชากใช้ครั้งแล้วครั้งเล่า พลากร้องเสียงกังวานซบซิบเคลื่อนและพลิก
ผิวดินปริแตก ขงไถลออกนอกขอบตลิ่งปลายสุดขึ้นร่างเพี้ยวไว้ ตัวมันจอนหัวจุ่มลงจรดพื้น
เท้าจิกดินอย่างสิ้นหวัง พื้นใต้เท้าปริแตกพังลงไปเป็นกระบิ

(คลังสูง ชุงทัก : 188)

อีกตัวอย่างหนึ่งได้บรรยายสภาพเหตุการณ์หลังจากที่คางายเสียชีวิตแล้ว
และคนงานของพ่อเลี้ยงมาเอาข้างไม้ที่คางายแกะสลักไป โดยมีการบรรยาย ไว้ดังนี้

กระสอบเปล่าหลายใบถูกเอาวางเรียงบนรถ หลังคาเพิงถูกเปิดออก แล้วมันจัน
ก็โรยสายสลึงลงคล้อยข้างไม้ หัวขึ้นบนรถบรรทุกง่ายดายและรวดเร็ว ไม่ทันที่มันจัน
จะเอ่ยปากถามอะไร รถสองคันก็วิ่งผ่านตลบออกจากหมู่บ้านนั้น หายลับไปทางแนวทุ่ง
ข้างหน้า

(คลังสูง ชุงทัก : 192)

2.2 อธิบายโวหาร

การใช้โวหารลักษณะอธิบายโวหารในเรื่อง คลังสูง ชุงหนัก ในตอนหนึ่งได้มีการอธิบายและบรรยายการเทียบแพ ว่ามีความยากลำบากมากกว่าจะทำได้ ซึ่งผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการเทียบแพอย่างเข้าใจ ว่าผู้ทำจะต้องมีความรู้ความชำนาญ เป็นอย่างดีถึงจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ดังปรากฏในตัวอย่าง

ตอนจะเทียบแพลำบากที่สุด ทุกๆเลมากทั้งสองจะผลัดเปลี่ยนกันคนหนึ่งอยู่บนแพ อีกคนโคกลงน้ำว่ายเข้าฝั่ง พร้อมด้วยไม้หลักยาว ที่มีปลายเชือกด้านหนึ่งผูกอยู่ พอขึ้นฝั่งก่อนที่จะเชือกจะตึง เขาจะปักหลักลงดิน ใช้สองมือเหี่ยวไว้สุดแรง คนบนแพจะคล่องปลายเชือกเส้นไต้นั้นเข้ากับขนขนาดย่อมที่ทากันที่เป็นก้าน น้ำหนักแพบนสายน้ำเขี่ยวนั้นแรงมาก พอเชือกตึง เขาจะรีบผ่อนสายก้านออกไปทีละนิดค่อยๆ ไรยให้ความแรงของแพลดลง แต่ส่วนมากคนเหี่ยวหลักบนฝั่งจะถูกกระชากกระเด็นลงน้ำ เขาต้องกลาตามไป พอได้จังหวะ ก็ขึ้นปักหลักบนดินอีก บางครั้งปลายหลักจะไถดินทั้งเป็นทางยาวตอนถูกละหลุ่ เป็นตอนที่มือกระต้อม หรือพุ่มพวมรกที่ขวางอยู่ข้างหน้า คนปักหลักจะพุ่งตัวลงน้ำหลบให้พ้นที่นั้น แล้วจึงขึ้นปักหลักอีก

คนไรยเชือกบนแพจะต้องรู้วิธีผ่อนน้ำหนักให้ถูกจังหวะและคล่องจอง ไม่คิดขัดหรือชะงักแรงสะดุดคิดเดียว ก็เพียงพอที่จะทำให้คนบนฝั่งปลิวตาม บางที่เขากระเด็นลงน้ำรวมยี่สิบคน กว่าที่จะเทียบแพเข้าฝั่งได้

(คลังสูง ชุงหนัก : 52 - 53)

นอกจากนี้ตอนที่แอฟลากเปิดไปหาอาหารด้วยการขุดไล่เดือน ผู้เขียนได้อธิบายให้เห็นขั้นตอนในการขุดไล่เดือนของแอฟอย่างผู้ชำนาญ และยังแสดงให้เห็นบรรยากาศที่เป็นชนบทได้เป็นอย่างดี ซึ่งปรากฏในตัวอย่างว่า

แอฟจะไปแถวคันขึ้น บริเวณข้างบ้านที่มีน้ำเตหากลาวทั้งลงมา ไล่เดือนขอบดินเย็น พอแกปักเสียมลงไป ลูกเบ็ดก็เข้าลัมจนมองไม่เห็นใบเสียม แกงัดดินนั้น มันจะย่นปาก

ลงคาบไล่เดือนที่กำลั้งเลื่อยที่พัลวัน แกะคุดคินไปเรื่อย ๆ จักเป็นก้อน ๆ ทุบจนแตก
ให้ไล่เดือนกระจายออกมา

(คลังสูง ชุณหัก : 88)

ส่วนอีกตอนหนึ่งมีการอธิบายวิธีการตีเหล็ก โดยมะจัน และคํายช่วยกัน
ตีเหล็กเพื่อจะทามีค โดยมะจันเป็นคนสุมลมในเตาไฟ ส่วนคํายจะเป็นคนตีเหล็ก ซึ่งผู้เขียนได้
อธิบายให้เห็นขั้นตอนและวิธีการ ตลอดจนความร่วมมือที่ดีต่อกันระหว่างสองสามีภรรยาในการ
ทำงาน ดังที่ได้อธิบายไว้ในตัวอย่างว่า

โรงตีเหล็กเป็นเพิงมุงหญ้าคา มะจันนั่งห้อยขาอยู่หลังสุม เธอชักก้านมันขึ้นลง เสียงลม
เป่าเขาในเตาสามเล้า เบลวถ่านลุกโชน คํายใช้คีมคีบเหล็กที่ร้อนแดงออกมาวางบนทั่ง
แล้วยกค้อนตีลงไป แต่งเป็นรูปใบมีด เขาพลิกดู ก่อนชกกลับเข้ากองถ่านอีกครั้ง

(คลังสูง ชุณหัก : 159 - 160)

2.3 พรรณนาอาหาร

การพรรณนาอาหารที่ปรากฏในเรื่อง คลังสูง ชุณหัก ตอนที่คํายและ
มะจันเดินชมธรรมชาติในยามเช้า แสดงให้เห็นบรรยากาศที่มีความสดชื่น และความเป็นชนบทที่
สวยงาม ดังปรากฏในตัวอย่าง

ทั้งสองเดินตรงขึ้นข้างบน ทำระหว่าเปียกน้ำค้าง แทรกตัวเข้าในความขาวนวล
รู้สึกเย็นขึ้นที่ผิวหน้า เธอและเขานั่งลงบนแคร่ไม้ไผ่ต้นไม้กนยอคเนิน เบิ่งคาอยู่กับละออง
ละออยที่กระจัดกระจายรอบตัว มันระเล้าแฉม เคลือบใบหน้า พ้อหิมร่างไว้มีคิขิรู้สึกถึง
สัมผัสของความอ่อนละมุนบางเบาและสะอาด

(คลังสูง ชุณหัก : 142)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่มีการพรรณาลักษณะของช้างไม้แกะสลักไว้อย่างงดงาม ซึ่งผู้เขียนสามารถถ่ายทอดความรู้สึกของช้างไม้ได้จนดูเหมือนช้างจะมีชีวิตจริง ๆ และสามารถเคลื่อนไหวได้ ดังข้อความที่ได้จากพรรณนาไว้ในตัวอย่างว่า

ช้างไม้อยู่ในท่ากำลังก้าวอย่าง งวงที่ห้อยลงมาน้อย ๆ เหมือนมีความอ่อนน้อมช้างใน
โบสถ์ทางคนบานคล้ายจะพลั่วสะบัด ขาแข็งแรงรองรับลำตัวที่ค้ำหนักแน่น จริงจัง ทางเล็ก ๆ
งอตัวคด เหมือนกำลังไล่แมลงที่บินตอม ตัวมันสูงใหญ่เท่าช้างที่โตเต็มที่
(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 105)

3. การใช้โวหารภาพพจน์

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ตลิ่งสูง ชุงหนัก พบว่า มีการใช้โวหารภาพพจน์ดังนี้

3.1 โวหารอุปมา หรือการเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โวหารประเภทนี้ปรากฏ
ในนวนิยายเรื่อง ตลิ่งสูง ชุงหนัก มากกว่าโวหารชนิดอื่น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...เสียงไซ่ลากพื้นดังตามจังหวะก้าวอย่างทีโคลงเคลงของช้าง ความตุน คอโยกเยก
ขึ้นลงคล้ายคลื่นบนผืนน้ำ

(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 15)

...ดินถูกย่ำพังเป็นร่องลึก คล้ายช่องแคบภูเขา...

(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 24)

...เขาทั้งสองชันแฉ่วเป็นระวิง โหมแรงจนหมด เหงื่อท่วมตัวคล้ายตกน้ำ...

(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 54)

จากตัวอย่างข้างต้น พบว่า การเปรียบเทียบที่ปรากฏส่วนมากเป็นการเปรียบเทียบธรรมชาติ เช่น การเปรียบเทียบโคลงเคลงของช้างคล้ายกับคลื่นบนผิวน้ำ การเปรียบร้องดินที่ลึก ๆ คล้ายกับช่องแคบของระหว่างเขา และการเปรียบเทียบเหงื่อที่ออกตามร่างกายอยู่มากเหมือนกับน้ำตก จากความเปรียบเที่ยบดังกล่าวผู้เขียนได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังมีการเปรียบเทียบเหตุการณ์ที่ปรากฏในเรื่องกับสิ่งของ เช่น สาลี่และปุยฝ้าย ซึ่งผู้เขียนจะนำความเปรียบทั้งสองมาใช้แสดงให้เห็นถึงความละเอียดและบางเบาของขนนก ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและมองเห็นภาพได้ดีโดยไม่ต้องอธิบายมาก

...ขละเอียดยกปุยเหมือนสาลี่ เวลามันกระพือปีกเล็ก ๆ มองดูคล้ายตั้งเนื่องอก
(คลังสูง ชุงหนัก : 87)

...ขเล็เหล็องละเอียดคล้ายปุยฝ้ายผ่องอยู่ข้างใน...
(คลังสูง ชุงหนัก : 91)

3.2 ไวยากรณ์อุปมาหรือการเปรียบเทียบโดยนัย ไวยากรณ์อุปมาเป็นการเปรียบเทียบที่มีลักษณะคล้ายกับไวยากรณ์อุปมา แต่จะต่างที่คำเชื่อมจะใช้เป็น เทำ คือ ไวยากรณ์ภาพพจน์ลักษณะดังกล่าว ปรากฏในนวนิยายเรื่อง คลังสูง ชุงหนัก เพียงเล็กน้อย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ถัดไปทางด้านหลัง มีเนินเขาหญ้าเขียวสด แสงอาทิตย์ยามเย็น สาครกระทบเห็นเป็นสีหมากสุก

(คลังสูง ชุงหนัก : 26)

...นกเปิดน้ำร้องอยู่ข้างบน เขาแหงนค้มกันแปรผ่องเป็นหัวลูกศร...

(คลังสูง ชุงหนัก : 57 - 58)

...ตอนเช้าครู่ เวลาเดียวกันฝูงนกเปิดน้ำบินผ่านเป็นรูปหัวลูกศร...

(คลังสูง ชุงหนัก : 97)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้เปรียบเทียบแสงอาทิตย์ยามเย็นเป็นสี
หมากสุก ซึ่งแสดงให้เห็นความแดงสดของแสงอาทิตย์ในเวลาใกล้จะตกดินได้อย่างเด่นชัด
ส่วนอีกตอนหนึ่งมีการใช้ความเปรียบเทียบการบินของนก เมื่อมันบินกันไปเป็นฝูงว่า มีการจัดฝูงเป็น
รูปหัวลูกศรอย่างสวยงาม ซึ่งทำให้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องได้มากยิ่งขึ้น จากการที่ผู้เขียน
ใช้ความเปรียบในลักษณะดังกล่าวได้อย่างลึกซึ้ง

3.3 ไวหารบุคลาธิฐาน หรือการสมมติให้มีตัวตน เป็นการเปรียบเทียบโดยนำ
สิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือมีชีวิตแต่ไม่ใช่คนมากล่าวถึงราวกับเป็นคน ไวหารภาพพจน์ลักษณะนี้ปรากฏใน
นวนิยายเรื่อง คลังสูง ชุงหนัก เพียงเล็กน้อยดังตัวอย่างต่อไปนี้

คางายเลื่อนสายตากวาดไปทางริมฝั่ง แล้วมองขึ้นบนตลิ่งฟากโน้น เห็นบ้านของเขาแทรกอยู่
ในเมฆไม้สีเขียว...

(คลังสูง ชุงหนัก : 26)

...เขาสัมผัสได้ถึงความมธุระสุ รุนแรงที่กำลังทะยานไปข้างหน้า รู้สึกถึงความหวาดกลัว
และหวั่นไหวชั่วขณะของมัน ความเศร้า ความเจ็บปวด และความตกใจ ขณะคืนวันและ
วังพลาณพัดเหวี่ยงอยู่กับแฉ่งที่หาทางออกไม่ได้

(คลังสูง ชุงหนัก : 116)

จากตัวอย่างพบว่า การใช้โวหารบุคลาธิษฐาน ที่นิคม รายยาว นามานำใช้ในนวนิยาย ซึ่งมีเพียงเล็กน้อยแต่ก็สามารถทำให้งานเขียนได้อารมณ์และความรู้สึกอย่างมาก เช่น ข้อความที่ว่า "บ้านของเขาแทรกอยู่ในแมกไม้สีเขียว" ทำให้ผู้อ่านมองเห็นธรรมชาติรอบ ๆ บ้านว่ามีต้นไม้ขึ้นปกคลุมเป็นจำนวนมาก และข้อความที่ว่า "ความเศร้า ความเจ็บปวด และความตกใจ ขณะคืนนั้น และวังพลาณหัดเหวี่ยงอยู่กับแองที่หาทางออกไม่ได้" แสดงให้เห็นความกระวนกระวายที่ไม่สามารถแก้ปัญหาต่อสิ่งที่เกิดขึ้นได้

4. การใช้สัญลักษณ์

การใช้สัญลักษณ์ คือ การเอาสิ่งที่เป็นรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแทนสิ่งที่เป็นนามธรรมทำให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง โดยไม่ต้องการคำอธิบายเพิ่มเติมเลย ก็เข้าใจได้ การใช้สัญลักษณ์ในนวนิยายเรื่อง คลังสูง ชุงทัก ปรากฏเฉพาะสัญลักษณ์ที่ไม่มีชีวิต คือ การนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตเป็นสัญลักษณ์ ดังเช่นในเรื่องนี้มีการนำเสียงกลองมาเป็นตัวแทน ลางร้ายว่าจะเกิดขึ้นในไม่ช้าและแทนความเจ็บปวดในขณะที่เขาได้รับอุบัติเหตุ ซึ่งปรากฏให้เห็นหลายตอนดังนี้

...ขณะคืนผ่านเขาว่าเสียงกลองแล้วเขา ไม่รู้ว่ามันดังมาจากที่ไหน อาจจะจากวัดใดวัดหนึ่งในบริเวณนั้น เสียงมันสะท้อนเข้าในอก เริ่มจากจังหวะช้าแล้วค่อยถี่กระชั้นจนกลายเป็นเร็ว...

ความรู้สึกนั้นติดอยู่ในใจเขาไปนานหลายปีเพื่อนึกถึงมัน เขาจะสะท้านลึก ๆ ข้างในมันเป็นอะไรบางอย่าง ที่คล้ายกับผสมปนเปของความตื่นตระหนกกับความเจ็บปวดและเสียงกลอง มันเกิดขึ้นพร้อมกัน ไม่มีก่อน ไม่มีหลัง มันเป็นเรื่องเดียวที่ไม่อาจแยกจากกันได้

(คลังสูง ชุงทัก : 41 - 42)

คํางายรู้สึกคล้ายแว่วเสียงกลองดังสะเทือนอยู่ในอก ที่แรกจึงหะข้าแล้วจึงค่อย
เร็วเร็วขึ้นจนดังก้องกลบทกอย่างรอบตัว

(คลังสูง ชุงหนัก : 115)

...เขาพยายามกลั้นหายใจอย่างสิ้นหวัง มือยึดร่างแน่น เกร็งข้อขึ้นสุดแขน ไม่ได้ยิน
อะไร ไม่เห็นอะไร มุ่งแต่จะค้นตัวเองผ่าสายน้ำที่ท่วมเข้าไล่ออกมาให้ได้ รู้สึกมีเขา
เกิดแรงกระตุ้นที่ท้าทาย เสียงกลองดังสะเทือนอยู่ในอก ข้า ๆ เนิบนาบแล้วค่อย ๆ
เร็วขึ้น จนเร็วถึยับ

(คลังสูง ชุงหนัก : 153)

เสียงคันทกล่อม เสียงพื้นสะเทือน คละเคล้าเสียงกลองแผ่วเบา คํางายคล้าย
คล้ายคลาว่าเคยได้ยินเสียงนี้มาก่อน แต่ความรู้สึกนั้นผ่านเวบไปอย่างรวดเร็ว

(คลังสูง ชุงหนัก : 188)

การใช้เสียงกลองเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นหลาย ๆ ตอน
อาจกล่าวได้ว่า เสียงกลองเป็นสัญลักษณ์แทนความสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพราะเมื่อคํางาย
ได้ยินเสียงกลอง มักจะเกิดเหตุการณ์ร้าย ๆ ขึ้นในขณะนั้นเสมอ

นอกจากนี้ นิคม ร่ายยาว ยังใช้เวลาเข้า เป็นสัญลักษณ์ แทนเหตุการณ์ดีและร้าย
(เป็นกลางบอกเหตุดีเหตุร้ายอีกชนิดหนึ่ง) เช่น ตอนที่คํางายกับมะจันรักกันเขาทั้งสองจะเดิน
ชมธรรมชาติในตอนเช้า ส่วนอีกตอนที่ไช้ยามเข้าในทางไม่ดี คือ แอ ลูกของเขาต้องตก
น้ำตายในเวลาเช้า และคํางายกับพลายสุคก็ตายในตอนเช้าเช่นกัน การใช้เวลาเช้าเป็นช่วง
เวลาสำคัญ ขณะเกิดเหตุการณ์นั้น อาจเป็นเพราะเวลาเช้าเป็นช่วงเวลาของความแจ่มใสที่เพิ่ง
ผ่านจากความมืดทึบ ทั้งนี้ในความแจ่มใส สดชื่น ก็อาจมีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นได้ เพราะเมื่อ
ผ่านความสับสนมาได้ก็จะปรากฏภาพแห่งความโหดร้ายในรูปของแสงแดดได้ ซึ่ง นิคม ร่ายยาว
ได้ใช้ความร้อนของแสงแดด เป็นสัญลักษณ์ที่ทำลายความหวัง และความต้องการของตัวละครได้

บทที่ 4

วิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์

นวนิยายเป็นงานเขียนประเภทบันเทิงคดีที่ผู้เขียนมุ่งให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ และในส่วนของความบันเทิงนั้น ผู้เขียนยังได้แสดงทัศนะหรือความคิดเห็นของตนที่มีต่อเรื่องราว และสิ่งต่าง ๆ ในสังคมสอดแทรกไว้เสมอทำให้ผู้อ่านรู้จักชีวิต รู้จักสังคม และรู้จักมนุษย์ได้ นวนิยาย และสังคมจึงมีความผูกพันกันทั้งในส่วนที่สังคมมีบทบาทต่อนวนิยาย และนวนิยายมีบทบาทต่อสังคม อย่างไรก็ตาม นวนิยายเป็นผู้ให้ความรู้แก่ผู้อ่านในฐานะเป็น "ประสบการณ์เทียม" ที่สามารถสะท้อนเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี

การศึกษาวิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจและรับรู้สภาพของสังคมจากนวนิยายแต่ละเรื่องทั้งในด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนค่านิยมของคนในสังคมที่เกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ความมีน้ำใจ อคติ ความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน นิยมความมีอำนาจและยึดมั่นในวัตถุนิยม

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาวเคราะห์นวนิยายดังกล่าวแล้ว ปรากฏว่ามีประเด็นสำคัญที่สมควรนำมาศึกษาวเคราะห์ดังนี้

การวิเคราะห์วิถีชีวิต

จากการศึกษานวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ พบว่าสภาพการดำเนินชีวิตของตัวละครแต่ละเรื่อง สามารถศึกษาวเคราะห์ได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว
2. สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อและขนบประเพณี

แนวทางในการวิเคราะห์จะพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ดังนี้

การวิเคราะห์วิถีชีวิตจากนวนิยายเรื่องลูกอีสาน

นวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน แต่งโดย คำพูน บุญทวี เป็นนวนิยายประเภทสมจริง (Realistic) ที่ผู้แต่งต้องการเสนอภาพชีวิตในสังคมไทยแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โดยเสนอออกมาในรูปแบบของนวนิยายประเภทเล่าเรื่อง ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการดำเนินชีวิตของคนอีสานในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะแง่มุมที่เกี่ยวกับชีวิต นับตั้งแต่แรกเกิดมาทีเดียว ปัญหาปากท้อง เป็นปัญหาหลักของชาวชนบทอีสาน เนื่องจากการทำมาหากินที่ต้องต่อสู้กับธรรมชาติ ซึ่งโหดร้ายทารุณกับพวกเขาบ่อย ๆ โดยมีความแห้งแล้งเป็นตัวการสำคัญ การเรียนรู้และการฝึกหัดหาอาหารจึงเป็นงานที่ทุกคนจะต้องทำได้ ดังนั้น ทศนคติในเรื่องการทำงานหาเลี้ยงชีวิตจึงมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ดังที่ คำพูน บุญทวี ได้นำมาเสนอเป็นประเด็นหลักในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน และจากการศึกษานวนิยายเรื่องดังกล่าว พบว่าวิถีชีวิตของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว

จากการศึกษาเรื่อง ลูกอีสาน พบว่า สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัวมีความรักใคร่ปรองดองกัน ภายในครอบครัวมีความอบอุ่นถึงแม้ว่าสภาพโดยทั่วไปของครอบครัวจะอดอยากแร้นแค้นดังเช่น ครอบครัวของ "คุณ" ซึ่งบิดาและมารดาของคุณมีความขยันขันแข็ง เข้าใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เอาใจใส่ดูแลบุตรอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งคุณมีความรู้สึกว่าบิดาของเขาเก่งไปเสียหมดทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรู้จักวิธีทำมาหากิน ไม่ว่าจะเป็น การจับปลา จับนกคุ้ม การฝึกสุนัขให้ช่วยล่าสัตว์ การตีเหล็กและการรู้จักผลิตเครื่องใช้เอง ในด้านมารดาของคุณก็มีความสามารถไม่แพ้ผู้ชาย จะต้องทำงานทั้งตัวขาว ผูกหญ้ามุงหลังคา การออกหาอาหาร และการดูแลสามี และบุตร ในเรื่องของอาหารและความสุขในครอบครัว

นอกจากนี้ครอบครัวอื่น ๆ เช่น ครอบครัวของลุงเข้ม ลุงกา ก็มีวิถีครอบครัวที่อบอุ่น ใช้ชีวิตคู่จนกระทั่งเกือบเข้าวัยชรา ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งภายในครอบครัว และครอบครัวอื่น ๆ ดังเช่นตอนที่กล่าวถึงการนำขบวนเกวียนไปหาปลายังหมู่บ้านอื่น คำพูน บุญทวี ได้บรรยายให้เห็นภาพชีวิตของชาวอีสาน ที่ออกไปทำมาหากินร่วมกันหมดทั้งครอบครัว ปรากฏดังตัวอย่าง

ไปทั้งหมด 13 คน เกวียนน้อยมีสามคนคือน้อย เมียน้อยกับบั๊กกาจ ลูกชายน้อย ส่วน
ลุงเข้เม็กก็ไปสามคนคือบั๊กจันตึกกับแน้มั้น...อีกเกวียนหนึ่งก็มีสองคนคือทิดจุ่นกับคำทอง
แต่พ่อบั๊กขุนชนกันไปหมดเพราะ ไม่มีคนเฝ้าเรือน

(ลูกอีสาน : 141)

สำหรับครอบครัวของทิดจุ่นกับคำทองนั้นเป็นครอบครัวใหม่ ในระยะแรก ๆ
ก็มีปัญหาเล็กน้อย แต่เมื่อทั้งสองมีบุตรก็สามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ดังที่คำพูน บุधทวิ
ได้บรรยายให้เห็นความตื่นเต้น ดีใจของทิดจุ่นที่ทราบข่าวว่าคำทอง ภรรยาของตนจะคลอด
ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความรับผิดชอบของผู้เป็นบิดา มารดา ในครอบครัวชนบท
ที่ยังมีปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ดังตัวอย่าง

เมียมีงออกแล้วออกลูกแล้ว ทิดจุ่นแฮ้ย กลับไปไว ๆ

ทิดจุ่นวิ่งลงเรือนหายไปกับทิดฮาด แม่ของขุนพูดว่า ที่คำทองเป็นอะไรก็ไม่มาบอก
มาขาน หยิบผ้าขาวม้าพาดบ่าเดินลงบันไดไปทอดตามหลังแม่ว่า ทิดจุ่นตื่นเต้นและดีใจ
จะได้ลูกจึงงงงววยไปหมด

(ลูกอีสาน : 285)

2. สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และชนบทประเพณี

นวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน เป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมของสังคมทั้ง
ด้านเศรษฐกิจ ความเชื่อ และชนบทประเพณีของชาวบ้านอีสานได้อย่างน่าสนใจยิ่ง อย่างเช่น
ทางด้านเศรษฐกิจ คำพูน บุधทวิ บรรยายให้เห็นถึงการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอีสาน
ชนิดที่อยู่กับรักใคร่ปรองดองกันค้ำจุนดีพี่น้อง ใครมีอะไรก็จะนำมาแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน
การค้าขาย โดยใช้เงินตรามีเพียงเล็กน้อย ดังตัวอย่างตอนที่ขบวนหาปลาของคุณจะเดินทาง
กลับบ้าน หลังจากหาปลาได้เป็นจำนวนมาก ในระหว่างจัดสิ่งของบนเกวียนก็ต้องมีที่ว่างสำหรับ
วางข้าวสารที่ชาวบ้านจะนำมาแลกเปลี่ยนในระหว่างทาง หรืออาจจะขายเป็นเงินเพื่อนำไปซื้อ

ข้าวเปลือกที่หมู่บ้านของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้ระบบเศรษฐกิจด้วยการแลกเปลี่ยนสิ่งของเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต มากกว่าการสะสมทรัพย์ ดังตัวอย่าง

...พอบอกว่ากระบุงที่ซ้อนกันอยู่หลายใบ จะต้องใส่ปลาเค็มไปอย่าง แล้วเอามาผูกไว้ท้ายเกวียน นอกจากนั้นเครื่องมือต่าง ๆ ก็จะต้องเอามาผูกไว้ที่นี่อีก เพราะในเกวียนจะต้องมีที่ว่างสำหรับเก็บข้าวสารที่ชาวบ้านเอามาแลกเปลี่ยนสินค้าเดินทางกลับ คุณถามพ่อกว่าไม่เอาข้าวเปลือกหรือพ่อบอกว่าไม่เอาเพราะไม่มีที่ใส่ ถ้าขายปลาเป็นเงินจะดีกว่า แล้วเอาเงินนั้นไปซื้อข้าวเปลือกทางอำเภอของเรา

(ลูกอีสาน : 232)

และเมื่อขบวนเกวียนของคุณเดินทางถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งก็มีชาวบ้านนำข้าวสารมาแลกเปลี่ยน ปลา โดยไม่มีการซื้อขาย ซึ่งปรากฏในข้อความดังนี้

กลับไปถึงที่พักเกวียน ก็เห็นหญิง 3 - 4 คน ยืนพูดกับเมียลูกกาอยู่ อีกคนหนึ่งยืนอยู่กับป้าบัวศรีแม่ของจันดี ในเมื่อถึงบ้านทองเหลืองใส่ข้าวสารและถ้วยเกลือสินเธาว์ ป้าอีกคนหนึ่งยืนพูดกับแม่ของคุณ แต่ไม่เห็นมีอะไร คุณจึงเดินไปข้างหน้าเห็นชายผ้าขาวม้าที่ทาคบ่าของแกเป็นขอค่อใหญ่ จึงรู้ว่าในผ้านั้นเป็นข้าวสาร ลูกกาตะโกนขึ้นว่าเมื่อมีคนมาแล้วจะยืนพูดกันทำไม ขนปลาแลกเปลี่ยนปลาล้างมาให้เขาชิม แม่ของคุณจึงไปยกไหในเกวียนลงมา คุณก็ไปช่วยยกไหกับแม่ด้วย

(ลูกอีสาน : 264)

นอกจากนี้ผู้แต่งบรรยายให้เห็นถึงชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมรับประทานอาหารประเภทปลาร้า ปลาล้ม มากกว่าอาหารประเภทเนื้อวัว เนื้อควาย แต่สภาพภูมิประเทศบางแห่งไม่มีแม่น้ำลำห้วย ที่จะไปจับปลาได้ ในเรื่อง ลูกอีสาน ผู้แต่งได้กล่าวถึง ชาวบ้านบางคนนำข้าวสาร เนื้อน้ำเค็มและผักมาแลกกับปลาร้าที่ขบวนเกวียนของคุณผ่านไป ซึ่งมารดาของคุณก็ยินดีที่จะแลกด้วยความพอใจ ดังตัวอย่าง

...หญิงคนหนึ่งแก่กว่าแม่ของคุณถือห่อใบตองกล้วยมา ถามแม่ว่า เอาเนื้อน้ำเค็มมา แลกปลาสดจะเอาไหม แม่หยิบห่อนั้นมาดิง ไม้กลัดออกแล้วคมดู เนื้อน้ำเค็มในห่อ เนื้อน้ำเค็มนี้คุณไม่ค่อยได้กินบ่อยนัก เนื้อน้ำเค็มทำด้วยเนื้อวัวก็ได้ เนื้อควายก็ได้ แต่ส่วนมากเราจะเอาส่วนเนื้อหัวและคอมันทำ คือสับให้เป็นชิ้นแล้วแช่เกลือไว้ให้เค็ม จืด เมื่อจะทำกินวันไหนเดือนไหนก็ได้เพราะเนื้อน้ำเค็มไม่มีเสีย

(ลูกอีสาน : 265)

...ยายแก่คนหนึ่งดูเหมือนจะเท่าย่าของคุณเดินกระຍ่องกะแย่งมาพร้อมกับถือยอดผัก มากาไฟใหญ่ ผักอย่างหนึ่งในนั้น คุณรู้ว่าคือผักตำกิ้นหรือผักตำลึง เพราะยามพ่อไปโคก พ่อเคยเก็บมาให้แม่ลวกกินกับแจ่วบอย ๆ เมื่อปีก่อน บางทีแม่ก็แกงใส่กับไข่ไก่กินก็อร่อย เหมือนกัน ยายคนนี้พูดว่าข้าวสารที่เรือมีไม่มาก ข้าวเปลือกอยู่บนเล้าก็มีน้อยเต็มที นึกอยากกินปลาสดสักตัว จึงหาเก็บผักมาแลก

(ลูกอีสาน : 266)

ในด้านความเชื่อที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องลูกอีสานนั้น ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับผี เช่น ผีปู่ย่า ตายาย ผีเรือน เป็นต้น เพราะคนอีสานโดยเฉพาะชาวชนบทมักจะให้ความเคารพ ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย แต่ที่ต้องถูกกระทำหรือถูกลงโทษ พวกเขาเชื่อว่าเป็น การทำผิดผี นอกจากนี้ก็ปรากฏความเชื่อถืออีกลักษณะหนึ่ง ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ การชิงช้อพน เนื่องจากชาวอีสานต้องประสบกับปัญหาความแห้งแล้ง พวกเขาต้องทำทุกวิถีทางเพื่อให้ฝนตก จึงปรากฏความเชื่อเรื่องแท่นางแมวช้อพน ซึ่งคุณก็มีความคิดที่จะเลี้ยงแมวไว้เพื่อทำพิธีช้อพนเช่นเดียวกับครอบครัวอื่น ๆ ดังตัวอย่าง

...ต่อไปต้องเอาปลาให้แมวลายกินมาก ๆ เพื่อมันจะไม่ตายแล้วเอาไปชิงช้อพน ให้ตกลงมาใส่ข้าวในนางาม ๆ

(ลูกอีสาน : 4)

ส่วนอีกตอนหนึ่งเป็นความเชื่อเรื่อง ผีปอบ คนอีสานเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดขึ้น เพราะผีเข้าในร่างกายของคนนั้น พวกเขาจะรักษาโดยการหาหมอผีมาไล่ให้ผีออกจากร่างกายของคนป่วย ซึ่งปู่ของคุณก็มีการป่วยเป็นไข้ แต่ทุกคนเชื่อว่าเป็นเพราะผีเข้า จึงต้องไล่ผีโดยใช้ไม้คันทวน และใช้น้ำมันต้อบให้คนป่วย ดังตัวอย่าง

วันหนึ่งผีปอบเข้ากินตับปู่อยู่บนเรือนในบ้านคุ้มบ้านได้ คุณขึ้นไปแอบดูอยู่ไกล ๆ อยากคุยก็อยากคุย กลัวก็กลัว มีคนหนึ่งถือไม้ไล่ตีปู่ที่นอนร้องอยู่ขยับ ๆ แล้วเอาน้ำลงรดตามตัวปู่เสียงซู่ ๆ มีเสียงคนถือไม้ตีปู่ว่า มึงบ่กินน้ำมันต้อบเสีย มึงเป็นผีปอบตัวไหนชื่ออะไรบอกมาไว ๆ

(ลูกอีสาน : 4)

นอกจากนี้ คำสอน บุญทิว เน้นให้เห็นถึง ขนบประเพณีอันดีงาม ของชาวอีสาน ที่เคารพนับถือ ผู้เฒ่า ผู้แก่ และบรรพบุรุษของตนยิ่งนัก ดังเช่น ตอนที่ทิดจุ่นเข้าหาค้าทองก่อนที่จะมีพิธีแต่งงาน คนอีสานมีความเชื่อว่าการกระทำเช่นนี้ จะทำให้ผีเรือน และผีตายายโกรธได้ ฝ่ายชายจะต้องมาทำพิธีเสียผี คือ ต้องจัดสิ่งของมาขอมาต่อผีเรือนและผีตายาย เพื่อให้ทั้งสองมีความสุขและอยู่ร่วมกันได้ ดังปรากฏในตัวอย่างว่า

...คุณเห็นแม่ทิดจุ่นถือพานเท่าจานใส่ข้าวขึ้นมาไปวางลงใกล้ ๆ ยายแก่คนหนึ่ง คุณไปดูเห็นมีผ้าขาวม้า 1 ผืน กับดอกไม้ และธูปธูปใบละ 1 บาท 3 ใบ วางอยู่...

(ลูกอีสาน : 41)

เป็นบุญกรรมของจันนะอ้ายทิดฮาด ที่คำทองว่าแล้วก้มหน้า ทิดฮาดบอกว่า พอรู้ข่าว จึงไปหาซื้อไก่มาช่วยทิดจุ่นให้เสียผี จะให้ผีตายายกินอะไรก็บอกว่า จะพาทิดจุ่นทำเคียวนี้

ทาลาบก็แล้วกัน ผีเรือนผีตายาย กินแล้วพวกเราจะได้ไปจำกันคนละ 2 - 3 คำ
ลงเพิ่มว่า ทำให้คุณกลิ่นน้ำลายลงอีก ๆ เพราะนานแล้วไม่ได้กินลาบไก่

ไม่นานนัก ทิดชาดกับอาแสงผัวอาสีนิล ก็ทาลาบไก่เสร็จ เมื่อคุณเห็นย่ำถืถาดเข้า
ในครัวจึงตามไปย่ำตักลาบไก่ในถ้วยดินใบใหญ่ใส่ในถ้วยเล็ก ๆ ใบหนึ่งที่วางอยู่ในถาด
ใกล้ ๆ กับคนโทขึ้น เทน้ำลงในหมากพลู 3 - 4 คำ ย่ำยถืถาดนั้นขึ้นแล้วเรียกทิดจุ่นกับ
พี่คำทองตามเข้าไปในห้องนอนของพี่คำทอง ย่ำวางถาดลงในพื้นห้องแล้วพูดขึ้นว่า
พากันขอมมาลาโทษผีเรือนผีตายายซะ จะได้อยู่เย็นเป็นสุข

(ลูกอีสาน : 42)

อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นความเชื่อเรื่อง การสะเดาะเคราะห์ เนื่องมาจากความ
เจ็บป่วยของย่าคุณ และเชื่อว่าการสะเดาะเคราะห์จะทำให้หายจากการป่วยได้ เพราะพิธีนี้
เทวดาจะนำความไข้ในตัวคนป่วยออกไปได้ ซึ่งเป็นพิธีที่ชาวชนบทเชื่อถือ และถือปฏิบัติสืบต่อกัน
มาจนปัจจุบัน ดังปรากฏในตัวอย่าง

...พຽ່ງนี้ຕອນສາຍ ຯ ພໍ່າໃຫ້ຜູ້ໝອຍາຈະສະເຕະເຮຣາະຫໍ້ໃຫ້ຍ່າ ທັງ ຯ ທີ່ຍ່າ
ໄມ່ອຍາກໃຫ້ຫໍ້ ແຕ່ໝອຍາຈະຫໍ້ໃຫ້ໄດ້ໂດຍແກຈະຈັດເຮຣິ່ງສະເຕະເຮຣາະຫໍ້ມາທັງໝົດ
ພໍ່າພູວ່າຕາມໃຈໝອຍາ ເພາະໝອຍາຮັກນັບຖືປູ່ງຂອງຂຸນມານານແລ້ວ

"ສະເຕະເຮຣາະຫໍ້ຍັງໃຈ" ຂຸນຄາມທິດຈຸ່ນ

"ໝອເຮຣິກເຮຣາຍູ່ນພ້າ ລຽມມາເອາຄວາມເຈັບຄວາມໄຂ້ໃນຕົວຍ່າໜີໄປ" ທິດຈຸ່ນວ່າ

(ลูกอีสาน : 98)

สำหรับพิธีการสะเดาะเคราะห์นั้น หมอยาจะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีและให้
ผู้ป่วยปฏิบัติตาม ซึ่งผู้ป่วยและญาติเชื่อว่า คาถาและการประกอบพิธีของหมอยา จะทำให้ผู้ป่วย
หายไข้ และมีอายุยืนยาวได้ ดังตัวอย่าง

หมอยาว่าแล้วจึงบอกให้ยาของคุณนั่งพนมือแล้วจุดเทียนกับธูปขึ้นในกระทง แล้วทุกคนในนั้นก็นั่งฟังหมอยาบันคาถาอยู่ยงมั่ง ฆมนั่งพนมือหลับตาว่าไปนานมาก แล้วหมอก็เอาค้ายเส้นใหญ่ ๆ สวมพันเข้าที่หัวยาเส้นหนึ่งแล้วก็พนมือว่าคาถาอีกคาถา ของหมอกุณพอจำได้ว่าเป็นคำเชิญ ให้เทวคาถากับนางฟ้าบนสวรรค์สูง ๆ ลงมาเอาความ เจ็บไข้ ในตัวยาไปให้หมด และให้พรยามียาอยู่กับขวัญขึ้น ให้อยู่กับลูกหลานไปนาน ๆ เมื่อเสร็จจากว่าคาถาหมอจึงแกะเชือกค้ายที่สวมหัวยาออกวางลงในกระทงแล้วยกกระทง ให้ยารขึ้นเสมอหัว

"เอ้า ว่าตามข้อย" หมอยาว่า

เมื่อยาว่าตามจบ หมอจึงรับเอาวางลง ก็เป็นอันเสร็จพิธี

"เอ้า บักคุณกับทิดจุ่นเอาใบทั้งในป่าผีตาพัน" หมอยาลัง

(ลูกอีสาน : 104 - 105)

นอกจากนี้ความเชื่อที่ชาวชนบทอีสานเชื่อถือและนิยมปฏิบัติสืบต่อกันมา ได้แก่ ความเชื่อเรื่อง ภูษยาม เนื่องจากบ้านกับวัดมีความใกล้ชิดกันชาวบ้าน มักจะให้ความเคารพนับถือพระภิกษุ ดังนั้นเมื่อชาวบ้านจะเริ่มทำกิจใหม่ ๆ จึงนิยมให้พระภิกษุภูษยามให้เพื่อเป็นการเริ่มต้นที่เป็นสิริมงคล จะทำให้ประสบผลสำเร็จ จากการศึกษาเรื่อง ลูกอีสาน พบว่ามีการภูษยามก่อนที่ขบวนเกวียนจะเดินทางไปหาปลาที่หมู่บ้านอื่น โดยหลวงพ่อเคนจะเป็นผู้กำหนดวันเดินทางให้เพราะชาวบ้านเชื่อว่าวันที่หลวงพ่อกำหนดให้เป็นวันที่ดี ดังตัวอย่าง

เมื่อผู้ใหญ่บ้านหนวดยาวกับครูทองเค็มมา เสียงจอบแฉงของคณามาถามข่าวก็เงยลง ผู้ใหญ่บ้านถามลงกว่าวันนี้แน่ะที่หลวงพ่อเคนกำหนดให้เดินทาง ลงกาบอกว่ใช่แล้ว เพราะวันนี้เป็นวันดี

(ลูกอีสาน : 140)

และนอกจากจะมีการภูษยามกำหนดวันเดินทางแล้ว ขณะที่ขบวนเกวียนจะเคลื่อนออกจากหมู่บ้าน ก็ยังมีการลาบรรพบุรุษ ผู้ล่วงลับไปแล้วเพื่อความเป็นมงคล ดังตัวอย่าง

"พวกเราเตรียมตัวขึ้นเกวียน เดียวกันจะยังปีนลาเฝ้าอย่าสักหนึ่งนัด" ลุงกาว่าดัง ๆ

(ลูกอีสาน : 141)

อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นความเชื่อเรื่อง "ผี" ชาวชนบทอีสานยังมีความเชื่อในเรื่อง ผีอยู่มาก เมื่อคนมีอาการผิดปกติ หรือเจ็บป่วย เขาจะเชื่อว่าบุคคลนั้นถูกผีเข้า เช่นเดียวกับ ตอนหนึ่งในเรื่องนี้ได้พูดถึง ผีบอบเข้าร่างกายคนในหมู่บ้านที่ขวนเกวียนของคุณมาหาปลา แต่ไม่มีใครรักษาได้ ลุงกาที่มากับขวนเกวียนจึงเป็นผู้ทำพิธี และสามารถทำพิธีไล่ผีบอบได้ สำเร็จ ชาวบ้านจึงชื่นชมในความสามารถของลุงกามาก ดังตัวอย่าง

...ลุงกาไม่พูดขึ้นว่ามนต์พิมพ์อยู่ใกล้ ๆ บันได สักครู่ก็กระโดดขึ้นอยู่ตึก ๆ ทำให้ คนใจไม่คิดขึ้นทันที ต่อจากนั้นแกก็ถลกผ้าใส่รังที่รุ่งขึ้นแท่นเดียว จันต๊ะได้เข้าส่องใกล้ ๆ ก็เห็นลายสักตามต้นขาและตามตัวอย่างชัดเจน พอแกก้าวขึ้นถึงชานเรือนก็เดินไว ๆ ไปที่ชายคนหนึ่งที่นั่งอยู่ จันต๊ะลงจับข้อมือชายคนนั้นทั้ง 2 ข้าง ในพลันนั้นชายคนนั้นก็ร้องขึ้นโวย ๆ และบิดตัวไปมาเหมือนเจ็บปวด ลุงกาถามว่า มีชื่ออะไร มาจากไหน คนป่วยก็บอกเสียงสั่น ๆ ว่าชื่อหมอยู่บ้านหนองศาลา ลุงกาเอามือตบหน้าอกของแก 3 ท้องอย่างแรง ถามอีกว่า

"มีงัยนุกูบ มีงัยจิกกูบ?"

"ฮู้แล้ว ยันแล้ว กูลิทมแล้ว"

คนป่วยว่าเท่านั้นก็ร้องโวยขึ้นทีหนึ่ง แล้วนอนนิ่งไม่ไหวติง ในขณะที่ทุกคนเงยบอญขึ้น ลุงกาก็ลงเป่าหัวคนป่วยพริค ๆ แล้วพูดดัง ๆ ว่าเสียคายแท้ ๆ ยังบ่ทันได้ถามว่ามันมา กับใคร ใครใช้ให้มันนั้นก็เสียแล้ว แล้วเสียงแข็งแซ่ของชาวบ้านก็ดังขึ้น

คนป่วยจ้วเงยขึ้นมาแล้วหันซ้าย - ขวา ทำให้คนกับจันต๊ะเบียดกันเข้าไปอีก แต่เมื่อแกพูดเสียงจ้อย ๆ จึงหายใจได้สะดวก

(ลูกอีสาน : 228)

นอกจากความเชื่อแล้วพบว่าเรื่อง ลูกอีสาน ยังได้กล่าวถึงประเพณีของไทยหลายตอน เช่น ในตอนหนึ่งได้กล่าวถึงประเพณีที่ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติซึ่งได้แก่การจับมือแสดงความรู้สึกพอใจ ดังเช่น คุณเคยคิดว่าอยากเข้าไปจับมือต่อผู้ที่เคยรักษาโรคตาแดงให้เขาในขณะที่เขาเป็นเด็ก ซึ่งปรากฏในตอนหนึ่งดังนี้

"ลุงคนนั้นแหละที่เคยเป่าโรคตาแดงลูกตอนเล็ก ๆ"

คุณอยากจะไปจับมือขอขอบใจกับลุงคนนั้น

(ลูกอีสาน : 15)

และเมื่อคุณโกรธกับจันดี ต่อมาภายหลังจะคืนดีกันเด็กทั้ง 2 คน ก็ใช้วิธีการจับมือกัน เป็นการแสดงให้เห็นถึงการรู้จักให้อภัยต่อกัน ดังตัวอย่าง

คุณถอนใจขึ้น ฮือใหญ่ ก็มีเสียงพ่อตะโกนเรียกมาพอดีพอวิ่งไปถึงคุณก็เล่าให้พ่อฟังว่า เรื่องเขม่นกันกับจันดีนั้นหายไปแล้ว

"ผมกับจันดีจับมือกันแล้วนะ" คุณบอก

(ลูกอีสาน : 30)

สำหรับประเพณีการแต่งงานที่ปรากฏในเรื่อง ลูกอีสาน เป็นประเพณีของชาวชนบทภาคอีสานเกี่ยวกับเรื่องการแต่งงานโดยแบ่งความเชื่อเรื่องผี ไว้ด้วยดังตอนหนึ่งที่ติดจูนกับคำทองได้กระทำการผิดประเพณีก่อนที่จะมีการแต่งงานกันซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจทำให้ผีปู่ย่าตายายโกรธ ดังนั้นฝ่ายชายจะต้องทำพิธีขอขมาต่อผีปู่ย่าตายาย นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้บรรยายถึงประเพณีการแต่งงานของภาคอีสานว่ามี 3 ประเภท สู่ขอกันแล้วแต่งตามพิธี ชวนกันหนี และชู้กันอย่างติดจูนกับคำทอง

อย่างไรก็ตามจากตัวอย่างที่ยกมานี้ทำให้เห็นแนวคิดของ คำพูน บุษทวี เกี่ยวกับการมีคู่ครองของชาวอีสานว่าในยุคปัจจุบันชาวอีสานยังนิยมการแต่งงานนอกกระบวน คือการชวนกัน

หนีไปอยู่ที่อื่น หรือการชู้กัน คือฝ่ายหญิงหนีเข้าไปอยู่ในบ้านฝ่ายชาย หรือฝ่ายชายลอบเข้าไปอยู่ในบ้านฝ่ายหญิง ดังตัวอย่าง

ย่าของคุณหยิบผ้าสีแดงบนค้ำขึ้น เช็ดปาก แล้วพูดว่า

ชาย - หญิงจะเป็นผัวเมียกันมี 3 อย่าง คือลู่ขอแล้วแต่งตามพิธี กับชวนกันหนี

แล้วชู้กันอย่างที่จวนชูคากองนี้

คุณนับนิ้วมือทวนคำพูดของย่าในใจว่า หนึ่งลู่ขอ สองพากันหนีสามชู้กัน

ย่าพูดต่ออีกว่า

"ถ้าผู้สาวไปชู้ผู้สาวที่เรือนผู้สาว ผู้ย่าตายายโกรธมากกว่าผู้สาวชู้ผู้สาว ถ้าไม่เสียควายเผือก 1 ตัว กับควายดำ 1 ตัว ฝ่ายสาวจะฉิบหาย"

คุณถามแม่ว่า "ฉิบหายคือหยัง"

แม่บอกว่าคืออดอยากและได้ใช้ เพราะผู้ย่าตายายมาทำ

(ลูกอีสาน : 40 - 41)

ในด้านประเพณีสำคัญของไทยที่ปรากฏในเรื่องนี้ ได้แก่ ประเพณีวันสงกรานต์ ในวันสงกรานต์นี้จะมีพิธีรดน้ำผู้ใหญ่ และสรงน้ำพระ ซึ่งครอบครัว ของคุณก็ได้ร่วมกระทำพิธี ดังกล่าว คือไปรดน้ำพระพุทธรูปที่วัด และก็พาครอบครัวไปรดน้ำผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ เช่น ย่าของคุณ โดยใช้น้ำผสมกับน้ำหอม นับว่าเป็นประเพณีที่ยังคงอยู่และยึดถือปฏิบัติกันสืบมาจนถึงปัจจุบัน ดังตัวอย่าง

แม่พูดกับพ่อว่า อีกไม่กี่วันจะถึงวันสงกรานต์แล้ว บ้านเราคงจะเหงียบอีกเหมือน ปีกลาย พ่อบอกว่าถึงจะเหงียบเหงาแต่หัวใจของพ่อไม่เหงา พ่อจะขึ้นโคกขึ้นป่าหาของ มากิน ส่วนคุณกับน้อง ๆ ให้สนุกกันอยู่บ้านและไปรดน้ำพระพุทธรูปในวัด...

...แล้ววันสงกรานต์ก็มาถึง พ่อปลุกคุณและน้อง ๆ ให้ลุกขึ้นก่อนตะวันขึ้น คุณล้างหน้าตาแล้ว ไปดูแม่ที่หยิบขวดน้ำหอมเล็ก ๆ หยาะลงในขันน้ำทอง เหลืองใบใหญ่

"น้ำอะไรนะแม่ หอมแท้ ๆ ?" คุณถาม

"น้ำอบขวนแม่เอาผ้าอ้อมไป 2 ผืน แลกกับคนขวนไว้ 3 ปีแล้ว"

"น้ำอบคนขวน?"

"อ้อ เอ๊ย เราจะไปรดน้ำยากับพ่อ แล้วพ่อจะไปป่า"...

...เมื่อขึ้นไปย่ำน้ำหาไหลอยู่ก่อน ย่าบอกว่าคิดถึงปู่ที่ตายไปก่อน พ่อจួយขันน้ำจากมือแม่แล้วยกขึ้นเทราดลงที่บ้าย่าค่อย ๆ ย่ำพูดกับพ่อหลายอย่าง ต่อจากนั้นแม่ก็ทำเหมือนพ่อบ้างแล้ว ส่งขันน้ำให้คนกับยี่ลุนรดยาอีก คุณจำคำพูดของย่าได้บางตอนว่า ขอให้พ่อแม่และคนกับน้องมีอายุนาน ๆ เกิดชาติหน้าก็ให้เกิดที่มีดินค้ำน้ำชุ่ม และให้ได้พบกับปู่อีก

(ลูกอีสาน : 47 - 48)

นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่แสดงถึงสภาพสังคมชนบทที่แสดงความรักใคร่ สามัคคีกัน คือการผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ ดังที่ตอนคำกองคลอบุตรได้มีชาวบ้านและญาติพี่น้องได้ร่วมแสดงความยินดี อวยพรและผูกข้อมือให้กับคำกองและบุตร ดังปรากฏในตัวอย่างว่า

ต่อจากนั้นก็มีคนเฒ่าคนแก่ทำการผูกข้อมือพี่คำกองทุกคนให้พรพี่คำกองด้วยถ้อยคำดี ๆ ทั้งนั้น ป้าขาวแม่พี่คำกองนั้นก็ถึงสายด้วยสีวาว ๆ ออกส่งให้คนนั้นคนนี้ ด้วยใบหน้าสดใส เมื่อผูกข้อมือพี่คำกองแล้วก็พากันไปผูก 2 เด็กน้อยที่นอนในกระดังงั้นอีก ลุงกาเป็นคนไปผูกคนสุดท้าย พูดดัง ๆ ว่า "บักห่าน้อยบักปานเอ๋ยมิ่งใหญ่ขึ้นมาให้เก่งกล้าสามารถว่าทิศจุ่นเดื่อ..."

(ลูกอีสาน : 228)

จากการศึกษาสภาพครอบครัว และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งในด้านเศรษฐกิจ ความเชื่อ และขนบประเพณีจากนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ซึ่งแต่งโดย คำพูน บุษทวี แล้วนั้น อาจกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของชาวอีสานที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้แสดงให้เห็น

บรรยากาศแห่งการอยู่ร่วมกันของคนในหมู่บ้านที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันเป็นผลมาจาก ธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวยต่อผู้คนในพื้นที่นั้นแต่เขาเหล่านั้นก็ได้เพียรพยายามในการช่วยตนเองและ เพื่อนบ้านให้อยู่รอดได้ การต่อสู้กับภัยแล้งที่ลูกอีสานต้องประสบอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ คำพูด บุษุณี ก็ได้สร้างความหวังให้กับตัวละครของเขาในเรื่องความเชื่อ ที่สามารถเป็นเครื่อง ยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้เขาเหล่านั้นท้อถอยได้ เช่นที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงการแห่หางแมวเพื่อขอฝน และความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม เป็นต้น

นอกจากนี้ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปรากฏในเรื่อง ลูกอีสาน เช่น การแต่งงาน คำพูด บุษุณี ได้สร้างภาพลักษณ์ที่ดีของชาวอีสานสู่ผู้อ่าน ถ้าเปรียบสังคมชนบท อีสานกับสังคมเมืองหลวงแล้วนับว่าชาวอีสานมีความล้าหลังมาก แต่ในด้านความสัมพันธ์ระหว่าง ชายหญิงนั้นชาวอีสานจะเคร่งครัดต่อธรรมเนียมมออย่างมาก ดังที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้ตอนที่คนจุ่น เข้าหาศากอง จนต้องมีการขอขมาต่อผีปู่ย่าตายาย เพราะชาวอีสานถือว่าการกระทำเช่นนี้เป็น การผิดผี อาจทำให้ผีปู่ย่าตายายโกรธได้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่ คำพูด บุษุณี ได้หยิบยกขึ้นมาให้ ปรากฏในงานเขียนนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ของเขา นับว่าเป็นลักษณะพิเศษเพราะผู้อ่านนอกจาก จะได้รับความบันเทิงแล้วยังได้ความรู้ประกอบอีกด้วย

วิเคราะห์วิถีชีวิตจากนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา

นวนิยายเรื่อง คำพิพากษา แต่งโดย ชาคี กอบจิตติ เป็นนวนิยายที่เสนอแนวคิด ที่สมจริงของสังคม ประเภทธรรมชาตินิยม (Naturalism) ที่มุ่งเสนอธรรมชาติฝ่ายต่ำมากกว่า ธรรมชาติฝ่ายสูงของมนุษย์ เช่น ชีวิตที่ถูกกดขี่รังแก ความทุกข์ยากแร้นแค้นทรมาณใจ ซึ่งเป็น ผลมาจากการกระทำของสังคม ชาคี กอบจิตติ ได้เสนอทัศนะในเรื่องนี้ ในลักษณะสังกะของชีวิต ที่เป็นจริงในสังคมไทยที่มักเอาสิ่งภายนอกมาวัดค่าของคน เช่น ฐานะ เกียรติยศ ตำแหน่ง และจากการศึกษานวนิยายเรื่อง คำพิพากษา พบว่าวิถีชีวิตของตัวละครในเรื่องมีลักษณะดังนี้

1. สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว

นวนิยายเรื่อง คำพิพากษา ได้แสดงให้เห็นถึงสภาพครอบครัวที่มีลักษณะเป็นชนบท เพราะปรากฏสภาพแวดล้อมเป็นสังคมเล็ก ๆ ดังนั้นลักษณะของครอบครัวจะไม่พบปัญหาครอบครัว

แตกแยกเหมือนกับครอบครัวที่อาศัยอยู่ในสังคมเมือง ดังเช่น ครอบครัวของครูใหญ่ และกำหนดเป็นครอบครัวสมบูรณ์ โดยมีผู้ชายเป็นผู้นำของครอบครัว ส่วนฝ่ายหญิงหรือภรรยา มักจะมีลักษณะเป็นผู้ตามให้เกียรติและยกย่องสามี

ในด้านครอบครัวของ "พัก" นั้นตั้งแต่เริ่มเรื่องก็ไม่มีใครรู้ว่าพักมีมารดา ดังนั้นในครอบครัวของพัก จึงมีเพียงตัวเขากับบิดาเท่านั้น แม้ในครอบครัวของเขาจะมีเพียงสองคน แต่ทั้งพักและบิดาก็ดูแลเอาใจใส่กันเป็นอย่างดี มีความรัก ห่วงใย และเข้าใจกันแม้จะมีชีวิตที่ทุกข์ยากลำบากปานใด ดังตัวอย่างที่ผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นวิถีชีวิตของพักกับบิดาว่า

เขาไม่เคยเห็นแม่ที่แท้จริงเลยแม้แต่รูปถ่าย รู้จากคำบอกเล่าของพ่อเพียงว่า "แม่เฒ่าตายไปนานแล้ว" พักมีเพียงพ่ออยู่คนเดียว เขาและพ่ออาศัยนอนอยู่ที่โรงลิเกของวัด เวลาที่มีลิเกก็ต้องหลบไปนอนที่อื่นตามกฎพระได้ถอนสวดมนต์ หอบเสื้อหมอนและเสื้อผ้าซึ่งมีอยู่ไม่กี่ชิ้นติดตัวไปด้วย

(คำพิพากษา : 14)

แม้พักและบิดาจะต้องทุกข์ยากแค่ไหน ทั้งสองก็มีชีวิตที่เป็นสุข ส่วนพักเองก็ปฏิบัติตนเป็นลูกที่ดีของบิดาและคนดีในสังคม จนได้รับการยกย่องให้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนของกลุ่มวัยรุ่นในสังคมแห่งนั้น และเมื่อบิดาของพักได้นางสมทรงมาเลี้ยงไว้ในฐานะภรรยา พักก็ไม่เคยแสดงความรังเกียจนางสมทรง

ครั้นบิดาเขาเสียชีวิตเขาก็ต้องรับภาระหน้าที่ดูแลนางสมทรง แม้ว่าผู้เขียนจะได้บรรยายให้เห็นความรู้สึกของพักที่ต้องทนรับความทุกข์ทรมานที่สังคมมอบไว้ในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างพักกับมารดาเลี้ยง แต่พักก็เลือกที่จะไม่เลือกใส่ใจสิ่ง นางสมทรงไป เพราะกลัวนางจะได้รับความลำบากสาหัสดังกล่าวดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงมโนธรรมด้านดีของพักเพราะทัศนคติของพักเป็นคนดี แม้ว่าช่วงหลังของชีวิตพักจะทำผิดคล้อยไปบ้าง เช่น ฆ่าสัตว์ ดื่มสุรา แต่การกระทำดังกล่าวก็สามารถทำให้พักลืมพันธนาการความทุกข์ที่รุมเร้าเขาได้ เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นกับพักเป็นเคราะห์กรรมที่ได้รับมาจากคนอื่นทั้งสิ้น และเมื่อพัก

ไม่สามารถแก้ปัญหาได้สิ่งเหล่านั้นก็เปรียบได้กับ "คำพิพากษา" ที่สังคมมอบให้พัก อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาที่ชาติ กอบจิตตินำเสนอในนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา ไม่ได้มีสาเหตุมาจากครอบครัว แต่เป็นผลอันเนื่องมาจากสังคม และส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในครอบครัวนั้นซึ่งได้แก่ "พัก" ต้องรับกรรม และทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส

2. สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และชนบประเพณี

นวนิยายเรื่อง คำพิพากษา สะท้อนภาพของบุคคลในชนบท ซึ่งมีความผูกพันอยู่กับ ความเชื่อ และชนบประเพณี เช่น พระ วัด บาบุญ กรรม การทำบุญ สงกรานต์ งานบวช งานศพ ประเพณีเข้าพรรษา และออกพรรษาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทยที่มีความสัมพันธ์อยู่กับศาสนา ความเชื่อ และชนบประเพณีอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งมีปรากฏ หลายตอนดังนี้

ในด้านความเชื่อ เรื่องการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ปรากฏในตอนที่พักได้ยื่นส่นขออนแล้วเชื่อว่า ส่นขได้เห็นญาติต่าง ๆ แต่ก็คิดว่าคงจะไม่ใช้ผีบิดาเพราะตัวเอง ได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แล้ว

พักถูกหนีจากแคว แล้วเดินไปดับไฟที่เตา และกองไฟกรุ้นบนดิน เสียงกลองและ ระฆังดังแว่วมาจากวัด ตีบอกถึงพระสวดมนต์เย็นบหม่อเสร็จ เป็นเวลาสองทุ่มขาดเกิน บ้างเล็กน้อย หม่าหอนรับเสียงระฆังดังโหยหวนล่องลอยมาเข้าหุควบคู่กัน เขามีความเชื่อ ว่าหมาได้เห็นพวกผีเปรตมารอรับส่วนบุญจากที่พระสวดมนต์แผ่ส่วนกุศลไปให้ ผีที่ไร้ญาติ ผีอดอยาก คงไม่มีพ่อร่วมอยู่ด้วยเพราะถูกรวดน้ำให้ทุกวันพระ

(คำพิพากษา : 42)

และเมื่อตอนที่พักลาบวชออกมา และต้องอาศัยอยู่กับนางสมทรง ชาวบ้านจึงเชื่อว่า พักได้มารดาเลี้ยงเป็นภรรยา ซึ่งพักพยายามปฏิเสธแต่ก็ไม่มีใครยอมเชื่อ เมื่อพักได้เล่าความจริง ให้หลวงพ่อฟัง หลวงพ่อจึงให้ข้อคิดกับพักว่า

มันเป็นกรรมของเอง...นี่แหละที่ข้าเคยบอก โลกภายนอกมันวุ่นวายตอนนั้นเอง
ก็ไม่ว่างเชื่อข้า...เอ็งจะให้ข้าไปบอกใครเขาละหือ ถ้าเรื่องที่เอ็งเล่ามันไม่จริง
ข้าก็ต้องกลายเป็นพระโกหกไปละ แต่ถ้าเป็นเรื่องจริงข้าจะไปบังคับให้เขาเชื่อได้
ยังงี้ ในเมื่อเขาไม่ว่างเชื่อเอ็ง...ตั้งหน้าตั้งตาทำความดีไว้เถอะ จะได้สบายใจ...

(คำพิพากษา : 54)

สำหรับคนที่หักคัมเหล้าอย่างมาก หลวงพ่อจึงได้เรียกพักไปพบและได้ขอร้อง
ให้หักเลิกทำตัวเหลวไหล พักได้รับปากกับหลวงพ่อก่อนจะปฏิบัติตนให้ดี และในวันนั้นเป็นวันปีใหม่ของ
หลวงพ่อก็ให้พักรับพรจากท่าน

"เออ ดีแล้ว วันนี้วันดีปีใหม่ของไทยเรา รับศีล ไปถือไว้ครองตัวอยู่ในทางของศาสนา
จิตใจจะได้เบิกบาน เริ่มต้นกันใหม่ทีไรแล้วมาก็อย่าไปคิดถึงมัน เอ้า...ไปหยิบตาลบัตร์
นี้มา"

(คำพิพากษา : 160)

และในเหตุการณ์เดียวกันนี้ เมื่อหลวงพ่อกำลังให้พรแก่พักรับแล้ว ก็มีญาติโยมชาวบ้านมาพบ
หลวงพ่อ เพื่อขอคำปรึกษาให้ดูฤกษ์ บลูบ้าน ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวบ้านอย่างหนึ่ง

"จะมาให้หลวงพ่อดูฤกษ์บลูบ้านให้ลูกชายเขาหน่อย"

(คำพิพากษา : 160)

ความเชื่ออีกประเภทหนึ่ง เป็นความเชื่อที่เกิดจากระบบ ฮวงจุ้ย ที่ชาวบ้านไม่ว่าง
เชื่อพักว่ายูเครนใหญ่โกงเงิน เนื่องจากความแตกต่างกันทางฐานะ และความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อ
ครูใหญ่ กลับมองว่าพึ่งพาศาเลวไหล เป็นการสับประมาท ครูใหญ่

...พวกเขาพร้อมที่เป็นพยานให้กับครูใหญ่ทุกคน เพราะเป็นความจริงที่ไอ้พิกมัน
สยปรมาศครูใหญ่ ครูใหญ่ตอบว่า ไม่อยากทรมานมัน กลัวจะเป็นบาปกรรมติดกันไป อีกอย่าง
ก็ส่งสารมันด้วย...

(คำพิพากษา : 245)

เนื่องจากลักษณะนิสัยของพิกแต่เดิมนั้นเป็นคนดี มีศีลธรรม และเมื่อเขาได้กระทำ
ความผิด เช่น ทำสุนัข และคัมสุรา ทำให้พิกเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อการกระทำในครั้งนั้น และยัง
เชื่อว่าเขาอาจได้รับผลกระทบอันนั้นด้วย

เสียงกลองระฆังยังดังอยู่ หมายถึงคงพอนับโหยทวนไม่ขาดเขานึกถึงหมาที่ได้ติดตามไป
ในวันนั้น นึกถึงเวรกรรมที่ได้ก่อไว้ในชั่วชีวิตที่ได้ผ่านมานี้เขามีบาปติดตัวอยู่ 3 อย่าง
ฆ่าหมา โกงหลวงฟ้อ คัมสุรา ถ้าตายไปเขาคงตกนรกเพราะบาปกรรมอันนี้ แต่ที่คนอื่น
ได้ก่อกรรมไว้กับเขาแล้ว มันมากมายกว่าที่เขาได้ทำไว้เสียอีก และถ้าเป็นจริงเขา
คงจะได้เจอกับคนที่รู้จักอีกมากมายในนรก...และเขาจะคอย

(คำพิพากษา : 252)

นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เมื่อนึกถึงสภาพการตายของ
พิกและความคลุ้มคลั่งของนางสมทรง ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นผลมาจากการกระทำผิดประเวณี
ของทั้งพิก และนางสมทรง

พวกชาวบ้านที่ยังมองคุดต่างได้พูดคุยกันเรื่องหมหลัง เรื่องของการประพาศินิดล่อง
ประเวณีกับเมียฟ้อ และพวกเขาได้โทษกันว่ามันเป็นเรื่องของกรรมตามกัน พวกเขาตั้ง
ข้อสังเกตว่าไอ้พิกนั้นได้ตายอย่างน่าอนาถ ส่วนเอ็งสมทรงก็เกิดคลุ้มคลั่งขึ้นมา...กรรม!
มันเป็นกรรมที่ตามทันตาเห็น...

(คำพิพากษา : 272)

นอกจากนี้การศึกษานวนิยายเรื่อง คำพิพากษา พบว่าปรากฏประเพณีต่าง ๆ หลายตอนอย่าง เช่น ประเพณีวันสงกรานต์ ในวันนี้จะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าและรุ่งขึ้นจะเป็นวันบังสุกุลกระดูกผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว

ขอบฟ้าสว่างราไรขึ้นเรื่อย ๆ แสงสีเหลืองเหลืองแลบขึ้นมาจากฟ้าทางด้านหลังคาโบสถ์ เดินมาถึงศาลาทำบุญ วางเสื่อลงแล้วคลีเสื่อจากด้านหนึ่งของศาลาลงไปบนพื้นยาวจรดถึงอีกด้านหนึ่งของศาลา เด็กวัดที่เดินตามมาก็ปูเรียงต่อไป จัดเตรียมไว้ให้ชาวบ้านได้นั่งฟังพระสวด ฟักแฉะเข้าไปยืนดูหลวงพี่แจ่ม ซึ่งกำลังต่อเครื่องขยายกับลำโพงยืนอยู่สักครู่ เมื่อหลวงพี่ไม่ยอมหันมามองเขาจึงเสียงเดินกลับทางเก่าขึ้นวัดชนของลงมาอีก สิ่งต่าง ๆ ดูสว่างชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ บรรยากาศที่เคยมืดเหมือนม่านบังหายหมดสิ้นแล้ว เสียงเพลงลูกทุ่งดังกังวานขึ้น...วันนี้เป็นวันสงกรานต์...

(คำพิพากษา : 57)

และเมื่อถึงวันบังสุกุล ชาวบ้านต่างก็นำกระดูกของผู้ที่เสียชีวิตมาที่วัดเพื่อเข้าร่วมในพิธีนี้ บางคนอาจจะสร้างเจดีย์เล็ก ๆ ไว้ที่วัด บางคนก็ใส่โกศเก็บไว้ที่บ้าน เพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ

...ถึงวันแห่งประเพณีก็เอามาวัดร่วมบังสุกุลกันครั้งหนึ่ง มาถึงวัดจัดโกศขึ้นตั้งรวมกันบนโต๊ะที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ให้เปิดฝาโกศจุดธูปบูชาสำเภาบนน้ำรุ่งลงไป ส่งกลิ่นหอมเย็นเยือกเหมือนกลิ่นวันอาบน้ำศพคนตาย

ชาวบ้านแต่งกายด้วยสีขาว - ดำ ผู้หญิงส่วนใหญ่แต่งผ้าทอเป็นวันรำลึกถึงดวงวิญญาณของผู้ที่อยู่ในปรโลก ทำบุญกรวดน้ำไปให้รำลึกเชื้อไขที่สูงขึ้นไป บรรพบุรุษเหล่านั้นมีคุณล้นเหลือต่อตัวเองซึ่งกำเนิดมาได้มีชาติมีตระกูลสืบเชื้อสาย

ปีหนึ่งมีเพียงวันเดียวเท่านั้นเองที่จะทำบุญส่งกุศลให้ย่าตายาย ไม่ว่าจะอยู่เหนืออยู่ใต้อยู่ไกลก็มารวมญาติกันในวันนี้ เหมือนกับเป็นข้อตกลงในการกลับมาเจอกันของญาติพี่น้อง ซึ่งต้องย้ายถิ่นฐานไปอยู่ตามความจำเป็นของการดำรงชีวิตของแต่ละคน

(คำพิพากษา : 63)

ส่วนประเพณีที่ปรากฏในเรื่องนี้และยังคงถือปฏิบัติกันต่อมาจนถึงทุกวันนี้ ได้แก่ การบวชนาค และเข้าพรรษา ก่อนจะถึงวันเข้าพรรษาก็จะมีการบวชนาคในช่วงนี้มาก เพราะเชื่อว่าชายไทยที่มีอายุครบบวชก็จะเข้าพิธีดังกล่าวและจำพรรษาให้ครบ 1 พรรษา ส่วนชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนก็จะร่วมพิธีทำบุญตักบาตรอย่างสม่ำเสมอ

ฝนตกถล่มหนัก บางครั้งตกติด ๆ กันสองสามวัน หน้าบวชที่สนุกสนานกำลังผ่านไป ใกล้ถึงวันเข้าพรรษาเข้ามาทุกวัน ที่วัดมีคนลัดเปลี่ยนอยู่ไม่ขาด มาเยี่ยมเยียนพระใหม่ นำอาหารหวานคาวมาถวาย พักจึงว่างเว้นไม่ค่อยได้ไปมาหาสู่กับวัดเหมือนอย่างเคย นิยายด้ายดาที่มองมา

ครั้นเมื่อทำบุญตักบาตรทำบุญในวันเข้าพรรษามาแล้ว ชาวบ้านทำอาหารมาเลี้ยงเพลพระที่วัดทุกวัน จัดเวรเลี้ยง มีคนจองตลอดจนครบพรรษาไม่ว่างวันเลยสักวัน...

(คำพิพากษา : 96 - 97)

นอกจากนี้ยังมีประเพณีการทำศพ ในตอนที่พันศพของบิดาออกมาประกอบพิธีทางศาสนาหลังจากเก็บศพไว้เป็นเวลานาน บุคคลที่ช่วยจัดพิธีให้กับพัก คือ สัปเหร่อใช่ ซึ่งสัปเหร่อ เป็นผู้ที่ใกล้ชิดและปฏิบัติการในเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมเรื่องศพ เช่น ก่อนเผาจะต้องมีการนำสายสิญจน์มาผูกรอบ ๆ โลงและต้องเดินวนรอบชิงตะกอน 3 รอบ แล้วจึงจะทำพิธีเผาตามประเพณีได้

พระสวดเสร็จแล้วลุกขึ้นมาชักผ้าบังสุกุล...

โองประกอบที่มีลวดลายสีทองทั้งสี่ด้านถูกรื้อลง สองคนช่วยกันยก โองศพจริงลงจากแท่น สัปเหร่อไข้แฉ่งผาโองเอาดอกไม้จันทร์ในทาดเทใส่ในโองศพ แล้วผูกสายสิญจน์รอบ ๆ โองตามด้านความยาวเรียบร้อยจึงนิมนต์หลวงตาพ่ออนจุศพ หลวงตาเคินมาเรื่อย ๆ ยังเชิงตะกอนโดยมีหักและสัปเหร่อไข้แบกโอง เดินตามหลังมางอนแง่ม่ายสมทรงเดินติดพักแจ ใบหน้ายิ้มระรื่น

(คำพิพากษา : 126)

ประเพณีอีกอย่างหนึ่งที่ปรากฏในเรื่องนี้ได้แก่ วันสงกรานต์ วันสงกรานต์นั้นในอดีตถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทย ในวันนี้พุทธศาสนิกชนส่วนมากจะร่วมพิธีทางศาสนาเช่น ทักขุปล่อยนก ปล่อยปลา และสิ่งสำคัญ เมื่อเป็นวันขึ้นปีใหม่ ควรจะมีการเริ่มต้นในสิ่งใหม่ ๆ ในทางที่ดี ดังคำที่หลวงพ่อกเคยกล่าวไว้กับพักว่า

ในวันนี้เป็นวันปีใหม่ (สงกรานต์) วันที่ควรจะเริ่มต้นชีวิตใหม่เขาได้รับศีลมาใหม่อีกครั้งนึกถึงคำหลวงพ่อกที่ให้เริ่มตั้งต้นชีวิตใหม่ ลืมเรื่องเก่า ๆ ทั้งเสีย เอาละ กูจะลองเริ่มต้นใหม่อีกที

(คำพิพากษา : 161)

และเมื่อเทศกาลเข้าพรรษาใกล้จะผ่านไป ก็ปรากฏประเพณีทางศาสนาอีกอย่างหนึ่ง คือ ประเพณีการทอดกฐิน การทอดกฐินจะเริ่มกระทำหลังจากออกพรรษาและในปีหนึ่ง ๆ นั้นแต่ละวัดจะรับกฐินได้เพียงครั้งเดียว สาเหตุที่มีพิธีการทอดกฐินหลังออกพรรษาเพราะตามความเชื่อของไทยเชื่อว่า การบวชที่สมบูรณ์นั้นจะลาลึกขาบหลังจากรับกฐินเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในเรื่องคำพิพากษาก็ได้แสดงให้เห็นถึงประเพณีนี้อย่างคร่าว ๆ ว่า

...คณะกรรมการวัดร่วมประชุมกำหนดหมายให้วันทอดกฐินปีนี้เป็นวันฉลองกุฏิด้วยพร้อมกัน...

ครั้นเมื่อออกพรรษาผ่านพ้น ทกวันให้หลัง ขบวนกรู้นจากกรุงเทพฯ ก็แห่แหนกันมา
รถบัส รถสองแถว รถเก๋งจอดเต็มลานวัด ผู้หญิงชายสาวสมัยจากในกรุงเดินกัน
กลาดเกลื่อน ชาวบ้านมาร่วมทำบุญทอดกฐินที่วัดด้วยสับสนปนเปกันหมด

(คำพิพากษา : 204)

จากการศึกษาวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง คำพิพากษา ในด้านวิถีชีวิตพบว่าชาติ
กอบจิตติ ได้สะท้อนให้เห็นชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในชนบท ที่มีความผูกพันอยู่กับวัด และพระ
การทำบุญที่มีโดยตลอด เช่น สงกรานต์ งานศพ งานบวช การขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีเข้าพรรษา
ตลอดจนความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่ผู้เขียนนำมาบรรยายไว้นั้นแสดงให้เห็นถึง
เห็นถึงชีวิตของคนไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชนบทที่ยังมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์อยู่กับศาสนา
ยากที่จะแยกออกจากกันได้ อย่างไรก็ตามยังพบว่าชาติ กอบจิตติ ไม่ได้นำเสนอภาพเศรษฐกิจมา
กล่าวไว้ในเรื่องคำพิพากษาอย่างเด่นชัด แต่ผู้อ่านสามารถมองเห็นความเปลี่ยนแปลงทาง
เศรษฐกิจได้จากบุคคลในสังคมที่มีความนิยมทางด้านวัตถุ และยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพิ่ม
มากขึ้น

วิเคราะห์วิถีชีวิตจากนวนิยายเรื่อง ปุณนิศาทอง

นวนิยายเรื่อง ปุณนิศาทอง แต่งโดยกฤษณา อโศกสิน เป็นนวนิยายประเภทสมจริง
ที่สะท้อนปัญหาสังคม ซึ่งมีสาเหตุมาจากครอบครัวแตกแยก ปัญหาการหย่าร้าง เป็นผลให้บุคคล
ในครอบครัว เช่น บุตร ขาดความอบอุ่น และสร้างปัญหาต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อสังคม

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ปุณนิศาทอง พบว่าวิถีชีวิตของตัวละครที่ปรากฏใน
เรื่องสามารถแยกวิเคราะห์ได้ 2 ประเด็นดังนี้

1. สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว

ในการใช้ชีวิตครอบครัวนั้นจะมีบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างมาก ได้แก่ สามี
ภรรยา และบุตร สถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับมนุษย์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมบุตรที่
เกิดมาในครอบครัวที่เต็มไปด้วยความรักและความเข้าใจของบิดา มารดา จะเป็นผู้ที่ตั้งใจดี

มีเหตุการณ์ในทางที่ดี แต่ถ้าบุตรที่เกิดมาในครอบครัวที่แตกแยก บิดา มารดา ไม่เข้าใจซึ่งกัน และกัน บุตรที่เกิดมาก็จะขาดความพร้อมความอบอุ่น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบในทาง ไม่ดีต่อ สังคมได้ ดังนั้นผู้เขียนเรื่อง ขุนบิตทอง จึงพยายามชี้ให้เห็นถึงแนวคิดนี้ โดยการสร้างเรื่องขึ้นมา ให้ตัวละครมีความสัมพันธ์กันใน 3 ครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวของสองเมือง บาลี และสภา ซึ่งครอบครัวของสองเมืองและบาลี จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ เป็นครอบครัวที่มีหน้ามีตาใน สังคมชนิดที่เรียกได้ว่าเป็น "คนติดลูกไม้" แต่สมาชิกในครอบครัวขาดความสุข ความอบอุ่น เพราะทั้งสามีและภรรยา ต่างก็เจ้าชู้ ต่างคนต่างแยกย้ายกันไปหาความสุขใส่ตน โดยไม่ รับผิดชอบดูแลลูกที่เกิดมา ทำให้ลูก ๆ มีมรดกเป็นปัญหาในชีวิต ส่วนครอบครัวของสภา เป็นครอบครัวที่บิดา มารดา และบุตร มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน แม้ฐานะจะไม่ดีเท่าครอบครัว ของสองเมือง และบาลี แต่สมาชิกในครอบครัวก็พอใจกับความเป็นอยู่และมีความเข้าใจกันอย่างดี

ในด้านสามภรรยาเรื่อง ขุนบิตทอง เป็นนวนิยายที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของ การอยู่ร่วมกันในฐานะสามี ภรรยา ที่ต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกันดังเช่น สองเมืองกับบาลี เป็นผู้ที่เข้าใจชีวิตอย่างมากจึงทำให้สองเมือง และบาลีใช้ความเข้าใจที่จะไม่สร้างปัญหาให้เกิด กับลูก ๆ เหมือนดังที่เขาและเธอได้รับมาในอดีต แต่ในทางตรงกันข้าม บิดา และมารดา ของ ทั้งสองก็ต้องผิดหวังในเรื่องการใช้ชีวิตคู่มาตลอดชีวิต เนื่องจากความไม่พอในสิ่งที่ตนมีอยู่ ดังเช่น นายทวิและสายทอง บิดา มารดา ของสองเมืองต้องแยกทางกันเดิน เพราะต่างก็มีทริ ต้องการ เอาชนิต่อกันทำให้ทั้งสองต่างแยกย้ายไปมีครอบครัวใหม่ทำให้บุตรขาดความรักความอบอุ่นจากบิดา มารดา

สำหรับครอบครัวของบาลี ก็มีลักษณะคล้ายกับครอบครัวของสองเมืองคือทั้งบิดา และมารดา ต้องเลิกร้างต่อกันและไปมีครอบครัวใหม่แต่ก็มีปัญหาต่อไปอีก เป็นผลทำให้บุตรต้อง พึ่งตนเอง ซึ่งบาลีแม้จะขาดความรัก แต่ก็สามารถปฏิบัติตนได้ดีในตอนสุดท้ายของชีวิต ส่วนสภรรจ ์พี่ชายของเธอไม่สามารถแก้ไขปัญหาวีชีวิตได้ จึงประชดชีวิตด้วยการทำร้ายตนเอง โดยการหลงมัว เมากับอบายมุข เช่น สุรา จนบั้นปลายของชีวิตต้องจบลงตั้งแต่หนุ่ม

อย่างไรก็ตามก็ยังพบว่ามีครอบครัวหนึ่ง คือ ครอบครัวของสภา เป็นครอบครัว ที่สมบูรณ์ คือ ทั้งบิดา มารดา ใช้ชีวิตครอบครัวอย่างเข้าใจกัน บุคคลภายในครอบครัวจึงมี

ความสุข และรักใคร่กันอย่างดี จนสามารถจะเอาเป็นแบบอย่างของการใช้ชีวิตคู่ได้ ดังที่ บาลีได้กล่าวถึงการใช้ชีวิตคู่ของ นายเพ็ชร กับนางลาพูนว่าสามารถนำไปเป็นแบบอย่าง ได้อย่างดีว่า

"มาอยากเป็นอย่างคุณลุงกับคุณป้าจัง อยู่ด้วยกันอย่างซื่อสัตย์จนแก่จนเฒ่า คุณเหมือนจะ ไม่มีปัญหาอะไรมาไ้ล้มได้เลย"

"ก็มีมันเหมือนกันแหละหนู" นางลาพูนว่า ร่างท้วมของเธอคุเอิบอ้อม แม้จะไม่ใช้คน บุดุหนักศักดิ์ใหญ่ เธอแต่งผ้าขึ้นไหมสีตากุ้ง สวมเสื้อบ้านขาวปักในตัวเรียบ ๆ หน้ายิ้ม อยู่เสมอ แววตากรุณา ผนค่อนข้างเทาแกมขาวตัดสั้น เธอมีลักษณะรวม ๆ คล้ายอามมาก แต่อาศัยความสุขก็ค่อย ๆ แก่ไป...แหม...จะว่าไปแล้ว เราก็ต้องมีระเบียบ หลายอย่างเหมือนกันแต่เป็นระเบียบที่ไม่ถึงเครียด...ถึงยังงั้นก็เถอะนะ ถ้าเราได้คน ไม่ตีมาอยู่ด้วย ถึงมีระเบียบยังงี้ก็ไปไม่ไหว หากเขาไม่ร่วมมือ

(ขุนบิณฑอง : 566)

2. สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และชนบประเพณี

นวนิยายเรื่อง ขุนบิณฑอง มีการสะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมของสังคมใน ด้านครอบครัว ความเชื่อเป็นประเด็นหลัก ส่วนในด้านชนบประเพณีและเศรษฐกิจยังไม่เด่นชัด อย่างเช่น

ทางด้านเศรษฐกิจนั้น นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง และเป็น สังคมของเมืองหลวง ดังนั้นการใช้ชีวิตท่ามกลางความเจริญเช่นนี้จึงมีผลทำให้ตัวละครแต่ละตัว ต้องมีการแก่งแย่ง และทำงานอย่างแข่งขันตลอดเวลา เนื่องจากเศรษฐกิจที่บีบรัด ค่าครองชีพ สินค้าที่มีราคาแพงขึ้น ดังบทสนทนาตอนหนึ่งความว่า

"งั้นผมโทร. ไปจองห้องดีกว่า"

"อ้าว! ยังไม่ได้จองอีกหรือ"

"ที่นี้รู้จักกันอะ ยังไง ๆ ก็ต้องมี"

"ได้ละไหม"

"หาลิบเปอร์เซ็นต์"

"ค่อยยังชั่วหน่อย ค่าห้องแพงเหลือเกินแล้วเมื่อก่อนสามลี้ร้อยก็ว่าแพง เคียนไ้เหยียบพันกว่า" คุณสายทองสั่นหน้า ไม่รู้ว่าเมืองไทยนี้จะแพงไปถึงสวรรค์ชั้นฟ้าไหม เมื่อวานแะซื้อสาธุได้หมุดถามว่าที่ลูกบาทจะ แม่คำว่าังรู้ไหม เขาว่าลิบลูกห้าบาท...โอ...ลองกินดูก็ไม่เห็นเป็นสับปะรดปะชาตอะไรเลย

(ขุนบิตทอง : 511)

ในด้านความเชื่อ จากการศึกษาวิเคราะห์ปรากฏว่า ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม บุญบาป และกรรม เป็นความเชื่อที่นำมาอ้างอิงในนวนิยายเรื่องนี้หลายตอน ดังเช่นตอนที่เกิดเพลิงไหม้บริวณที่พักอาศัยที่บาลีเข้า ในขณะที่บาลีกำลังเดินทางมาด้วยและเธอนั้นนับถือศาสนาคริสต์ เธอจึงวิงวอนขอให้พระผู้เป็นเจ้าคุ้มครองบาลี จะเห็นได้ว่าทุกชาติทุกภาษาที่นับถือต่างศาสนาแต่ย่อมมีสิ่งยึดเหนี่ยวที่เป็นความเชื่อทุกคน

"ตายจริง...ตอนนี้ไฟกำลังไหม้แถว ๆ ที่ฉันอยู่" แล้วหล่อนก็ตั้งใจฟังข่าวประกาศนั้นจนจบ "เฮอะ...ฉันต้องรีบแล้วละ แม่รี"

"งั้นคุณไม่ต้องไปส่งฉันหรอก ฉันเดินไปได้ ทะลุตรงนี้เดียวเดียว"

"ขอให้พระเจ้าคุ้มครองด้วยเถอะ!" แม่รีบอก

"ขอบคุณค่ะ ขอให้พระเจ้าคุ้มครองฉันจริง ๆ ก็แล้วกัน" บาลีตอบสนองพลางหัวเราะนิด ๆ ...

(ขุนบิตทอง : 47)

และเมื่อบาลีไปถึงที่พักปรากฏว่าบ้านพักของเขาได้ถูกเพลิงไหม้ หมดแล้วเมื่อสองเมืองทราบข่าวนี้รีบมาพบบาลี และมีบทสนทนาตอนหนึ่งที่สองเมืองให้กำลังใจบาลีว่าเป็นเรื่องของเคราะห์กรรม

"ข้าวของไหม้หมดเลยหรือบา" เขาถาม "นี่ที่ขั้วรถจนเหมือนจะบ้าเลยนะ รถก็ติด
แทบแย่ ใจก็ร้อนยังกับไฟ"

"พี่เมือง...บาไม่มีอะไรเหลือเลยจริง ๆ นอกจากเสื้อผ้าที่เอาไปเปลี่ยนเมื่อคืนนะ"

"ไม่เป็นไร...เอาเถอะ...เสียแค่นี้ นึกว่าพาดเคราะห์ไป ตัวไม่เจ็บเป็นใช้ได้
นี่พี่มารับไปบ้าน"

(บุณปิดทอง : 54)

นอกจากนั้นตอนที่บาลี พาบิดาไปบ้านสองเมือง จึงได้มีการสนทนากันซึ่งทั้งคู่บุรี
และสองเมืองนั้นมีความขัดแย้งกันในใจมาในอดีต ดังนั้นในการพบกันครั้งนี้ทำให้ทั้งสองใช้คำพูดที่
กระทบกระทั่งกันบ้าง แต่ก็มีความเชื่อในเรื่องของกรรมแทรกอยู่

"พ่อพาพี่กรรจ์ไปไว้โรงพยาบาลแล้วนะคะ เมื่อคำ ๆ นี้เอง"

"อ้อ...งั้นหรือ ดีแล้ว พี่ก็กำลังเป็นห่วง คิดจะชวนเขาไปคู่อีกเขี้ยว"

ถ้อยคำของเขาทำให้คู่บุรีกระทบกระทั่งเือนนิตหนึ่ง

ไอ้หมอนี้ก็ดูเรื่อย

เขานึกอายนั้มาเป็นระยะ ๆ เมื่อนึกว่าสกรรจ์ถูกเขาทอดทิ้งตลอดมาอย่างไม่ได้
ตั้งใจเลย ก็เพราะเบื่อบรรยากาศของลูกนั่นเอง รวมกับโกรธความเมามายที่ดูเหมือนจะ
ไม่มีทางแก้ นอกจากปล่อยให้เป็นเรื่องของกรรมเวร

(บุณปิดทอง : 71)

อีกตอนหนึ่งที่มีการกล่าวถึงเคราะห์ของบาลีที่ต้องประสบกับไฟไหม้ที่หักอาศัยเป็น
การสนทนาระหว่าง บาลีกับมารดาเลี้ยง ในขณะที่บาลีมาพักอาศัยที่บ้านบิดา

"ขึ้นไปข้างบนเลยดีกว่าค่ะ" หล่อนจูงมือบาลี "มา..อ้าวช่วยถือของให้...โอ้เอ๋ย...
เคราะห์อะไรก็ไม่เคราะห์ เคราะห์ไฟไหม้ที่น่าสงสารจับใจจริง ๆ ชาตินี้ อ้วยกมือ

ท่วมหัวเลย ขอย่ำได้ผจญกับไฟไหม้หรือล้มละลายเพราะการพันเป็นอันขาด แล้วสมมติว่ามีที่ทางมากมายให้เข้า ก็คงไม่มีวันจะหาทางไล่ที่ด้วยวิธีจุดไฟเผาแน่ ๆ ...

บาปกรรมเหมือนอะไรดี จริง ๆ นะคุณบา...ได้เกิดมาแล้วสร้างทุกข์ร้อนให้คนอื่นนี้

บาปหนัก!" ประโยคสุดท้ายดูเหมือนหล่อนจะ แหวะคุบรู้อยู่บ้าง

(ขุนปัดทอง : 77)

เมื่อบาลีสันทนา กับบิดาเรื่องชีวิตในอดีตที่มีแต่ความปวดร้าวขาดความอบอุ่น เป็นผลทำให้บาลีเกิดความเกรงกลัวต่อชีวิตการแต่งงานและการมีบุตร ทำให้บิดาของเขา เกิดความสันทัดต่อการกระทำในครั้งนั้น และเข้าใจว่าเป็นเรื่องของกรรม

"พ่อก็รู้ว่า บาปขาดความอบอุ่นมาแต่เด็ก เพราะงั้นบาไม่หวังจะให้ลูกของบา เหมือนบา...บาเลยต้องยับยั้ง...บามีความสัมพันธ์กับใครบางคนเหมือนกัน นี่บาบอกพ่อ ตามตรงนะคะ...แต่มันก็ตรงที่เรา ไม่ต้องรับผิดชอบอะไร ถ้าถึงวันที่เราต้องจากกัน"

ใครก็ตามที่เป็นพ่อเป็นแม่ แม่ตนเองจะเคยโชกโชกมาอย่างไรก็มักจะ ไม่หวังจะได้ เห็นลูกสาวของตนโชกโชกเช่นนั้น คุณบุรีจึง ได้แต่งด้วยความอึ้งอืดอึด ในแวบหนึ่ง เขาคิดขึ้นมาได้ว่ากรรมตามสนองเขาแล้ว

(ขุนปัดทอง : 114 - 115)

สำหรับ "อมร" เมื่อบาลี ปฏิเสธการแต่งงานด้วย เขาจึงโกรธและกล่าววาจา ไม่สุภาพต่อบาลี เพราะอมรเป็นผู้ชายที่มีจิตใจแคบ ดังนั้นสิ่งต่าง ๆ ที่เขาเคยให้บาลีไม่ว่าจะเป็น สิ่งของหรือเงินทอง เขาจึงอยากได้มันคืนมาหลังจากที่เลิกกัน นอกจากนี้ความแค้นของอมรในครั้งนี้ ทำให้อมรต้องการทำให้บาลีเสื่อมเสียชื่อเสียง เขาจึงนำข่าวในทางไม่ดีไปเสนอต่อหนังสือพิมพ์ เพื่อต้องการประจานบาลีต่อสาธารณชน เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้บาลีเกิดสำนึกในความผิดที่ตนเองเคยประพฤติไม่ดีต่อหญิงสาวคนอื่น ๆ ในอดีตมาจนนานมาก ซึ่งขณะนี้สิ่งไม่ดี เหล่านั้นได้ย้อนกลับมาสู่บุตรของตนเองแล้ว ดังตัวอย่าง

สองเมืองแลตามไป แล้วจึงหันมาบอกคุณบุรีและกมลว่า

"ผมส่งสารบาจริง ๆ ... เพียงไม่กี่วันก็ถูกนายอมรรังแกจนตั้งตัวแทบไม่ติด"

สีหน้าคุณบุรีเริ่มผิบบกดี...เขายิ้มมุมปากนิด ๆ อย่างเพื่อนเต็มที่...จิตใจเริ่ม

กระวนกระวายเมื่อทวนนึกถึง กฎแห่งกรรม

การที่บาถูกผู้ขายทำร้ายคราวนี้ นับเป็นสิ่งที่สะกิดให้เขาสะอื้นสุดตัว และแล้วก็ไล่เสียงไปเป็นลำดับตั้งแต่ลูกสาวคนโตจนถึงลูกคนสุดท้องซึ่งเป็นหญิงทั้งสิ้น ลูกชายที่มีเพียงคนเดียวก็หาสมประกอบมิได้ ท้ายสุดก็จบชีวิตด้วยโรคภัยเบียดเบียน ดูราวกับว่าธรรมชาติจะหาทางลงโทษเขา

แต่ด้วยทริประจำตัว...ความสับสนวุ่นวายนั้นก็จางไปภายในไม่กี่นาทีต่อมา

"อย่าสนใจเลยเมือง...สนใจเรื่องของเราเองดีกว่า...อาหวังว่าบาจะได้ตั้งต้นชีวิตใหม่เสียที" เขานึกถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้วของหล่อน...ก็ได้แต่ครั้นครั้นครอ "เมืองชอบบาก็ดีแล้ว...ขอให้ชอบจริงเถอะ...อาจะได้สบายใจ เขาเองก็ใช้กรรมแทนพ่อของเขา มามากจริง ๆ นะ อาคิดว่าทุกอย่างที่เข้ามาแปดเปื้อนชีวิตบาเกิดจากกรรมสาส์นของอาเอง ผู้หญิงทั้งหลายคงแข่งเอาไว้มากก็ไม่รู้ เลยมาตกอยู่กับลูกหมด"

(บทเปิดทอง : 250)

ถึงอย่างไรคุณบุรีก็ทำใจได้น้อยมาก เขาเป็นผู้ชายสมัยเก่าเต็มตัวถ้าเห็นผู้หญิงคนไหนทำท่าไม่ชอบมาพากล เขาจะประณามทันที...แต่แล้วก็เหมือนเป็นบาปเป็นกรรมที่เขาจะต้องได้พบกับสิ่งที่เขาประณาม...จากลูกของเขาเอง

มันเป็นกงเกวียนกำเกวียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คุณสายทองคิด

(บทเปิดทอง : 261)

ในด้านความเชื่อเรื่องผลกรรมที่สามารถส่งผลต่อการกระทำได้นั้น สองเมืองได้ยกเป็นข้อเตือนใจในการทำความชั่วของน้อง ๆ คือ เรื่องราม และยามพลอด ซึ่งกฤษณาอโศกสินสามารถบรรยายคำพูดในลักษณะเป็นข้อเตือนใจและเตือนสติผู้อ่านในเรื่องของ "กรรม" ได้อย่างน่าฟัง ดังตัวอย่างว่า

"พี่ก็เห็นใจแถมะ ปลอดภัย...ที่เหตุการณ์รอบตัวทำให้แแก่เป็นไปอย่างนี้แต่ถึงแแก่จะ
มัวน้อยเนื้อตาใจสักแค่ไหน มันก็มีแต่จะทำให้ตัวแแก่ถูกทำลายตกต่ำไปทุกวัน มันไม่ได้อะไร
ขึ้นมาเลย จากทริหรือความเจ็บแค้น ไม่ได้อะไรจริง ๆ " เขาหันไปทางเรื่องราม

"แแก่ก็เหมือนกัน เอี่ยม คิคคุให้คินะแแก่มีลูกอีกสองคน ถ้าแแก่ไม่รักตัวแแก่ แแก่ก็ต้อง
รักลูก...นึกถึงลูก พ่อแม่ทำชั่วกรรมชั่วตกถึงลูกทุกครั้ง แแก่เชื่อกรรมไหม"

เรื่องรามเหลือบคูปลอดก่อนตอบอ้อมแอ้ม

"เชื่อค่ะ"

"แแก่ไม่เชื่อไม่ได้หรอก ยังไง ๆ ก็ต้องเชื่อ เพราะทุกอย่างก็ปรากฏอยู่แล้วผลลัพธ์
ที่แแก่ได้รับทุกวันนี้ก็บอกแแก่อยู่ทุกวันว่า กรรมของมนุษย์เราเป็นของมีจริง ตอบสนองได้จริง
ไม่ตัวเอง ก็ลูก แล้วเดี๋ยวนี้ มันก็เห็นผลเร็วมากด้วยไม่ได้ข้ามเป็นชั่วคนเหมือนก่อน
แกลองนึก ๆ คูนะคนชั่วที่ทำกรรมชั่วไว้กับคนอื่น ถูกเขาสาปเขาแช่งทุกลมหายใจ
ถึงมันมีอยู่ได้ก็วิบัติทางอื่น ตัวเองไม่วิบัติลูกก็วิบัติ"

(บุณิดทอง : 417)

หลังจากที่เรื่องรามได้ทำความเข้าใจความผิดโดยชักน้ายามปลอดภัย และเพื่อน ๆ เข้ามา
ลักทรัพย์ในบ้านของพี่ชาย คือสองเมืองและถูกจับได้ ทางฝ่ายบาลีเมื่อพบภาพเหตุการณ์ดังกล่าว
แล้วมีแต่ความเวทนาในการทำผิดของเรื่องราม ที่ได้ส่งผลต่อลูก ๆ ทั้ง 2 คน คือ อัน กับ อาม
ดังปรากฏในตัวอย่างว่า

บาลีสอบชาเรื่องคูนิดหนึ่ง เห็นเรื่องรามจูงลูกหายเข้าห้องปิดประตู...นึกถึงอันกับ
อามแล้วก็ให้ปรานี กรรมชั่วของพ่อแม่คือกรรมชั่วของลูกโดยแท้ บาปนิดเดียวก็หนีไม่พ้น
ไม่ว่าบาปทางกายทางใจหรือแม้แต่ทางวาจา

เมื่อก่อน หล่อนบาเพ็ญตนเป็นคนสมัยใหม่ ไม่เชื่อโชคละตาไม่เชื่อกรรม แต่ต่อมา
สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวเองหรือบิดามารดาก็ได้พิสูจน์ให้หล่อนเห็นจนซาบซึ้ง

(บุณิดทอง : 434)

นอกจากนั้นเมื่อบิดา มารดา ของสองเมืองได้พบกัน หลังจากที่แยกทางกัน
 เติบโตเป็นเวลานาน ในการพบกันครั้งนี้ทั้งคู่คุณทวี และคุณสายทองต่างก็เข้าใจชีวิตมากขึ้นและ
 เกิดการยอมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างมาก

"ไอ้ศหรือชานี้ มันอยู่ที่อะไรกันแน่นะ" คุณทวีเอ่ยขึ้นลอย ๆ อย่างนึกสงสัย "อยู่ที่
 ดวงกำเนิดหรือว่าอยู่ที่การอบรมสั่งสอน"

ทุกคนนิ่งไปอึดใจหนึ่งเพราะเกิดความไม่แน่ใจที่จะตัดสินใจ

"ผมว่าทั้งสองอย่าง" คุณทวีเป็นฝ่ายแน่ใจในคำตอบนั้นก่อนคนอื่น "แต่กรรมเก่ามีส่วนมาก"

"หมายถึงว่า ถ้ากรรมเก่าไม่ดีแล้ว กรรมใหม่ก็ไม่ดีวันคืนหรืออะ" คุณทวียังคงนั่งคิด

(ปูนิศทอง : 516 - 517)

และเมื่อสองเมือง สันทนากับมารดาในเรื่องกรรม มารดาก็ยอมรับและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ดังปรากฏในตัวอย่างว่า

"ชะ...แล้วคืนนี้แม่อย่าลืมสวมมงคลให้พระ อโหสิให้พ่อเสียอีกทีล่ะ" ลูกชายสัพยอก

"โอ๊ย...บอกแล้วไงว่า ไม่ก็อะไรแล้ว"

"สาแก่ใจแล้วใช้ไหม" เขาตักคอ

"ก็มีส่วน" มารดาเขาเย้ยเยิ้ม "กรรมใดใครก่อ ใครคนนั้นก็ต้องรับไปเป็นธรรมดา
 แม่เองแม่ก็รับกรรมที่ตัวก่อเหมือนกัน!"

(ปูนิศทอง : 518)

จากการศึกษาเรื่อง ปูนิศทอง แล้วนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าผู้เขียน คือ
 กฤษณา อโศกสิน ได้ผ่านประสบการณ์ชีวิตมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ในเรื่องครอบครัว ดังนั้นปัญหาที่สำคัญของการมีชีวิตครอบครัวร่วมกันจึงต้องมีความเข้าใจซึ่งกัน

และกัน วิถีชีวิตครอบครัวจึงจะประสบความสำเร็จและความสุข นอกจากนั้น ผู้เขียนยังมองปัญหาครอบครัว และพฤติกรรมของตัวละครผ่านความเชื่อเรื่อง "กรรม" ไว้หลายตอน ซึ่งแสดงให้เห็นค่านิยมของคนไทยในเรื่อง "ความเชื่อ" ที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามพบว่าในเรื่อง บุนนาคทอง ผู้เขียนไม่ได้แสดงให้เห็นถึงชนบทประเพณีที่ปรากฏในเรื่องอย่างเด่นชัด

วิเคราะห์วิถีชีวิตจากนวนิยายเรื่อง คลั่งสูง ขุนทนต์

นวนิยายเรื่อง คลั่งสูง ขุนทนต์ ผู้แต่งคือ นิคม รายยวา เป็นนวนิยายที่แสดงความคิดเชิงปรัชญาและใช้สัญลักษณ์เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่อง โดยผู้เขียนพยายามสร้างความเข้าใจต่อความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ สัตว์และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในการดำเนินชีวิตที่แต่ละบุคคลย่อมมีปรัชญา ในการดำรงชีวิตเป็นของตนเอง นิคม รายยวาได้ใช้สัญลักษณ์คือ ขุน คลั่ง และดาบขอ แทนคำพูดที่จะกล่าวอย่างตรงไปตรงมาว่าสิ่งเหล่านี้เป็นภาระหรือแนวทางในการดำรงชีวิต และบังคับให้คนต้องกระทำตามสิ่งเหล่านี้ และจากการศึกษานวนิยายเรื่อง คลั่งสูง ขุนทนต์ พบว่าวิถีชีวิตของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องมีดังนี้

1. สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง คลั่งสูง ขุนทนต์ พบว่ามีครอบครัวของคางายกับมะจัน และบุตรชาย คือ แอ เพียงครอบครัวเดียวที่แสดงภาพวิถีชีวิตภายในครอบครัวเด่นชัดที่สุด ภาพชีวิตครอบครัวของทั้งสองและบุตรชายเป็นครอบครัวชนบทที่มีแต่ความอบอุ่น ท่ามกลางธรรมชาติที่แวดล้อม "คางาย" เป็นผู้นำครอบครัวที่แน่วแน่และจริงจังต่อชีวิตอย่างมาก ส่วน "มะจัน" เธอได้เปลี่ยนชีวิตของตัวเองที่มีความสะอวสวายในสังคมเมือง มาใช้ชีวิตอยู่กับคางาย ถึงแม้จะพบกับความทุกข์ยาก แต่เขาและเธอก็พึงพอใจและใช้ชีวิตอย่างสงบสุขท่ามกลางธรรมชาติที่ล้อมรอบ และเมื่อเขาทั้งสองมีบุตร ความเป็นครอบครัวจึงสมบูรณ์เขทั้งสองมีความรัก และพร้อมที่จะรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรเป็นอย่างดี ดังที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้ตอนที่ แอจะขึ้นช้างแต่คางายไม่มีช้างให้แอขี่ ภาพของคางายปลดปล่อยระไลมแอแสดงให้เห็นถึงความรักและสงสารแออย่างมาก ดังปรากฏในตัวอย่าง

"จะหาอะไรดีละ แอ ช้างพอไม่มี" เสียงเขาแผ่วเบา

"หลายสัปดาห์ไม่ใช่ของเราแล้ว"

เขารู้สึกอึดอัดกับเปลวไฟที่ลุกไหม้เขา ๗

(คลังสูง ชุงหนัก : 67)

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้บรรยายภาพของมะจันที่มีความรักและห่วงใยบุตรอย่างมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสภาพจิตใจของผู้เป็นมารดาที่ต้องคอยเอาใจใส่ดูแลบุตรอย่างใกล้ชิด อาจกล่าวได้ว่าเป็นครอบครัวที่ให้ความอบอุ่นกับบุตรเป็นอย่างดี ดังที่ผู้เขียนได้บรรยายไว้ว่า

แอเคยถูกเงียงปลาตาจนวิ่งร้อง ให้กลับบ้านหลายทมะจันพาเข้าลอบ พอบ่อยเข้าเธอก็เคาเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ว่าลูกชายโดนอะไร แม้เธอจะบ่นมึงมา แต่ก็ไม่วายสะอื้นทุกครั้งเมื่อได้ยินเสียงไซของแก

(คลังสูง ชุงหนัก : 81)

อย่างไรก็ตาม สภาพการดำเนินชีวิตของคางาย และมะจัน แม้จะไม่หรูหราเท่ากับบุคคลอื่น แต่เขาทั้งสองก็พึงพอใจกับชีวิตที่เรียบง่ายเช่นนี้ ดังเช่น ในระยะแรกที่มะจันต้องมาใช้ชีวิตร่วมกับคางายที่บ้านริมแม่น้ำยมแห่งนี้ เขาก็พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่นั้นจนสามารถมีชีวิตร่วมกับคางายได้เป็นอย่างดี

2. สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และขนบประเพณี

ในด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ความเชื่อและขนบประเพณีนั้น เนื่องจากนวนิยายเรื่อง คลังสูง ชุงหนัก เป็นนวนิยายสะท้อนภาพชีวิตที่เป็นจริงเชิงปรัชญา เน้นให้เห็นการแสดงความรู้สึกนึกคิดของคางาย และผ่านบทสนทาระหว่างคางายกับบุญฮาม เช่น "แกก็ลากชุง ทุกคนกำลังลากชุง อยู่ทั้งนั้น แต่เป็นชุงที่มองไม่เห็น ทุกคนต่างก็มีขอบังคับอยู่บนหัว มีโซ่ผูกโยงอยู่ข้างหลัง" ความคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นความคิดว่า ทุกคนมี

แนวทางและการะในการดำรงชีวิต และจะมีกรอบบังคับให้คนดำเนินตามแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น

นวนิยายเรื่อง ตลิ่งสูง ชุงหนัก เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมชนบท ดั้งนั้นสภาพโดยทั่วไปทางเศรษฐกิจจึงไม่เด่นชัด การดำรงชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย การทำงานจึงเป็นเพียงเพื่อผ่านไปแต่ละวัน

ส่วนในด้านความเชื่อนั้นเนื่องจากนวนิยายเรื่องนี้ โดยภาพรวมของผู้เขียนต้องการเสนอสังคมของชีวิต ดังนั้นจึงไม่ปรากฏเรื่องในด้านความเชื่อ จะมีเพียงตอนเดียวที่แสดงให้เห็นถึงประเพณีของไทยคือ วันสงกรานต์ ซึ่งมีตอนหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า คางายได้พบกับเพื่อน ๆ นักเรียนเก่า ซึ่งหลายคนได้ไปเรียนต่อในเมืองและมีอาชีพเป็นครู เป็นเสมียน หรือขายของ และเพื่อน ๆ เขาจะกลับมาเยี่ยมบ้านในวันสงกรานต์ "คางายมองเพื่อนอย่างชื่นชม พวกเขากลับมาเยี่ยมบ้านวันสงกรานต์"

การวิเคราะห์ค่านิยม

ค่านิยมเป็นสิ่งที่กำหนดความเชื่ออย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะถาวร นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ตนเองและสังคมเห็นชอบด้วย และเห็นสมควรยึดถือปฏิบัติตาม ๆ กัน ซึ่งจะแสดงออกทางพฤติกรรมต่าง ๆ

ในการศึกษาค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์พบว่า มีประเด็นของค่านิยมที่จะศึกษา 4 ประเด็นดังนี้

1. ความยึดมั่นในวัฒนธรรม
2. นิยมความมีอำนาจ
3. การพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งและมานะอดทน
4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

สำหรับการวิเคราะห์จะแยกวิเคราะห์จากนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์แต่ละเรื่องดังนี้

เรื่องลูกอีสาน

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน พบว่าความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นค่านิยมที่ปรากฏเด่นชัดที่สุด รองลงมาได้แก่การพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งและมานะอดทน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ค่านิยมในเรื่องของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่นั้นพบว่าในสังคมชนบทที่ปรากฏในเรื่องลูกอีสาน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่หลายตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการแบ่งปันอาหารที่หามาได้ หรือการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการออกไปหาอาหารดังเช่นในตอนหนึ่งที่บิดาของคุณออกไปล่าสัตว์ และได้กึ่งกามาจำนวนหนึ่งก็ได้แบ่งปันให้เพื่อนบ้านเพื่อนำไปประกอบอาหารบ้าง ดังตัวอย่าง

พ่อฉันลงพูดว่า พวกที่ไปป่าได้นกคุ่มคนละตัวสองตัว บางคนก็ได้กึ่งกามาบ้าง พ่อของคุณได้กึ่งก่า 2 ตัว แด่ยกให้ลุงเข้ม...

(ลูกอีสาน : 50)

สำหรับอีกตัวอย่างหนึ่งที่บ้านของคุณจะเปลี่ยนหลังคาบ้านใหม่ก็ได้มีเพื่อนบ้านหลายคนมาช่วยกันผ่าซายก็จะช่วยกันเปลี่ยนหลังคา ส่วนฝ่ายหญิงก็จะมีหน้าที่เตรียมอาหารไว้ซึ่งก็ได้ช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ดังปรากฏในตัวอย่าง

พ่อของคุณตะโกนลงมาบอกว่า ให้ทิดฮาดขึ้นมะพร้าวไว้ ๆ จะได้ช่วยแม่กับพี่คำทอง ทาหม่นข้าวปาด ส่วนคุณกับแม่ไม่ต้องขึ้นไปส่งดับหญ้าคาให้แล้ว เพราะมีลุงเข้มกับลุงเมฆ มาช่วยแล้ว...

(ลูกอีสาน : 111)

ดวงตะวันยังเริ่มแผดแสงลงมาเป็นระยิบ พ่อกับทิดจุ่นพากันผูกดับหญ้าอยู่ตุลุด นาน ๆ จึงพูดกันขึ้นเสียงพึมพำ เหนือที่ไหลอาบตามบ่าและแผ่นหลังของพ่อ เหมือนบีบดินหม้อลอยน้ำ

ไม่มีผิด บางทีก็มีแสงระยิบออกตามแขนขาของพ่อ ถึงพ่อจะนั่งผ้าเตี่ยวผืนเดียวก็ดูเหมือน
พ่อนั่งอยู่ท่ามกลางคืนเดือนหงายเพราะคุณเห็นรอยยิ้มของพ่อที่ยิ้มให้ทิศจันทรมีรอยดีใจ
เสียจริง ๆ ลุงเมฆกับลุงเข้มก็ส่งตบท้ายคาบขึ้นไปไม่หยุดหย่อน...

(ลูกอีสาน : 112)

นอกจากนี้แล้ว คำนิยมที่แสดงให้เห็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในสังคมอีกตอน
หนึ่งคือ ตอนที่บิดาของคุณเอามีคกับเสียมไปให้พ่อใหญ่ลุยดี พ่อใหญ่ลุยก็ไม่คิดค่าจ้าง แต่ได้พูดว่า
เมื่อกลับจากหาลาก็เอาปลาตัวใหญ่ ๆ มาฝากบ้าง ลักษณะเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงความเป็นอยู่
ที่แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังตัวอย่าง

พ่อเข้าไปใกล้ พ่อใหญ่ลุยก็ลุกยืนมือเท้าสะเอวอ้าปากหาจจนเห็นหันเหลือติดยาก

2 - 3 ซี่ แล้วพูดว่า

"อ้อ ข้อยเอามีคตอกกับเสียมขุดมาดี สีเอาเท่าใดก็ได้" พ่อของคุณว่าพาลงส่งมีคตอก
กับเสียมให้

"กูบ่เอาดอก กลับมาเอาส้มปลาขาวตัวใหญ่ ๆ มาฝากกูก็แล้วกัน"

(ลูกอีสาน : 132)

สำหรับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อีกตอนหนึ่งคือ ตอนที่ชาวบ้านต้องประสบปัญหาความ
แห้งแล้ง ขาดแหล่งหาอาหาร จึงมีความจำเป็นต้องเดินทางไปหาอาหารยังหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์
กว่า และเมื่อเดินทางไปถึงผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นก็ให้การต้อนรับและแนะนำแหล่งน้ำที่มีความ
อุดมสมบูรณ์มีปลาชุกชุม เพื่อให้ชาวบ้านที่มาหาปลาได้จับปลาได้มาก ๆ พร้อมทั้งมีการแบ่ง
อาหารให้กับชาวบ้านที่มาเยือนด้วย

ผู้ใหญ่พูดว่าริมน้ำที่ขบวนเกวียน หยุดพักนั้นมันเป็นป่ารก และน้ำไหลแรง ไม่มีที่หาปลา
จะต้องพากันไปตามลำแม่น้ำอีกสัก 2 ชั่วโมง จึงจะถึงที่จับปลาได้สะดวกและถ้าขาดแคลน

อะไรก็ให้มาบอก ส่วนใจผู้ร้ายนั้นไม่มีอย่าพากันตกใจ ลุงกาพูดว่ารู้มานานแล้วว่าถิ่นแถวนี้มีแต่คนดี ๆ น่าใจงาม ๆ ผู้ใหญ่บ้านก็หัวเราะที ๆ

"อยากข้าวบ่ บักห่าน้อย?" สาวลูกผู้ใหญ่ถามจันดีแล้วยิ้มสวย

"บ่อยากดอก" จันดีว่าดัง ๆ "ขี้ยอ้มแล้ว"

เมียผู้ใหญ่บ้านพูดกลางขี้มื่อไล่จันดีว่า บักนี้ใหญ่ขึ้นเฒ่าจะเจ้าชู้เอาการดูตามันก็สู้คน ถ้าเป็นหมอมวยหรือตำรวจก็จะเก่งแท้ ๆ ผู้ใหญ่พูดว่าใหญ่เป็นบ่าวขึ้นมาให้จันดีมาหาเมียทางนี้ มันก็พูดขึ้นว่า "ครับ ผู้สาวทางนี้คือสิ่งามหลาย ๆ คือ เอ้อยู่ที่นี่" ทำให้ผู้ใหญ่บ้านชอบใจหัวเราะขึ้นอีก ๆ

ก่อนจะกลับลูกสาวผู้ใหญ่ถือห่อของห่อหนึ่งมาส่งให้ลุงกา เมียผู้ใหญ่บอกว่าเป็นปลาตุ๋นย่าง กับดอกกระเจียวหนึ่ง ลุงกาส่งให้จันดีถือไว้แล้วจึงพากันลากลับ

(ลูกอีสาน : 165)

และหลังจากนั้นบิดาของคุณก็ได้ชวนกันไปขอข้าวชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านก็แบ่งข้าวที่มีอยู่บ้านละปิ่นสองปิ่น เมื่อได้จมากพอที่จะแบ่งกันรับประทาน จึงชวนกันกลับ

เมื่อไปยืนใกล้บันไดเรือนหนึ่ง พ่อจึงพูดขึ้นว่า "ขอข้าวแกลงกินจักหน่อยแทนพ่อแม่พี่น้อง" ข้าวแกลงหมายถึง ข้าวกี้ยามคำไม่นานนักหญิงคนหนึ่งก็คือข้าวหนึ่งก้อนเท่า 2 กาบปิ่น มานั่งลงที่หัวบันไดส่งให้พ่อแล้วถามว่า มาแต่ไหนและมาขายอะไร พ่อก็บอกว่ามาหาปลาไปกิน เส้นทางบ้านก็ไม่คดกานมาแล้ว หญิงคนนั้นบอกว่าหาปลาไปหลาย ๆ แล่งข้าวก็ดีเหมือนกัน ต่อจากบ้านพ่อก็เดินขอเรือนอื่นไปเรื่อย ๆ เมื่อได้ข้าวพอก็จะเอาใส่รวมกันไว้ในชายผ้าขาวม้าที่ผูกเป็นกระจุกไว้ข้างหนึ่ง ครั้นได้ข้าวสัก 10 ก้อน พ่อจึงพาไปขวลงกากลับ...

(ลูกอีสาน : 166)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นความมีน้ำใจของชาวบ้านที่ขวนเกวียนของคุณมาหาปลา คือชาวบ้านได้อนุญาตให้ขวนหาปลาจับปลาในหนองน้ำสงวนสำหรับชาวบ้านได้

ผู้ใหญ่นอกว่า พรุ่งนี้หมู่บ้านของแกจะลงจับปลาในหนองน้ำแห่งนี้ ซึ่งเป็นหนอง
สงวนสำหรับชาวบ้าน จึงมาบอกให้ไปจับปลาที่นั่น ลุงถามว่าชาวบ้านไม่ว่าหรือ
ผู้ใหญ่นอกก็บอกว่าชาวบ้านของแกยินดีให้ไปจับ เพราะเห็นใจที่พากันรอนแรมมาไกล
ลุงเข้มพูดว่าถ้าอย่างนั้นก็ขอบใจหลาย ๆ น้ำใจชาวบ้านทางนี้ดีแท้ ๆ พวกเราจะไม่ลืม
ความดีนี้ตลอดไป

(ลูกอีสาน : 186)

และเมื่อขบวนหาปลาจับปลาในหนองน้ำนั้นเพียงเล็กน้อย เพราะมีความเกรงใจ
ชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของ ทำให้ผู้ใหญ่นอกและชาวบ้านที่นั่นไม่พอใจ และบอกให้ไปจับปลาใน
หนองน้ำต่อไป แสดงให้เห็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของชาวบ้านอย่างมาก ดังตัวอย่าง

ขณะที่ทุกคนนั่งคุยกันอย่างสนุกสนานก็มีผู้ใหญ่นอกเดินนำหน้าชาย 2 คนตรงมา ทานอง
น้อยใจว่าอุตส่าห์มาชวนไปจับปลาในหนองน้ำ ก็พากันไปจับเพียงครึ่งวันเท่านั้น ลุงถาม
บอกว่าเกรงใจชาวบ้านจริง ๆ ผู้ใหญ่นอกก็บอกว่าอย่าเกรงใจ บัดนี้ชาวบ้านไม่จับอีกแล้ว
และก็ยังมียาใหญ่ - น้อยอยู่อีกมากมาย ขอให้ไปจับกันอีกเดี๋ยวนี้ แล้วจึงไปหาตาม
แม่น้ำชีอีก...

(ลูกอีสาน : 200)

และเมื่อขบวนหาปลาจะต้องเดินทางกลับ ลุงชายผู้ใหญ่นอกได้นำไก่มาให้เพื่อ
จะได้ไว้เป็นอาหารระหว่างทาง แสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อและมีน้ำใจต่อกัน

...พอกินข้าวอิ่มก็มีลุงชายผู้ใหญ่นอกนำไก่ตรงมาส่งให้ลุงถามบอกว่าขอให้เอาไก่มาให้
เพื่อจะได้กินตามทาง...

(ลูกอีสาน : 235)

2. การพึ่งตนเอง ยืนยันแข็งและมานะอดทน

คำนิยามในเรื่องการพึ่งตนเอง ยืนยันแข็งและมานะอดทนเป็นคำนิยามที่สะท้อนออกมาให้เห็นในรูปของพฤติกรรม ซึ่งในสังคมชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนบทภาคอีสานที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน พบว่าบุคคลที่อาศัยอยู่ในภาคนี้ต้องมีความยืนยันเข้มแข็งในการทำงานที่ต่อสู้กับธรรมชาติ แม้อาหารที่จะนำมาประทังชีวิตก็ต้องมีความเพียรพยายามอย่างมาก แต่ชาวบ้านก็มีภูมิปัญญาที่จะคิดหาอาหารและทำสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังเช่น การทำของใช้ไม่ว่าจะเป็นช้อนหรือกระบวยตักน้ำ ชาวบ้านก็จะหาวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาทำ เช่นเดียวกับที่บิดาของคุณเคยน้า กะลามะพร้าวแห้งมาทำกระบวยตักน้ำ ดังปรากฏในข้อความตอนหนึ่งว่า

คุณเคยเห็นพ่อทำกระบวยตักน้ำ พ่อเอากะลามะพร้าวแห้งมาขูดจนเกลี้ยง ทั้งข้างในข้างนอก แล้วเอาปลายมีดตอกเจาะเป็นรูที่ขอบกะลา 2 ด้านให้ตรงกันแล้วเอาด้ามไม้ที่พ่อทำไว้ยาวสัก 3 คืบสอดเข้ารูสองข้าง ถ้ามันหลวมพ่อจะใช้ลิ่มสอดเข้าไปจนแน่นเท่านั้น ก็เป็นกระบวยใช้ตักน้ำได้

(ลูกอีสาน : 56)

นอกจากนั้นเมื่อตอนที่คุยกับจันคือยากได้เสื้อผ้าใหม่ ๆ เหมือนกับลูกชายชวนจันคือ จึงชวนกันไปเก็บรังเพื่อเอาไปขายจะได้เงินไปซื้อสิ่งที่ต้องการได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการพึ่งตนเองแม้คุยกับจันคือจะอยู่ในวัยเด็กก็ตาม

คุณเล่าความจริงให้ฟังแล้ว ลุงกาก็หัวเราะฮา ๆ บอกว่าคุยกับจันคือเก่งกว่าเด็กหลายคน เพราะรู้จักหาเงินซื้อของเองแต่น้อย และถ้าอยากได้ครั้งไปขายก็จะให้ครั้งสด ๆ ไปคนละ 5 กะลามะพร้าว ถ้าไปขายก็ได้กะลาละ 3 บาท พอราคาเสื้อหรือกางเกงตัวหนึ่ง แต่คุยกับจันคือต้องถอดเสื้อกางเกงออกให้หมด แล้วช่วยเก็บรังแกจนหมด

(ลูกอีสาน : 78)

อีกตัวอย่างหนึ่งแสดงให้เห็นความขยันขันแข็งของคุณในการช่วยงานครอบครัว เช่น การไปเก็บเปลือกส้ม คุณไม่เคยย่อท้อและมีความตั้งใจทำงานมากซึ่งต่างจากเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกัน

ไปถึงไคยังเข้าอยู่ มีน้ำค้างเกาะตามใบไม้อยู่เป็นแห่ง ๆ พ่อบอกว่าต้องตากเอาเปลือกมันให้ถึงโคนแล้วกองไว้ พ่อจะไปเก็บเอง คุณจึงแยกไปตากเปลือกส้มคอต้งใจ ตากต้งแล้วก็ไปตากต้งนั้นบางต้งต้องมุดหัวเข้าไปในต้ง จนเศษขยะติดหัวและใบหน้าจนคันยุบยิบไปหมด แต่คุณไม่สนใจ ยามขึ้นกุส ๖ กับน้ำเหงื่อไหลเข้าปากคุณก็กลืนกินมันเสีย ทั้งหวานมันเค็มและเปรี้ยวปนกันแบบดี

ต้นโพธิ์ยอดอ่อน ๆ คุณก็เด็ดที่รักแร้ไว้ เมื่อพ่อสะพายผ้าขาวม้าที่มีเปลือกส้มอยู่มาหา บอกว่าพอแล้ว คุณก็วิ่งไปเก็บที่ตากไว้มารวมกันอย่างว่องไว ผ้าขาวม้าลงแล้วหอบเปลือกไม้ใส่รวบริมผ้าขาวม้าเข้าหากัน ดึงเครือไม้ผูกเป็นจุก ๆ แล้วหลบชายผ้าเข้าผูกกันแน่น ถือพร้าด้วยมือซ้าย สะพายห่อเปลือกไม้ที่แน่นขาว แล้วยื่นให้พ่อ

(ลูกอีสาน : 128)

อีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นความขยันขันแข็งของสมาชิกภายในครอบครัว เช่น ครอบครัวของคุณซึ่งมีทั้งบิดา มารดาคอยช่วยเหลือกันทำงานหรือในการจับปลาซึ่งมารดาของคุณก็มีความสามารถในการจับปลาได้ไม่แพ้ผู้ชาย ดังตัวอย่าง

พ่อของคุณบอกคุณว่า ให้ไปนอนที่เกวียนกับน้อง ๆ ถ้าแม่จะมาจับปลาก็ได้ ขณะนั้นปลากำลังขึ้นมากินอยู่ริมหนอง ทอดแหแต่ละที่ถูกลากปลาช่อนถึง 5 - 6 ตัว คุณจึงเดินส่งได้ไปที่เกวียนไว ๆ ขณะนั้นแม้อยู่บนบานเกวียน บอกว่ายี่สิบกับบุตหลายหลับแล้ว ถ้าตื่นขึ้นบุตหลายร้องให้หาแม่ก็ให้ปลอบใจให้ตีแม่จะไปช่วยจับปลาเดี๋ยวนี้ แม่ว่าแล้วก็ลงจากเกวียน นุ่งผ้าขึ้นให้กระชับโดยยกชายผ้าขึ้นขึ้นเลยหัวเข้า ปลดข้อมใส่ปลามาผูกเอาจวนแน่น แล้วถือส้มเดินมาความมืดหายไป ลักครุ่มมีเสียงลูกาบอกพี่ทาสลูกชายว่าให้ไปทอด

แพ้ว ๆ แกจะเฝ้าวิวเฝ้าเกวียนเอง ส่วนแม่ที่ลุ่มปลาวุ่นนั้นถ้าเมื่อยก็ให้กลับมาอน่งเก
จะไปเอง...

(ลูกอีสาน : 230)

เรื่องคำพิพากษา

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง คำพิพากษา พบว่าปรากฏค่านิยมหลายประเภท ซึ่งแต่ละ
ประเภทมีปรากฏไม่มากนัก ดังเช่น

1. ความยึดมั่นในวัตรนิยม

เป็นค่านิยมที่ปรากฏในตอนที่พักหลังกระดาศใส่กระดูกของบิดาไปเข้าร่วม
พิธีบังสุกุลในวันสงกรานต์ ทำให้ผู้เป็นแม่แปลกประหลาดจากโกศที่ใส่กระดูกซึ่งชาวบ้านนำมา
โกศเหล่านั้นมีลวดลาย มีสีสันทวยงามความไม่เท่าเทียมกันทำให้ผู้ชังช่อคที่จะพูดเปรียบเปรย
และตีราคาสิ่งของเหล่านั้นในเชิงเหยียดแยะไว้ว่า

บนแท่นวางกระดูกแห่งนี้มีโกศกระดูกนับร้อย บ้างทำด้วยทองเหลือง ด้วยเงิน
กระเบื้องเคลือบสีขาว บางโกศมีลวดลายวิจิตรสวยงาม บ้างเป็นเนื้อโลหะเรียบ ๆ
รอบ ๆ แท่นมีสายสิญจน์ไอบรรอบแล้วโยงไว้ที่อาสนสงฆ์ ควันธูปที่จุดไว้ล่องลอยโชยขึ้น
บางครั้งก็แตกกระจายเมื่อถูกพัดลมกระซอกควันออกนอกศาลาหลายคนจึงมองบนแท่น
คงมีใครนึกอยากจะยกลงแล้วไปนั้นลงมาให้พ้นหูพ้นตา เนื่องด้วยสิ่งเหล่านี้กับโกศนั้น
ไม่มีความกลมกลืนกันเลย ไม่ว่าในแง่ใด ๆ แม้แต่รูปทรงอีกทั้งลึง กระดาศก็ไม่มีราคา
ค่างวดอันใดเลย จะขึ้นมาเทียบกับโกศทองเหลือง โกศเงินเหล่านี้ได้หรือแม้แต่กระดูก
ซึ่งอยู่ภายในก็ไม่สามารถจะมาเทียบเท่ากันได้ในความหมายของราคาคน ดังนั้นสิ่งเหล่านี้
สัปรังเคไบนี่จึงดูน่ารำคาญตาจริง ๆ ...

แต่สำหรับลุงไข่กับพักได้พูดถึงลึงกระดาศในนี้ ในช่วงหนึ่งของการพูดคุยกันว่า...

"เอ็งไปซื้อโกศนี้ที่ไหนมาล่ะ?"

"โน่น...บางกอกโน่น ไอ้ย กว่าจะเลือกได้..."

"เออ...เข้าใจเลือกคี่นี้ ลายมันแปลกดี..." ลุงไข่ทำท่าทางชื่นชม ตามองไปบนแท่น

"นี่ต้องสั่งเขาทนะ ไม่งั้นไม่ได้แบบนี้หรอก" พักสนุกครั้นเคร่งไปตามฤทธิ์สุรา เสียงเขาค่อนข้างดัง

แพงใหม่เนีย ข้าจะเอาไว้อีกอันหนึ่ง เพื่อเก็บกระดูกตัวเอง"

"เจ็ดพันกว่า..."

"อือ...ไม่ใช่บ่อย ๆ นะ ข้าไม่รู้จะมีปัญญาหรือเปล่า..."

(คำพิพากษา : 171 - 172)

และอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นความยึดมั่นในวัตถุนิยมอันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน วัตถุที่ทันสมัยและเอื้ออำนวยประโยชน์ให้เราได้จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาที่อยากจะได้มาเป็นสมบัติของตน ดังตัวอย่างตอนหนึ่งจากเรื่อง เมื่อไฟฟ้าตัดผ่านมาถึงหมู่บ้านของพัก ชาวบ้านบริเวณนั้นต่างก็ล้มเรื่องราวระหว่างพักกับมารดาเลี้ยงแต่กลับมามีสนใจสิ่งใหม่ ๆ ที่ตามมาหลังจากที่ไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน อย่างเช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม

พวกชาวบ้านต่างเร่งช่วยเจ้าหน้าที่ปักเสาซีเมนต์เพื่อให้เสร็จรวดเร็วทันอกทันใจที่ร้อนรุ่มรอคอย ยอมเสียสละทุกอย่างทั้งกำลังกายและกำลังเงิน เพื่อให้ได้มาซึ่งความสะดวกสบายในวันข้างหน้าเพื่อความศิวิไลซ์ของตำบล

บางคนเฝ้าฝันว่าอยากมีโทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม ต่อแต่นี้ไปจะไม่ต้องจุดตะเกียงแดง ๆ ที่ส่องแสงได้เพียงวงกระจ้อยร่อยกันอีกแล้ว จะมีไฟนีออนท่อนยาวเป็นแถบสว่างนวลจ้าขึ้นมาแทน ส่องสว่างไสวทั่วทั้งบ้าน แม้ยามค่ำคืนมืดขี้เขี้ยวไม่ต้องเดินหิวตะเกียงไปให้ลำบากลาบเน เพียงลุกขึ้นเปิดสวิตช์ไฟก็สว่างขึ้นรวดเร็ว ขบไล่ความมืดให้หดหายไปจากล้ามได้ในพริบตา จะรีดเสื้อผ้าไม่ต้องคิดถ่านใส่เตาเหล็กเหมือนแต่ก่อน ไม่ต้องตัดใบตองมารองกันเตารีดส่งเสียงดังจี๋จ๋าให้รำคาญ...

...ใครซื้อของอะไรมาก็รู้กันทั่ว หรือบางครั้งรถจากร้านค้าเครื่องไฟฟ้าในจังหวัดมาส่งตู้เย็น ส่งโทรทัศน์ ติดตั้งเสาอากาศให้ก็มีคนให้ความสนใจยินดียิ่งกันแน่น เดินตามราว

กับขบวนแห่ ถ้าเป็นโทรทัศน์ก็จะรอดูอยู่จนได้เห็นภาพแล้วก็ว่ากันไป ชัดสู้บ้านครูใหญ่ได้ แต่ตู้(โทรทัศน์) สบายกว่าของกำนัน แล้วแต่ใครจะมีความคิดเห็นเช่นไร

(คำพิพากษา : 200 - 201)

2. นิยมความมีอำนาจ

ค่านิยมประเภทนี้มีปรากฏในตอนที่พักมีความรู้สึกน้อยใจที่มีฐานะไม่เท่าเทียมคนอื่น ๆ เมื่อเขาจะทำอะไรก็ดูไม่ถูกต้องและมีปัญหาพิกจิงนิกที่จะเปรียบเทียบกับตนเองกับคนอื่น เช่น ครูใหญ่ หรือกำนันยอมไม่ได้ ซึ่งทั้งครูใหญ่ และกำนันยอม เป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพและเชื่อถืออาจกล่าวได้ว่าอำนาจของครูใหญ่ และกำนันยอม เกิดจากชาวบ้านมีความศรัทธา ผู้มีตำแหน่งหน้าที่การงานหรือบุคคลที่รับราชการ ดังคำพูดของพักที่แสดงความน้อยใจอย่างมากว่า

อยากจะรู้ซัก ถ้ากูมีวงศ์ตระกูลมีโกศกระดูกอย่างคนอื่นหรือว่ามีหน้ามีตามีฐานะอย่างครูใหญ่ อย่างกำนันยอม ชาวบ้านจะกล้าหาว่ากูเอาเมียพ่อหรือเปล่า เขาคงจะมองกูว่าเป็นคนใจบุญเป็นคนดี มีเมตตาที่ยอมรับเลี้ยงเมียของพ่อเอาไว้ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ญาติพี่น้อง คงจะมีแต่คนนับถือ ด้วยว่าเป็นคนส่งสารคนด้วยกันแม้แต่หญิงไม่เต็มเต็งก็ยังอุปการะเลี้ยงไว้ ไม่ปล่อยให้ระหกระเหินไปลำบากแต่เดียวดาย...แต่ แต่นี้กูมันเป็นคนไม่มีหน้ามีตา ไม่มีคนเคารพนับถือ กูมันเป็นคนกระจอก ชาวบ้านถึงเหมาเอาว่ากูต้องเอาเมียพ่อแน่ ๆ

(คำพิพากษา : 68 - 69)

อีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นความมีอำนาจของกำนันยอม อาจจะไม่ใช่การแสดงอำนาจที่มีต่อบุคคล แม้แต่สัตว์เลี้ยง เช่น สุนัข ก็มีความเกรงกลัวกำนันมากกว่าเกรงกลัวสัปเหร่อซะ ดังคำกล่าวของพักที่เปรียบเทียบกับเห็นดังนี้

"ขาว...จู้...จู้ ๆ ๆ" เสียงสับหรีอไซ่เรียกชื่อหมาแล้วจู้ปากปรามไอ้ขาว
กระดิกหางกวัดแกว่งวิ่งวนอยู่รอบ ๆ สับหรีอ สลับกับหันไปเห่าพักอยู่ไม่ขาด
"อ้าว...ไอ้พัก มา เข้ามามาก่อน" แก้มักทักทายพักแล้วก็นั่งลงไปพูดกับหมา
"เฮ้ย เจียบ จู้ ๆ ๆ ไป โปนอนที่เอ็ง" แกพูดพร้อมชี้มือไปทางคุ่มเหมือนหมา
มันเข้าใจ ไอ้ขาวเดินเชื่องกลับโปนอนข้างคุ่มแล้วไม่ส่งเสียงเห่าให้พวกหูอีกเลย มันยัง
คงนอนทอดสายตามองมาที่พัก ซึ่งกำลังเดินตามหลังสับหรีอไซ่ไปที่แคร่ข้างเรือนใต้
เพิงที่ต่อยื่นออกมาจากตัวบ้าน ไอ้ขาวนอนจ้องพักอยู่ไม่วางตา พักเหลือบมองมันอยู่บ่อย ๆ
เขานึกเปรียบเทียบกับหมาสี่เท้าตัวที่บ้านภานัน หมาพวกนั้นพอถูกกักันดวดาก็พากันวิ่ง
ทางจุดศุขหายเจียบไปเลย สับหรีอไซ่เห็นพักเหลือบมองหมาอยู่บ่อย ๆ ในระหว่างเดิน

(คำพิพากษา : 102)

นอกจากนี้ความมีอำนาจอีกตอนหนึ่งที่แสดงถึงความแตกต่างของผู้มีอำนาจและ
ผู้ค้อยอำนาจ ก็คือ การจัดงานศพของพ่อกัทันยอม จะมีผู้คนมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก มีการ
จัดงานอย่างใหญ่โต มีการประดับประดารอบ ๆ โลงศพ และบริเวณรอบ ๆ ไว้อย่างสวยงาม
และมีมิโหรสพในเวลากลางคืนด้วย สิ่งเหล่านี้แสดงถึงความมีอำนาจของกัทันยอม และบุคคล
ในสังคมก็ยอมรับ ดังปรากฏในข้อความว่า

กัทันยอมแต่งตัวเหมือนพวกข้าราชการที่มาจากในจังหวัดทุกอย่างพิเศษกว่าตรงสวม
ผ้าพันคอลูกเสือชาวบ้านด้วย แกแต่งชุดที่วั้นเดินสั่งงานวุ่นวาย เดี่ยวคอยคุยกับแขกที่มา
จากในจังหวัด คอยยกมือไหว้รับของเงินช่วยเหลือจากชาวบ้าน บางครั้งมีคนมารายงานว่า
ไอ้โน่นขาดไอ้นั้นขาด แกล้วงกระเป๋าเลื่อนนอกควักเงินให้ไปซื้อ

เสียงปี่พาทย์ขับกล่อมอยู่ไม่ขาด ใกล้เคียงเวลาเพามาทุกขณะ เมรุกลางลานวัดตั้งใหญ่สูง
ตระหง่าน รูปร่างคล้ายพระพุทธรูปพระศรีสุทนต์ ตั้งแต่ที่วัดนี้มีงานเผาศพมาไม่เคยมีใครหา
เมรุมาได้ใหญ่โตสวยงามเท่านี้ ประดับประดาฉลักเจลาด้วยเปลือกต้นกล้วยแถมสีสัน
สวยสดปิ๊ดบังเสาไม้ที่ตั้งค้ำหลังคาทั้งสี่ด้าน...

(คำพิพากษา : 83)

ส่วนงานศพนายฟุ บิดาของฟัก ซึ่งเป็นบุคคลที่ชาวบ้านไม่ยอมรับและเป็นผู้ค้ำชูฐานะ
ดังนั้นการจัดงานศพจึงไม่มีใครให้ความสนใจ

เมื่อใกล้เวลาเข้ามา เขาจึงตัดสินใจเดินไปตามครุใหญ่ที่บ้านของแก ลูกชายคนโต
บอกกับฟักว่า

"พ่อเขาพาแม่ไปโรงพยาบาลตั้งแต่ตอนเช้าแล้ว"

ฟักเดินกลับจากบ้านครุใหญ่ด้วยความผิดหวัง หมออาสาตายอยากกลับมาศาลาโรงพิมพ์
ก็ยังไม่มีการมาสักคน ความรู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยวกลับมาหาเขาอีก เมื่อคิดขึ้นมาครั้งใด
ก็ถอนใจอยู่เอือก ๆ บางครั้งก็หัวเราะออกมาเบา ๆ นึกขึ้นมาประจักษ์ตัวเอง ไม่มีใคร
ยอมมาจริง ๆ หรือนี้ ไม่มีใครว่างเลยใช้มัยวันนี้ เวลาเพียงสักชั่วโมง ครึ่งชั่วโมง
พวกเขาให้กันไม่ได้ ทำไมทีมงานศพพอกันคนจึงว่างกันทั้งตำบลว่างกันทั้งวันทั้งคืน
แต่ถึงงานศพพอกูไม่มีใครว่างเลย เอ้อ...แปลกดีเหมือนกัน

(คำพิพากษา : 125)

ในเรื่องของความนิยมอาชานานี้ นอกจากความน้อยใจจะเกิดขึ้นกับฟักแล้ว
เรื่องดังกล่าวยังฝังอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของสัปเหร่อไปเหมือนกันดังตอนที่สัปเหร่อไช่สนทนา
กับฟักถึงความคับแค้นใจในเรื่องอาชีพสัปเหร่อของแกที่มีความต่ำต้อยในสังคม แม้แต่ลูกแก
เองยังเรียนหนังสือในสังคมนี้ไม่ได้ และจะมีใครยอมรับตัวแก

"ข้าถึงบอกว่าข้าเชื่อเอ็ง เพราะไอ้คนยืนทางแถวสะพานอะไรไม่ค่อยมีใครเขา
ฟังหรอก..."

ข้าเห็นใจ...ข้ารู้ว่าคนที่ตกอยู่ในฐานะนี้นั้นเป็นยังไง ถ้าข้าไม่เชื่อเอ็งอีกคนหนึ่ง
เอ็งลองคิดดูแล้วกันว่า เอ็งจะรู้สึกยังไง เอาเถอะ....ถ้าเอ็งโกหกข้า ข้าก็ยังเชื่อ
เอ็งอยู่..." แกพูดด้วยน้ำเสียงปนน้อยใจก่อนหันตัวลุกขึ้นเขเล็กน้อย...

(คำพิพากษา : 132)

นอกจากนั้นความเชื่อถือของชาวบ้านที่มีต่อครูใหญ่ซึ่งเป็นครูบาอาจารย์มีเกียรติ มีคนเคารพนับถือ ซึ่งต่างจากพักโดยสิ้นเชิง ทำให้ชาวบ้านไม่ยอมเชื่อคำพูดของพักว่าครูใหญ่ โกงเงินเขา แม้เรื่องนี้จะความจริงก็ตาม

พวกเขาพากันวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวย้อนหลังกันอีกว่า ครูใหญ่โกงเงินไอ้พัก! จะเป็นไปได้อย่างไร ในเมื่อครูใหญ่ออกมีฐานะอย่างนั้น แล้วแกเองเป็นคนดีไม่เคยมี เรื่องราวค้างพริ้วทางนี้มาเลย มีหน้าข้าเป็นถึงครูบาอาจารย์ มีเกียรติ มีคนเคารพนับถือ แกจะเอาชื่อเสียงมาแลกกับเงิน เพียงเท่านี้ทำไม ผิดกับไอ้พักซึ่งไม่มีอะไรเลย แม้แต่ที่ ชุกหัวนอนก็ยังต้องอาศัยวัดอยู่ ข้าวปลาก็อาศัยวัดกิน สมบัติสักชิ้นไม่เห็นมีอะไรมีค่า มันเองนั่นแหละที่เป็นคนมักได้ เอาแม้กระทั่งเมียของพ่อตัวเอง แล้วยังกินเหล้าเมา หย่าเบ คนอย่างนั้นะหรือที่ควรเชื่อถือได้...อู๊ย! โคนจับเสียได้แหละดี...

(คำพิพากษา : 236)

3. การพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งมานะอดทน

ในด้านของค่านิยมการพึ่งตนเองในเรื่อง คำพิพากษา ที่เด่นชัด คือตอนที่พัก ลีกลอกมาจากการเป็นสามเณร ซึ่งในขณะที่พักบวชเป็นสามเณรนั้น สามเณรพักเป็นผู้มีความสามารถสอบผ่านนักธรรมตรี โท เอก ภายในเวลาสามปีซึ่งคนอื่นทำไม่ได้ สามเณรพักจึงเป็นที่รักและเอ็นดูของพระและชาวบ้าน และคิดว่าสามเณรพักคงจะบวชเรียนต่อไป ถึงขั้นสูง แต่แล้วความหวังของชาวบ้านก็พังครืนลงมาเนื่องจากพักลีกลอกมา ในความคิดของพัก ครั้งนั้น เมื่อพักบวชอยู่ได้เห็นความลำบากของบิดา และตัวเองอยู่สุขสบายครั้งจะบิดาบาดเจ็บ บิดาก็เกรงค่าครหา พักจึงตัดสินใจที่จะลีกลมาเพื่อช่วยงานบิดา ซึ่งแสดงให้เห็นการพึ่งตนเอง อย่างเด่นชัด ดังปรากฏในข้อความว่า

แม้ว่าตัวเองนั้นยังอยากจะอยู่ในร่มเงาของศาสนา เป็นสาวกขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ทุกครั้งที่สายตาเหลือบมอง โยมพ่อพักก็อดเป็นห่วงไม่ได้ เขาจะท่องบ่น

สวณคนค์ต่อไปได้อย่างไร ในเมื่อพ่อต้องทำงานงเงินทั้งวัน แต่ตัวเองกลับแอบอิงอยู่ใน
ศาสนาอย่างสุขสบาย เขามีพ่อเพียงคนเดียวเท่านั้นที่เลี้ยงเขามาไม่มีญาติพี่น้อง แล้วใคร
กันเล่าจะมาช่วยพ่อได้ ในยามที่พ่อต้องหมดแรงลงในวันหนึ่งข้างหน้า นอกจากเขาเพียง
คนเดียว จิตใจไม่อาจสงบได้ในทุกครั้งที่ได้เห็นได้คุยกับโยมพ่อ เปล่า! พ่อเขาไม่เคย
รบเร้าให้สักเลย เขาเองต่างหากที่รบเร้าและเรียกร้องจากตัวเอง โดยทอดทิ้งให้พ่อต้อง
เห็นคนเหนื่อยหนาร้อนอยู่อีกซีกโลกหนึ่ง เขาควรจะต้องตอบแทนพระคุณ ประณิบัติรับใช้
พ่อในยามยังมีชีวิตอยู่มิใช่การสวณคนค์กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล ไปให้ในตอนที่พ่อตายแล้ว...

ครั้นจะให้พ่อเลิกอาชีพ แล้วตัวเองจะบิณฑบาตเลี้ยงแต่พ่อกลับไม่ยอม กลัวเกรงใคร ๆ
จะินินทา

สามเณรพักคิศาตอบอย่างรอบคอบอยู่หลายเดือน ในที่สุดก็ตัดสินใจสัก โดยไม่มี
ข้ออ้างใด ๆ มาหักทวนความตั้งใจของเขาได้

(คำพิพากษา : 16 - 17)

4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ในด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่นั้นปรากฏในตอนที่พักทวนคิดถึงอดีตที่ผ่านมาว่า ได้มี
การช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน เช่น การเปลี่ยนหลังคาบ้านจะ ไม่มีการจ้างกันแต่ให้ความช่วยเหลือ
ซึ่งกันและกัน

...ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนหลังคาบ้านหรือปลูกบ้าน พักไปช่วยคนอื่น ๆ ไม่เคยขาด
คำแรงคำจ้าง ไม่มีใครพูดถึง มันเป็นเรื่องของน้ำใจ ที่มีต่อกันในระหว่างคนตำบลเดียวกัน
เจ้าของบ้านเลี้ยงกลางวัน เลี้ยงข้าวเย็น สาว ๆ คอยส่งน้ำใส่ยาอุทัยสีชมพูเรือแข่ง
นั้นแข็งให้ยามรื้อยามกระหาย จะเป็นบ้านเหนือบ้านได้เขาช่วยมาทั่ว เอาแรง
เปลี่ยนแรง ใครเคยช่วยใครถึงเวลาถึงงานร่วมแรงมาช่วยกันกลับคืน บ้านผู้ใหญ่
บ้านทิศช่วย บ้านตาเปลว บ้านใครต่อใคร เปลี่ยนหลังคาสังกะสี หลังจากจาก หลังคา
กระเบื้อง เคยช่วยมาแล้วทั้งนั้น...

(คำพิพากษา : 55 - 56)

ส่วนอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นความเอื้อเฟื้อ คือ ตอนที่สับเหรี้อไ้มาช่วยจัดงานศพให้กับบิดาพัก และพักได้ให้เงินค่าตอบแทนแก่สับเหรี้อไ้ แต่สับเหรี้อไ้ไม่ยอมรับ เป็นการแสดงน้ำใจที่สับเหรี้อไ้มีต่อพัก

พักล้วงกระเป๋ากางเกง ดึงแบ้จ้ร้อยออกส่งให้สับเหรี้อสองใบ

"อะไร?" สับเหรี้อไ้มองที่เงินด้วยสายตาสงสัย

"ค่าเหนื่อยของลุง"

"เฮ้ย!" แกอุทานมาแค่นั้นแล้วด้นมือพักที่ถือเงินให้ออกห่าง

สับเหรี้อไ้ได้ตั้งใจไว้ก่อนหน้านั้นแล้วว่าจะไม่รับเงินค่าจ้างนาศพจากพัก จนทำให้แกลืมนึกถึงเงินจำนวนนั้นไปแล้ว ครั้นพอพักหยิบยื่นให้แกจึงแปลกใจ

"เองเก็บเอาไว้ใช้เถอะ"

"เอาไปเถอะ มันเป็นของลุง" พักพยายามยัดเงินใส่มือสับเหรี้อ

"เออ...ถ้าจั้น ข้าขอทำบุญงานศพด้วยคนแล้วกัน เงินทำบุญเองไม่รับไม่ได้ละ"

(คำพิพากษา : 128)

เรื่อง บุญติดทอง

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง บุญติดทอง พบว่ามีคำนิยมที่ปรากฏดังนี้

1. ความยึดมั่นในวัตถุนิยม

คำนิยมในด้านนี้ตอนที่บิดาของสองเมืองมาเที่ยวบ้านสองเมืองและได้พบกับความทรูทรากายในบ้านของสองเมือง ซึ่งขณะนั้นบิดาของสองเมืองได้สูญเสียสิ่งเหล่านี้ไปเกือบหมดดังที่บิดาของสองเมืองได้บรรยายไว้ว่า

เมื่อมาเห็นบ้านเรือนโอ่โถงของบุตรชาย เขาทวนนึกถึงความหลังครั้งยังรุ่งเรืองเฟื่องฟูของตนเอง ก็ยิ่งเคลิบเคลิ้มด้วยปิติที่บัดนี้สองเมืองเป็นผู้สามารถยืนหยัดตั้งมั่นอยู่ในที่อันสมควรแทนตัวเขาคุณเออาเถอะ...การประดับประดาห้องหับเท่าที่เห็นแสดง

ถึงรสนิยมของเจ้าของบ้านว่าเชิษฐของโบราณอันมีค่า ราวกับจะชดเชยความสูญเสีย
ซึ่งบิดาเขาเคยทำลายมันจนพินาศสิ้นในกาลครั้งหนึ่ง

(บทกวี : 469)

2. การพึ่งตนเอง ยืนยันแข็งมานะอดทน

ในด้านของการพึ่งตนเองนี้พบว่า สองเมือง เป็นบุคคลหนึ่งในเรื่อง บทกวี
ที่พยายามพึ่งตนเอง และอดทนต่อการงานจนกระทั่งเขาสามารถสร้างฐานะของเขาให้ดีขึ้นได้
ด้วยตัวเขาเอง อันเนื่องมาจากสองเมืองเป็นคนมีทริสูงมาก และเขาก็สามารถประสบความสำเร็จ
ในชีวิตได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏในตอนหนึ่งระหว่างการสนทนาระหว่างสองเมืองกับ
เพื่อนสาวคือกาโลว

"คุณเมืองนี่แปลกนะ บ้านคุณนี่ไม่ได้รับใช้มวชนเลย" หล่อนทำเสียงกึกกัก "สูญเปล่า
ตั้งเยอะ"

"ช่างเถอะ...มันเป็นน้ำพักน้ำแรงของผม เอาจริง ๆ" เขาลงเสียงอย่างมี
ความหมาย "ไม่ได้ใครใครมา แล้วก็ไม่ใช่ได้มาจากมรดกของใคร"

"จริงหรือคะ" กาโลวปิดประตูแล้วเดินไปที่หน้าต่างมองผ่านบานลวดออกไปสู่ความ
มืดเบื้องนอก ซึ่งกลายเป็นอาณาบริเวณไพศาล เหมือนคลุมด้วยผ้าสีเข้ม ตึกใหญ่บางหลัง
แลเห็นตะคุ่มเป็นเงามัวอยู่ระหว่างแนกไม้ของชานเมือง "ไม่น่าเชื่อเลยจริง ๆ ว่า
ทั้งหมดนี้เกิดจากความสามารถของคนหนุ่มขนาดคุณ"

หล่อนช่างสงสัยพอใช้ แต่เขาคิดว่านั่นเป็นนิสัยของผู้หญิงเกือบทุกคน...ช่างสงสัย
ซอกแซก สอดรู้...โดยเฉพาะอย่างยิ่ง...เมื่อมีผู้ชายสักคนหนึ่งเจียดเข้ามาเป็นเหยื่อ
จากหน้าต่างช่องนี้ไปยังช่องนั้น ช่องไหน ลูบคลำอะไรต่ออะไรเล่นเรื่อยไปพร้อมกับ
ตั้งคำถามไม่หยุดปาก

"ทำไมไม่เชื่อ"

"ไอ้ไอ้เคยเห็นใครรวยเองโดยไม่มีพ่อแม่ช่วย"

"ผมนี่แหละ" เขาแถมปากออกคล้ายจะเยาะ แต่ก็ปลื้มตัวเองในที่

"คุณพูดยังงั้นได้ยังไงคะ คุณมีพ่อรวยออกлянฟ้า"

"แต่ผมไม่เคยเอาอะไรจากพ่อ จากแม่ หรือจากใครเลย" เขาย้ำอย่างระคาย

(บุณปิดทอง : 9)

ส่วนบาลีนั่น ก็มีลักษณะเป็นผู้ที่นิยมพึ่งตนเองมากกว่าที่จะคอยรับความช่วยเหลือจากคนอื่น แม้เธอจะเป็นผู้หญิงที่รักอิสระ ทันสมัย บิคา มาร์คา มีฐานะดี แต่เธอก็ต้องการช่วยตัวเองและดูแลตัวเองได้ดี ดังปรากฏในข้อความตอนหนึ่งว่า

บาลีนึกชอบใจตัวเองที่หล่อเมิได้เป็นคนหนึ่งในจำนวนหลายคนที่ถูกกล่าวขวัญถึงในเชิงนี้ แต่ไหนแต่ไรมา บาลีนี่ก็มีฐานะดีติดตัวอยู่เสมอ คือแม้จะพบวิบากในชีวิตเพียงใด สิ่งที่หล่อหลอมมาดอย่างสูงสุดก็คือ การช่วยตัวเองในทางที่เหมาะสม ไม่ให้ใครใคร่ถูกเหยียบหย่ำได้

(บุณปิดทอง : 41)

บาลีนึง มองดูแสงแดดที่สาดจับถนน และการจราจรซึ่งคับคั่งแน่นหนา แต่เครื่องปรับอากาศในรถราคาล้านกว่าบาทของเรา กับฟิล์มกรองแสงช่วยให้นั่งสบาย ไม่ต้องร้อนเหมือนรถของตัวเองซึ่งเป็นรถเล็กและเกินกว่าจะขอเงินจากทั้งบิดาและมารดา สำหรับการซื้อรถก็ได้จากน้ำพักน้ำแรงของตัวเอง ขณะทำงานอยู่ต่างประเทศ

(บุณปิดทอง : 58)

นอกจากนี้ตัวละครอย่างอมรก็มีความนิยมที่จะพึ่งตนเอง และมีความมานะพยายามในการทำงานเพื่อจะยกระดับฐานะของตัวเอง และครอบครัวให้ดีขึ้น จากข้อความตอนหนึ่งที่อมรได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องการใช้ชีวิตของเขาในขณะนี้ ให้บาลีฟังว่า

"ผมจะไม่สนใจใครแล้วจริง ๆ มุ่งแต่จะเมคมัน้อย่างเดียว ใครจะขึ้นเขาลงห้วย ก็ช่างใคร ขึ้นมาอยู่กับคนอื่น เราเองแหละตายเปล่า" อมรสายหน้า

"เมคได้เท่าไรแล้วล่ะคะ" หล่อนถามหัวเราะ ๆ

อมรเป็นคนไม่มีฐานะ หากแต่เป็นคนมีความทะเยอทะยานแรงกล้าในสมัยที่อเมริกา ยังไม่เข้มงวดการเข้าเมือง เขากับเพื่อนพร้อมใจกันสะพายเป้เข้าสู่ประเทศนั้นในสภาพ ของนักศึกษาผู้เลี้ยงชีพ คือ ทำงานไปด้วยเรียนไปด้วย อมรหมายมั่นจะตั้งตัวให้ได้

ถ้าอยู่เมืองไทย ผมก็ไม่มีทางลืมตาอ้าปาก

เขาบอกหล่อนเช่นนั้น ซึ่งบาลีก็คิดว่านั่นเป็นความจริง

ผมจะทำงานเก็บเงินให้ได้มาก ๆ แล้วซื้อบ้านที่อเมริกาสักหลังที่เมืองไทยสักหลัง เดินทางไป ๆ มา ค้าขาย

(บทคัดย่อ : 107)

3. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ลักษณะความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง บุญบิตทอง ส่วนใหญ่มักจะ เป็นความเอื้อเฟื้อที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ แต่ก็มีปรากฏบ้างในลักษณะที่บุคคลอยู่ในฐานะเพื่อนให้ความเอื้อเฟื้อกัน ความเอื้อเฟื้อที่มีต่อเครือญาติที่ปรากฏกับตัวละครได้แก่ สองเมือง เนื่องจากสองเมืองเป็นพี่ชายคนโตและค่อนข้างฐานะดี และประสบความสำเร็จ ในชีวิตมากกว่าน้อง ๆ คนอื่น สองเมืองจึงให้ความช่วยเหลือกับน้องทุกคน ดังเช่นบทสนทนา ระหว่างบาลีกับอาของสองเมืองได้กล่าวไว้ว่า

"พ่อพี่เมืองมีลูกทั้งหมดถึงห้าคนไหมคะ"

"ก็ห้าพ่อคี่นี่" อาเริ่มนับนิ้วอีก "มีตาเมืองและกียายเอี่ยม ตาปลอด ตาบุญ ยายป้อม

"พี่เมืองคี่ที่สุด"

"ก็งั้นซิ"

"แล้วไม่คิดจะอุปการะน้อง ๆ เลยหรือคะ"

"อุปการะแล้ว แต่ไม่ไหว ยายเอี่ยมนะ เขาเคยเอามาเป็นเศษเชียร์ก็ทำเงินขาดตั้งหลายหมื่น เอ้า...พ่อพี่ชายก็ย้ายไปไว้แผนกบัญชี...ทำบัญชีอย่างเดียว ก็เบี้ยว ๆ บุค ๆ มาทำงานมั่งไม่มั่ง..."

(บุปผิตทอง : 41)

ความเอื้อเพื่ออีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏเพียงเล็กน้อยในนวนิยายเรื่องนี้ ได้แก่ ความเอื้อเพื่อที่เพื่อนบ้านมีให้กัน เนื่องจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้เป็นเหตุการณ์ในสังคมเมือง ฉะนั้นความเอื้อเพื่อระหว่างเพื่อนบ้านจึงมีน้อยมาก จะพบในตอนที่เพื่อนบ้านของสกรรจ์มีความห่วงใยต่ออาการเจ็บป่วยของสกรรจ์ ดังตัวอย่าง

"ผมไม่ทราบจะโทร.ไปบอกใครดี เพราะแกไม่มีญาติเลย แกเป็นยังงี้มานานแล้ว ได้ยินเสียงไอ ๆ ผมก็จะบ่นตาย ไอครั้นจะส่งหมอผมก็...มันก็ยาแม่พอกัน" เขาบอก "นี่ก็กำลังคิดกับภรรยาว่า พรุ่งนี้เช้าเห็นที่จะต้องแวะเอาแกไปจนได้แหละ ผมกลัว...จะ..."

คนบุรีเกือบไม่อยากสบตากับเพื่อนข้างห้องของลูก...ด้วยรู้สึกอายอายอ่อนแอเป็นอย่างมาก ยิ่งต่อกรที่จะบอกให้เขาทราบว่า ตนเองคือบิดาบังเกิดเกล้าของชายหนุ่มที่มีสภาพแล้วร้ายเยี่ยงนี้

"ไม่ต้องกลัว เราจะเอาเขาไปเดี๋ยวนี้เลย"

"ผมช่วย" ผู้ชายคนนั้นนุกujuk

(บุปผิตทอง : 62)

นอกจากนี้อมรก็เป็นคนหนึ่งที่นิยมการให้ความช่วยเหลือต่อครอบครัวอย่างมาก แต่สำหรับบุคคลอื่นแล้วเขาจะมองไม่เห็นความสำคัญและให้ความช่วยเหลือเลย ดังตัวอย่างตอนหนึ่ง ซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างคุณสายทองกับอมรถึงเรื่องการอุปการะบิดา มารดา และน้อง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องในความรับผิดชอบของอมรอย่างมาก ซึ่งผู้เขียนได้บรรยายให้เห็นความคิดและการวางแผนชีวิต ครอบครัวของอมรไว้ดังตัวอย่าง

"แล้วนี่คุณมร ไม่คิดหาคุณพ่อคุณแม่ ไปอยู่โน่นหรือหือคะ"

"ไม่ครับ... ถ้าไปเที่ยวประเดี้ยวประคำวละก็คิด แต่ถ้าไปอยู่เลยไม่คิดแต่สำหรับน้อง ๆ ถ้าใครเรียนดี ผมก็สนับสนุนพาไปเรียนโน่น แต่จะส่งทุกคนพร้อมกันก็ไม่ไหว ต้องทีละคน"

คุณเอาเกิด... เขามีญาติมากป่านนี้

นี่คือสิ่งที่ทำให้บาลีเบื่อ เพราะนอกจากหล่อนจะยอมรับความพิเศษที่เขามีต่อญาติของเขา ไม่ได้แล้ว หล่อนยังรับการอุปการะยาวนานที่เขาต้องทำในฐานะพี่ชายคนโตไม่ได้ อีกด้วย

"อย่างนายคนนี้ เขาจะจบปริญญาตรีปีนี้ กำลังทำโทเฟลควบไปปีหน้า ถ้าไม่มีอุปสรรค ก็คงไปทำปริญญโทต่อได้คนโน้นอยู่ปี่สองจบแล้วก็คงได้ไป... ครับ... คิดว่าจะให้ไปทุกคน แต่ยายมียังเพ็งอยู่เตรียมคงอีกนาน"

"ทำไมไม่ให้ไปเรียนมหาวิทยาลัยที่โน่นละคะ" คุณสายทองถามเรื่อย ๆ "หรือว่าขี้เกียจเสียเงิน"

"มีครับ มหาวิทยาลัยที่เขาให้ทุนนักเรียนเอเชียเรียนฟรีก็มี คือถ้าได้เกรดเกินสอง ก็รับเข้าเรียน แต่ผมก็ยังไม่อยากให้ไป ถ้าเข้ามหาวิทยาลัยโน้นได้ ก็ควรเข้า จบตรีแล้วค่อยว่ากันใหม่ พุดง่าย ๆ ก็คือว่าผมยังไม่อยากให้น้องไปพันธุพันตาพ่อแม่"

(บุบเปิดทอง : 159)

เรื่อง ตีลังสูง ชงหนัก

จากการศึกษานวนิยายเรื่อง ตีลังสูง ชงหนัก ปรากฏค่านิยมดังต่อไปนี้

1. ความยึดมั่นในวัตรนิยม

ค่านิยมประเภทนี้ปรากฏเด่นชัดในตอนที่มีการบรรยายลักษณะบ้านของพ่อเลี้ยงว่ามีการสร้างด้วยไม้สักทั้งหลังซึ่งการสร้างบ้านในลักษณะนี้ปัจจุบันมีราคาค่อนข้างสูง เป็นการบ่งบอกถึงฐานะและรสนิยมของผู้เป็นเจ้าของอย่างมาก

คำฝายนั่งห้อยขาบนเขอน รอคณงานเอาไม้กลมมาทูลหนุนเพิ่ม เขาก็ลงใช้มือดึง เปลือกไม้เล่น พ่อเลี้ยงจะเอาซุงท่อนนี้แกะเป็นข้างแกชอบไม้สักมาก บ้านหลังใหญ่ โตของเก่าห้าวไม้สักทั้งหลัง เครื่องใช้ทุกชิ้นในบ้านก็เป็นไม้สัก แก่ภูมิใจเรื่องนี้มาก โดยเฉพาะเสาสักกลมท่อนโตเกือบร้อยต้น

"ไม้ที่ค้ำที่สุดในป่า รวมกันอยู่ที่นี่" แก่มักจะพูดให้เพื่อน ๆ ที่มาเยี่ยมฟังเสมอ

(คลังสูง ชุงหนัก : 180)

2. นิยมความมีอำนาจ

ในด้านของานิยมอำนาจที่ปรากฏในเรื่องนี้ มักเป็นอำนาจในตัวของเจ้านาย อย่างเช่น พ่อเลี้ยง ซึ่งทุกคนจะเกรงกลัวพ่อเลี้ยง จากตัวอย่างตอนที่พ่อเลี้ยงให้คนมายกช้างไม้ ขนาดใหญ่ของคำฝายภายหลังจากที่คำฝายกับพลายสุคได้เสียชีวิตแล้ว แสดงให้เห็นถึงการกระทำที่ไม่ถูกต้องแต่ลูกน้องของพ่อเลี้ยงก็ปฏิบัติตาม เพราะเขาเหล่านั้นนิยมความมีอำนาจของพ่อเลี้ยง

รถบรรทุกและรถยกแล่นผ่านตลาดเข้าจอดใต้ต้นมะขามขายสี่ห้าคนลงมาพูดอะไรบางอย่างกับมะจัน แล้วทั้งหมดก็เข้าไปในเพิง พร้อมกับถอยรถทั้งสองคันจนชิดหน้าประตู เพียมลับแลถูกเลื่อนไปทางหนึ่ง แล้วคนขับก็ปลดตะกร้าออกจากวงช้างไม้

"อะไรนี่" เขาพูด แล้วโยนตะกร้าลงตรงมุมเพิง

กระสอบเปล่าหลายใบถูกเอวาวางเรียงบนรถ หลังคาเพิงถูกเปิดออก แล้วปั้นจั่นก็โรยสายสลึงลงคล้องช้างไม้ หัวขึ้นบนรถบรรทุก ง่ายคายและรวดเร็ว ไม้ที่มะจันจะเอ่ยปากถามอะไร รถทั้งสองคันก็วิ่งผ่านตลาดออกจากหมู่บ้านนั้น หายลับไปทางแนวทุ่งข้างหน้า

คนขับรถหันมาพูดกับคนที่นั่งข้างเขา

"ไซค์คี่นะที่พ่อเลี้ยงแลกไว้ก่อน"

(คลังสูง ชุงหนัก : 191 - 192)

3. การพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งมานะอดทน

สำหรับค่านิยมประเภทนี้ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง คลั่งสูง ชุงหนัก ส่วนมากจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดมากกับตัวละครคือ "คังนาย" จากหลายตอนที่กล่าวต่อไปนี้เป็นสิ่งที่ยืนยันในความขยันและมานะอดทนของคังนายได้เป็นอย่างดี ซึ่งคังนายมักจะหมกมุ่นอยู่กับงานที่ทำอย่างจริงจัง แม้ว่าขณะนั้นเขาจะมีสภาพจิตใจที่ปกติหรือผิดปกติบ้าง แต่งานก็เป็นเพื่อนที่ดีสำหรับเขาได้ทุก ๆ โอกาส จากตัวอย่างตอนที่คังนายกำลังทำงานลากซุง

ซุงบนลานโล่งลดลงทีละต้น ย้ายไปเพิ่มอยู่ริมคลังมากขึ้นเรื่อย ๆ คังนายขยับเท้า สะกิดข้างให้ไหมแรงติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ จนอาการก้าวอย่างที่กระฉับกระเฉงแต่แรกค่อย ๆ ขาลงทีละนิด กระทั่งกลายเป็นเคลื่อนไหวตัวเฉื่อยช้า มั่นอ้าปากเหนื่อยหอบ

เขาปลดโซ่จากซุง แล้วใส่ข้างเข้าร่มฉา "เดียวค่อยทำต่อ" เขาพูดขณะคลี่ผ้าขาวม้าจากหัวออกเช็ดเหงื่อบนใบหน้า

"ถึงยี่สิบก่อนหรือยัง" บุดูฮามถาม

"ไม่รู้"

"ไม่ได้ับรี"

"นับทำไม จะกี่ต้นก็ต้องลากจนหมดอยู่ดี"

(คลั่งสูง ชุงหนัก : 20 - 21)

และอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงความขยันขันแข็งของคังนาย ที่ทำงานทุกชนิด

เขาทำทุกอย่าง ตั้งแต่คนผูกจุกซุงในป่า ขับรถบรรทุกไม้บางปีก็มัดซุงเป็นแพล่องน้ำส่งโรงเลื่อย ร้อนแสบไปกับซุงที่หนักอึ้งเขาหายหน้าจากหมู่บ้านคราวละหลายวัน บางทีหลายเดือน

เขาเป็นไข้ป่า ผอมตาโหล นอนขมอยู่หลายวัน พอฟื้นก็ออกทำงานต่อทันที แม้จะยังซีดเขียวไปผ

(คลั่งสูง ชุงหนัก : 40)

เมื่อคํายต้องแกะสลักข้าง เขามักจะเพลินกับการแกะสลักจนลืมทุกสิ่งทุกอย่าง
ซึ่งนิคม ร่ายยาว ได้บรรยายให้เห็นความคิดของคํายต่อการทำงานของเขาว่า
ความขยันขันแข็ง และฝึกฝอยอยู่กับงานที่ท้ออย่างจริงจัง ดังตัวอย่างว่า

เขาหมกตัวอยู่ในเพิงมากขึ้นเรื่อย ๆ จิตใจจมเข้ากับข้างไม้ไม่สนใจวันคืน บางครั้ง
จุดตะเกียงท่ามกลางความมืด มองเห็นที่มาที่ไป รู้จังหวะหนักเบา บางที่เขารู้สึก
เหมือนไม่ได้กำลังแกะสลัก

"ข้างเกิดของมันเอง" เขาพูดดัง ๆ ขณะเพ่งดูส่วนที่แกะไปแล้ว "ตัวมันงอกออก
มาทีละนิด"

เขาติดพันกับงานจนไม่อยากหยุด รู้สึกเวลาผ่านไปเร็วมากถ้าฉันมีเวลามากกว่านี้ก็ดี
เขาคิดจะได้ท้ออย่างสบาย ไม่ต้องหยุดกินข้าว หรือหยุดนอน

(คลังสูง ชุณหัภ : 103 - 104)

ส่วน "มะจัน" ก็จะทำนํ้าบ้านและช่วยเหลืองานอื่นเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างเช่น
การใช้เวลาว่างปลูกผัก และการทอผ้า ซึ่งเป็นงานที่ผู้หญิงทำได้มะจันจะมีความขยันขันแข็ง
อย่างมาก

...ขณะที่ข้างข้างเลาะขอบคลัง เขามองลงไปข้างล่าง เห็นเธออยู่บนหาด
กำลังใช้กระบวยตักน้ำจากบ่อทรายใส่หาบ...

(คลังสูง ชุณหัภ : 29)

"มะจัน" เขาเอ่ยเบา ๆ แล้วเงยบลงอย่างเดิมเมื่อเห็นเธอไม่สนใจเสียงเรียก
แต่กลับ่วนอยู่กับการทอผ้า แทบไม่เงยหน้าขึ้นมองใคร เธอจะนั่งอยู่ที่นั่น ฟังเรือกระสวย
ลอดกลางแฉ่งด้าย ขณะเท้าเหยียบคันไม้ไผ่ กระตุกสายสลัبد้ายขึ้นลง พร้อมกับอึดหัวทอ
เสียงดังเป็นจังหวะ

(คลังสูง ชุณหัภ : 139)

4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ในด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่นั้นจากตอนที่ คําย ให้บุญฮาม ทำค้ำตาขอให้ บุญฮาม ไม่คิดค่าตอบแทนในการทำค้ำตาขอ ซึ่งแสดงให้เห็นความมีน้ำใจของเพื่อนบ้าน ดังตัวอย่าง

"สว่ยจริง ๆ" เขากะระบับค้ำตาขอในมือพร้อมกับขยับไปมา

"จะคิดฉันเท่าไร"

บุญฮามสั่นหัว "ให้แกมาช่วยแกะข้างใหญ่ก็แล้วกัน" เขาชี้ไปที่ขอนสักใหญ่

"อย่างนั้นแพงไปหน่อยนะ" คํายหัวเราะร่าเรีง

(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 23)

และเมื่อคํายต้องแกะสลักข้างไม้ตัวใหญ่ของเขา เขาจะลืมทุกอย่างในช่วงเวลานั้น แม้กระทั่งเวลาทำงานที่โรงสตัฟฟ์ บุญฮามจึงต้องรับภาระของเขาแทน

เขามองอยู่กับการสลักข้างมากขึ้น เคยขาดงานติดต่อกันหลายวัน

"ลืม" เขายกก่อนที่บุญฮามจะถาม เขามองเข้าข้างใน เห็นสัตว์สตัฟฟ์ใหม่หลายตัว ตั้งเรียงราย

"แกทारी" เขาถามบุญฮาม "ขอบใจมาก"

"ไม่เป็นไร" บุญฮามพูด "อย่าบ่อยนั๊กก็แล้วกัน"

(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 99)

ในตอนี่ "แอ" ตกน้ำ ชาวบ้านที่อาศัยบริเวณนั้นต่างพากันมาให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะช่วยได้ มีทั้งการช่วยค้นหาแอ และการเสียสละทรัพย์สินในกระทะ เพื่อที่จะเอากะทะมาใช้ในการปฐมพยาบาลในครั้งนี้

เสียงเอะอะดังขึ้น เมื่อร่างคนติดอยู่ในแท่นที่สาวขึ้นมา พวกเขารีบปลดแอกออก แล้วปีนห้องที่พองอูม ให้น้ำทะเลลักออกจากปากผิวหน้าสีเทาหม่นเหยแก เมื่อน้ำเกาะทั่วตัว เพื่อนบ้านอีกคนยกกระทะเทราท์หมักทิ้ง แล้วหิ้ววางลงริมฝั่ง แกจับแควคว่ำลงในกระทะ หมกไปมา สักครู่จึงจับเขย่า แต่แควยังคงนิ่ง อาการลุกลี้ลุลอนของพวกเขาค่อย ๆ สงบลง พร้อมกับวางร่างที่อ่อนเพลียของแควกับพื้นดินอย่างหมดหวัง

(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 126)

นอกจากนั้นตอนที่ คางาย ได้พบเด็กมอมแมม แล้วเกิดความสงสาร จึงพาเด็กมอมแมมไปอุปการะ ส่วนมะจัน ก็ให้ความรักและเอ็นดูเด็กมอมแมมไม่ต่างจากลูกของตนเอง

คางายพบเด็กมอมแมมอีกครั้ง ตอนกำลังจะกลับบ้าน เขาลงไปหาแก ยืนจ้องหน้า อยู่ครู่ใหญ่

"ไปอยู่ด้วยกันไหม" คางายพูด ขณะเด็กน้อยมนี้ในปากนั่งเฉยเขายิ้มให้แก เกิดความรู้สึกคุ้นเคย

"ไปนะ" เขาผงกหัว แล้วอุ้มแกขึ้นคอช้าง ประคองนั่งบนตักมุ่งหน้าลงตลิ่ง ข้ามน้ำ กลับบ้าน...

(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 170)

เขายับอ้อมแขนกระชับเด็กน้อยแนบอก

คืนนั้น มะจัน กุลิกุจจัดอาหาร ที่หลับนอนให้แก และเฝ้าดูอยู่จนเด็กน้อยหลับ

"แกคงลำบากมาก" คางายพูดกับตัวเองในวันรุ่งขึ้น ขณะกำลังผูกโซ่กับนอน เด็กตัวนี้คนเดียวเขาคิด ไม่มีใครรู้จักแก ถูกทิ้งให้อยู่คนเดียว ซอกซอนอยู่กับความหิว และความกลัว

(ตลิ่งสูง ชุงหนัก : 171 - 172)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่คางายและมะจันมีต่อเด็กมอมแมมอย่างจริงใจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมีเมตตาและมีจิตใจดีของคนในสังคมไทย ซึ่งผู้เขียนได้บรรยายค่านิยมดังกล่าวผ่านพฤติกรรมของตัวละคร คือ คางาย และมะจัน

จากการศึกษานวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์พบว่า ค่านิยมที่ปรากฏในเรื่อง ลูกอีสาน ของ คำนูณ บุณทวี ส่วนมากเป็นค่านิยมในเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งและมานะอดทน เรื่อง ศัพทภาษา ปรากฏค่านิยมด้านความยึดมั่นในวัตรนิยมนด้านความนิยม ความมีอำนาจ เรื่อง ขุนบิณฑอง ปรากฏค่านิยมด้านการพึ่งตนเอง และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่วนในเรื่อง คลังสูง ขงหนัก ปรากฏค่านิยมในด้านการพึ่งตนเอง และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อวิเคราะห์ด้านกลวิธีการแต่ง การใช้ภาษา วิถีชีวิตและค่านิยม จากนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ลูกอีสาน ศาพพิภพชา บุญเกิดทอง และตลิ่งสูง ช่งหนัก สรุปผล ได้ดังนี้คือ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการแต่งและการใช้ภาษา ในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 - 2532
2. เพื่อวิเคราะห์วิถีชีวิต และค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 - 2532

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบกลวิธีการแต่ง และการใช้ภาษา ในนวนิยายไทยของนักเขียนที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 - 2532
2. ทำให้ทราบวิถีชีวิต และค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 - 2532

วิธีดำเนินการค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษา งานประพันธ์ประเภทนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องลูกอีสาน ศาพพิภพชา บุญเกิดทอง และตลิ่งสูง ช่งหนัก และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและนำมาสรุปเป็นแผนที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์

การวิเคราะห์กลวิธีการแต่ง การใช้ภาษา วิถีชีวิตและค่านิยม ที่ปรากฏในนวนิยายไทย ที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ซึ่งพิจารณาจากการแบ่งประเภทของงานที่เข้ารับรางวัลทั้งหมด 3 ประเภท

ได้แก่ นวนิยาย เรื่องสั้น และกวีนิพนธ์ ซึ่งในที่นี้เลือกศึกษาเฉพาะผลงานประเภทนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ในระหว่างปี พุทธศักราช 2522 - 2532 โดยมีการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้แล้วในบทที่ 1 และในการวิจัยในครั้งนี้จะเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ปรากฏผลดังนี้

ด้านกลวิธีแต่ง

โครงเรื่อง

การเปิดเรื่อง ปรากฏว่ามีการเปิดเรื่องด้วยวิธีการบรรยายเป็นส่วนใหญ่ มีเรื่องลูกอีสาน เพียงเรื่องเดียวที่เปิดเรื่องด้วยการพรรณนา

การดำเนินเรื่อง ปรากฏว่าปัญหาส่วนใหญ่ของเรื่องเกิดจากการขัดแย้ง ระหว่างบุคคลกับบุคคลและสังคม แต่จะมีเพียงเรื่อง ลูกอีสานเพียงเรื่องเดียวที่เกิดปัญหายืดเยื้อระหว่างบุคคลกับธรรมชาติ

การปิดเรื่อง ปรากฏว่ามีการปิดเรื่อง 2 แบบ คือ เรื่อง ลูกอีสานและเรื่อง บุนนิกทอง ปิดเรื่องแบบสุนทรนาฏกรรม ส่วนเรื่อง ค่ำพิพากษา และเรื่อง คลั่งสูง ชงหนัก ปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม

แก่นเรื่อง

ปรากฏว่ามีแก่นเรื่องที่แสดงถึงปัญหาของการดำรงอยู่ของชีวิตในแง่ของครอบครัวและสังคม

เรื่อง ลูกอีสาน สะท้อนให้เห็นถึงบุคคลที่ต้องเผชิญกับธรรมชาติที่แห้งแล้ง ทำให้วิถีชีวิตของคนชนบทภาคอีสาน ต้องต่อสู้ให้ได้มาซึ่งอาหารสำหรับเลี้ยงชีวิตด้วยความยากลำบากและยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวบ้านอีสานได้เป็นอย่างดี

เรื่อง ค่ำพิพากษา สะท้อนภาพของสังคมที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของบุคคลในสังคม ซึ่งการประเมินค่าของบุคคลอย่างฉาบฉวยขาดความเป็นจริงและไร้เหตุผล ทำให้บุคคลที่

ถูกประเมินต้องรับทุกขั้วทรมาน ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ โดยไม่สามารถที่จะชี้แจงความเป็นจริงได้

เรื่อง ปูนบิตทอง สะท้อนให้เห็นปัญหาความแตกแยกของครอบครัวที่ส่งผลกระทบต่อสังคม และชี้ให้เห็นว่าการจะเป็นพ่อแม่คนนั้นมิใช่เป็นของง่ายต้องให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกอย่างเพียงพอ ลูกจึงจะเติบโตโดยไม่เป็นปัญหากับสังคม

เรื่อง คลั่งสูง ชุณหักร สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตที่ยากและลำบากแต่ไร้ซึ่งคุณค่าเปรียบได้กับการลากขุหนักขึ้นตลิ่งเพียงเพื่อนำขุหนักนั้นไปสร้างสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์อะไรเลย

ตัวละคร

ปรากฏลักษณะของตัวละคร 2 ประเภท ได้แก่ เรื่อง ลูกอีสาน และเรื่อง คลั่งสูง ชุณหักร ปรากฏตัวละครประเภทน้อยลักษณะส่วนเรื่อง คัพพิพากษา และเรื่อง ปูนบิตทอง ปรากฏตัวละคร 2 ประเภท คือ น้อยลักษณะ และหลายลักษณะ

ในด้านการเสนอตัวละคร ปรากฏว่ามีการเสนอตัวละครโดยผู้ประพันธ์เป็นผู้บรรยายเอง โดยตรงทุกเรื่อง และมีเพียง 2 เรื่อง คือ เรื่องลูกอีสาน และเรื่อง ปูนบิตทอง ที่มีการเสนอตัวละครโดยผ่านตัวละครอื่น

ฉากและบรรยากาศ

ฉากและบรรยากาศที่ปรากฏในนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์เป็นฉากที่สมจริง เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง และให้บรรยากาศที่สอดคล้องกับเนื้อหาได้เป็นอย่างดี

บทสนทนา

ปรากฏว่าทุกเรื่องใช้บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง เป็นส่วนมาก รองลงมาคือ บทสนทนาที่บอกลักษณะนิสัยของตัวละคร บทสนทนาที่ให้คติข้อคิด

การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่อง เรื่อง ลูกอีสาน ตั้งชื่อตามลักษณะสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง เรื่อง คัพพิพากษา ตั้งชื่อตามเรื่องราวที่ปรากฏในเรื่อง เรื่อง ปูนบิตทอง ตั้งชื่อตามลักษณะเนื้อเรื่อง แต่ใช้การเปรียบเทียบเรื่อง คลั่งสูง ชุณหักร ตั้งชื่อตามเหตุการณ์ที่เป็นตอนสำคัญของเรื่อง

ด้านการใช้ภาษา

การใช้คำ

การใช้คำซ้ำ ปรากฏว่า นวนิยายทุกเรื่องที่นำมาศึกษามีการใช้คำซ้ำในลักษณะซ้ำคำพยางค์เดียว และหลายพยางค์ และยังปรากฏว่านวนิยาย 3 เรื่อง คือเรื่อง ลูกอีสาน คำพิพากษา และขุนบิตทอง มีการใช้คำเพื่อให้เกิดความคล่องจองในภาษาหรือเป็นการเล่นสัมผัส เช่นคำว่า "ปลาร้าปลาร้าจ่อม" นอกจากนี้ยังพบว่า นวนิยายเรื่อง ขุนบิตทอง มีการใช้คำซ้ำอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งไม่พบในเรื่องอื่น ได้แก่ การซ้ำเสียง เพื่อแสดงให้เห็นความรู้สึกทางอารมณ์ได้เป็นอย่างดีพบมากในเรื่องขุนบิตทอง ดังตัวอย่างเช่นคำว่า ดีดี สบายสวาย เป็นต้น

การใช้คำภาษาถิ่น ปรากฏว่ามีนวนิยาย 2 เรื่อง คือ เรื่องลูกอีสาน และเรื่องคลังสูง ชุงหมัก มีการใช้คำภาษาถิ่นในงานเขียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งพบว่า เรื่องลูกอีสานมีการใช้คำประเภทนี้เป็นจำนวนมาก

การใช้โวหาร

มีการใช้โวหารประเภทบรรยายโวหารทุกเรื่อง ส่วนโวหารที่พบรอง ๆ ลงมา ได้แก่ โวหารอธิบายกับพรรณนาโวหาร

การใช้โวหารภาพพจน์

ปรากฏว่าโวหารภาพพจน์ที่เด่นมากในนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ได้แก่ อุพมาโวหาร รองลงมา ได้แก่ อุปลักษณ์และบุคลาธิษฐาน

การใช้สัญลักษณ์

ปรากฏว่ามีนวนิยายเรื่อง คลังสูง ชุงหมักเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น ที่มีการใช้สัญลักษณ์อย่างเด่นชัด

ด้านวิถีชีวิต และค่านิยม

ด้านวิถีชีวิต

สภาพการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว พบว่า เรื่องลูกอีสาน คำพิพากษา และคลังสูง ชุงหมัก มีสภาพอบอุ่น สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่กัน มีลักษณะของครอบครัว

ที่สมบูรณ์ เป็นบรรยากาศของครอบครัวชนบท ส่วนเรื่องขุนบิตทอง มีลักษณะเป็นครอบครัวแตกแยก และเป็นครอบครัวที่อยู่ในสังคมเมือง

สภาพแวดล้อมของสังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และขนบประเพณี

ลักษณะทางเศรษฐกิจ ปรากฏว่า เรื่องลูกอีสาน และตลิ่งสูง ชุณหัทม์ ลักษณะเศรษฐกิจ เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของ ไม่ค่อยพบลักษณะการแข่งขันทางการค้า ส่วนเรื่อง ศาติพากษา พบว่าความเจริญทางด้านวัตถุเริ่มเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคน ดังนั้นระบบเศรษฐกิจจึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า นวนิยายที่มีลักษณะระบบเศรษฐกิจเจริญมาก เพราะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นสังคมเมือง ได้แก่ เรื่องขุนบิตทอง

ความเชื่อ ปรากฏว่า นวนิยายเรื่องลูกอีสาน ศาติพากษา และขุนบิตทอง กล่าวถึงความเชื่อไว้หลายตอน แต่ไม่ปรากฏว่า มีความเชื่อในเรื่องตลิ่งสูง ชุณหัทม์

ในด้านขนบประเพณี พบว่า ในเรื่องลูกอีสาน และศาติพากษา ปรากฏประเพณีต่าง ๆ ของไทย แต่ไม่พบว่ามีกรกล่าวถึงประเพณีในเรื่องขุนบิตทอง และตลิ่งสูง ชุณหัทม์

ค่านิยม

ค่านิยมด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีปรากฏในนวนิยายทุกเรื่อง แต่พบว่า ปรากฏเด่นมากในเรื่องลูกอีสาน และเรื่องตลิ่งสูง ชุณหัทม์

ด้านการพึ่งตนเอง ขยันขันแข็งและมานะอดทน ปรากฏเด่นชัดมากในเรื่องลูกอีสาน ขุนบิตทอง และตลิ่งสูง ชุณหัทม์ ส่วนในเรื่อง ศาติพากษา ปรากฏน้อยมาก

ด้านความยึดมั่นในวัตถุนิยม ปรากฏเด่นชัดมากในเรื่อง ศาติพากษา ส่วนเรื่องอื่น ๆ มีปรากฏน้อยมาก

ด้านความนิยม ความมีอำนาจ ปรากฏเด่นชัดมากในเรื่องศาติพากษา ส่วนเรื่องอื่น ๆ มีปรากฏน้อยมาก

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 - 2532 ในด้านกลวิธีการแต่ง การใช้ภาษา วิถีชีวิต และค่านิยม พบว่า ด้านกลวิธีการแต่งนวนิยาย

ที่ได้รับรางวัลซีไรต์ มีลักษณะ โคร่ง เรื่องที่เกี่ยวกับชีวิต ปัญหาความขัดแย้งเกิดจากบุคคลกับสังคม เนื้อหาส่วนใหญ่จะให้คุณค่าและสาระกับบุคคล โดยทั่วไป ดังนั้นแก่น เรื่องส่วนใหญ่จะแสดงถึงปัญหาของการมีชีวิตอยู่ในครอบครัวและสังคม ในด้านการสร้างตัวละคร พบว่า นวนิยายที่จัดให้มีเหตุการณ์ใน เรื่องส่วนใหญ่เกิดในท้องถิ่นชนบทลักษณะเด่นของตัวละครจะเป็นประเภทน้อยลักษณะ แต่ถ้าเนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงเหตุการณ์ทั้งเมืองทั้งชนบท หรือสังคมเมือง ตัวละครจะมี 2 ประเภท คือ ทั้งน้อยลักษณะและหลายลักษณะ ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ในสังคมชนบทนั้น บุคคลมักจะมีจิตใจและความคิดที่ตรงไปตรงมาและแน่วแน่ ซึ่งก็ตรงกันข้ามกับสังคมเมืองที่สภาพจิตใจของบุคคลที่อาศัยอยู่ ณ ที่นั้นต้องปรับสภาพให้เข้ากับภาวะการที่แวดล้อมได้ ในด้านการบรรยายฉากและบรรยากาศ มีส่วนสัมพันธ์และสอดคล้องกับเนื้อเรื่องได้เป็นอย่างดี ส่วนในด้าน บทสนทนานั้นผู้เขียนส่วนใหญ่มักนิยมเขียนบทสนทนาที่ช่วยดำเนินเรื่อง เพื่อให้การดำเนินเรื่อง ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การตั้งชื่อเรื่อง ผู้เขียนสามารถตั้งชื่อเรื่อง ได้เหมาะสม และสอดคล้องกับเรื่อง ได้ดี

ส่วนการใช้ภาษานั้นปรากฏว่า นวนิยายทุกเรื่องมีการใช้คำซ้ำทั้งที่มีลักษณะซ้ำคำ พยางค์เดียวและหลายพยางค์ ลักษณะดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำคำพูดของตัวละครที่ผู้อ่านสามารถ เห็นอารมณ์ของผู้พูดได้ นอกจากนี้ยังพบว่า มีการซ้ำคำเพื่อให้เกิดสัมผัสในนวนิยายหลายเรื่อง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังพบว่า ผู้เขียนคือ กฤษณา อโศกสิน มักจะเขียนคำซ้ำในลักษณะซ้ำเสียง ในเรื่องขุนพิทักษ์ เป็นจำนวนมาก ส่วนในเรื่องคำพิพากษา ชาติ กอบจิตติ มีการใช้คำซ้ำใน ลักษณะแปลกใหม่ ซึ่งคล้ายกับกลอนเปล่า

สำหรับการใช้ภาษาถิ่นในนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ปรากฏว่า มีการใช้ภาษาถิ่น ในนวนิยายเรื่องลูกอีสาน และตลิ่งสูง ชุณหัท การใช้ภาษาถิ่นในงานเขียนนั้นช่วยให้ บรรยายฉากในเรื่องสมจริงมากยิ่งขึ้น และพบว่าการใช้ภาษาถิ่นทั้ง 2 เรื่อง คือ เรื่องลูกอีสาน จะใช้ภาษาถิ่นอีสาน เรื่องตลิ่งสูง ชุณหัท จะใช้ภาษาถิ่นเหนือบ้างเล็กน้อย แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรค สำหรับผู้อ่าน เพราะผู้เขียนทั้ง 2 เรื่อง ก็พยายามให้คำอธิบายประกอบไว้ด้วย

นอกจากลักษณะต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว พบว่า ในเรื่องคำพิพากษา ชาติ กอบจิตติ นิยมเขียนคำอธิบายประกอบข้อความ เพื่อช่วยขยายความ โดยจะใส่ไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ

ในด้านการใช้โวหาร ปรากฏว่า มีการใช้บรรยายโวหารทุกเรื่อง และที่พบว่า มีการใช้โวหารแตกต่างจากทุกเรื่อง คือ เรื่องลูกอีสาน และเรื่องตลิ่งสูง ชุงหมัก มักจะใช้อธิบายโวหารเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่า นวนิยายทั้ง 2 เรื่อง เป็นนวนิยายที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในชนบท ดังนั้นการจะกล่าวถึงสิ่งใดที่ปรากฏในเรื่องให้บุคคลโดยทั่วไปอ่านได้เข้าใจและรู้เรื่อง จำเป็นจะต้องอธิบายถึงขั้นตอนต่าง ๆ อย่างละเอียดและครบถ้วน

ส่วนการใช้โวหารภาพพจน์ ปรากฏว่า นวนิยายทุกเรื่อง นิยมใช้โวหารประเภทอุปมาโวหาร ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบเหตุการณ์ในเรื่องกับสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้เขียนสามารถจะนำมาเปรียบให้สอดคล้องและกลมกลืนกับเนื้อเรื่อง เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศและยังเป็นความสามารถของผู้เขียนที่มีความสามารถพิเศษอย่างมาก

นอกจากนี้ปรากฏว่ามีนวนิยายเพียงเรื่องเดียว คือ เรื่องตลิ่งสูง ชุงหมัก ที่มีการใช้สัญลักษณ์ประกอบเหตุการณ์ในเรื่อง

อย่างไรก็ตามนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของบุคคลในครอบครัวและสังคมได้อย่างเด่นชัด จากการศึกษาพบว่า สภาพครอบครัวที่มีความอบอุ่น บิดา มารดา และบุตรมีความรักและเข้าใจกัน มักจะเป็นครอบครัวที่อาศัยอยู่ตามชนบท ส่วนครอบครัวที่มีปัญหาแตกแยกจะเป็นครอบครัวที่อยู่ในเมืองที่เจริญแล้ว จากลักษณะดังกล่าว อาจตั้งข้อสันนิษฐานได้ว่า ลักษณะของครอบครัวในชนบท สามเฒ่าจะเป็นผู้นำครอบครัว ฝ่ายภรรยา ส่วนใหญ่มักเป็นผู้ตาม ยกย่อง และให้เกียรติสามี บิดา มารดา มีเวลาพอที่จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างใกล้ชิด สภาพครอบครัวจึงมีความอบอุ่น ส่วนครอบครัวที่อาศัยอยู่ในสังคมเมือง ลักษณะของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจมีส่วนทำให้ทั้งสามี และภรรยาจะต้องมีความสามารถเท่าเทียมกัน ทั้งสองต้องมีความสามารถในการทำงาน และประกอบอาชีพได้ ความเท่าเทียมของสามีและภรรยาจึงมีมากกว่าสังคมชนบท การให้การดูแลอบรมเลี้ยงดูบุตรมีน้อยมาก จึงทำให้บุตรขาดความอบอุ่นและก็จะก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

ในด้านความเชื่อ และชนบทประเพณี พบว่า สังคมไทยส่วนใหญ่ยังนิยมความเชื่อ และยังปฏิบัติตามชนบทประเพณี ซึ่งลักษณะดังกล่าวเมื่อบริยายอยู่ในนวนิยายย่อมแสดงให้เห็นว่า นักเขียนมีเจตนาที่จะปลูกฝังสิ่งที่เป็นมรดกของ ไทยและยังนิยมถือปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้

ส่วนคำนิยามที่ปรากฏ อย่างเด่นชัดและผู้เขียนได้เขียนไว้ ในนวนิยายทุกเรื่อง ได้แก่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ลักษณะคำนิยามดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของคนในสังคมไทย ที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการแบ่งปันกัน นอกจากนี้ยังพบว่า คำนิยามที่ปรากฏรองลงมา ได้แก่ การพึ่งตนเอง ลักษณะของคำนิยามแบบนี้เกิดขึ้นเนื่องจากสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นจึงต้องมีการต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้

อย่างไรก็ตามแม้จะพบว่า มีคำนิยามบางประเภทที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายไม่มากนัก แต่ย่อมแสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนไม่ได้เน้นความบันเทิงด้านเดียว แต่ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่าน ได้เกิดความรู้สึกนึกคิด และเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีได้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ผู้เขียนแต่ละท่านย่อมมีจุดมุ่งหมาย ในการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตได้อย่างดียิ่ง

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังพบว่าลักษณะเด่นของนวนิยายที่ได้รับรางวัลซีไรต์แต่ละเรื่อง มีคุณค่าและสาระดังนี้

เรื่อง ลูกอีสาน นวนิยายเรื่องนี้ผู้เขียนได้นำความจริงของชีวิตในเรื่องความสุขที่เกิดจากการมีกินและมีความสุขทุกอย่างไม่ได้กินมาเป็นข้อมูลในการสร้างเรื่อง แม้จะมีการดำเนินเรื่องเป็นตอน ๆ และมีลักษณะคล้ายกับสารคดี แต่ผู้เขียนก็ใช้ความสามารถพิเศษในการสร้างตัวละครประกอบเหตุการณ์ในแต่ละตอนได้อย่างสมจริง พร้อมทั้งนั้นก็ได้อรรถรสความสนุกไว้เป็นระยะ ๆ และเมื่อเหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้นในชนบทผู้เขียนได้อรรถรสความคิดในเรื่องของชนบทระเหิดความเชื่อ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาวชนบทไว้ตลอดเรื่อง

ลักษณะเด่นของคำพูดอีกอย่างหนึ่ง คือ การที่ผู้ประพันธ์รู้จักตนเอง ว่าตนเองมีคุณสมบัติเด่นในข้อใดแล้วหยิบยกสิ่งนั้นออกมาให้ผู้อ่านเห็น และเข้าใจได้ไม่ยาก เช่น การบรรยายให้เห็นถึงวิธีการหาอาหารและทำอาหารของชาวชนบทอีสานโดยใช้สัตว์ประเภทต่าง ๆ ได้อย่างไม่น่ารังเกียจ นอกจากนี้การใช้สำนวนภาษาง่าย มีการแทรกภาษาถิ่นโดยใช้คำพูดแบบชาวอีสาน เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศและความสมจริงมากยิ่งขึ้น

เรื่อง คำพิพากษา ในด้านเนื้อเรื่องผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่าเมื่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามากขึ้น สังคมก็เล็งเล็งใจมากขึ้น วัตถุนิยมกำลังเข้ามามีบทบาทต่อชีวิตมาก

เท่าใดผู้คนก็จะขาดความสนใจและเข้าใจกันมากยิ่งขึ้น อาจกล่าวได้ว่าเนื้อเรื่องที่ชาติ นามาสร้างเรื่องที่อยู่ในสมัยนิยม แปลกใหม่สำหรับงานเขียนประเภทนี้ นอกจากนั้นในด้านภาษา ชาติ กอบจิตติ มีความสามารถในการเลือกใช้คำได้อย่างประณีตและมีศิลปะ การเขียนที่ใช้ร้อยกรองเข้าผสมผสานกับการบรรยาย การใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นพลังอำนาจของผู้พูด เช่น ตอนที่พักตะโกนบอกผู้คนว่า "เอาเงินของกูมา" หลาย ๆ ครั้ง แสดงให้เห็นความหนักแน่น น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

เรื่อง ปูนบิตทอง ลักษณะนวนิยายเรื่องปูนบิตทอง แม้แนวคิดของเรื่องจะเป็นเรื่องปัญหาครอบครัวแตกแยก ซึ่งก็ไม่ใช่ปัญหาที่แปลกใหม่ แต่ปูนบิตทอง ก็เป็นนวนิยายที่สะท้อนให้เห็นในสังคมยอมรับว่าปัญหาครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาของสังคมในปัจจุบันลักษณะเด่นของ ปูนบิตทอง ที่กฤษณา อโศกสิน นำเสนอนั้นต้องการสะท้อนให้เห็นถึงวุฒิภาวะของผู้ที่จะรับบทบาทหน้าที่ของการเป็นบิดา มารดา ไม่เพียงแต่เป็นผู้ให้กำเนิดเท่านั้น ผู้เขียนอาจเล็งเห็นว่าปัจจุบันผู้ที่เป็บิดา มารดานั้นยังขาดความพร้อม ดังนั้นแนวคิดของเรื่อง ปูนบิตทองจึงเป็นข้อเตือนใจ เตือนสติ กับทุกคนที่จะมารับบทบาทนี้ จากแนวคิดดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นเจตนาที่เด่นชัดของนักเขียนที่ต้องการเห็นสังคมดีขึ้น และนำวรรณกรรมมาใช้สังคมได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้แสดงความสามารถในการใช้ถ้อยคำภาษาด้านการสนทนาที่ทำให้ข้อคิดไว้อย่างคมคาย น่าฟัง สัมพันธ์กับแนวคิดของเรื่อง และกฤษณา อโศกสิน ยังใช้คำโดยใช้คำเสียงเยาะเย้ย เสียดสี ประชดประชัน เช่น คำว่า ล้วยสววย คีดี ฯลฯ ในเรื่องปูนบิตทอง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้คำซ้ำประเภทหนึ่งที่มีลักษณะโดดเด่นมาก

เรื่อง คลั่งสูง ชุงหนัก นวนิยายเรื่องนี้แม้จะเป็นนวนิยายขนาดสั้นที่เน้นแนวคิดเชิงปรัชญาและใช้สัญลักษณ์เป็นส่วนนำเรื่อง แม้จะทำให้เข้าใจยาก แต่ผู้เขียนก็สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกผ่านภาษาที่เรียบง่าย โดยการเล่าเรื่องผ่านความรู้สึกของตัวละครและยังใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นภาพและบรรยากาศของท้องทุ่งชนบทภาคเหนือได้อย่างแจ่มชัด จากแนวคิดของเรื่องทำให้ผู้อ่านได้ค้นพบสัจจะของชีวิตในแง่มุมของความเป็นจริงที่ว่า การดำเนินชีวิตคือการลากชุงที่หนักขึ้นคลั่งสูง และนาชุงนั้นไปใช้อย่างไม่มีคุณค่า หรืออาจเปรียบได้กับร่างกายที่เล็ก ๆ แต่มีความคิดที่ไผ่สูงเกินความสามารถที่จะทำได้ จึงไม่สามารถที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จลงได้

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์แล้วนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าวิจัย ผลงานที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ที่เป็นงานเขียนประเภทเรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ทั้งในด้านเนื้อหา กลวิธีการแต่ง แนวคิด และการเปรียบเทียบวิเคราะห์ผลงานที่เข้ารอบชิงรางวัลซีไรต์ในแต่ละปี

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กระแส มัลยาภรณ์ และชดา จิตพิทักษ์. มนุษย์กับวรรณกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ : โอเคชั่นสโตร์, 2528.

กอบกุล อิงคุทานนท์. "ชื่นชมคำพิพากษา ของชาติ กอบจิตติ กันอีกครั้ง," โลกหนังสือ.

6(3) : 72 - 75 ; ธันวาคม 2525.

กหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.

_____. วรรณคดีวิจารณ์ ชุดที่ 1. เอกสารประกอบคำบรรยายภาควิชา ภาษาไทย 258

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป. อัดสำเนา.

คำพูน บุญทวี. ลูกอีสาน. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523.

เจตนา นาควัชร. "วิจารณ์คำพิพากษา ของชาติ กอบจิตติ," โลกหนังสือ. 5(12) :

22 - 27 ; กันยายน 2525.

เจือ สตะเวทิน. การใช้ภาษาระดับปริญา. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2518.

_____. ประวัติวรรณคดี. พิมพ์ครั้งที่ 17. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2516.

_____. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุทธินิสารการพิมพ์, 2518.

_____. ศิลปะการประพันธ์. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2510.

จิตรชัย สุกระภาณุจน์. "การตั้งชื่อเรื่องในวรรณกรรมไทยปัจจุบัน," วิชา. 2(2) :

67 - 71 ; ตุลาคม - ธันวาคม 2519.

ชลธิรา กลัดอยู่. การใช้ภาษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2511.

ชลธิรา กลัดอยู่ และคนอื่น ๆ. การใช้ภาษา. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2517.

ชัยสิทธิ์ สันสมบุรณ์ทอง. "ประชาธิปไตยกับค่านิยมในสังคม," เทศาภิบาล.

72(11) : 1242 - 1248 ; พฤศจิกายน 2520.

ชัยสิริ สมทวาณิช. "ซีไรต์ 2528," ถนนหนังสือ. 3(2) : 36 - 40 ; สิงหาคม

2528.

ชาติ กอบจิตติ. คำพิพากษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ตันหมาก, 2525.

ดวงมน จิตรจันทะ. "คลังสูง ชุงหนัก ไศกนาฏกรรมของคนสามัญ," อาจารย์สาร.

12(4) : 128 - 131 ; กรกฎาคม - สิงหาคม 2528.

เติมสิริ บุญสิงห์. "การสร้างค่านิยมในสังคม," วัฒนธรรมไทย. 15(7) : 3 - 8 ;

กรกฎาคม 2519.

ทวีร์สมิ ธนาคม. "ค่านิยม," ชัยพฤกษ์. 21(37) : 9 - 11 ; ตุลาคม 2517.

ชวัญ ปุณโฑก. แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

นพ ปาละวงศ์ ๗ อยู่ธยา. ปรากฏการณ์เรื่องนวนิยาย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพร่พิทยา

อินเตอร์เนชั่นแนล, 2519.

นรนิติ เศรษฐบุตร. 10 ปี ซีไรท์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2531.

นิคม รวยยาว. คลังสูง ชุงหนัก. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : รูปรวี, 2531.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. "การอบรมการศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมที่พึงประสงค์," เอกลักษณ์ไทย.

1(1) : 39 - 49 ; มกราคม 2520.

_____. แนะแนวทางการศึกษาวิชาวรรณคดี. กรุงเทพฯ : บัณฑิตการพิมพ์, 2518.

_____. แนะแนวทางอ่านนวนิยาย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512.

_____. "หัวเลี้ยววรรณคดีไทย," วรรณไวทยาการฉบับวรรณคดี. โครงการตำรา

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2514.

_____. วิเคราะห์วรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,

2522.

ประจักษ์ ประภาพิตยากร. ร้อยกรอง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2525.

ประทีป วาทิกทินกร. การใช้ภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

2520.

ประทีป เหมือนนิล. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์,

2519.

ประสิทธิ์ ภาพย์กลอน. การเขียนภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

- ปริญญ์ ฤทธิ์เจริญ. การศึกษาเชิงวิเคราะห์งานเขียนของนิมิตร ภูมิถาวร. ปริญญานิพนธ์
อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. อัดสำเนา.
- เปลื้อง ฌ นคร. คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2479.
- โมรี ขึ้นสำราญ. นิเทศภาษาและหลักการเขียน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531.
- ยศ วัชรเสถียร. การประพันธ์และนักประพันธ์ของไทย. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา,
2506.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. วรรณกรรมปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทย
และภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525.
- เรืองเดช บันเขื่อนขันธ์. ภาษาถิ่นตระกูลไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม
เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ๓ ศาลายา, 2531.
- "วิจารณ์หนังสือ," โลกหนังสือ. ฉบับแนะนำตัว : 78 - 80 ; มิถุนายน 2520.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- วิพุธ ไสยวงศ์. การอ่านและการพิจารณาวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของครูสภา,
2525.
- วิภา กงกะนันทน์. วรรณคดีศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : แผนกบริการกลาง
สำนักงานอธิการบดี พระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2522.
- วิมลศิริ ร่วมสุข. "แนวการอ่านและวิจารณ์วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี," วารสาร
มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน. 4 : 9 - 12 ;
มิถุนายน - กันยายน 2522.
- ศรีวิภา จรูญโรจน์ ๗ อุษยา. ชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมของสันต์ ท. ไก่ลบตุร.
วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518. อัดสำเนา.
- ลัทธา พินิจภูวดล และคนอื่น ๆ. การเขียน กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
2516.

ลัทธิ พิณกุล และคนอื่น ๆ. ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง, 2515.

สุกัญญา ชลสิทธิ์. บุปผิตทอง. โดย กฤษณา อโศกสิน (นามแฝง). พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : บารุงสาส์น, 2531.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. นักเขียนหนุ่ม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2518.

สุธาวีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. วรรณคดีวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

สุพรรณิ วราทร. ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์,
2519.

สุพัศรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร. พระอภัยมณี : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์. สมาคม
ห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2518.

อนุমানราชธน, พระยา. การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2507.

อมรา เทศกรณ์. การวิเคราะห์คุณค่าหนังสืออ่านนอกเวลาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520. อัดสำเนา.

อานันท์ อาภาภิรม. สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2519.

อิงอร สุพันธุ์วิช. "บรรณทัศน์ คลังสูง ขงพม้," วารสารภาษาและวรรณคดีไทย.
2(2) : 95 - 97 ; สิงหาคม 2528.

_____. "บรรณทัศน์ บุปผิตทอง," วารสารภาษาและวรรณคดีไทย. 2(3) :
126 - 129 ; ธันวาคม 2528

ภาคผนวก

ประวัติความเป็นมาและงานวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลซีไรต์

ประวัติความเป็นมาและงานวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลซีไรต์

ประวัติความเป็นมาของรางวัลซีไรต์

ซีไรต์ เป็นคำทับศัพท์มาจาก S.E.A. WRITE ซึ่งย่อมาจาก South East Asia Writer Award หมายถึง รางวัลวรรณกรรมที่มอบให้แก่นักเขียนอาเซียน 6 ประเทศ ได้แก่ บรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ชื่อเต็มในภาษาไทย คือ รางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน แต่มักจะเรียกย่อ ๆ ว่า รางวัลซีไรต์

รางวัลซีไรต์ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2522 โดยฝ่ายบริหารของโรงแรมโอเรียนเต็ลเป็นผู้ริเริ่มรางวัลนี้ เนื่องจากโรงแรมโอเรียนเต็ลมีประวัติเกี่ยวข้องกับนักเขียนชั้นนำของโลกมาเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้จากการที่จัดส่วนหนึ่งเป็น "ตึกนักเขียน" (AUTHORS RESIDENCE) ขึ้น ประกอบด้วยห้องชุดพิเศษโดยใช้ชื่อนักเขียนคนสำคัญที่เคยมาพัก ได้แก่ ซอมเบอร์เซต มอห์ม ไนเอล โคเวต โจเซฟ คอนราด และเจมส์ มิเชนเนอร์ นอกจากนี้ยังมีห้องชุด เกรแฮม กรีน จอห์น เลอ คาร์เร่ และบาบาร่า คาร์เพแลนด์ ในตึกริเวอร์วิว ดังนั้นฝ่ายบริหารของโรงแรมโอเรียนเต็ลจึงได้ร่วมปรึกษากับบริษัทการบินไทย และกลุ่มบริษัทในเครืออิตัลไทย จัดตั้งรางวัลวรรณกรรมขึ้น โดยมีพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ทรงเป็นประธานและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย และสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ต่อมามูลนิธิจิม ทอมป์สัน ได้เข้าร่วมในปี พ.ศ. 2524 (แต่ก่อนตัวในปี พ.ศ. 2530) ธนาคารกรุงเทพฯ เข้าร่วมในปี พ.ศ. 2527 และบริษัท रिมนอนเด่ (ประเทศไทย) จำกัด เข้าร่วมในปี พ.ศ. 2531 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งรางวัลซีไรต์มีดังนี้

1. เพื่อให้เป็นที่รู้จักถึงความสามารถด้านสร้างสรรค์ของนักเขียนในกลุ่มประเทศอาเซียน
2. เพื่อให้ทราบถึงโภชนาการทางวรรณกรรม ทรรศนะทางปัญญาวรรณศิลป์แห่งกลุ่มประเทศอาเซียน
3. เพื่อรับทราบ รับรอง ส่งเสริมและจรรโลงเกียรติ อัจฉริยะทางวรรณกรรมของนักเขียนผู้สร้างสรรค์

4. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและสัมพันธภาพอันดีในหมู่นักเขียน และประชาชนทั่วไป
ในกลุ่มประเทศอาเซียน

คณะกรรมการพิจารณารางวัลซีไรท์

ในด้านคณะกรรมการพิจารณาผลงานของนักเขียนดีเด่นได้คัดเลือกจากนักเขียนและคณะบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานเขียนของแต่ละประเทศ เป็นผู้เลือกสรรตัดสินว่าผู้ใดควรได้รับรางวัล ดังเช่นในประเทศไทย คณะกรรมการพิจารณาวรรณกรรมให้ได้รับรางวัลมาจากการเสนอชื่อของสมาคมภาษา และหนังสือแห่งประเทศไทย และสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 2 คณะ ดังนี้

1. คณะกรรมการคัดเลือก (Slection Committee) มีจำนวน 7 คน
ประกอบด้วย

ผู้แทนจากสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย 3 คน

ผู้แทนจากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย 3 คน

ผู้ทรงคุณวุฒิทางวรรณกรรม 1 คน

ทั้งนี้คณะกรรมการคัดเลือกจะมีหน้าที่รับเรื่องที่มีผู้เสนอเข้าพิจารณา และพิจารณา

คัดเลือกให้เหลือไม่เกิน 7 เรื่อง เสนอต่อคณะกรรมการตัดสิน

2. คณะกรรมการตัดสิน (Board of Juries) มีจำนวน 7 คน ประกอบด้วย

นายกสมาคมภาษาและหนังสือ หรือผู้แทน

นายกสมาคมนักเขียน หรือผู้แทน

นักเขียน หรือ กวีผู้ทรงเกียรติคุณ 1 คน

ผู้ทรงคุณวุฒิทางวรรณกรรม 3 คน

ทั้งนี้กรรมการตัดสินจะเป็นบุคคลเดียวกันกับกรรมการคัดเลือกไม่ได้ และไม่

ผู้ได้รับผลประโยชน์ โดยตรงจากงานที่ได้รับการคัดเลือกคณะกรรมการตัดสินมีหน้าที่พิจารณา
เรื่องที่คณะกรรมการคัดเลือกเสนอและตัดสิน 1 เรื่อง ให้ได้รับรางวัลซีไรท์

กำหนดเวลาการประกาศรับเรื่องเข้าพิจารณาให้กำหนดวันสิ้นสุดภายในเดือน
เมษายนของทุกปี และการตัดสินให้รางวัลจะประกาศผลภายในเดือนสิงหาคมของทุกปี
ผู้ส่งวรรณกรรมเข้ารับการพิจารณารับรางวัล ได้แก่ องค์กรหรือสถานที่ทำงานเกี่ยวกับ
วรรณกรรม สำนักพิมพ์ นักวิชาการวรรณกรรม นักเขียน นักวิจารณ์ และนักอ่านทั่วไป

คณะกรรมการจัดงาน

ในด้านคณะกรรมการดำเนินงานนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522. มีพระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร เป็นประธาน ภายหลังพระองค์ท่านสิ้นพระชนม์ลงใน ปี
พ.ศ. 2524 หม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร ได้ดำรงตำแหน่งประธานสืบแทน จนถึงก่อนนิจกรรม
ในปี พ.ศ. 2526 และผู้ที่สืบตำแหน่งต่อมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
วิมลฉัตร ในปี พ.ศ. 2525 เป็นที่น่ายินดีแก่คณะกรรมการเป็นอย่างยิ่งที่สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ทรงรับเป็นองค์ประธานกิตติมศักดิ์ นอกจากนั้นคณะกรรมการ
ยังประกอบด้วย ผู้แทนโอเรียนเต็ล การบินไทย บริษัทกลุ่ม อีตัลไทย มุลินิจิม ทอมป์สัน
ธนาคารกรุงเทพ ผู้แทนสถานเอกอัครราชทูต กลุ่มประเทศอาเซียน สมาคมภาษาและหนังสือ
สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย

กฎเกณฑ์การเลือกสรร

สำหรับกฎเกณฑ์การเลือกสรรวรรณกรรมเพื่อเข้ารับการพิจารณาดังนี้

1. ต้องเป็นงานริเริ่มของผู้เขียนเอง มิใช่งานแปลจากผู้อื่น
2. ต้องเป็นงานที่สัมพันธ์กับชาติ หรือภูมิภาคที่ผู้สร้างสรรค์มีภูมิลำเนา
3. ต้องเป็นเรื่องแต่งหรือสร้างสรรค์ในรูปแบบไทยก็ได้ เรื่องแต่งหรือเรื่อง
สร้างสรรค์ หมายความว่า นวนิยาย เรื่องสั้น บทละคร และกวีนิพนธ์
4. ต้องเป็นงานที่ตีพิมพ์พร้อมในช่วงเวลา 5 ปี นับจากที่ทางการเลือกสรรเป็นเกณฑ์
5. ผลงานที่เคยได้รับรางวัลใด ๆ ภายในประเทศของตนก็ควรมีสิทธิ์ได้รับ

การเลือกสรร

6. ผลงานจะเขียนเป็นภาษาใดก็ได้ที่ใช้ในขอบเขตประเทศของตน
7. ผู้สร้างสรรค์มีส่วนหรือช่วยพัฒนาวัฒนธรรมและ วรรณกรรมของประเทศตนจากงานเขียนของตน
8. ผู้สร้างสรรค์จะมีเชื้อชาติ ศาสนา เพศใด ๆ ก็ได้

องค์ประกอบของรางวัลซีไรต์

รางวัลซีไรต์ประกอบด้วย

1. แผ่นโลหะจารึกเป็นอนุสรณ์เกียรติประวัติ
2. ทศนาจร
 - 2.1 นักเขียนไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ มีสิทธิ์เลือกไปเที่ยวประเทศไทยหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นเวลา 1 สัปดาห์ โดยผู้จัดจะเป็นผู้ออกค่าเดินทาง ค่าที่พัก และค่าอาหารให้ทั้งหมด
 - 2.2 นักเขียนกลุ่มประเทศอาเซียน มารับรางวัลพร้อมกับทศนาจรที่ประเทศไทยเป็นเวลา 1 สัปดาห์
 - 2.3 เงินสด

แบกรับเชิดมามราศรัยในพิธีแจกรางวัล

ในด้านการแจกรางวัลซีไรต์คณะกรรมการจะเชิญนักเขียนนักวิจารณ์วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของต่างชาติมาเป็นแขกรับเชิดมามราศรัยในพิธีแจกรางวัลก็เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ได้รับรางวัลและเพื่อเผยแพร่ความสำคัญของงานนี้ให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวต่างชาติมากขึ้น เพราะรางวัลซีไรต์ เป็นจุดสำคัญในประวัตินงานวรรณกรรมสร้างสรรค์แห่งอาเซียนนี้ โดยมีแขกรับเชิดดังนี้

- พ.ศ. 2522 ไม่มี
- พ.ศ. 2523 เจมส์ มิเชนเนอร์ นักเขียนอเมริกัน
- พ.ศ. 2524 ฮัน ซูหยิน นักเขียน
- พ.ศ. 2525 กอร์ วิคาล นักเขียนอเมริกัน

- พ.ศ. 2526 พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นักเขียนไทย
 พ.ศ. 2527 วิลเลียม ไกลดิง นักเขียนอังกฤษ
 พ.ศ. 2528 พอล เฮอร์ธ นักเขียนอเมริกัน
 พ.ศ. 2529 มอร์ริส เวสต์ นักเขียนออสเตรเลีย
 พ.ศ. 2530 ปีเตอร์ อุตินอฟ นักเขียนอังกฤษ
 พ.ศ. 2531 วิลเบอร์ สมิธ นักเขียนอังกฤษ
 พ.ศ. 2532 ไม่มี

องค์ประธานในพิธีพระราชทานรางวัล

การมอบรางวัลแก่ผู้ได้รับรางวัลซีไรต์นั้น ในแต่ละปีจะมีพิธีพระราชทานรางวัล

๓ โรงแรมโอเรียนเต็ล โดยมีองค์ประธานในพิธีตามลำดับดังนี้

พ.ศ. 2522 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จมาเป็นองค์ประธาน
 ในพิธี เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2522

พ.ศ. 2523 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จมาเป็นองค์ประธาน
 ในพิธี เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2523

พ.ศ. 2524 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาเป็นองค์
 ประธานในพิธี เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2524

พ.ศ. 2525 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จมาเป็นองค์ประธาน
 ในพิธี เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2525

พ.ศ. 2526 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จมาเป็นองค์ประธาน
 ในพิธี เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2526

พ.ศ. 2527 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จมาเป็นองค์ประธาน
 ในพิธี เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2527

พ.ศ. 2528 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมาเป็น
 องค์ประธานในพิธี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2528

พ.ศ. 2529 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมาเป็นองค์
ประธานในพิธี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2529

พ.ศ. 2530 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมาเป็นองค์
ประธานในพิธี เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2530

พ.ศ. 2531 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมาเป็นองค์
ประธานในพิธี เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2531

พ.ศ. 2532 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมาเป็นองค์
ประธานในพิธี เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2532

งานวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลซีไรต์

งานวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลซีไรต์สำหรับประเทศไทยตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2522 -
พ.ศ. 2532 มีดังนี้

ปี พ.ศ. 2522 นวนิยายเรื่อง ลูกอีสาน ของคำพูน บุญทวี

ปี พ.ศ. 2523 กวีนิพนธ์ เรื่อง เพียงความเคลื่อนไหว ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ปี พ.ศ. 2524 เรื่องสั้นชุด รวมเรื่องสั้นขุนทองเจ้าจะกลับเมื่อฟ้าสว่าง

ของ อัครศิริ ธรรมโชติ

ปี พ.ศ. 2525 นวนิยาย เรื่อง คำพิพากษา ของ ชาติ กอบจิตติ

ปี พ.ศ. 2526 กวีนิพนธ์ เรื่อง นาฏกรรมบนลานกว้าง ของ ประสาทพร

ภูสศิลปธร (คมทวน คันธนู)

ปี พ.ศ. 2527 เรื่องสั้น ชุด รวมเรื่องสั้นข่อยเดียวกัน ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์

ปี พ.ศ. 2528 นวนิยาย เรื่อง ปูนปิดทอง ของ สุกัญญา ชลศึกษ์ (กฤษณา อโศกสิน)

ปี พ.ศ. 2529 กวีนิพนธ์ เรื่อง ปณิธานกวี ของ อังคาร กัลยาณพงศ์

ปี พ.ศ. 2530 เรื่องสั้น ชุด รวมเรื่องสั้นก่อกองทราย ของ ธีรญา สังขพันธานนท์

(ไพฑูริย์ ธีรญา)

ปี พ.ศ. 2532 กวีนิพนธ์ เรื่อง ใบไม้ที่หายไป ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา
 รายชื่อนักเขียนในกลุ่มประเทศอาเซียน ที่ได้รับรางวัลซีไรต์ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2522 -
 2532 มีดังนี้

ปี พ.ศ. 2522

อินโดนีเซีย	เลือกได้กวี ชื่อ สุทาจจี คาลซุม บา ครี
มาเลเซีย	เลือกได้นักเขียนนวนิยาย ชื่อ เอ ซามัด ซาอิด
ฟิลิปปินส์	เลือกได้กวี ชื่อ โจลิโค คัศวรา
สิงคโปร์	เลือกได้กวี ชื่อ เอ็ดวิน นาดาชัน ัมบู

ปี พ.ศ. 2523

อินโดนีเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ ปูตู วิจาया
มาเลเซีย	เลือกได้กวี ชื่อ ยาฮารุดดีน บาฮาเซน ไชนาล
ฟิลิปปินส์	เลือกได้กวี ชื่อ นิค ฮัศวิน
สิงคโปร์	เลือกได้กวี ชื่อ มาซูรี บิน ซาลิกัน

ปี พ.ศ. 2524

อินโดนีเซีย	เลือกได้กวี ชื่อ โกวันาวา โมฮาหมัด
มาเลเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ อับดุลลาห์ ฮัสเซน
ฟิลิปปินส์	เลือกได้นักเขียนนวนิยาย ชื่อ เกรโกริโอ บริลแลนเตส
สิงคโปร์	เลือกได้นักเขียนเรื่องสั้น ชื่อ วอง เม็ง วุน

ปี พ.ศ. 2525

อินโดนีเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ มิส มาริแอน คาทอปโฟ
มาเลเซีย	เลือกได้กวี ชื่อ อัสแมน อาวัง
ฟิลิปปินส์	เลือกได้นักเขียน ชื่อ เอเดรียน อี คริสโตบอล
สิงคโปร์	เลือกได้นักเขียน ชื่อ เอ็ม บาลากริชานัน

ปี พ.ศ. 2526

อินโคนี่เซีย	เลือกได้นักเขียนนวนิยาย ชื่อ วาย บี มังกุนวิชายา
มาเลเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ มิสอาคิยา อามิน
ฟิลิปปินส์	เลือกได้นักเขียน ชื่อ เอคิเบร์โต เทียมโบ
สิงคโปร์	เลือกได้นักเขียน ชื่อ อาร์เธอร์ ยับ

ปี พ.ศ. 2527

อินโคนี่เซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ บุคิ คาร์มะ
มาเลเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ ลาติฟ โมฮิดิน
ฟิลิปปินส์	เลือกได้นักเขียน ชื่อ มิสเวอร์จิเนีย มอรีโน
สิงคโปร์	เลือกได้นักเขียน ชื่อ ว่อง ยุน หว่า

ปี พ.ศ. 2528

อินโคนี่เซีย	เลือกได้กวี ชื่อ อับดุล ฮาดี้
มาเลเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ อรินา วาตี
ฟิลิปปินส์	เลือกได้นักเขียน ชื่อ ริคาเรโด เคเม ทิลโล
สิงคโปร์	เลือกได้กวี ชื่อ อีสเมล บิน ฮาจิ

ปี พ.ศ. 2529

บรูไน	เลือกได้นักเขียน ชื่อ มุสลิม บูรมัด
อินโคนี่เซีย	เลือกได้กวี ชื่อ ซาบาร์ดี คโจโก คาโมโน
มาเลเซีย	เลือกได้กวีและนักเขียน ชื่อ เคมาลา
ฟิลิปปินส์	เลือกได้กวี ชื่อ ไฮเซ ซิซัน
สิงคโปร์	เลือกได้กวี ชื่อ ปารานัน

ปี พ.ศ. 2530

บรูไน	เลือกได้แก้ว ชื่อ หัจญี ยะห์ยา บิน หัจญี อิบราฮิม
อินโดนีเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ ดร.อุมาร์ คัยยาม
มาเลเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ นูร์ดิน ฮัสซัน
ฟิลิปปินส์	เลือกได้นักเขียน ชื่อ เบียงเวนิโค เอ็น ซานโตส
สิงคโปร์	เลือกได้แก้ว ชื่อ ดร.ลี ชู เพ็ง

ปี พ.ศ. 2531

บรูไน	เลือกได้นักเขียน ชื่อ ฮาจิ ลัมกัน บิน อาหมัด
อินโดนีเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ คานาร์โต
มาเลเซีย	เลือกได้นักเขียน ชื่อ อาซิท ฮาจิ อับดุลลาห์
ฟิลิปปินส์	เลือกได้แก้ว ชื่อ เวอร์จิลิโอ เอส อัลมาริโอ
สิงคโปร์	เลือกได้แก้ว ชื่อ ลิวไป๋อัน หรือ จัวบุนเทียน

ปี พ.ศ. 2532

บรูไน	เลือกได้แก้ว ชื่อ หัจญี อิบราฮิม บิน หัจญี โมฮัมหมัด ซาอิด
อินโดนีเซีย	เลือกได้นักเขียนนวนิยาย ชื่อ เกอร์สัน ปอยกั
มาเลเซีย	เลือกได้แก้ว ชื่อ สติ ไซมอน อัสไมล์
ฟิลิปปินส์	เลือกได้นักเขียนนวนิยาย ชื่อ ลีนา เอสปิโน มัวร์
สิงคโปร์	เลือกได้แก้ว ชื่อ สุรัตมาน มาร์กาซัน

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวอาภรณ์ ชื่อสกุล ชาอุทัยสกุลวัตร

เกิดวันที่ 26 เดือน มีนาคม พุทธศักราช 2502

สถานที่เกิด อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

สถานที่อยู่ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

สถานที่ทำงาน โรงเรียนสาธิตระดับมัธยม คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2522

ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง

จากวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

พ.ศ. 2525

การศึกษามัธยมศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. 2535

การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย)

จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

การวิเคราะห์นวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์

บทคัดย่อ

ของ

อาภรณ์ ชาญชัยสกุลวัตร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

มีนาคม 2536

ปริศยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการแต่ง การใช้ภาษาวิถีชีวิต และค่านิยมที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ระหว่างปีพุทธศักราช 2522 -2532 จำนวน 4 เรื่อง คือเรื่อง ลูกอีสาน คำพิพากษา ปูนปิตทอง และตลิ่งสูง ชุงหนัก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ เกณฑ์การวิเคราะห์ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยปรากฏดังนี้

ด้านกลวิธีการแต่ง โครงเรื่องที่ปรากฏเด่นชัดในนวนิยายทั้ง 4 เรื่อง คือ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคลและสังคม แก่นเรื่อง เรื่องลูกอีสาน เป็นการเล่าเรื่องที่สะท้อนภาพการดำเนินชีวิตของชาวชนบทภาคอีสานที่ต้องเผชิญกับปัญหาธรรมชาติที่แห้งแล้ง เรื่องคำพิพากษา เสนอแนวคิด สภาพสังคมที่เป็นจริง เรื่อง ปูนปิตทอง สะท้อนปัญหาสังคมโดยเฉพาะครอบครัวแตกแยก เรื่องตลิ่งสูง ชุงหนัก เสนอแนวความคิดเชิงปรัชญา ให้ตระหนักในหน้าที่และแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเอง ในด้านตัวละครเรื่อง ลูกอีสาน และตลิ่งสูง ชุงหนัก เป็นประเภทน้อยลักษณะ ส่วนเรื่อง คำพิพากษา และ ปูนปิตทอง มีทั้งน้อยลักษณะและหลายลักษณะ ด้านการใช้ภาษา มีการใช้คำซ้ำ ทั้งซ้ำคำพยางค์เดียวและหลายพยางค์ นอกจากนี้ก็ยังมีการใช้คำซ้ำแบบมีสัมผัสบางเรื่อง ส่วนการใช้คำภาษาถิ่นพบมากในเรื่อง ลูกอีสาน รองลงมา คือเรื่อง ตลิ่งสูง ชุงหนัก ด้านโวหารภาพพจน์ มีการใช้อุปมาโวหารและปรากฏเด่นชัดในเรื่อง ลูกอีสาน และการใช้สัญลักษณ์ในเรื่อง ตลิ่งสูง ชุงหนัก ในด้านวิถีชีวิตพบว่า ลักษณะโดยทั่วไปของครอบครัวเป็นครอบครัวสมบูรณ์ มีความอบอุ่น ยกเว้นเรื่องปูนปิตทอง ส่วนสภาพแวดล้อมพบว่าไม่มีการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ ในด้านความเชื่อ กฎแห่งกรรมปรากฏเด่นมาก ด้านชนบประเพณีของชาวชนบทมีปรากฏมากในเรื่อง ลูกอีสาน และคำพิพากษา ด้านค่านิยมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีปรากฏทุกเรื่อง แต่ปรากฏเด่นมากในเรื่อง ลูกอีสาน และตลิ่งสูง ชุงหนัก ด้านการพึ่งตนเอง ขยันขันแข็ง และมานะอดทน ปรากฏเด่นมากในเรื่อง ลูกอีสาน รองลงมา คือ ปูนปิตทอง และตลิ่งสูง ชุงหนัก ส่วนด้านความยึดมั่นในวัตถุนิยม ด้านความนิยมความมั่งคั่งปรากฏมากในเรื่อง คำพิพากษา

AN ANALYSIS OF S.E.A. WRITE AWARDED THAI NOVELS

AN ABSTRACT

BY

ARPORN CHANCHAISAKULWAT

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education degree in Thai
at Srinakharinwirot University
March 1993

The primary purpose of this study was to analyze the literary techniques, language use, and social values as revealed in the four S.E.A. WRITE award-winning novels published from 1979 to 1982 : Loog Isaan (Northeasterner's Son), Comepiparksaa (Judgement), Poonpidtong (Gold Sheeted Cement), and Talingsoong Soongnuck (Steep Riverside, Heavy Timber). The results of the study were presented in an analytical description.

Regarding the literary techniques, the most obvious plot found in all four novels was basically the conflicts between the individual characters and the society.

As for theme, Loog Isaan, a story telling in nature, reflected daily living of Isaan peasants who were faced with acute problems of drought and famine. Along a similar vein, thought-provoking notions as well as social conditions were powerfully presented in Comepipaksaa. Poonpidtong, likewise, reveals realistic social problems, most notably broken homes. Talingsoong Soongnuck offered philosophically oriented ideas, stressing therein duties, responsibilities, and ways of leading one's life. Regarding characterization, be it leading or otherwise, simple personality traits were described in Loog Isaan and Talingsoong Soongnuck whereas both simple and complex ones were expressed in Comepiparksaa and Poonpidtong.

In terms of language use, repetitive words were applied especially those that were either one - syllable long or more. In addition, rhyming repetitive words were found in some novels. Local

dialects, were mostly found in Loog Isaan and Talingsoong Soongnuck respectively. Descriptive and idiomatic expressions were found in all novels while narrative use of language was found only in Loog Isaan and Talingsoong Soongnuck.

The use of figurative language or, to be more specific, simile was clearly exemplified in loog Tsaan. Metaphor and personification were found only in Comepiparksaa and Talingsoong Soongnuck whereas symbolism was heavily used in Talingsoong Soongnuck.

As far as ways of life were concerned, most families were fundamentally complete, warm and loving in all stories except for Poonpidtong, the only novel that concerned itself with a broken family. On the topic of environment, no competition on economic welfare was found among the characters. Superstitiously speaking, a strong belief in law of karma was clearly illustrated. The traditions and practices of the local people were vividly described in Loog Isaan and Comepiparksaa. The notion of social values and generosity among members was depicted, yet most revealing were Loog Isaan and Talingsoong Soongnuck.